

به سر رحمتي په غږه بهرمان

له قورئاندا

دانه ر: نه پوځه سه نې نه ده وي
وه رگير: عيسا نه حمه دزاده

به سه رهایی پیغمبران

نه قورئاندا

دانه ر:

نه بولحه سه ن عه لی نه ده وی

وه پر گیرانی:

عیسی نه حمه د زاده

انتشارات کردستان

سنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به سهراتی پیغہ مہران

لہ قورئاندا

سرشناسه:

ندوی، ابوالحسن علی، ۱۹۱۳-م.

Nadvi, Abulhasan Ali

عنوان و نام پدیدآور:

به سهرهاتی پیغمبران له قورئاندا/دانه نه بولحه سنی نه ده وی:

وزگیرانی عیسی نه حمه دزاده.

مشخصات نشر:

سندج: انتشارات کردستان، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری:

۲۵۲ ص.؛ م.س ۱۴/۵×۲۱/۵

شابک:

978-964-980-023-3

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت:

کردی.

عنوان قراردادی:

قصص النبیین للاطفال. کردی. برگزیده.

موضوع:

قرآن — قصه ها — ادبیات نوجوانان.

شناسه افزوده:

احمدزاده، عیسی. ۱۳۳۶- مترجم.

رده بندی کنگره:

۸۸BP/ن ۴۷۲۲ ۶۰۴۷۲۲ ۱۳۸۶

رده بندی دیویی:

ج [۲۹۷/۱۵۶]

شماره کتابشناسی ملی:

۵۰۳۰۴۰۱

انتشارات کردستان

Kurdistan Publication

سنه - پاساژی عیززهی - تهله فوون - ۲۲۶۵۳۸۲

به سه رهاتی پینفه مبه ران

✓ ناوی کتیب (نام کتاب):	به سه رهاتی پینفه مبه ران
✓ دانراوی (تالیف):	نه بولحه سدن عه لی نه دوی
✓ وه رگیراوی (ترجمه):	عیسی نه حمه دزاده
✓ کهره تی چاپ (نوبت چاپ):	یه کم (اول): ۱۳۸۸
✓ ژماره ی چاپ کراو (تیراژ):	۳۰۰۰ (به رگ) جلد
✓ ژماره ی لاپه ره و قهواره (تعداد صفحه و قطع):	۲۵۶ صفحه ی رقی
✓ بلا و کهره وه (ناشر):	بلا و کهره وه ی کوردستان (انتشارات کردستان)

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۰-۰۲۳-۳

ISBN: 978 - 964 - 980 - 023 - 3

نوخی:

۳۰۰۰ تمه نه

پيشه كى، مامۇستاي بانگيشتكار^(۱) شەھىد سەيىد قوتب

من خاوەنى ئەم كىتەپم لە بارى كەسايەتى و قەلەمەو بە باشى بۆ ناسرا.
بە پەرز ئەبولحەسەنى نەدەوى، ھەم داراي دليكى خواناسە، ھەم خاوەن
قەلەمىكى سەربە خوايە. بە پياويكى وام ھاتە بەر چاوان كە، و پراي بە باشى
ناسىنى ئىسلام، موسولمانانە دەوى و بۆ ئىسلاميش دەوى.

ئەوا ھاورى لە گەل نووسىنى پيشە كىيەك بۆ ئەم كىتەپ شايەتییە كى راست
و پاكىشى لە سەر دەدەم:

بە سەرھاتى پىغەمبەران بۆ مىر مندالان، يە كىكى تر لە كارە زۆر
جوانەكانى ئەبولحەسەنى نەدەوى و برايانى ھىژايەتى لە پانتاي
بانگەشەي^(۲) ئىسلاميدا. تەنياژن و پياوان نين نيازبان بەو ھەبى ئىسلامى
پاك و پالاوتەيان پى پيشان بدرى، بەلكو مندالانیش ھەر پىوستيان بەم
بژيوە رۆحييە ھەيە، تاكوو، كە پىيان نايە قۇناغى لاوەتى، تامى بارەر لە
دەروونداو، رووناكى باوەر لە دلدا و سروەى خوشيە كەى لە رەواندا ھەست
پى بكەن. چىرۆك و بە سەرھاتەكان يە كەمىن بابەتتىكن، كە دەر كەى دلە
چكۆلەكانيان [بە ئاسانى] بۆ ئاوالە دەبى. ئەم كىتەپ ھەرچەند بۆ مىر مندالان

(۲) بانگەشە: بانگەواز، دەعوەت.

(۱) بانگيشتكار: دەعوەتكار.

نوسراوه، زۆرئیک له گهوره کانیس نیازبان به خوئندنه وهی ههیه. گه لئیک له مهردم بۆیان ریک نه که وتوووه ئه و وانانهی^(۱) له ژیر دهسه لاتنی داگیرکه ر و سه ره پهرستی بانگه شه کارانی مه سیحی دا ده خوئتران، فیرین تاوه کوو شتیک له رووداوه کانی ناو قورئان و مه به سته قووله کانی و کهش هه و باوه پرسی و کارتیکه ره کانی - وه که له م کتیبه دا خراوه ته بهر چاو - تییگه ن.

زۆرم کتیبی مندا لان - له مه ر به سه ره هاتی پیغمبهران - خوئندوووه ته وه. له میسر له «کۆمه له چیرۆکی ئایینی بۆ مندا لان» دا، که له قورئانی پیروژ وه رگیرابوون به شدایم هه بوو، به لام بی هیچ چه شنه روو ده ریا یسیه که ده لیم ئه مه ی کا که ئه بی لحه سه ن، که له پیش ده ستم دایه، له هه موو ئه وانه دا گرتوو تره. هۆیه کهشی ئه و رینموونییه ورد و ئاماژه^(۲) روشتکه ره وانه ن که تیشک ده خه نه سه ر مه به سته رووداوه کان و هه لوئست و پیوه ندییه ده روونییه کان، له کاتی گیرانه وه ی به سه ره هاته کانا. ئاشکرایه وه ختی به دلیشه وه نشتن - چ دلی چکۆله و چ گه و ره - راستی گه لئیک باوه ردارانه ی زۆر گرنگ ده نه خشیئن.

خوا پاداشی به پڕز ئه بولحه سه ن بداته وه و یارمه تی زیاتری بدا. می ر مندا لانیس که بۆران و باگژه ی به هیز گه مارۆیان داو و ریکه یان پر له دپک و دال کردوون و به ره و تاریکیان هه لده ئین و، ئاتاجی رینموونی و روشتنایی و سه ره پهرستی و ده رباز بوون له گیروداوان، به هۆی ئه و، شاره زای ری بکا. سه ره که وتن به خوایه.

سه یید قوتب

پيشه كى نووسەر

برازاى خوشه ويستم!

چاك ده زانم ئەتۇش ۋە كوو ھەموو مىندالانى ھاوتە مەنت گەلنىك ھۇگرى
چىرۇك ۋە بەسەرھاتى. سەرگوزەشتە كان زۇر جوان گوى لى دەگرى ۋە بە
باشى ئەيانخوئىيە ۋە. بەلام داخى گرانم من بە دەستى تۆۋە ۋە چىتر نايىنم،
رازى سەگ ۋە پشيلە ۋە شىر ۋە گورگ ۋە ورچ ۋە مەيموونى لى بەدەر. ئاشكرايە
كە ئىمەش [گەرەكان] لەم نىوانە دا خۇمان بە بەرپرس دەزانين ۋە ئەم كىيەش
نموئەيە كە لە بەرھەمە كانى ئە ۋە بەرپرسىيە مان.

بى گومان تۇش بۇيە دەستت بە فېربوونى زمانى عەرەبى كردوۋە ۋە ھىندە
بە تاسە ۋە دلگەرمىيە ۋە ملت لىناۋە، زمانى قورئانە؛ زمانى پىغەمبەرە ۋە ھى
ئايىنە. بەلام من ھەست بە شەرمە زارىي دەكەم كە تۆلە ناۋ ئە ۋە چىرۇكانە دا
كە بە زمانى عەرەبى نووسراون، 'جگە لە بەسەرھاتى گيان لە بەران ۋە راز ۋە
ئەفسانە كان شىكىت دەست ناكە ۋە، كە لە گەل تەمەنت، رىكە ۋە تۈۋ، ۋە
گونجاۋ بى. ھەر لە ۋە روۋە ۋە لىپرام بەسەرھاتى پىغەمبەرەن بە شىۋازكى
ساكار ۋە سازگار لە گەل تەمەن ۋە دلخۋازە كانى تۇدا بۇ خوت ۋە مىندالانى
موسولمانى ھاۋالت بنووسمە ۋە. سەرەنجام لىپرانە كەم ھىنايە جى ۋە،

ئهمه ش يه كه مين كتيبه له «به سهرهاتي پيښه مېرانه بؤ مندا لان» كه پيشكه شتي ده كه م.

[ئهمه ش بليم] له دارستن وگيړانه وه داره وشت و سرشتي مندا لانم له بهر چاو گرتووه، وشه ورسته م چه نجاران نوو سيوه ته وه. له واژه ي خوش بيژ كه لکم وهرگرتووه و رووداوه کانم شيگردۆته وه. به هيوم هم كتيبه يه كه مين كتيبيك بيت كه مير مندا لان به زماني عهره بي ده بخوښنه وه و له خوښدگه كانيشيانا بو ترپته وه. به يارمه تي خوا، هر به مزوانه به سهرهاتي پيښه مېراني ديكه شت به شيوازيكي خوش، و دلېزوښ، و روشن، و ناسان، و كورت و جوان، و دوور له درؤ و ده له سه، بؤ به پري ده كه م. (۱)

موحه مېه دي خوشه ويست! له خوا ده پارېمه وه بتكا به هؤي رووناكي چاوي دايك و باب و، مامت و، ئيسلام و، نهو خير و بيره ش كه به بايرانتی دابوو، به م بنه ماله يه و هه موو موسولماني بيه خشيته وه.

عەلى ئەلحەسەنى

(۱) نووسەر، له وکاته دا هم پيشه کييه ي له سهر يه كه مين به شي هم كتيبه - كه به جيا بلاو کړا بووه وه - نوو سيوو. (وهرگيړ).

كى بته كانى شكاندوو؟

فرۆشيارى بتان

له سهرده مانىكى زۆر له مه وپيش و له يه كى له شاره كاندا نازهر ناوئىك هه بوو. نازهر پياوئىكى سه رناس و به ناوبانگ و كار و پيشه شى فرۆشتنى بتان بوو. ههر لهو شارهدا خانويه كى زۆر گه و ره كرابوو وه و ته رخان درابوو به بتخانه وه؛ و اتا بتيكى زۆر و زه به ندى تيا دا دانرابوو.

مه ردمى نه و رۆژگار هه بوو به به ندهى نه و بتانه و نازهر يش خوى يه كى له وانه بوو، كه كړنووشيان له بتان ده برد.

كوپى نازهر

نازهر كوپىكى نازاو ليه اتوى هه بوو، به ناوى ئيبراهيم. ئيبراهيم ده يينى نه و خه لكه سوژه ده له بتان ده به ن؛ سه رنجى نه دا به ندايه تى بتان ده كه ن. نه و ده يزانى نه و بتانه له به رد ساز دراو ن. تيگه يشتبوو كه بتان، نه قسه ده كه ن و نه هيچيش ده ييست ن. ديسان له وه ش ئاگادار بوو كه بت له توناي دا نيه نه زيانئىك

بىگە يېنى و نە قازانچى كىش. دەيدىت مىش پېيانەو دە نىشى، بەلام لە دەسيان نايە راويان نىن. ئەو خۇراكەي بۇيان دانراوە مشك دىن و دەيانخۇن، كەچى ناتوان دەريان كەن.

ئىبراھىم لەبەر خۇو، كەوتبۇو بە فكر كردنەو دە: كە وايە ئەم خەلكە بۇچى كېرنۇش بۇ بت دەبەن؟ يان بۇ [بە نيازى بە دىھاتنى ئاوات و ئارەزوويان] ھاوار لە بتان دەكەن؟

پرسىياري ئىبراھىم

ئىبراھىم پى بە پى بىر كردنەو و لىكدانەو، لە باوكى دەپرسى: بابە گيان! تۆ ئەم بتانە بۇچى دەپەرستى؟ بۇ واكېرنۇشيان بۇ دەبەي، يان داواي يارەمەتتيان لى دەكەي؟ خۇ ئەمانە نە قسان دەكەن، نە دەشىيستن؛ نە زىياتىكيان ھەيە و نە بە ھەرەيە كىش دەگەيەن!

بابە! بت، نە دەتوانى شتىك بخوا و نە يىشخواتەو. كەواتە خواردن و خواردنەو يان بۇچى بۇ دادەنن؟ ئازەر بە يىستنى ئەم قسانە ھىند توورە دەبوو، لە ھىچ تېنە دەگەشت. كاتى ئىبراھىم خەرىكى رىنموونى تايغەكەي خۇ دەبوو، ئەوانىش وەھا دە ئالۇزان^(۱) ھەر لە ھىچ ھالى نە دەبوون.

[دوايى ئىبراھىم] لەبەر خۇو و تى: كە وايە كاتى مەردم شارىان چۆلكرد، ئىنجا دەچم و بتەكان تىك دەشكىنم. لەوانەيە ئەم رووداوە بىتتە ھۆي چاو كردنەو و داچلە كانيان.

(۱) ئالۇز: توورە.

ئىبراهيم بته كان تىك دەشكىنى

سەرەنجام رۆزى جېژن ھاتە پېشەو. دانىشتوانى شار، بە پىرو لاو و گەورە و بچو و گەورە بۆ بەشدارىسى له رى و رەسمى جېژندا له شارى و دەدرکەوتن.

باوكى ئىبراهيمىش رىككەوت. له ئىبراهيمى پرسى: ئەتۆ لەگەلمان نايەيت؟ وەلامى دايەو: من نەخۆشم!

خەلكى، ھەموو روشتن و ئىبراهيم بە تەنيا لە مالدە مایەو. لەم دەرفەتەدا، خۆى گەيانەدە لاى بته كان. پاشان رووى دەمى لىكردن و وتى: ئیو بۆ وا فرزەتان لىو نايە؟ بۆ قەت نایىستن؟ ئەى بۆچى دەست بۆ خۆراك و شەربەتەكەتان نابەن؟

بته كان و سكه يان لىو نەدەھات بەردىكى رەق و تەق، دەم و زمانى كوا تا قسە كردنىشى ھەبى.

ئىبراهيم لى پەرسىن چىتەنە، بۆ ھىچ نالین؟ بتان دىسان ھەروا بىدەنگ بوون. لەم كاتەدا ئىبراهيم رقى ھەستا، تەورى بۆ ھەلگرتن و چەپ و راست لىيدان. چى بت ھەبوو ورد و خاشى كردن، جگە لە دانە گەورەكەيان، كە تەورەكەى لە مىلى ھاوشت و بەجى ھىشت.

ئەم كەتنە كى كردوو یە؟

مەردم لە پاش بە جىھىتانی رى و رەسمى جېژن، گەرانەو بۆ ناو شار و رژانە ناو خانووى بتانەو؛ چوون دەیانویست بە بۆنەى رۆزى جېژنەو

كرنوش له بتان بهرن. به لام كه بينيان تووشى سه سامى هاتن. ترس و خوڤىكى زوريان نشته دل؛ خه م و په زاره داىگرتن و قوشقى بوون. له خوڤيان ده پرسى: «كى بووبى ئاواى به په رستوووه كانمان»^(۱) كردبى؟

هه ندىك وتيان: بىستوو مانه كوره گه نجىكى ئىبراهيم ناو، جارو بار به خرابى باسى لپوه ده كردن».^(۲)

كاتى هينايان لىيان پرسى: «ئەرى ئىبراهيم! تۆ وات لەم پەرەستووانەى ئىمە كردهووه؟ وتى: نه خير، ئەوه كارى بته مەزنە كه يانه، ئەوا له خوڤيان بپرسن ئەگەر ده توانن ولامتان بده نه وه».^(۳)

مەردم دەيانزانى بته كان بەردگه لىكى رهق و تهقن. ديسان ئەوه نده شيان ئاگايى هەبوو كه بەرد نه دەدوى و نه دەشيبستى. بته مەزنە كەش هەر بەردىكه لەو بەردانه؛ كه نه دەتوانى لە جى خوڤى بجوولئى و نه بپروا به رىگەشدا؛ كه وايه له توانايشا نيبه بت بشكىنى.

له ولامى ئىبراهيمدا وتيان: دەتۆ خۆت چاك دەزانى بت قەت ناتوانى بدوى.

ئىبراهيم وتى: دەجا، ئەگەر وايه، ئپوه چۆن بەنداىه تى شتىك دەكەن كه نه به هرهيهك ده گه يەنى و نه زيانكيش؟ چۆن چۆنى ياره مەتى له شتگه لىك دەخوازن، كه نه قسه كردنيان ههيه و، نه هيجيش دەيبستن؟ هەر بۆ خوڤستان دەزانن چ دەكەن؟ ئاخۆ ئپوه هەر داراى ئاوهز بن؟ خەلكه كه ئاره قى شەرمە زاريان دەرداو دەميان بووبه تەلەى تەقيو!

(۱) پەرەستوو: پەرستراو. (۲) ئەنبيا: ۶۰، ۵۹.

(۳) ئەنبيا: ۶۳، ۶۲.

ئاگرى سارد

خەلکى شار تېکرا کۆبونەوه [کرديان به ههراو هووريا] و له يه کترىان
پرسى: چ بکهين و چ نه کهين؟ ئىبراهيم بته كانى شکاندووين و سووکايه تى
به پەرستوووه کانمان کردوووه! سزای ده بێته چى و چۆنى تۆله لى بستیینه وه؟
جواب بوو به وه: «بیسووتین، با له سەر خواکاتنان کردیته وه».(۱)

پیشیار جى به جى بوو. ئاورىكى دلخوازيان هیلدا و ئىبراهيميان هاويشته
ناويه وه! به لام خوا [به پيچه وانەى چاوه روانى ئەوان] پشتیوانى له ئىبراهيم
کرد و فرمانى به ئاگر دا: «ئەى ئاگر! بۆ ئىبراهيم سارد به و، زيانى
پى مه گه يه نه».(۲) فرمان هاته جى و ئاور له ئاستى ئىبراهيم سارد و سازگار
بوو. مهردم به چاوى خويان ديتيان هيج زياتىكى پى ناگه يه نى!

ئاماده برون، سهرنجياندا ئاگره كه كارى له ئىبراهيم نه کردوووه. ئەوههروا
ته ندرۆسته و به لكوو خوشحالیشه؛ ئەنجا ئيتربه تهواويى ههشه كه ياندا و
واقيان ورمّا.

پهروه رندهى من كيهه؟

له ناخى يه كى له شه وه كاندا ئەستیره يه كى گهش سهرنجى ئىبراهيمى
راكيشا! له بهر خووه وتى: پهروه رندهى من، ئائمه يه. به لام وه ختى
ئەستیره كه نشت، وتى: نه! پهروه رندهى من ئەمه نييه. پاش ماويه ك
مانگه شه وه لات. ئەوسا وتى: ئەمه يه پهروه رندهى من. دوايى كه مانگيش

نشت، وتی نه! په‌روه‌ردگاری من ئه‌مه‌ش نییه!

[شه‌و به‌سه‌رچوو] کاتێ هه‌تاو به‌ تیشکی زېږېښتی جیهانی روون کرده‌وه، له‌ دلّه‌وه‌ وتی: «ئه‌ها! په‌روه‌ردگاری من ئائمه‌یه، ئهم له‌ گشتیان گه‌وره‌تره». (۱) وه‌ختی ئیواره‌ به‌سه‌رهات و هه‌تاو له‌ ناو تاریکی شه‌ودا و ن بوو، دیسان وتیه‌وه: نه‌خێر! ئه‌مه‌ش له‌ تواناییدا نییه‌ خوای من بێ. خوا زیندووی نه‌مره؛ هه‌ر بووی له‌ ناو نه‌چوو. هیزو ده‌سه‌لاتیکێ هه‌یه‌ هه‌چکەس و هه‌چشتیک ناتوانی کۆلی پێ‌بدا. ئه‌ستیره‌ کزه، له‌ به‌رامبه‌ر رووناکی به‌یاندا ده‌به‌زی، مانگه‌شه‌و لاواز و که‌مه‌هیزه؛ هه‌تاوی به‌سه‌ردا زāl ده‌بی. هه‌تاویش هه‌ر کز و که‌م ده‌سه‌لاته، چوون شه‌و کۆلی پێ‌ئده‌دا و ته‌نانه‌ت هه‌ورانی‌ش له‌ چاوی گوم ده‌که‌ن. ئه‌ستیره‌ پێی نا‌کرێ یاریده‌ری من بێ، چوون خۆی ناته‌واوه. مانگ بۆ هاریکاری من ناشی، چوون خۆی کۆلێ‌دراوه. هه‌تاویش هه‌ر شایانی یارمه‌تی من نییه، چوون خۆشی که‌م و کزی تیادا به‌دی ده‌کرێ.

به‌س هه‌ر له‌ خوا ئه‌وه‌شینیته‌وه (۲) یارو یاریده‌ری من بێ، چوون زیندووی هه‌تا هه‌تاییه؛ هه‌رماوی له‌ ناونه‌چوو. به‌ده‌سه‌لاتیکه‌ هه‌موو جیهان له‌ به‌رامبه‌ریه‌وه‌ هه‌چه.

په‌روه‌رینی من ئه‌للایه

به‌لێ، ئیبراهیم، به‌و ئه‌نجامه‌ گه‌یشته، که‌ په‌روه‌رنده‌ی ئه‌و ئه‌للایه، چوونکو ته‌نیا ئه‌وه‌ زیندووی هه‌میشه‌ییه، هه‌رماوی تیا چوون هه‌لنه‌گره.

به هيزی که س پی نه وږه. ئیبراهیم تیگه شت خوا پهروه رښی
 ته ستیره کانیشه! راهینه ری مانگ و روژه! هی هموو بوونه وهرانه!
 له پاشان خواوه ن ئیبراهیمی خسته سهر راسته پری. گه یاندي به پایه ی
 پښتانه بهری و دوستایه تی خوی. فهرمانی دایه هوزه که ی [بو خواناسی و
 خوا په رستی] رښموونی بکا، تاکوو پتر له وه به ندایه تی بتان نه که ن.

بانگه شه ی ئیبراهیم

ئبراهیم داوای له گه له که ی کرد مل له به ندایه تی خوانین و ده ست له
 په ره رستی بتان هه لگرن. لیی پرسین: «ئیوه چ ده په رستن؟ وه لامیان دایه وه:
 بتان ته په رستین». (۱) پرسى: «ده نایا که داوای یاره مه تیبات لیده که ن، دین به
 هاناناه وه، ده توان خیریکتان ناراسته بکه ن، یان زیانیکتان لی لاده ن؟ وتیان
 ناخر باو باپیرانی خو مان دیتووه هه ر به م چه شنه خه ریکی په رستیان
 بون». (۲)

ئبراهیم وتی: «[ده با بزنان]، من سوژده له بو بت نابه م هیچ، دژمنیشیان
 له گه ل ده که م. من راهینه ری گشت بوونه وهر، ته په رستم. نه و که سه ی
 دروستی کردووم، خوشی ری پی پیشانداوم؛ بژیوم بو به ره م دینى و له
 توونیه تیم رزگار ده کا. نه خوشیش که وتم، هه ر خوی چاکم ده کاته وه.
 نه ممرښی و سهر له نوی ده مژښینه وه». (۳) بتان نه شتیکیان بو دروست
 ده بچ، نه ده توانن ری نوی بن. لیان نایه تاقه که سیك له برسپیه تی یان

(۲) شوعه را: ۷۴، ۷۲.

(۱) شوعه را: ۷۱.

(۳) شوعه را: ۸۲، ۷۸.

توونيه تى رزگار بکه نه. نه گهر مرويه کيش تووشى نه خوښين هات ناتوانن خوښى بکه نه وه. ههرگيز له ده ستيشيان نايه، نه گيان له کهس بستينن، نه پيشى بيه خشنه وه.

له باره گای پادشادا

له شاره که دا پاشايهک هه بوو که زور به ده سولات و گه لیکيش تووش و دلپړهق بوو؛ به جورکى وا مهردم کړنووشيان لى دهر د. پاشا بيستبووى که ئيراهيم ته نيا به ندایه تى خوا ده کاو جگه له وئيدى کړنووش بو که سى تر نابا. به و بونه وه زورى رک هه ستاو هه ناردى به شوئيا. ئيراهيميان هئنا. نه و له خوا به دهر باکى له هيچ کهس نه بوو.

شا پرسى: ئيراهيم! بللى بزائم پهروه رندهى تو کييه؟ وتى: پهروه رندهى من نه لايه. پاشان پرسى: نه لالا، کييه ئيراهيم؟ وتى: «نه وه يه گيان ده به خشى و نه شيسينته وه. شا وتى: ده جا منيش گيان ده به خشم و ده شيسينم».^(۱) کابرايه کى بانگ کرد، ليئداو کوشتى. يه کيکى تری هئنايه پيشه وه، به لام نه يکوشت.

نه وسا وتى: [ده بينى] منيش گيان ده به خشم و ده شيسينم. نه واکابرايه کم کوشت و يه کيکى ترم زيندوو هيشته وه. شا پياوړکى سهر سهرى و کهم ناوړه بوو. نه وئش و هه موو مهردمه کهش بت په رست بوون.

ئيراهيم ده يريست پاشا و دارو ده ستهى له راستى مه به ست [گيان

تېكردن و گيان لى سەندنه وه [تېگه يه نى. له ورووه به پاشاى وت: «باشه، خوا هه تاو له خوره لاته وه هه لدېنى، تو [ئه گهر توانات هه يه] له خورنشينه وه هه ليينه». (۱)

شا وپراى سەرسامى، مات و پېدەنگ بوو. شەرمە زارىسى داىگرت و قسە يە كى بۆ نه ما يە وه.

بانگيشتنى باوكى

ئىبراهيم پىي خوشبوو ديسانە وه قسە له گەل باوكى بكا، به و هۆيه وه پىي وت: «بابه گيان! بۆچى شتىك دەپەرەستى نه دەدوئى و نه دەشبيستى». (۲)
تۆكرنوش له شتىك دەبه ي نه قازانجى لى دەخيزئى و نه زيانيش. «بابه گيان! كړنوش له ئەهرىمەن مەبه!» (۳) وەرە بەندايەتى يەزدانى دەهەندە و دلسۆز به جئ يينه!

بابى لىي تۆرە بوو، پىي وت: يېرە وه و له بهر چاوم گومبە، ئەگينا لىت دەدەم.

ئىبراهيم كورنكى زۆر له سەرخۆ بوو؛ له ولامدا وتى: «بابه! ئاواتى ئاسايش و تەندروستيت بۆ دەخوازم». (۴) من ئەم شارەى به جئ دىلم و دەچمە جيگه يەك بتوانم ئەركى خواپەرستى تيا دا به جئ يينم.
خەم و پەژارە يە كى قوول داىگرتبوو، كەوتبوه سەرى بپروا بۆ ولاتىكى ترو له ويدا مەردم بۆ ناسين و پەرستنى خوا رابهيئى.

(۱) به قەرە: ۲۵۸. (۲) مريەم: ۴۲.

(۳) مريەم: ۴۴. (۴) مريەم: ۴۷.

به‌ره‌و مه‌که

هۆزه‌که‌ی ئیبراهیم خۆی و پاشا و بابی، تیکرا له ده‌ستی وه‌په‌ز^(۱) ببوون. نه‌ویش لیپرا کۆچ بکا بۆ ولایتیکی دی، که له‌وئدا کار و باری ئایینی خۆی جێ به‌جێ بکا و په‌یامه‌که‌ی به‌ دانیشتوانی ئه‌وێ راگه‌یه‌نێ. به‌و بۆنه‌وه‌ باوکی به‌جێ هیشت وله‌ شار هاته‌ ده‌ره‌وه‌. هاوړێ له‌ گه‌ل هاجه‌ری خیزانی رڼی مه‌که‌یان گرت به‌ر. له‌و سه‌ر و به‌نده‌دا مه‌که‌ مه‌لّه‌ندیکی چۆل و وشک بوو. نه‌ گژوگیای تیا‌دا شین ده‌بوو، نه‌ دارو ده‌وه‌ن. نه‌ بیرنکی لێ بوو، نه‌ چۆم و جۆگه‌له‌یه‌ک. نه‌ مرویه‌کی تیا‌دا ده‌ژیا و نه‌ گیان له‌به‌ری‌کیش.

ئىبراهیم گه‌یشت به‌پشه‌وه‌ و له‌ مه‌که‌دا گیرسایه‌وه‌.

[پاش وچان وحه‌سانه‌وه‌یه‌ک] له‌ هاجه‌ری خیزانی و ئىسماعیلی کورێ تاکایه‌وه‌.

کاتی وستی پڕوا، خیزانی لێی پرسى: ئوخ‌رگه‌وره‌م؟ لێره‌دا جی‌مان دێلێ؟ ده‌ته‌ه‌وێ بێ ئاوتک و بژبووتک هه‌روا به‌جی‌ما بێلێ!
بۆچی خواوه‌ن فه‌رمانی‌کی پێداوی؟ ئىبراهیم ولامی دایه‌وه‌: به‌لێ! ئه‌مجا هاجه‌ر وتی: که‌وايه‌، ئه‌و خۆی نا‌هێلێ تووشی زیان ببین!

بیری زه‌مه‌زه‌م

[ورده‌ ورده‌] توونیه‌تی ته‌نگی به‌ ئىسماعیل هه‌لجینی و زۆری بۆ هێنا!

(۱) وه‌په‌ز: په‌ریشان.

داكى ليپراوانه تيكؤشا چؤرئى ئاوى بئى بگه يهنئى. به لام ئاو له كويى بووا! مه كه نه روخانه يه كى تيايه، نه [ته نانه ت] چاوانه يه كيش! هاجهر كه وته هال و دهوان به دواى ئاودا. له ته پي سه فاره هاته خوارا! به كيويى مهروه دا سهركه وت! ديسان له مهروه بؤ مه فاه، به په له په ل و چاوه چاو، چه نجانان روشت و هاته وه!

راست له م هه لو مه رجه ناسكه دا خواوه ن فربايان كه وت و ئاوى بؤ دايك و فرزه ن ئافراند. (۱)

ئاو له عه رزه وه هه لقوئى و ئيسماعيل و هاجهر، ليان خوارد ه وه. ئاو بئى وشكايى هه رها ت و بوو به و چاوانه ي زه مزه مه. پهروه رئنى خواوه ن شكؤ پيت و پيروزي بئى به خشى ئيستاش هه ر ئه و زه مزه مه يه كه خه لكى له كاتى «حه ج» دالئ ده خوئه وه و وه كوو دياريه كى پيروز بؤ ولاتانى ده به نه وه. تۆچى [خوئنه رى به پئزا] ئاوى زه مزه مت خواردؤته وه؟

خه ونى ئيبراهيم

ئبراهيم دواى ماوه يه ك گه رايه وه بؤ مه كه وگه يشته وه لاي ئيسماعيل و هاجهر. به ديتنى ئيسماعيل دلى گه لئى كرايه وه. له و كاته دا ئيسماعيل هيشتا مندالئكى چكؤله بوو. ئه هات و ئه روشت و كايه ي ده كرد و هاوړئى له گه ل داك و بابى له مال ئه هاته ده ره وه.

ئبراهيم دلى به ئيسماعيل زؤر خوؤش بوو.

[مانگ و سالان تیپه پین] له یه کئی له شه واندا ئیبراهیم خهوی دی،
خهریکی سهرپرینی ئیسماعیله.

ئبراهیم پیغمبهرنکی راستۆک بوو، و خه و نه که شی خه و نیکی به راستی
بوو. و ئپرای ئه و هه ش دۆستی راسته قینهی خوابوو. ئیبرا ئه و هه ی له خه ودا
فه رمانی پی دراوه جی به جیی بکا.

به و بۆنه وه به ئیسماعیلی وت: «کورم! من خه و م بینی خهریکم تۆ
سهرده پریم؛ خۆت چۆنی لئیک ده ده یه وه؟

جوابی دایه وه: بابه گیان! چت پی سپر دراوه ئه نجامی بده؛ به یارمه تی
خوا به م زوانه تیده گه ی که منیش له خۆپاگرانم». (۱)

ئبراهیم ئیسماعیلی له گه ل خۆ برد و چه قۆیه کیشی هه لگرت.
که گه یشتنه «مینا» خۆی ئاماده ی سهرپرینی کرد! ئیسماعیلی له سهر
عه رزه که راخست. ئاماده بوو، و چه قۆکه ی نایه ملی. به لام له ناکاو ده رکه وت
که خوا وه ن پی خۆش بووه هه موان بزانه دۆستی راسته قینهی خوا هه رچی
پی بسپر درئ به باشی جی به جیی ده کا، و ئبراهیم ره زامه ندیی خوای له
گیانی جگه رگۆشه که ی لا گرنگتره. ئبراهیم گه لئیک سهریه رزانه له
تاقیکردنه وه که ده رچوو.

خوا حه زره تی جویره ئیلی و ئپرای به رانییک له به هه شته وه هه نارد و پیی
وت: ئانه مه له گیان که و له سهرپرینی ئیسماعیل ده ست هه لگهره. خوا
ناکاره که ی ئبراهیمی زۆر زۆر لا په سهند بوو. هه ر به و بۆنه وه فه رمانی به

خاوەن باوەرپان دا - بە یاد و بیرەوهریی ئەو قارەمانەتییه و بە مەبەستی خۆ
راھێنان لە رێبازی تەوھیدا^(۱) - لە جێژنی قورباندا قوربانی بکەن.

درود و سەلامی خوا لەسەر ئیبراھیم و ئیسماعیل، بئەپەتدانەرانی
فێرگەی بڕایەتی تێکرای ئادەمیزاد.

کەعبە

هەر لە و سالانەدا ئیبراھیم دوای ماوەیەك لە مەكە وەدەرکەوت و دیسان
هاتەوہ. ئەمجارە ئەبیرست مائیک بۆ جێ پەرستنی خوا [فێرکردنی دەرسی
برایەتی بە ھەموو دانیشتوانی سەرزەوی] بکاتەوہ. ئەلبەت مائیکی یە کجار
زۆر لەسەر زەویدا ھەڵخراپوون؛ بەلام تەنیا تا قە مائیک بۆ جێ راگەیانندی
پەيامی داھێنەری جیھان، لە تەواوی جیھاندا نەبوو.

ئیسماعیل ھەزی دەکرد لە سازدانی مائی خوادا بێتە ئاریکاری باوکی.
ئیبراھیم و ئیسماعیل، لە کێوھکانەوہ بەردیان ھێنا. ئیبراھیم بە دەستی خۆی
خانوی کەعبە کردەوہ و ئیسماعیل، شان بە شان یارمەتیدەری بوو.

باوک و فرزەن سەپاس و ستایشی خویان ئەھینایە جێ و داواکاری بە جێ
ھاتنی داخوازەکانیان بوون: «پەروەرەندەمان! ئیمان وەرگری. تۆ بۆ خۆت زۆر
بیسەر و زۆریش زانای». (۲)

خوا داخوازەکە ی لێ وەرگرتن و بەرەکەتی بە کەعبە بەخشی. ئیستاکە،
ئیمە لە ھەموو کاتیکی نوێژدا روو لەو قیبلە یە دەکەین. حاوہن باوەرپانیش لە

(۲) بە قەرە: ۱۲۷.

(۱) تەوھید: تاکە پەرستی.

وه ختی حه‌جدا که ده‌گه‌نه لای، به ده‌وریا نه‌خولینه‌وه و له‌ویدا نوژن به‌رپا ده‌که‌ن.

به‌لێ خوا نزای ئیبراهیم و ئیسماعیلی هینایه‌ جێ و خێر و بیری ئاراسته‌ی که‌عه‌ کرد.

بارانی دلۆفانی خوا برژێ به‌سه‌ر گیانی ئیبراهیم و ئیسماعیل و موچه‌مه‌ ددا.

خانووی پیروژ

ئیبراهیم ژینکی دیکه‌ی هه‌بوو به‌ ناوی سارا. له‌م خێزانه‌ی کورێکی تری بوو که‌ ناوی نابوو ئیسحاق. ئیبراهیم نه‌شته‌جای شام بوو، و ئیسحاقیش هه‌روا.

ئیسحاق له‌ شام خانووه‌کی به‌ نیازی گه‌یاندنی بانگی ته‌وحید و براهه‌تی به‌ مه‌ردم -هه‌روه‌ك بابی و براكه‌ی پیش له‌و له‌ مه‌که‌ سازیان دا‌بوو- کرده‌وه. نه‌و په‌رستگه‌ی ئیسحاق له‌ شام دروستی کرد، خانووی پیروژ «بیت المقدس» و اتا «مسجد الاقصی» ی ئیستایه‌، که‌ خوا خێر و بیری به‌ ده‌ورو به‌ری به‌خشیوه‌. خواوه‌ن فەر و فراوانی ئاراسته‌ی به‌ره‌ی ئیسحاق کرد؛ هه‌روا که‌ ئاراسته‌ی تۆره‌مه‌ی^(۱) ئیسماعیلی کرد و پیغمبه‌ر و فه‌رمانه‌وه‌ی زۆریان لیکه‌وته‌وه‌.

ئیسحاق بوو به‌ باوکی کورێك به‌ ناوی یه‌عقوب، که‌ گه‌شت به‌ پایه‌ی پیغمبه‌راهه‌تی.

(۱) تۆره‌مه‌: بنه‌چه‌که‌، نه‌ژاد.

يه عقووب بوويه بابي دوازده كوپ، كه يه ك له وانه يوسف بوو. يوسف له قورئاندا - سەرگوزەشتە يەكی پر سەيرو سەمەرە ی هەیه. ئەو تۆو ئەو ش بە سەر هاتە كە ی.

دلگیرترین بەسەرھات

خەونیکی بەلاجەوی

کاتێ یوسف منداڵێکی چکۆلە بوو، یازدە برای ھەبوو. بەلام چون ھەر لەو تەمەنەشدا کۆرپێکی جوانکیلە و زۆر وتو وریا بوو، یەعقوبی باوکی ئەوی لە تەواوی برایانی خۆشتر دەویست. یوسف شەوێکیان خەوێکی سەر سوپەینەری بینی، دیتی یازدە ئەستێرە ھاوڕێی لەگەڵ مانگ و رۆژ سەری لێ دەخەوێن. یوسفی منداڵ ئەمە ی گەلێک پێ سەیر بوو! ئەم خەونە ی بۆ لێک نە ئەدرایەو، کە چۆن چۆنی ئەستێرە و مانگ و رۆژ سەر بۆ مرۆ^(۱) دەچەمێنن؟ بەو ھۆیەو چووبۆلای بابی؛ خەونە کە ی بۆ گێراپەو و وتی: «باو! ئەمن یازدە ئەستێرە و مانگ و رۆژم دیت سەریان لێ دەخەواندم!»^(۲)

یەعقوب کە خۆی پێغەمبەر بوو بە بیستنی ئەم خەو پەڕ بە دل خۆشحال

بوو، و پتی وت: یا خوالیت پیروز بئ یوسف گیان! تۆ، له داهاتوا ده گه ییه پله و پایه کی زۆر بلند.

ئهم خه وه، مزده ی [گه یشتن] به زانایی و پیغمبه‌رایه تییه خوا خه لاتی خۆی به ئیبراهیم و ئیسحاقی باپیرت به خشی و دیسان ئه یدا به تۆ و تیره ی یه عقرویش.

یه عقروب که پیریکی به سالآ چوو بوو، له ره وشت و ئاکاری خه لکی به باشی ئاگادار بوو. ده یزانی شه یتان چۆن به سهر دَل و دهروونی ئاده میزادا زال ده بئ و ئه یکاته گالته چاری خۆی.

به و بۆنه وه به یوسفی وت: کوپری بابی! ئهم خه ونه ت بۆ هیچکام له براکانت نه گیریه وه! چوون به خیلیت پئ ئه به ن و دژایه تییت^(۱) له گه ل ده که ن.

ئیره یی برایان^(۲)

یوسف له دایکی خۆی برایه کی تری هه بوو. ناوی ئه و برایه بنیامین بوو. یه عقروب خۆشه وستییه کی تایبه تی سه باره ت به م دوو کوپره ی هه بوو، تا راده یه که هیچکەسی تری ئه وه نده خۆش نه ده ویت. هه ر له بهر ئه وه ش براکانی تریان ئیره ییان به یوسف و بنیامین ده برد و رقیان لیهه ستابوون.

له ناو خۆیان ئه یانوت: بۆ وا بابمان یوسف و بنامینی ئه و هه مووه خۆش ئه وئ؟ هۆی چییه ئه و جووته، باوه کوو هیشتا چکۆله و هیچ له ده سه نه هاتوون، ئه وه نده که وتوونه بهر دلی باوکمان نه وه؟ ئه ی بۆ ئیمه ی

(۲) ئیره یی: به خنلی.

(۱) دژایه تی: دژمنی.

وه کوو ئه وان خوش ناوی، خو ئیمه هه موو گه نج و به توانین و کار و بارشمان پی جی به جی ده بی، ئه مه شتیکی سهیره؟ یوسف چوون منداڵ و دلساف بوو خه وه که ی بۆ برایانی گپراهه وه و ئه وانیش به بیستنی ئه و قسه یه زۆر ئک تووره بوون و پتر له جاران به خیلێ له ناو دلیانا سه ری هه لدا.

روژێکیان هه موو یه کیان گرته وه [هیندیکیان] وتیان: یان یوسف بکوژن، یا کوو بیبه ن له مه لبه ندیکی دوور ده سا به جی پیلن ئه گه ر واتان کرد، ئه مجا ئیتر دلی بابتان سه باره ت به ئیوه یه کلانه ده بیته وه. یه کیکیان وتی: نه، بیبه ن بیخه نه ناو بیرکی سه ره ریگه وه؛ دوایی ریبوار ئه یدۆزنه وه و له گه ل خۆیانی ده به ن. هه مووان پیکه وه ئه م راویژه یان په سه ند کرد.

تیکرا بۆلای یه عقووب

پاش ئه وه ی له سه ر ئه و راویژه یه ککه وتن، هاتن بۆ لای باوکیان. یه عقووب سه باره ت به یوسف هه ر له دله راوکی دا بوو، بۆی ده رکه وتبوو برایانی نه ته نیا خوشیان ناوی ئیتره ییشی پی ده به ن. له به ر ئه وه ش له گه ل ئه وانا، بۆ هیچ لایه کی نه ده هه نارد. یوسفیش به س له گه ل بنیامینی برایا گه مه ی ده کرد و ئه وه نده دوور نه ده که ته وه.

برایان ئاگیان له و که ین و به ینه هه بوو، به لام به سه ر ئه وه شدا لیبرا بوون ئه و نه خشه شوومه یان جی به جی بکه ن. له یه عقوویان پرسی: بابا! تۆ بۆ یوسف له گه ل ئیمه نانتریه ده ری؟ له چی ده ترسی؟ ئه و برا و خوشه ویستی ئیمه یه و برای بچو و کیشمانه. ئیمه هه موومان کوپی یه ک باوکی. چه ند برا هه میشه پیکه وه یاریی ده که ن؛ که وایه ئیمه ش بۆ نه چین پیکه وه خه ریکی

گەمە و گالته بېن؟

«بەيانى بىخە تەكمان با بەناو چىمەن و سەوزەلانى دا، تۆزى پياسە بكا،
خۆمان ئاگادارىي لى دەكەين» (۱).

يەعقوب پىرە پياوئىكى دنيا دىە و نەرم و نىان بوو. قەتى بى خۆش نەبوو.
يۆسفى لى دوور بکەوتتەو، ترسىكى زۆرى لە و پىوھىيەدا لە دلابوو.

لە ولامى کورانيدا وتى: «ئەترسم گورگ بىخواو ئىوھ پىنى نەزانن!» (۲)
وتيان: هەرگىز! چۆن چۆنى لەناو ئىمەدا گورگ دەيخوا؟! بە بەرچاوى ئىمەى
جەوان و بەهێزەو چۆنى دەخوا؟ پاشان يەعقوب رىي دا، يۆسف [بۆ
گەشت و سەيران] لە گەليان پىروا.

بەرەو دارستان

برايان لەوھى يەعقوب هىشتى يۆسف هاوڤرتيان لە گەل بكا
خۆشپىيەكى زۆريان کەوتە دل.

هەستان و روويان کردە دارستانىك. لەویدا يۆسفيان هاويشتە ناو
بىرىكەو. نە بەزەيان بە يۆسفى مندا لا هاتەو، نە بە يەعقوبى پىرى بەسالا
چوودا.

يۆسفى چكۆلە و كەمدل لە ناو بىرىكى قوول و تارىكا بە تاقى تەنيا
مايەو.

بەلام خواوھن هات بە هانا يەو. مزگىنى دا يە و پىي فەرموو: دلگران

مەبەو مەشترسە! تۆ خوات لە گەلدا یە و لە داها تووشا دە گەییە پایە یە کی بڵند.
برایانت تیکرا دینەو و بۆلای تۆ و لەو کارە ی کردوویانە ئاگاداریان دە کە ی.
کە لە پیلانە کە یان بوونەو و یوسفیان خستە ناو چاوانە کە، کۆبوونەو و
وتیان: جانیستا، جوابی بابمان چۆن بدەینەو؟ یە کێی لە برایان وتی: بابم هەر
ئە یوت: ترسم هە یە گورگ بیخوا. کە واتە ئێمە ییش پێی دە لێن: بابە! ئاخری
قسە کە ت بە راست دە رچوو! یوسف گورگ خواردی!.

هەموویان لە سەر ئەم رایە بوون بە هاو دەنگ کە: بە لێ، دە بیژین: بابە
گورگ خواردی.

یە کێکی تریان پرسی: باشە ئە ی بۆ قە ناعە ت پێ کردنی بە لگە و نیشانە مان
چ بی؟ جواب درایەو: ئاشکرایە بە لگە ی رووداویکی وە ها، خوێنە.
ئێجا مەرپێکیان سەر پری، کراسە کە ی یوسفیان پیا ژەند و خوێناو لیان
کرد.

ئەم کارە یان بوو بە هۆی خۆشحالی هەموو لایەکیان. وتیان: ئانیستا ئیتر
قسە کە مان بۆی، جێی باوەر دە بی.

لە بەر اوەر یە عقوقوبدا

لە تاریکی پاش خۆر بە ردا، بە دەم گریانەو و، هاتنەو و بۆ لای باوکیان.
پێیان وت: بابە گیان! یوسفمان لە لای کە لوپە لە کە دا جێهێشت و خۆمان
خەریکی بە راو گرکێ بووین، هەتا هاتینەو و گورگ خواردی. کراسە کە شیان
کە خوێنە درۆزنە ی پتو و بوو، هێنا و وتیان: بۆ درۆ و راستی، ئائەو و ش
خوێنە کە ی یوسف!

باوکیان جگه له وهی پېغەمبەر بوو، دنیاشی کۆنه کردبوو؛ به ئەزمون تر بوو له کورپه کانی. ئەیزانی ئەگەر که سێک گورگ بیخوات وێرای بریندار کردنی، جل و بهرگه کهشی شیتال ده کا؛ که چی کراسه که ی یوسف ساق بوو، هەر خوێنی پیا دا رزا بوو. تیگه یشت که ئەوه خوێنه درۆزنه یه و باسی گورگیش هەر باسیکی هه لبه ستراوه.

پێی وتن: ئەمه قسه یه که خۆتان دروستان کردووه و منیش هه یخ چاره یه ک شک نابهم خۆراگریه کی شیاوی لی به ده را په ژاره ی یه عقوب به شوین یوسفدا په ژایه کی ئارام لێپر بوو؛ به لام ئەو ملینا له خۆراگریه کی دوور له ناشو کری.

یوسف له ناو چاوانه دا

برایان هاتنه وه بۆ ماڵ و یوسفیان له ناو چاوانه دا به جی هیشت، ئەوان نانیان خوارد. پاشان ئاسووده له سه ر رایه خه کان لێی راکشان و خه وتن. یوسفیش له بنی چاوانه دا بێ بژیو و بێ رایه خ له دلاره وکی دا بوو.

برایان یوسفیان له بیر برده وه و بۆی نووستن. یوسف نه نووست و نه که سیشی له بیر برده وه.

یه عقوب هەر له په ژاره ی یوسفدا بوو؛ یوسفیش هەر به یادی یه عقوبه وه. یوسف له بنی بیره که دا بوو و بیره کهش زۆر قوول بوو. بیر له ناو دارستانیکا بوو، دارستانیش گه لێک سامناک! کاتیش کاتی شه و بوو؛ شه و ئکی تاریک و نووته ک!

له بنی بیره وه بۆ ناو کۆشک

دهسته يه ك کاروانی رتيان كه و ته ناو دارستانه كه، توونيه تی زۆری بۆ هينان و كه و تنه گه ران به دواي ييردا. بيرتيان دۆزه وه و كابرايه كيان هه نارد ئاويان بۆ بييتته سهر. كابرا روشت و دۆلچه كه ي هاويشته ناو ئاوه كه وه. وهختی قورس بوو هه وليدا ييكيشيته سهر! كه سهرنجی دا نه وا كورپتيكى تيا دايه! به سهر ساميه وه هه راي كرد: «مزگينيم ده ني، نه مه كورپتيكى چكۆله!» (۱)

كاروانيه كان به چاوپيكه وتني زۆرتك خوشحال بوون و خيرا شاردiane وه. كاتي گه يشتنه ميسر، باره كانيان له بازار داخست و قاويان كرد: كي نه م كورپه مان لي ده كړي؟

فه رمانپه وای ميسر به پوليكي كه م لي سهندن.

به لي، بازرگانان يوسفيان نه ناسي و فروشتيان! فه رمانپه وای يوسفی برده وه بۆ كۆشكى خوی و به خيژانی وت: ريز و حورمه تی يوسف بگره، چوون كورپتيكى وشياره.

نه مه گناسی و ئامانتداری

[كه يوسف گه و ره بوو و جوانی گه شه ي سهند] خيژانی عه زيز [فه رمانپه وای ميسر گيرۆده ي نه ويني بوو و لي پيچا دلداري له گه ل بكا.

به لّام يّوسف نهى ليكرد و پئى وت: هه رگيز! ئه من خيانهت به گه و رهى خۆم ناكهم. عه زيز چاكه ي بۆ من هه بووه و جواميّرانه هه لّسو كه وتى له گه لّ كړدووم. من شهرمى خوا سه را پاى داگر تووم.

ز ليّخا ركسى ليّ هه ستا و لاي فەرمانپره وا شكاتى ليكرد. پاشان بۆ فەرمانپره وا روون بووه وه يّوسف كورپكى خاوين و راستوكه و خيّرانى دروى له گه لّ كړدووه. به و هۆيه وه به ز ليّخاى وت: «به راستى تۆ له تاوانبارانى» (١) جوانى و دلپرفيتى يّوسف له ميسردا وه ها ناوى داخستبوو، ئه وهى ده بيبينى ئه يوت: «ئهمه كه ي له جينسى ئاده ميزاده، گومانى تيدا نيه كه فريشته يه كى هپزايه» (٢).

تورپه يى ز ليّخا زورى سهند و به يّوسفى وت: ئه گهر به گويم نه كه ي، كارئك ده كه م بكه وه زيندانه وه! يّوسف له جوابدا وتى: «من چوونه زيندانم پئى خوشره له وهى تۆ ليّم ده خوازى!» (٣)

دواى ماوه يه ك راي عه زيز هاته سه ر ئه وه يّوسف بنپيرته به نديخانه وه. واتا، به سه ر ئه را ده يزانى يّوسف تاوانكي نيه، هه ر ره وانه ي به نديخانه ي كړد.

ناموژگاريى زيندان

كاتى يّوسف خرايه زيندان بۆ هه موو ئه وانه ي له زيندانه كه دا برون ده ركه وت كه گه نجيكى جواميّر. هه م زانا و تيگه يشتووه، هه م زوريش

(٢) يّوسف: ٣١.

(١) يّوسف: ٢٩.

(٣) يّوسف: ٣٣.

دلسۆز و خیر خوازی مهردمه.

دانیشتوانی بهندیخانه خۆشه‌وستی یوسفیان که‌وته دلّه‌وه. ریز و حورمه‌تیکى فروانیان بۆ داده‌نا و به چاوپیکه‌وتنى ده‌گه‌شانه‌وه.

دوو پیاوی تریش له‌گه‌ل یوسف که‌وته زیندان و ئەو خه‌وانه‌ی دیووبان بۆیان گێپرایه‌وه. یه‌ك له‌وانه‌ وتی: «من خه‌وم دى، ترى ده‌گووشم. ئەوى تر گێپرایه‌وه: من له‌ خه‌وما نانم له‌سه‌ر سه‌ره و په‌له‌وه‌ر خه‌ریکن ئەيخۆن»^(۱)

له‌ یوسفیان داوا کرد بۆیان لیکبداته‌وه. یوسف یه‌کیك بوو له‌ پیغمبهران و له‌سه‌رده‌می ئەویشا مه‌ردم له‌جیی خوا به‌ندایه‌تى شتى تریان ده‌کرد. هه‌ر ده‌سته‌و به‌ ده‌سته‌یه‌ك خواجه‌کیان بۆ خۆیان دانا‌بوو. بۆ نموونه، خواى وشكى و خواى ده‌ریا و ه‌ی رۆزى و ه‌ی بارانیان هه‌بوو.

یوسف که‌ ئەو شتانه‌ی ده‌بینی، به‌ بیروباوه‌ری ئەو خه‌لکه‌ پیکه‌نینی ده‌هات و جاروبار بۆ سه‌رلیش‌ئاوایشیان ده‌گریا. ئەو لیپرابوو مه‌ردم تیگه‌یه‌نن و راسته‌پێ ناسین و په‌رستنى خویان پێ نیشان بدا. خواستی په‌روه‌ردگاریش وابوو، ئەو کاره‌ له‌ به‌ندیخانه‌وه ده‌ست پێ بکا.

بۆ مه‌گه‌ر ئەوانه‌ی له‌ زیندانان، شایانی رێنموونی نین؟ نیازیان به‌ خزمه‌ت و دلسۆزی نییه‌؟ دانشتوانی زیندان ئاده‌میزاد و به‌نده‌ی خوا نین؟ به‌لێ، یوسف له‌ به‌ندیخانه‌دا بوو، به‌لام هه‌ر له‌ ویشدا سه‌ریه‌ست و بو‌تر بوو. ده‌ست کورت بوو؛ به‌لام ده‌سگوشاو دلّاوا بوو. پیغمبهران له‌ هه‌ر شوێن و جیگایه‌کا، روون‌که‌ره‌وه‌ی حه‌ق و راستین؛ له‌ هه‌ر کات و ساتیکا

خېر و بەهرە بە مەردم دەگەيەنن.

لېزانىي يۇسف

يۇسف لەبەر خۆيەو و خەريكى بىرکردنەو و بوو: ئىستا، ئاتاجى ئەم دوو
كەسەى لە من نزيك كردو و تەو و. بنيادەمى ئاتاجيش هەم نەرم و نيانە، هەم
گۆپرايەل؛ قسان دەبيستى و بەرفەرمانيشە. ئەگەر ئىستا شتىك بەم دوانە
بلييم، ئەوان لييمى وەردەگرن و دانشتوانى زيندانش هەروەرى دەگرن. بۆيە
پەلەى نەکرد و پيى وتن: من بەر لەو و ئەمە ناتان بۆ پيئن ماناي خەو و کاتتان
پي دەلييم.

کابراکان دانشتن و بە دلياييه وە گرييان بۆ راگرت. پاشان وتى: «من زۆر
چاک دەزانم خەو ليکبدەمەو و ئەمەش لەو بەهرانەيە کە پەروەريئم پيى
فيترکردووم».^(۱) پياو وەکان هەردوو خۆشحال و دل ئاسوودە بوون. ليەدا
يۇسف هەلى بۆ هەلکەوت، کە ريئموني دەست پي بکا.

پەندى يکتا پەرستى

درئۆهى بە قسەکانى داو وتى: ئائەمەش لەو شتانەيە کە پەروەرين
تيي گەياندووم. خوا زانيى خۆى بە هەموو کەس نالئ و رازى خۆى لای
هاو بەشدانەر نادركيئي.

ئەزانن هۆى چيە خوا زانيى فيرى من کردو و؟ «هۆکەى ئەو وەيە، من

رئی هاوبه‌ش بۆ دانانم وه لا ناوه و کهوتوومه سهر ریبازی ئیبراهیم و ئیسه‌حاق و یه‌عقوبی باو و باپیرم. بۆ ئیمه قه‌ت ره‌وا نیه هاریکار بۆ خوا دابنن. (۱) تاکه‌پهرستیش به‌رگیک نیه برابیی به‌ بالایی ته‌نیا ئیمه؛ «ته‌واوی خه‌لکی ده‌بی تاکه‌پهرست بن. ئه‌مه‌ش چاکه‌یه‌که خوا له‌گه‌لی کردوین، به‌لام زۆربه‌ی مه‌ردم هه‌ر پینه‌زانن». (۲)

ئه‌وسا یوسف تۆزی بیده‌نگ بوو، لئی پرسین: ئیوه ده‌بیژن: خوای وشکی و خوای ده‌ریا و خوای رۆزی و خوای باران! ئیمه‌ی تاکه‌پهرست ده‌لین: خوای ته‌واوی بوونه‌وه‌را! ده‌جا خۆتان بلین پروا به‌ چه‌ندین خوا چاکتره‌، یان خواجه‌کی ته‌نیای زāl به‌سهر هه‌موو شت دا؟ (۳) خواکانی وشکی و هی ده‌ریا و هی رۆزی و هی باران له‌ کوێدان؟ «پتم بلین بزاتم کام به‌ش له‌م سهرزه‌ویه ئه‌وان سازیان داوه؟ یا له‌ دروسکردنی ئاسمانه‌کانا چ به‌شداریه‌کیان هه‌بووه؟» (۴) سهرنجی ئاسمان و زه‌وی و سهرنجی ئاده‌میزاد به‌دن، به‌ده‌یه‌نه‌ری هه‌موویان ته‌نیا ئه‌للایه! «ئه‌وانه‌ی جیا له‌ون چییان دروست کردووه؟» (۵)

په‌روه‌رتنی وشکی و زه‌ریا و په‌روه‌رنده‌ی رۆزی و باران چۆن چۆن؟! «ئه‌وانه چه‌ند ناویکن ئیوه و باپیرانتان دروستان کردوون». (۶) ته‌واوی ده‌سه‌لات هی خواجه، خاونه‌تی بۆ خواجه، ئه‌م ئه‌ره‌یه‌ی ئیمه‌ی له‌سهر ده‌گه‌ڕین هی خواجه و فه‌رمانیش هه‌ر فه‌مانی خواجه. «که‌وايه که‌س

(۱) یوسف: ۳۸. (۲) یوسف: ۳۹.

(۳) یوسف: ۳۹. (۴) ئه‌حقاف: ۴.

(۵) لقمان: ۱۱. (۶) یوسف: ۴۰.

مه پهرستن جگه له و. ټاييني راست و دروست هر نه مه يه، به لام زوربه ي
خه لکي دنيا تي ناگه ن. (۱)

لینکدانه وهی خه و

دوای ناموژگاری، خه وه کانی بو لینکدانه وه و وتی: «یه کیکتان ده بی به
مه یگپړی نه رباب و نه وی تر تان له دار نه دري و پاشان په له وه چینه ی له سه ر
ده که ن. (۲)

به یه که میانی وت: «که چوویه وه لای نه ریابت باسی منی بو بکه. (۳)
هر دو له زیندان رزگار بوون. یه که میان بوویه مه یگپړی پاشاو دووه میان
له دار درا.

مه یگپړ له بیري چو و باسی یوسف بو پاشا بگپړته وه؛ له نه نجامدا
یوسف چن سالیك له به نديخانه دا مایه وه.

خه ونی پاشا

پاشای میسر خه ونکی سه رسوړه ینه ری یینی. خه و گای قه له وی دی،
خه وت مانگای له پرو لاواز نه یان خواردن؛ خه وت گول له ده خلی سه وز و
خه وتی وشکه لا تووشی یینی.

پاشا له م خه وه به لاجه ویه ی سه ری سوړما و سه باره ت به ماناکه ی
پرسیاری له نریکانی خو ی کرد. نه وان وتیان: شتیکی تیادا به سته نییه؛

(۲) یوسف: ۴۱.

(۱) یوسف: ۴۰.

(۳) یوسف: ۴۲.

خه وتوو، شتی زور ده بیتی که هیچیان راست نین. به لام مه یگپر وتی: وانییه؛
من له مانای هم خه وه ئاگادارتان ده که م.

چوو بۆ به ندیخانه و بۆ خه ونی پاشا له یوسفی پرسى. یوسف مرویه کی
هیژا و جوامیر بوو، دلسوزی هه موو کهس بوو. پیاوکی پیاوانه که وا
رشدیی نه ده ناسی.

خه وه که ی بۆ لیکدایه وه و راشیپارد چ بکه ن. پیتی راسپاردن: هه وت
سال له سه ر یه که خه ریکی کشتو کال بن، نه مجا دانه و ئله ی به ره هم هاتوو
هه ر له ناو گو له کانیا نا - جگه له وه ی له و ماوه یه دا ده خورئ - به یلنه وه.

دوای نه و چه ند ساله قاتو قریه که به سه ردا دئ و ئیوه - که میکی لی
به ده ر - چیتان پاشه که وت کردوو ده یخون. ده ورانی قات و قهر هه وت سالان
ده خایه نی، پاشان ولات به ده خلو دان نه رازیتته وه و خه لکی تیر و ته و او
ده بن. مه یگپر گه رایه وه بۆ لای پاشاو مانای خه وه که ی پی راگه یاند.

پاشا نه ییری به دوای یوسف دا

پاشا، که مانای خه وه که ی و وپرای نه وه ش راسپی رییه که ی بیست، دلی
گه شایه وه. پرسى لیکد ره وه ی هم خه وه کییه؟ نه و مه ردی مه ی دانه که ئاوا
دلسوزانه ریمان بۆ داده نی؟!

مه یگپر وتی: نه مه هه ر نه و یوسفی راستو که یه؛ نه وه ی هه والی به من دا
له داها توو یه کی نزیکا ده بمه مه یگپری پاشای سه ره ورم!

شا، که لکه له ی دیتنی یوسفی کرا. هه ناردی به شوئیا و وتی: «ئا یومی

بېنن با بېکه م به هاریکاری تاییه تی خۆم». (١)

یوسف خوازیاری تاقیق ده بی

کاتی هه نیردراوی شا چوو بۆ لای یوسف و پیتی وت: شا تۆی ده وئ، نه و
ئاماده نه بوو به و ئاسانییه له زیندان بیته ده را چون مردم [نه که وتنه سرت
سرت و] نه یانوت: نه مه هه ر نه و یوسفیه که به تاوانی دلداریی له گه ل ژنی
شا له به ندیخانه دا بوو!

یوسف پیاوێکی مه ند و به رکه تی (٢) بوو. ئاوه زمه ندیکی ورد بین بوو.
نه گه ر له باتی نه و هه ر که سی تر ئاوا توندی زیندان بکرایه و پیاوی شا چووبا
بۆ لای و پیتی بوتایه شاکاری به تۆیه و چاوه پێته، بئ گومان به هه ول هه ول له
ده رکه ی به ندیخانه، وه ده رده که ت. به لام نه و قه ت هه ول نه بوو هیچ په له شی
نه کرد. به لکوو به راسپارده ی شای راگه یاند: نه من خوازیاری لیکۆلینه وه م.
داواکاری خسته به ر یاسی کیشه که ی خۆم.

ئینجا شا سه به رته به یوسف که وته لیکۆلینه وه. بۆ شا خۆی و بۆ
مهردمیش روون بووه وه که یوسف مرقیه کی پاکی دوور له گه نده کارییه.
نه و سا به سه ر بلندییه وه هاته ده ر و شاش به رپێز و حورمه تیکسی زۆره وه
پیشوازی لیکرد.

(٢) به رکه تی: هه لکه وتوو.

(١) یوسف: ٥٤.

به پررسی گهنج و دارایی ولات

یوسف چاک ده یزانی ئامانه تداریی له ناو کۆمه لدا که م و کزه و ده سپیسی و ناراستی تهنگی هه لچنیوه. ده بیینی مهردم له مال و ملکی خوادا خه ریکی گزی و گهنده کارین. دیسان سه رنجی ئه دا گهنج و مالی سه رزه وی باوه کوو یه کجار زۆره، به فیرو ده پروا. هوی به فیرو چوونه کeshی له وه دایه فه رمانه و او کارگێران شه رمی خویان له دلدا نییه. سه گه کانی ئه وان تیر و ته سه لن، به لام مهردم به سکی برسی ده ژین، بنه ماله کانی ئه وان له و په پری پۆشته و په رداخی دان، که چی خه لکی تر رووت و بی به رگن

گهنج و سه رمایه ی ولاتیش به هره یه کیان بۆ مهردم نابی تا به پررسیکی زانا و خو پارێزبان بۆ پهیدا نه بێ. به پررسی ناشاره زانا زانی سه رمایه چییه و چۆنی که لک لی وه رده گیرئ؛ ئه وه ش که زانایه به لام خو نه پارێزه، دیاره به دلخواز به ختی ده کا.

یوسف که خوی پیاوئکی تیبین^(۱) و خو پارێز بوو، لیبرا نه هیللی کارگێران مال و ملکی مهردم تالان که ن. ئه و پئی نه ده کرا چاودیری مهردم بی و له پیناو راستیشا باکی له کهس نه بوو، هه ر بۆیه ش به پاشای وت: «ئه گه ر بمکه یه به پررسی گهنج و دارایی ولات، چاودیری لی ده که م و لیشی ده زانم». (۲)

یوسف سه لماندی که پارێزگاری به راستی گهنج و مالی میسه ره، چوون مهردم که و ته ئاسایش و سپاسی خویان به جی هیئا.

برایانی یوسف دین

هه روا که یوسف رایگه یانډبوو، قاتی و برسیتی له میسر و شاما سهری هه لدا. له شام قار داکهوت و یه عقویش بیستی که پیاوټکی دلژان له میسر دایه، گوايه نه و پیاوه دلسوز و جوامیره به برسی گهنج و بهرو بووی ولاته و مهردم که ده چن بۆ لای بژیو [ده خل و دان ایان نه داتی].

یه عقووب کوره کانی به نهختی پاره وه هه نارد به لکرو له میسر بژیوی پی بکړن.

بنیامین به لای باوکیه وه دانیشیت. چوون یه عقووب زوری خوش ده و بست، حزی نه ده کرد لی دوور که ویتته وه. چوون بۆ یوسف ههستی به مه ترسی ده کرد، بۆ بنیامینش هه روا بوو. برایانی یوسف هاتن بۆ لای، به لام هه به زه پنیانا نه ده هات نه وه یوسفی برایان بی. نه یانده زانی نه مه یوسفی ناو بیره که یه. پیان و ابو نه وه هه له وټدا مردووه. جا، کام عه قل نه یگرت له ناو بیرکی نه وه نده قوولدا نه مردبی! له بیرکی هه لکه وتوو له ناخی دارستانکی سامناک و له شه وه زه نگیکی وه هادا!!

برایانی یوسف گه یشتنه پتسه وه. «بۆ چاوپیکه وتنی چوونه ژووری، نه و ناسینه وه و نه مان نه یاتناسی».^(۱) به لی نه مان یوسفیان لا نااشنا بوو. بۆیان نه تاسرا؛ به لام نه و، برایانی وټنا کرد و ناسینی. یوسف زانی نه مانه نه و، که سانهن هاویشتیانه بیره که وه. هه نه و پیاوانه نه که وستیان له ناوی بهرن،

به لام خوا پاراستی و نه یه یشت؛ به سهر نه وه شدا، نه شتیکی پی وتن، و نه سووکایه تییه کی پی کردن.

وتووژی یوسف و برایان

یوسف سهری قسه ی له گه ل داخستن و وتی: ئیوه خه لکی کوئن؟! و تیان: خه لکی که نعانین.

پرسی کوری کین؟

وتیان: ئیمه کوری یه عقووبی کوری ئیسحاقی کوری ئیبراهیمین (سه لامی خویان لی پی).

پرسی: نه ی برای تریشان هه یه؟

جوابیان دایه وه: به لی؛ برایه کی دیکه مان هه یه، بنیامینی ناوه!

وتی: نه ی نه و بۆچی له گه لتان نه هات؟

وتیان: ئاخیر بابمان لای چۆل ناکاو هه ز ناکا لئی دوور بکه و ته وه.

لیی پرسین: بۆ لای چۆل ناکا، یانی نه وه نده چکۆله و منداله؟

وتیان: نه خیر، نه و برایه کی تری هه بوو به ناوی یوسف؛ جارکیان که وته

ته کمان [بۆ ده رو ده شت] ئیمه نه ومان به دیار که لو په له وه جی هیشت و

خۆمان چووین غار غارین بکه یین؛ تا هاتینه وه گورگ خوار دبووی!

یوسف له دله وه هه ندی پیکه نی، به لام هیچی نه درکاند؛ گه لیك به

تاسه ی بنیامینی برای بوو.

خوا مه یلی لی بوو جارکی تریه عقووب بخاته بهر هه لسه نگانده وه

یوسف فه رمانی دا بارو بنه یان بارکه ن و پشی وتن: نه و برا باوکیه شتان

بەينىن بۆلەي مەن. نەي ھەينىن ئىتر ئازۆخەتان بەرناكەوئ!
راشى سپارد ئەو پارەي لىيان سىندرابوو - بىي ئەوەي بە خۆيان بزانن -
بخرىتەو ئەو ناو دەفرە كانيانەو!

گفتوگۆي يەعقوب و كوراني

كوران گەيشتنەو ئەو لای باوكيان و ھەموو شتەكيان بۆگىرايەو. پىيانوت:
ئەو برايەمان لەگەڵ بئىرە، ئەگىنا ھىچمان لە فەرمانەرەو دەسگىر نابى.
داخوازي [رەدائى] بنيامىيان لە يەعقوب كرد و وتيان: «ئىمە خۆمان
ئاگادارىي لى دەكەين» (۱).

يەعقوب و لامى دانەو: «دەجا، ھەرەك ئەوجار بۆ براكەي بپروام
پىكردن، ئىستەش بۆ ئاگادارىي لە خۆي بپرواتان پى بكەم!» (۲) كىشەكەي
يۆسفتان لەبىر چووەتەو: «چۆتتان ئاگادارىي لە يۆسف كرد، لە بينيامىنىشى
ھەر وادەكەن!»

«چاكتىر پاریزەر خوايە، خۆي لە ھەموو دۆسۆزان دۆسۆزترە» (۳) كاتى
پارەكەيان لە ناو بارەكەدا دیتەو بەبايان وت: ئەھا فەرمانەرەو پىاوئىكى چەن
جوامىرە! پارەكەي پى داوينەو ھىچى لى نەسەندووین!

بنيامىيمان لەگەڵدا بئىرە، با بەشەكەي ئەویش وەرگىرین. يەعقوب وتى:
«ئە، ناىخەمە تەكتان تاكوو بە شايەتى خوا بەلىنى ھىنانەو ھىم نەدەئى،
قسەي ئەو ناكەم شتەكي لە دەسەلات بەدەرتان لى روو بىدا. ئەوان بە

(۲) يۆسف: ۶۴.

(۱) يۆسف: ۶۳.

(۳) يۆسف: ۶۴.

شایه تی خوا به لئینان دایه و یه عقوویش وتی: ده ئیستا خوا ئاگاداری وته کانمانه». (۱) پاشان پئی وتن: «جا، کوره کانم! هه مووتان له یه ک درگاوه مه چنه ژووری، له ده روزه ی جیا جیاوه بچن». (۲)

بنیامین له لای یوسف دا

برایان به پئی رنموونییه که ی باوکیان له چهند ده رکه وه وه ژوور که وتن و گه یشتنه لای یوسف.

دوای نه وه یوسف دیاری به دیاری بنیامین شاد بووه وه، بردی بۆ مالی خۆیان. له ویدا پئی وت: ئه من برای تۆم و ئه وسا بنیامینیش به ته واوی دلتیا بوو.

یوسف که پاش ماوه یه کی دوور و درئژ بوو بنیامینی ده بینیه وه بیره وه ریه کانی خۆی له بابی و داکی و ماله که یان و سه رده می مندالی خۆی بۆ گپراهه وه.

یوسف پئی خوشبوو بنیامین له لای خۆی دانئ؛ که هه موو رۆژان بیینی و قسه ی له گه ل بکا و سه باره ت به بنه ماله که یان شتی لی پرسئ. به لام بۆ گه یشتن به مه به ستیکی وا چی بکا! بنیامین ده بی به یانی بگه رتته وه بۆ که نعان؟ چاره چییه، ئه وه تا بریانییش به شایه تی خوا په یمانیان به بابیان داوه له گه ل خۆیانی به نه وه!

جا، چۆن ده کری یوسف بی هیچ به لگه و جی ده ستیک بنیامین لای

خوۍ گل بداته وه؟ نه گەر واپکا خه لکی ده لټن: عه زيز کا براهه کی که نعانى به بې گرنه و تاوان لای خوۍ زيندانى کردووه و نه وهش ناحه قيه کی گه وره يه.

به لام يوسف ناوهمه نديکى وردين بوو [ده بوا له پيشدا زه مينه ي بو خوش بکړدايه].

يوسف کاسه يه کی به نرخى هه بوو که ناوې پې ده خوارده وه. کاسه که ي خسته ناو باره که ي بنيامين و پاشان فهرمانى به چارچى دا، به دهنگى به رز بانگ له برايانى بکا: ټپوه دزيتان کردووه!

برايان که چاربان ييست، پرسيان: «بوچى چيتان گوم کردووه؟
وتيان: کاسه که ي عه زيزمان ون کردووه، هه رکه س هينايه وه مزگيڼى،
بارى وشتر بکه.

وتيان: سوښد به خوا - وهك خوټان ده زانن - ټپمه بو نه وه نه هاتووين له م ولاته يدا به دغه پړي بکه ين و دزيش نين.

پرسيان: باشه، نه گەر ده رکه وت درو ده که ن سزاي چى بې؟
وتيان: له ناو بارى هه رکه سدا په يدا بوو، خوۍ سزا بدرئ، له رى
دهرچوان ده بې سزا بدرئ». (۱)

کاسه که له ناو جل و جوالى بنياميندا دوزرايه وه و برايان شه رمه زارى
رووى ټيکړدن نه وسا خوږيان لى ده رکړد و وتيان: بنيامين دزى ده کا، چوون
کاتى خوۍ يوسفى براشى هه ر ده ستي دزى هه بوو!

یوسفی لیبوورده و لەسەر خۆ، ئەو تۆمەتەى بە گویى خۆى بیست، بەلام
 ھەر نەھاتە زمان و ھیچ توورەش نەبوو.

ئەمجا وتیان: ئەى عەزیز ئەم کوپە باوکیکی زۆر پیری ھەیه، با خۆى
 بپرواتەو لە باتى ئەو یەکیى لە ئیمە گل بدەو،
 ئەزانین تۆ لە ریزەى چاکە کارانى.

وتى: «پەنا بەخوا! ئەگەر جگە لەو کەسەى مالى خۆمان لەلای
 دۆزیووەتەو کەسیکی تر گل بدەینەو، ئەگەر وابکەین لە ستەمکارانین».^(۱)
 سەرەنجام، بنیامین بەو جۆرە لەلای یوسف مایەو و برايان ھەموو
 خوشحال بوون.

لە راستیدا یوسف زۆر لەمیز بوو بە تەنیا دەژیا و لە بنەمالەى خۆى
 کەسى نەدیوو.

ئێستە کە خوا بنیامینی بۆ گەیاندىبوو، ناھەقى نەبوو نەھیلێ بپروا، ھەر
 تەماشایکا و بیدوئێ! ئایا مانەوێ برا لەلای برا دەبیستە بەدفعەپێ؟
 ھەرگیزای ھەرگیز!

بەرەولای یەعقوب

برایان لە دوو دلی دا بوون کە چۆن بچنەو بۆ لای باوکیان؟! لە وتوویرەى
 ئەو دا بوون چی پێی بلێن؟! دوئێ بو یوسف تالابان دایە دەرخوارد و
 ئەمپروش بۆ بنیامین دێقکوژی کەن!

براگه‌وره که‌یان هه‌ر ئاماده‌ نه‌بوو بیته‌وه‌ بۆلای یه‌عقوب؛ به‌ برایانی وت:
«ئیه‌ بچته‌وه‌ بۆلای باوکتان و بلّین: بابە‌ گیان! کورپه‌ که‌ت دزیی کردووه‌؛
ئیمه‌ش هه‌ر پرپاران له‌ سه‌ر ته‌وه‌ دا که‌ ئاگامان لێی هه‌بوو، خو غه‌ییمان
نه‌ده‌زانی»^(۱).

کاتی یه‌عقوب چۆنیه‌تی رووداوه‌ که‌ی بیست، بۆی ده‌رکه‌وت که
ده‌ستی خوای تیا به‌ مه‌به‌ستی په‌روه‌رنده‌، تاقی کردنه‌وه‌ی ته‌وه‌.

دوێنی خه‌می یوسف‌ وای لیکرد و ته‌مپۆش هی بنیامینی بیته‌سه‌را دوو
داخی به‌ جارێ ناچیتته‌ سه‌ر دڵ، خوا گرفتاری داخی دوو کورپی ناکا.
په‌روه‌رێن سۆی دوو رۆله‌ی چه‌شنی یوسف‌ و بنیامینی نابا به‌ دله‌وه‌.

بئ شك‌ ته‌وه‌ کیشه‌یه‌ ده‌ستی نه‌هێنی^(۲) خوای تیدا به‌. بئ گومان رازێکی
خوایی له‌ ژێر سه‌را شاراوه‌ ته‌وه‌. خوا هه‌میشه‌ خه‌ریکی تاقی کردنه‌وه‌ی
به‌نده‌کانیه‌تی. دوا یی شادیان ته‌خاته‌ دڵ و به‌ شیوازی جوړاو جوړ
نیعمه‌تیان پێ ده‌به‌خشی.

وترا، که‌ کورپه‌ گه‌وره‌ که‌شی هه‌ر له‌ میسر مایه‌وه‌ و ئاماده‌ نه‌بوو بیته‌وه‌ بۆ
که‌نعان. یه‌عقوب ویش تا ته‌م برگه‌یه‌ دوو په‌ژاره‌ی دله‌زێن سه‌ری لێدا بوو.
بلّی سیه‌ه‌مین په‌ژاره‌ش رووی لێ بدا و لێی بیته‌ داخی سه‌رداخان؟

ئه‌؛ شتی وا نه‌گونجاوه‌. چوون یه‌عقوب به‌ دلتیا یه‌وه‌ ده‌بیژێ: «به‌ لکوو
خوا گشتیان بیته‌وه‌ بۆلای من؛ خوا خوێ ئاگادار و له‌ کار زانه‌»^(۳).

(۲) نه‌هێنی: نادیار.

(۱) یوسف‌: ۸۱

(۳) یوسف‌: ۸۳

نەھینى ئاشكرا دەبى

ئەو ەش لە بەرچاۋ بگىرىن كە يەققوۋىش بىيادەمىك بوۋ ە كوۋ ە ە مەرو
ئادەمىزادان؛ دلىشى ەەر لە گۆشت بوۋ نەك لە بەرد. لە و روۋ ە ە بە كە و تە ە ە
بىرى يۇسەف، زامى ئە كولا يە ە و «ئەى داخە كەم يۇسەف! بىوۋ ە وىردى
زمانى». (۱)

كوپرانى لۇمەيان دە كرد و پىيان ئەوت: شەو و روژ ەەر يۇسەف يۇسەف
كارت بى ە ە تا دە مەرى!

لە جۋابدا ئەيوت: «من گلهىى و دلمەندىى خۆم بۆ خوا دە رتە پەرم، من
زۆر شت لە خوا ە دە زانم ئىو ئەى بى ئاگان». (۲)

يەققوۋب دە يزانى ەيۋا پراۋى كەرە، ئەو ئومىدىكى يە كجار بە ەيزى بە
خوا ە بوۋ.

پاش ماۋەيەك كورەكانى ەەناردە ە بۆ مىسر كە سۇراخى يۇسەف و
بىيامىن بكن و لە ە ە و تىكۆشاندا بن. لىى دە خواستن ەەرگىز لە
رە ەمتى خوا ئاومىد نە بن و بۆ جارى سىپەمىش ەەناردىنە ە بۆ مىسر.

كوپران چوۋنە ە بۆ لاي يۇسەف؛ سەبارەت بە تەنگ و چەلەمە و دامامى
خۇيان دەردە دلىان بۆ كرد و لىى پارانە ە پىاۋەتپان لە گەل بكا.

لەم بېرگە يەدا پەرۋشى و خۆشەۋىستى، ە ەا تەنگيان بە يۇسەف
ەلچنى بوۋ، خۆى بۆ نەدە گىرا. [لەدە ە ە و تە وىرەى دە كرد]: كوپرانى بابم،

که کورپانی پېغه مېرغان، له دهستی هه ژاری و گرفتاری خویان دادیان
هیناوته لای یه کئی له پاشایان! تاکه ی خویان پئی ناشکرا نه کم؟ هه تاکه ی
ئاوا چاودیری حال و باریان بم و باو کم نه بینم؟

نه مجا ئیتر دلی پر بوو و لئی پرسین: «چاک ده زانن له و سهرده مه دا که
نه زان بوون چیتان به سهر یوسف و براهه ی هینا»؟ (۱)

برایان نه یانزانی تاقه که سیك ئاگای له و رازه نییه خویان و یوسفی
لئی به ده ر. که وایه نه مه هه ر یوسف خویه تی! په سن هه ر شایانی خویا به! بو
یوسف ماوه، نه ی خو ئه و وهخته له ناو بیره که دا مرد؟

نه لالا! نه م فرمانپه وای میسره یوسفه؟
نانه وه ی بهر پرسى گه نج و مالی ولاته و ده خلو دانی بو دابین ده کردین؟!
ئیترو گومانیان له دلدا نه ماکه، نانه وه ی قسه یان له گه ل ده کا یوسفی کوړی
یه عقوبه!

لییان پرسى: راستی تو خوت یوسفی؟
وتی: «به لئی، من یوسفم و نه مه ش براهه مه؛ به راستی خوا به هره ی
پئی داین بئی گومان هه رکه خو باریز و خوړاگر بئی، خوا پاداشی چاکه کاری
گوم ناکا.

نه مجا وتیان: ده به وخوا به، خوا تو ی به رامبه ر به ئیمه سهر خست و ئیمه
له خه تا کاران بووین!» (۲)

یوسف له پیناو نه و کارانه ی کرد بوویان هیچ به کزباندا نه چوو، به س پئی

وتن: «به هیوام خرا لیتان بسووری، شهو خوی له هه موو دلسوزان دلسوزتره». (۱)

یوسف ئەنیری بەشۆن یه عقووبدا

یوسف گەلێك به تاسه‌ی یه عقووب بوو. چۆنیش ده‌گونجا تاسه‌ی نه‌کردبێ، زۆر له‌ میژ بوو یه‌كتریان نه‌دیوو.

ئێستاش ئیدی چۆن خوی بۆ راده‌گیرا له‌ حالێكا نه‌ینیش دركا بوو. خواردن و خواردنه‌وه ئیتر چ تامێکی بۆی هه‌بوو، وه‌ختی باوکی له‌ سۆی ئەودا خواردن و خه‌وتنی لێ هه‌لگیرا بوو.

شاراوه‌ كه‌وته روو و نه‌ینی ئاشكرا بوو؛ خواش مه‌یلی لێ بوو چاوی یه‌عقووب رۆشنایی تی بکه‌وتنه‌وه.

چاوانی یه‌عقووب به‌هۆی خه‌م و په‌ژاره‌ی زۆر، سۆماییان (۲) داهاتبوو. به‌و بۆنه‌وه یوسف به‌ برایانی وت: «ئهم كراسه‌ی من بیه‌ن بیه‌ینن به‌ ده‌م و چاوی باوكما؛ بینایی چاوانی دیته‌وه جێ و ئەوكاته هه‌مووتان هاوړی له‌ گه‌ل مال و مندال بینه‌وه بۆ لام». (۳)

یه‌عقووب له‌ لای یوسفدا

«هه‌ر كه‌ كاروان به‌ كراسه‌كه‌ی یوسفه‌وه به‌ره‌و كه‌نعان كه‌وته ری، یه‌عقووب بۆنی خوشی یوسفی بیست و وتی: من یینی یوسفم به‌ روودا دی!

(۲) سۆما داهاتن: کویر بوون.

(۱) یوسف: ۹۲.

(۳) یوسف: ۹۳.

لە جوابدا وتیان: بە خوا تۆ ھەر لەسەر رێ ھەڵ کردنە کە ی جارانی». (۱)
 بەلام یەعقوب مرقیەکی راست وێژ بوو. «کاتی مزگینیدەر گەیشته
 بەرەو ھ؛ کراسە کە ی خستە سەر دەمو چاوی و خیرا چاوانی چاک بوونەو ھ.
 ئەمجا وتی: ئا، پیم نەوتن: ئەو ھی من لە خواو ھەیزانم، ئیو ھەیزانن!» (۲)
 مندا لانی وتیان: «بابە! بەخوا ئیمە لە رێ ترازوین، لە پەرورە رنت و ھەپاری
 لیمان خوش بی، وتی: لە پەرورە رندەم داوا دەکەم لیتان ببووری، ھەر خوی
 خەتا بەخش و زۆر دلسۆزە». (۳)

و ھختی یەعقوب گەیشته میسر، یوسف ھات بە پیری ھەو شادی و
 خوشی کاتی روو بە روو بوونیان ھەر لە گێر ھەو ھایە. ئەو رۆژ ھەو رۆژیکی
 پیرۆز و لە بیر نەچوو بوو بۆ ولاتی میسر.
 یوسف دایک و بابی لەسەر تەخت داناو تیکرا ریزو حورمەتیان لە ئاستی
 یوسف دەربری.

یوسف وتی: «ئەمە خەو ھەو کە ی زوومە، کە پەرورە رندەم سەرەنجام ھینایە
 دی». (۴)

«من یازدە ئەستیرە و رۆژ و مانگم لە خەوایینی کە سەرم لی
 دەخەوین». (۵) ئەو سا پەسنی خوی بەو جۆر ھایان بوو کرد و سپاسی
 فراوانی لە پینا و نێعمەتەکانیا بەجێ ھینا.

یەعقوب و بنەمالە کە ی ماو ھی چەند سالان لە میسر مانەو ھەو خوی و

(۲) یوسف: ۹۶.

(۱) یوسف: ۹۵، ۹۴.

(۴) یوسف: ۱۰۰.

(۳) یوسف: ۹۷، ۹۶.

(۵) یوسف: ۴.

خیزانی هەر له وئێ کوچی دوااییان کرد.

پاشینه‌ی پر خیر

فەرمان‌پره‌وایی میسر به هه‌موو هیژ و شکۆیه‌وه نه‌یتوانی یوسف له یادی هه‌میشه‌یی خوا بکا و دڵ و ده‌روونی بگۆڕی، به‌لکوو هه‌روا لیبراوانه ئه‌رکی به‌ندایه‌تی جێ به‌جێ ده‌کرد و شه‌رمی خوای به‌سه‌ردا زāl بوو.

قانون و ده‌ستووری په‌روه‌رێنی به‌رپوه‌ده‌برد و فەرمانه‌کانی به‌ رێک و پێکی ئه‌هێنا به‌ جێ.

مال و ملکی ئه‌وه‌نده لاگرنه‌بوو؛ به‌ شتیکی زۆر که‌م بایه‌خی له قه‌لم ده‌دا. پێی خۆش نه‌بوو، وه‌کوو پاشایه‌ك بمری و له‌ گه‌ل پاشایانی جیهان هه‌شر بکری، به‌لکوو به‌ ئاوات بوو وه‌ك به‌نده‌یه‌کی ئاسایی له‌ دنیا ده‌رچێ و له‌ گه‌ل پیاوچاکان یه‌کانگیر بێ.

نزای له‌ خوا ئه‌وه‌بوو که: «په‌روه‌نده‌ی من! تۆ دارایی و ده‌سه‌لاتت پێ دام و لێکدانه‌وه‌ی خه‌وشت فیڕ کردم. به‌ دیهێنه‌ری ئاسمانه‌کان و زه‌وی! گه‌وره‌ی هه‌ردوو جیهانی من هه‌ر خۆتی به‌ باوه‌رێکی راسته‌قینه‌وه‌ به‌م مرینه‌ و به‌مخه‌ ریزی پیاوچاکانه‌وه»^(۱).

خوا به‌ باوه‌ری شایانه‌وه‌ مراندی و گه‌یاندیه‌وه‌ به‌ یه‌عقوب و ئیسحاق و ئیبراهیمی باب و باپیری.

پاپۆرى (كەشتى) نوح

پاشى ئادەم

خوا بەرەكەتى بە تۆرەمەى ئادەم دا و ژنان و پياوانىكى زۆريان
لى كەوتەو. بە ھەموولايەكا بىلاوہيان كرد و پەرەيان سەند. بەجۆرىكى وا
ئەگەر ئادەم خۆى بەاتايەوہ سەر دنيا و بەرەى خۆى بدىايىتەوہ نەيدەناسين.
ئەگەر پىى بوترايە: ئادەم! ئەمانە ھەموو فرزەندى تۆن، تووشى
سەرسوورمانىكى زۆر دەبوو، و ئەيوت: گەورەيى ھەر شايانى خوايە!
ئائەمانە گشتيان فرزەندو نەوہى منن!؟

مندالانى ئادەم شار و دىيەكى زۆريان بىرەتتاو مالانى لە ژمارە بەدەريان
تيادا كردهوہ. دەسيان دايە كىلانى زەوى. توويان تياداچاند و لە پەناى
بەرھەمەكانى زەويدا ژيانيان ئەدايە سەر.

مەردم بە گشتى پەپرەوى ئايىنى ئادەمى بايان بوون، بەندەيى خويان
دەكرد و ھاوہەشيان بۆ دانەدەنا! ئادەمىزاد ھەموو ھاوياوەر بوون؛ باوكيان
ئادەم و پەرورەندەيان خوا بوو.

به خيلى شه يتان

به لام جا، شه يتان و دارو ده سته شتى وا چؤن قه بوول ده كه ن؟ چؤن ده توانن دان به خؤدا بگرن ئاده ميزاد تا هه تايه شوين كه وتووى ياساو و بهرنامه ي خوا بن و ئه وان يده ننگ دانيشن؟ مرو بؤ هه ميشه گه ليكي هاو باوهر بن و بهر ره لستى يه كتر نه وه ستن؟ كارى وا هه رنابى و سه رناگرئ!
به ره ي ئاده م روو له به هه شتى خوا نين و شه يتان و دارو ده سته ي دؤزه خ چاوهر ريان بئ!

بيدهنگى له پيناو كه ين و به ينى وه هادا نه گونجاوه!
شه يتان ئاماده نه بوو سه ر بؤ ئاده م بخه وئنى و خوا له ره حمه تى خوى بئ وه رى كرد. جا وا بوو كام ئه قل ئه يگرئ تۆله له مندالانى ئاده م نه كاته وه و له گه ل خؤ نه يانباته ناو ئاگره وه؟! ئاشكرايه شتى وا هه ر جيى باوهر نيه.

پيلانى شه يتان

شه يتان ليبرا تۆره مه ي ئاده م له سه ر بت په رستى دلگه رمكا، تا له باتى ئارامشى به هه شت، به شيان بؤ هه ميشه ئاگرى دؤزه خ بئ.
شه يتان له وهش ئاگادار بوو كه [له وانه يه] خوا له هه موو گونا هيكي ئاده ميزاد بيوورئ، هاو به ش^(۱) بؤ دانانى لى به ده ر. هه ر به و بؤ نه وه ليبرا بيانخاته سه ر رنى هاو به ش بؤ دانان تا به هه شتى خوا به چاو نه بينن.

(۱) هاو به ش: هاريكار، شهريك.

بەلام بۆ گەشتن بە ئامانجیکی وا دەبێ چ بکا، ئەوەتا مەردم هەموو
خەریکی بەندایەتی خوان؟

دیاره ئەگەر راستەوخۆ بە مەردم بلێ وەرن لە باتی خوا بت بپەرستن،
بەرھەڵستی ئەوەستن و لێی هەڵدەچن. ئەوسا دەڵێن: پەنامان بە خوا،
ھاریکار بۆ پەرورەندەمان دانێن و بەندایەتی بت بکەین؟ [ئێمە چۆن بە
گوێی تۆ دەکەین؟] تۆ شەیتانی پیسی قار لێگیراوی!

فیلى شەیتان

شەیتان [دواى لێکۆڵینەو] سەرەنجام دەرکەبەکی دۆزییەو کە لەوێو
خۆی بگەیهنێ بە گەورە پیاوانی ناو کۆمەڵ. لە رابوردوا گەورە پیاوانێکی لە
خوا ترس ببوون، کە شەوو روژ لە یادی خوا و تیکۆشاندا بوون، بۆ بە
جێھێنانی رەزامەندیی پەرورەندەیان.

ئەوان ئەوینی خویان لە دڵدا بوو. خواش ئەوانی خوش دەوێست و بە
ھانایانەو بوو. خەڵکیش ھەر خوشیان ئەوێستن و بەچاوی مەزن و پایە بەرز
تەماشایان دەکردن. شەیتانی ئەمانەى زۆر چاڤ دەزانی.

ئەو گەورە پیاوانە مردن و چوونە پەنای رەحمەتی خواو.

شەیتان کە دەچوو ناو دلی خەلکی، باسی ئەو پایە بەرزانی ئەھێنایە
ئاراو و لێی دەپرسین: ئەو فلان کەس و فیسارکەس لە ناو ئێوەدا چۆن
کەسانێک بوون؟ ئەوترا: ئەللا! بەراستی پیاوی خوا و لە نزیکانی خواو
بوون! کاتی نزایان دەکرد لێی وەرەگرتن و ھەر داخوازیکیشیان ھەبوا
بۆی جێ بەجێ دەکردن.

وینەى پیاوچاكان

شەیتان پرسى: باشە ئۆه لە پەژارە یاندا هەن؟

وتیان: زۆر زۆر

پرسى: ئەى چەندە بە تاسە یانن؟

وتیان: هەر مە پرسە!

وتى: جا، كەوايە بۆ هەموو رۆژى تەماشایان ناكەن؟

پرسیان: جا لە كوێ، مە گەر نە مردوون؟

وتى: شتىكى ئاسانە! وینە كانیان بكیشتن و هەموو بە یانیەك تیر تەماشایان كەن.

مەردم لەو راویژەى شەیتان تووشى سەرسامى بوون. ئەوسا وینەى پیاوچاكانیان كیشتا و هەموو رۆژىك وێرای تەماشایە سنیشیان دە كردن.

لە وینەوه بۆ پەیکەر

ورده ورده لە وینەوه گەیشتن بە پەیکەر. [واتا: لە باتى وینە] پەیکەرێكى زۆریان بۆ ئەو پیاوه چاكانە دروست كرد و لە ناو مالى و مزگەوتانا دایان مەرزاندن. بەلام هیشتا هەر خەریكى پەرسىنى خوا بوون و هاوبەشیان بۆ نە دەناسى.

ئەیانزانى ئەو پەیکەرە لە بەرد ساز دراون. نە قازانجێك دە گەینن، نە زیاتێك. رۆژى و بژیویشیان لە دەسدا نییه؛ بەلام چوون هى پیاوچاكان بوون بە پیرۆز و مەزنیان لە قەلەم دەدان.

ژماره ی په یکه ره کان بهره بهره زیاتر بوون و له پیشچاوی خه لکی گرنګتر و پیرۆزتریش بوون. واتا، هر پیاو چاکیتک کۆچی دوا یی ده کرد، په یکه رتکیان بۆ ساز نه دا و به ناوی خۆیه وه ناویان ده نا.

له په یکه ره وه بۆ بت (هه یکه ل)

مهر دمی نه و سهر ده مانه که م که م تیدا چوون. مندا لانیان باوکانی خۆیان دیوو، که چۆن له بهر دهم نه و په یکه رانه دا ملیان کز ده کرد و چه ند به گه وره و پیرۆزیان ده زانین. ماچیان نه کردن؛ بهرام بهریان نه وه ستان و رازو نیازیان له گه ل ده کردن.

نه نجا نه م بهره، پایه ک له باوکانیان نه ولاتر چوون و که وتنه سوژده لیبردیان؛ پاشان ده س وه دامان بوون و گاو گهر دوون بۆ کردیان. له گه ل تی په پرنی زه ماندا نه م بتانه بوون به په رستوو. واتا: مهر دم چۆن له رابردوا خویان نه پرست [هه رواش] ده سیان دایه په رستنی نه وانه وه. ژماره ی په رستوو کانش له ناو کۆمه لدا زۆر تر بوون: نه وه «وَدَّ»؛ نه وه «سُوع»، نه وه «یَعْقُوب» و نه وه «یَعْقُوب» و نه وه «نَسْر».

قاری خوا

[ههر له سهر نه و له ری لادانه] خوا قاریکی توندو تووشی له و خه لکه گرت و ره حمه تی خوی لیگرتنه وه. چۆنیان قار لی نه گری و له ره حمه ت بی بهشیان نه کا؟

بۆچی خوا بۆ له ری دهر چوون دروستی کردون و بژیوی بۆ بهرهم

هیناون؟

لەسەر عەرزى خوادا بژین و لە خوا یاخى بین؟
لە چاکەى جۆراو جۆرى پەرورەننیا کەلک وەرگرن و ھاریکاری بۆ
دروست کەن؟

ئەمە ستمەمىكى زۆرگەرەيە! نارەوايەى كى گەلێك ناشیرینە!
خوا ئەو مەردمەى خستە بەر قارى خۆى و بارانى لیگرتنەو، تووشى
تەنگ و چەلەمەى كردن و كشتوكاڵ و زاو زینان كەمەو بوو.

پېغەمبەر

خوا حەزى كرد پیاوێك لە خۆیان راسپێرێ كە قسەیان لە گەل بكا و
راستەپریان پێ نیشاندا.

دیارە شێوازی كاری خوا وایە كە لە گەل تاقە تاقەى ئادەمیزاد بکەوێتە
گفتوگۆ و بڵێ: تۆ ئەم كارە ئەنجام بدە و ئەوێان مەكە؛ تەنانەت
فەرمانپەرەوايانیش لە گەل تاكە تاكەى مەردم قسە ناكەن. ناچن بۆ لاى دانە
دانەیان بڵێن: فلان كەس! تۆ ئاوا بكە و ئاوا مەكە. كەچى خوشیان ھەر
مروپەكن وەكرو ھەموو مروی سەرزەوى و ھەموو كەسێش دەتوانێ بیانینى
و قسەیان ببیستى.

بەلام ئاشكرايە بینینی خواو قسە لە گەل كردنى لە توانای كەسدا نییە.
شتى وا بۆ ھیچكەس دەست نادا، كەسێك نەبێ خۆى مەیلی لى بێ و لە
كاتێكا نەبێ خۆى مەیلی لى بێ!

لەو دەمەدا خوا پێى خۆش بوو پېغەمبەرێك بپێرێ بۆ ناو مەردم، كە

قسەيان بۆ بكا و تېيانگە يەنئ.

ئادەمىزاد؛ يان فرىشته

خو دە يويست ئەم پېغه مېرە ئادەمىزاد بئ. يانئ ھەر يە كىك بئ لەو مەردمە، كە خۇيان يىناسن و لەو ەى دە يئ بە باشى تېگەن. چوون ئە گەر پېغه مېرە فرىشته بايە خەلكى ئە يانوت: جا چۆن يەك دە كەوين؟ ئەو فرىشته و ئىمە ئادەمىزاد! ئىمە كە دە خۆين و دە خۆينەو و داراي مأل و مندالين، بەندەيى خوامان چۆن بۆ دە كرى؟

بەلام كاتئ پېغه مېرە ھەر لە جنسى خۇيان بوو، ئەمجا پىيان دەلى: خۇتان دە يىنن منىش دە خۆم و دە خۆمەو؛ ژن و منالېشم ھەيە و بەندايەتى خواش دە كەم؛ بۆ ئىو چۆن ناكرى؟ ئە گەر فرىشته بايە ئەوسا پىيان ئەوت: تۆيە كە، نە دە زانى برسېھتى چىيە، نە توونىەتى، نە ھەرگىز نە خۆش دە كەوى و نە دە شمىرى، دە بئ شەو و رۆژ ھەر خەرىكى پەسنى خوا بئ. ئىمەى مرۆى، دەمى برسى و دەمى تىنوو. جار و بار نە خۆش و رېبوارى رى مەرگ، كەى دەتوانن ھەمىشە لە يادى خوادا يىن؟

بەلام كە پېغه مېرە ھەر لە جنسى مرۆ بوو، پىيان دەلى: منىش وەك ئىو، برسېھتى و توونىەتى دە كىشم؛ نە خۆشى و مەرگىشم لە رىدايە و ياد و پەرمستنى خواش دىئمە جئ، ئىو بۆ دە بئ نەتوانن؟

ئەوسا مەردم لە قسان دە كەون و جئ دەستى پر و بيانوويان بۆ نامىنئەو.

نوحی پېښه مېر

خوا نوحی کرده راسپاردهی ناوگه لی خوی.

له ناوگه لی نوحدا سه رمایه دار و خاوه ن ده سه لاتی زور هه بوون؛ به لام
خوا نوحی بۆ پېښه مېرېی هه لېژارد و بایه خی به هیچکام له وانه نه دا.
خوا ده یزانی کئی شایانی گه یاندنی په یامی و هه لگرتنی نه مانه ته که یه تی.
نوح، پیاوړکی چاکه کاری دلسوزی، ناوه زمه ند و له سه رخو بوو. ری
پیشانده ریکی هه لسو وپراوی راست و باوه پېکراو بوو. خوا نه وی کرد به
پېښه مېر و پئی فهرموو: «گه له که ت بترسینه بهر له وهی سزایه کی سه ختیان
تروش بیی». (۱)

نه و سا نوح له ناو کۆمه لگه یدا هه ستایه وه و پئی راگه یاندن: «من بۆ ئیوه
پېښه مېر کی جی باوه پم». (۲)

هۆزه که ی چیان جواب دایه وه؟

که نوح کاری خوی له ناو مه ردما ده سر پیکرد و وتی: من پېښه مېر کی
راستۆکم بۆتان، هه ندی به ره له ستی وه ستان و وتیان: نه مه له که یه وه بووه به
پېښه مېر؟ تا دوینی هه ر کا براهه ک بوو وه ک ئیمه؛ ئیستا هاتوو ده لی: من
راسپاردهی خوام بۆ لای ئیوه!

ئاوال و هاو ته مه نانی نه یانوت: کوپه خو نوح له مندالیا هاوکایه ی خو مان

بوو؛ هممو روژي پيکه وه هل نه ساين و دانه نيشتين، نه مه [نازانم] نه مه پيامي پښتانه بهرني که ي بړ هات؟ ناخو شه و بوو يان روژا!...

ده وله موند و ده مارگرزاني کومه ل و تيان: نه مه چي بوو، خوا پياوي نه دوزيه وه نوح نه بي؟ نه مه خه لکه هممو مردبوون؛ له ناو نه مه گشته دا خوا که سي بړ پيدا نه بوو کابرايه کي هه ژار نه بي؟

نه زان و تي نه گه يشتوو، و تيان: «کوره نوحيش هه ر ناده ميزادپکه وه کوو خو تان. جا نه گه ر خوا نياز پکي واي بياويه، فريشته يه کي ته هه نارده خواره وه. ټيمه له باب و باپيرانيشمان شتي و امان نه ييستوه!»^(۱)

هي وا هه بوون نه يانوت: نوح ده يه وي ل هم ر ښکته وه به پله و پايه بگا و خوي زلکا.

نيواني نوح و گه له که ي

مهردم واي بړ ده چوون که په رستني بتان کار پکي به جي و کرده وه يه کي ناره زمه ندانه يه. لايان و ابو ته وي له په رستني بت خو ده بو پري نه زان و ري گومکردوه.

سهر و بهري قسه يان بيو به وه که: باب و کالمان هممو نه مه بتانه يان په رستوه؛ چو نه ده بي ټيمه پيروراي ته وان وه لانيين؟

نوحيش ده يزاني بت په رستني نيشانه ي بي ناره زبي و سهر لي شيواوي مه ردمه. ناگاي له وه هه بوو که پيشينياني ته وان تووشي هه له و نه زاني

هاتوون، ئه گينا ئاده مى، باوكى، باب و كالى ئهوان، بهنده ي خوا بووه، نه هى بت.

هۆزى ئه و به هۆى گيلى و سهر لى شيواويى، خييان داوه ته په رستنى به رد و، له په رستنى خوايه كه دروستى كردوون، خو لاده دهن. ههر بويه راپه رى و به دهنگى به رز بانگى كرد: گهلى من! وهرن به ندياه تى بۆ خوايه ك بكهن، كه جگه له و كهس شايانى به ندياه تى نيه، من له ورؤزه ي ده ترسم كه به لايه كى زور دژوارتان به سهر اييت.

گه وره پياوانى هۆزه كه ي له جوابدا وتيان: ئيمه گومانمان له وه دا نيه، كه تو له رى ترازاولكى ئاشكرى.

وه لامى دانه وه: «گهلى من! له رى نه ترازووم؛ پيغمبهرىكم له لايه ن راهينه رى هه موو جيهانه وه؛ په يامى په روه رنده رتان پى ده گه يه نم و رنموونيتان ده كه م، ئه وه ي من له خواوه ده يزانم ئيوه نايزان».(۱)

شوین كه وتوانت گشت رووته و پووته ن

نوح گه ليكى هه ولدا كه به شكوو هۆزه كه ي دليان بيته راسته، مل له به ندياه تى خوا نين و ده ست له بت په رستى هه لگرن، به لام تاك و تراكى له وانه نه بى، كه خه ريكى كار و ته قالا بوون و به ره نجى شان و باهووى خو ده ژيان، كهس په روى پى نه هينا.

سه رمايه دارانى گه له كه ي فيز و ده مار رى پى نه ده دان پپه روى له نوح

بكهڼ. سه رمه ستي دارايي و مال و منداډل دهر فته تي بيركړدنه وه له پاشه روژي
لي بربيوون. ئه يانوت: ئيمه ماقوول و خاوهڼ سامانين و پيړه واني تو ده ست
و پيڼ.

كاتي توخ بانگيشتي ده كردن، ئه يانوت: «پروا به پيڻه مبهري تو پيښين و
بينه ريزي رووته و پووته ي شورنكه و تووته وه؟» (۱)

ته نانه ته له نوحيان ده خواست هه ژار و فه قيري ده ور و بهري ده ركا.
به لام نوح به گوږي نه ده كردن و له ولا مدا ئه يوت: «من ناتوانم خاوهڼ باوه پړان
له خو دوور بخه موه؛ خو مالي من مالي پاشايان نسيه؛ نه من
ورياكه ره وه يه كي ئاشكرام و هيچي تر.» (۲)

نوح ده بيني ته و فه قيرانه چينيكي باوه پرمه ندي دلاكن. توراندنيان قاري
خوا و تيکشكاني له دوايه. به و بونه وه ليي ده پرسين: «باشه خزمينه! ئينجا
كي له ده ستي خوام رزگار ده كا، ئه گهر ته وانه م ده ركر د؟» (۳)

به لگه ي داراو ده وله مهن دان

داراو ده وله مهن دان ئه يانوت: ئه و بير و باوه پره ي نوح خه لكي بو بانگه شه
ده كا، نه راسته و نه به هره يه كيشي تيا دايه.

بوچي؟

بو ئه وه ئيمه خو مان له كي به ركې و خو گه يانندن به هر چه شنه خير و
قازانجيكا راهاتوړين و هه ميشه له پيشه وه يڼ ئه وه تا خو شترين خوراك ئيمه

(۲) شوعه را: ۱۱۵، ۱۱۴.

(۱) شوعه را: ۱۱۱.

(۳) هوود: ۳۰.

ده یخۆن و جواترین جل و بهرگیش له بهر ئیمه دایه و مهردمیش له هه موو کارنکا چاولیگه ری ئیمه بون. گو مانمان له وه دا نیه، که خیر له م ولاته دا خۆی له ئیمه نابویرئ و به هه له دا ناچی.

ئه گه ر ئه م ئایینه شتیکی تیادا به سه ر بوایه، بهر له وه خۆی به و هه ژار و فه قیرانه بگه یه نی، خۆی به ئیمه ده گه یاند.

بانگه شه ی نوح

نوح بانگه شه ی هۆزه که ی کردو دهستی دایه تیگه یاندن و رنموونیان و پئی وتن: «هۆزی من! ئه من بۆ ئیوه وریا که ره وه یه کی ئاشکرام! وهرن به ندایه تی خوا به جی بین. شه رمی خوا بتانگری و به گویم که ن. خوا گونا هتان ده به خشی و تا ماوه ی دیاری کر او ئه تان هیلتیه وه که خواش ئاکامی هینان ئیتر دواخستنی که له کارا نامینی، خوزگه ئه مه تان بزانیاه!»^(١) خوا وه شت و واری لی گرتنه وه. بهر قاری خۆی خستن و کشتو کال و تۆره مه ی تووشی که م و کوورپی کردن.

باشان نوح پئی راگه یاندن: ئه ی گه لی من! ئه گه ر باوه ر بین خوا لیتان خۆش ده بی و له م ته نگانه یه تان رزگار ده کا. وه شت و وارتان به سه را ده بارینی و پیت به تۆره مه تان و بژیوتان ئه داته وه.

لی ده پرسین: بۆ ئیوه خوا نانس؟! ده ور و بهری خۆتان زۆری نیشانه ی خوا تیادایه؛ بۆچی سه رنجیان ناده ن؟ ته ماشای ئاسمان و زهوی بۆ ناکه ن؟

ئەي لە ھاتن و چوونی مانگ و رۆژ ھيچ تى نەفكرين؟!

ئەو ئاسمانانە كى دايھيئاون؛ كە مانگەشەوى وەك دياردەيەكى (۱)
تیشكەدەرەو و ھەتاوى وەك چرایەك دامەرزاندوو؟ يان ئیوہ خۆتان كى
دروستى كردوون و زەوى بۆ راخستوون؟

بەلام گەلى نوح نەھاتنە سەر ئەقل و ھەر باوەرپان نەھيئا! تەنانەت
وہختى نوح بۆ بەندايەتى خوا بانگيشتى دەكردن، پەنجەيان ئەكرد بە كرنى
گۆچكەيانا، با و تەكانيان گۆئ لى نەبى!

جاكەسى نەبيستى چۆن تیدەگا؟ ئەوہش كە خوازيارى بيستن نەبى كەى
دەبيستى؟

نزای نوح

نوح تەقالايەكى فراوانى داو ماوہيەكى يەكجار دوور و دريژ سەرقالى
بانگەشەى گەلەكەى بوو. واتا: بە دريژايى نۆسەد و پەنجا سالى، لەو
ريگەيەدا خەريكى زەرپ و چەنگ بوو، كەچى ئەو گەلەى ھەر ميليان بە
راستيدا نەكرد و نەيانكرد.

ئامادە نەبوون دەست لە بەندايەتى بتان ھەلگرن و بەرەو پيشگاي خوا
بگەرێنەوہ.

ئيتىر نوح تاكەى دانى بە خۆدا بگرتايە؟ تاكەى چاودېرى بەدەفەپى و
گەندەكارى سەرزەوى بايە؟

تاکه نگی ته ماشاکه ری پهرستنی بتان، یا کوو مهردمیک بایه، که له ملکى
خوادا ده‌ژیان و سوژده‌یان بۆ شتیکی تر ده‌برد؟ ئیتر چۆن قوشقى نه‌بایه؟
ئه‌وه‌نده ئه‌و لىی خایاندن له توانای هیچکه‌سى تر دا نه‌بوو!

نۆسه‌د و په‌نجا سال! مه‌زنایه‌تى هه‌ر شایانى خوایه! پاشان خوا به‌ نوحى
راگه‌یاند: «له‌ هۆزى تۆ جگه‌ له‌ وانەى تا ئیستا بپروایان هیئاوه‌، که‌سى تر بپروا
ناهیئى». (۱)

له‌م‌لاشه‌وه‌ وه‌ختى نوح جارێكى تر بانگیشتى گه‌له‌كه‌ى كرد، ولامیان
دایه‌وه‌: «ئه‌ى نوح! تۆ مشت و مپرت له‌یه‌ل (۲) کردین و قسه‌ى زۆرت له‌ گه‌ل
به‌ زۆران داین، ئه‌گه‌ر راست ده‌كه‌ى ئه‌وه‌ى ده‌لێى به‌ سه‌رمان دى پیمانی
بنۆنه». (۳)

ئه‌و کاته‌ نوح هه‌ر یه‌كجاری لێیان ناویمید بوو، رووى له‌ درگانه‌ى خوا
کرد و وتی: خوایه! تاقه‌ دانه‌یه‌ك له‌ سته‌مكاران له‌م‌ سه‌ر عه‌رزهدا مه‌هێله‌وه‌!

پاپۆرى نوح

خوا نزاكه‌ى له‌ نوح قه‌بوول كرد و هاته‌ سه‌ر ئه‌وه‌ى هۆزه‌كه‌ى له‌ ئاودا
بخنکیئى.

له‌ولاشه‌وه‌ ده‌یویست نوح و خاوه‌ن باوه‌ران له‌ و راو و داوه‌ پیاړی.
بۆ ئه‌وه‌ش فه‌رمانى به‌ نوحدا پاپۆرێكى گه‌وره‌ دروستکا. نوح بۆ
سازدانى ئه‌و پاپۆره‌ مه‌زنه‌ كه‌وته‌ ته‌قالا. كه‌هۆزه‌كه‌ى سه‌رنجیان دا نوح

(۱) هود: ۳۶. (۲) له‌یه‌ل: له‌ گه‌ل.

(۳) هود: ۳۲.

خه رېکې کاره، ده سيان دايه سهره سهر نيان وگه مه پي کردني:

ئه وه خه رېکې چييت جه نابی نوح؟ ئه مه له که يه وه بووي به دارتاش؟
 ئيمه پيمان نه وتي: ئاوه لايه تي ئه و خوت و خو پريانه مه که؟ هه ر به گویت
 نه کردين و ئه وه نده له گه ل دارتاش و ئاسنگه ر هه ستايي و دانيشتي تا
 سهره نجام بوويه دارتاش! ئه م پاپوره به کوئدا هاتو چوو ده کا، نوح؟ کارو
 کرده وي تو هه موو سهر و سه مه رهن؟ ئاخو به سهر ريخ و به ردا ئه روا، يان
 به ته مووي کيوه کانا سهرده که وي؟ خو ده ريا ليتره زور دووره، جندو که
 ئه يهن به ريگا، يان گا ده يکيشي!.

نوح هه موو ئه وانه و له وانه به ولاوتريشي ده بيست و ديسان هه ر به
 له سهر خو يه وه دريژه ي به کاري ده دا! جارو بار پي ئه وتن: «باشه گالته مان
 پي بکه ن، ئيمه ش گالته به ئيوه ده که ين، هه ر وه ک ئيوه پيمان ده که ن».(۱)

لافاو

برپاره که ي خوا هاته دي، په نا به خوا! ئاسمان دايگرت له باران! باري و
 هه رباري؛ به جوړنکي وا هه ست ده کرد ئاسمان بووه به بيژنگ و ئاوي
 پيوه ناوه ستی. ئاو پي پسانه وه ده هاته خوار؛ لافاو هه ستا و به چوار ده ورا
 زوري بو مردم هينا.

خوا فه رماني به نوح دا که: له هوزي خو ت ئه وانه ي باوه ريان پيت
 هيناوه، له گه ل بنه ماله که ت سواريانکه و له هه ر جوړه گياندار و

پەلە وەرئیکیش نېرو مېهەك لە گەل خۆ یێنه. چوون لافاوە کە، گشتگیرە، نە مرۆ دەتوانی خۆ لە دەستی دەرکا، نە گیان لە بەریش.

نوح چۆنی فەرمان پێ درابوو، وای کرد؛ لە ناو کەشتییە کەدا لە ھۆزە کە ی دەستە ی خواوەن باوەرپان و لە حە یوان و بآلندەش لە ھەر نەژادی نیر و مېهەکی جێ کردەوہ. پاپۆر، کەوتە رێ و بە ناو شەپۆلگەلی کێو ئاسادا دەری کردن.

مەردم لە ھەر لاوہ بە تەپۆلکە و کەژو کێودا ھەلدەبەزین و لە دەستی سزای خوا ھەلدەھاتن. بەلام بۆ دەرچوون لە دەستی خوا پەنادەرئک جگە لە خوا لە ئارادا نەبوو.

کۆری نوح

نوح کۆریکی ھەبوو، کە ئاوال و شوئیکەوتووی، ستەمکاران بوو. کۆرە کە ی لە گەمارۆی لافاوە کەدا دیت و بانگی لیکرد: کۆری بابی! وەرە لە گەل ئیمە سواربە، وە دووی خوانەناسان مە کەوہ. لە ولامدا وتی: ھەر ئیستا خۆ دە گەینمە لووتکە ی کێوان و لە دەستی ئاو رزگار دەبم.

نوح پێی وت: ئەمڕۆ پاراستنیك لە سزای خوا نییە، مە گەر کەسی خۆ بەزەیی پیا ییتەوہ. بە شوئیا شەپۆل کەوتە بەینیان و چووہ ریزی خنکاوانەوہ. نوح بە شوئین کۆرە کە یا دل پەریشان بوو. چۆنیش پەریشان نەبێ کۆری بوو، گرکی دلی بوو. ئەو لە ھەولاً بوو کۆرە کە ی لە ئاگری قیامت بپاریزی؛ کەچی لە ئاوی دنیا ش بۆی نەپاریزا.

ئاشکرایە، کەوتنە ئاگر، گەلێک بەژانترە لە کەوتنە ئاو، و سزای ئەو

دنياش زور سامناكتره. به لام خوا به لئني به نوح دابوو بنه ماله كه ي پارتري!
دياره به لئني خواش جي گومان نيه!

هر به و هيوايه وه نوح ليبرا له لاي خوا بيته تكاكاري كوپه كه ي

ئه وه، له بنه ماله ي تو نيه

«نوح له پهروه رني پارايه وه وتي: پهروه رني من! كوپه كه م له بنه ماله ي
منه و به لئني توش راسته، تو له هه موو فرمانره وايه ك ليترتري».^(۱)

به لام خوا بو خزمايه تي نارواني، بو كرده وه دهرواني و تكاش بو ئه وانه ي
هاوكار بو خوا داده نين قه بوول ناكا.

هاوبهش بو خوا دهنه ريش له بنه ماله ي پيغمبهر نيه، ته نانه ت ئه گهر
كوپيشي بي.

له وروه وه خوا نوحى ئاگادار كرد و فهرمووي: «ئه ي نوح! ئه و كوپه ت
له بنه ماله ي تو نيه، چوون كرده وه ي ناپه سنده؛ هه رچي شاره زاييت به
سه را نيه ليئمي داوا مه كه، ئاموژگاري ت ده كه م، نه چيه ريزي نه زانانه وه».^(۲)

نوح كه داچله كا، په شيمان بووه وه و وتي: پهروه ردگارم! په نات بو دينم
له وه ي خوازياري شتيك له تو بم نه يزانم، ئه گهر نه مبه خشي و به زه ييت پيما
نه يه ته وه له زيانبارانم.^(۳)

(۲) هوود: ۴۶.

(۱) هوود: ۴۵.

(۳) هوود: ۴۷.

له دواي لافاو

هه ركه فهرماني خوا هاته جي و سته مكاران چوونه ژر ٿاو، باران وه ستايه وه و زه وي ټاوي هه لمڙي.

پاپڙ له سهر چي اي جوودي له ننگه ري گرت و ٽه وسا و ترا: «هه ي تووناو توون بن ٽه وانه ي وا به دفه پڻ». (١)

پاشان و ترا: ٽه ي نوح: «به دلنيايي هه دابه زه». (٢)

نوح و دانيشتواني كه شتي ٿاسووده به سهر وشكي دا كه و تنه ري. خوا نه ناساني گه لي نوح ٿيدا چوون و نه ٿاسمان په كي بڙيان كه وت و نه زه ويش. دوايي خوا پيتي به نه ته وه ي نوح به خشي؛ به هه موو لايه كابل او ه يان سه ند و سهر زه ويان پر كرده وه.

له نه زادي نوح زور كوڙمه لي هاويا وه پ و زور پيڻه مبه ر و فهرمانږه وا كه و تنه وه.

«سلاو بڙ نوح له سهر انسه ري دنيا دا». (٣)

باڭزەي بەھيڭز

لە دوای نوح

بەلێ، خوا پیتی بە تۆرەمەي نوح داو بەم سەرزەویەدا پرژو بۆلاو بوونەو. يەك لەو نەتەوانەي کە لە نەژادی نوح کەوتەو، نەتەوەي «عاد» بوو پیاوانی گەلی عاد، زۆر بە تواناو زۆردار بوون. واتا: دارای بەدەیتکی هیند پتەو و خۆراگر بوون، ئەتوت لە ئاسن سازدارون. کەس کۆلی پێ نەئەدان و کۆلیان بە گش کس دەدا. ئەوان ترسیان لە کەس نەبوو و هەموو کەسیان لێ دەترسا. خوا بە هەموو بارێکا نێعمەتی بە سەرگەلی عاددا رشتبوو. رانە و شتر و رانە مەریان، دەشت و دولیان داگرتبوو. مەیدانان پر بوون لە جەلە (۱) ئەسپی ئەوان و مالاڤیان پر بوون لە منداڵ.

کاتێ و شتر و مەریان بەرەو لەوەرگە دەبردن، یا منداڵان بۆ گەشت و سەیران وەدەردە کەوتن، دیمەنی سەرنج پراکیشیان گەلێک جێی سەرسامی بوو.

---

(۱) جەلە: دەستە، بۆک.

ولاتی عاد به گشتی، ولاتیکی جوان و ره‌نگین و رازاوه به باخ و کانیای
زۆر و زه‌به‌ند بوو.

سپله‌یی گه‌لی عاد

به‌لام گه‌لی عاد سپاسی نه‌و هم‌موو نیعمه‌ته‌یان هه‌رگیز به‌جی نه‌ده‌هینا.
ته‌نانه‌ت رووداوی چوونه ژۆر ئاوی دنیا‌شیان، که باب و باپیر بۆیان
گێڕابوونه‌وه و خوشیان شوینه‌واریان له‌سه‌ر عه‌رزا ده‌بینی له‌بیر خۆبرده‌وه.
هه‌ر له‌بیریان کرد، که خوا نه‌و به‌لا تاقه‌پرکه‌ره‌ی بۆچی به‌سه‌رگه‌لی نوح
هینا.

نه‌مانیش قۆلیان لی هه‌لمالی و شانیان کرد به‌په‌رستنی بتان‌دا؛ هه‌روا که
گه‌لی نوح کردیان.

به‌ده‌ستی خۆیان بتیان له‌به‌رد نه‌تاشی و پاشان سوژده‌یان لی نه‌بردن و
به‌ندایه‌تییان ده‌کردن.

هانایان بۆ ده‌بردن؛ هینانه جیی ئاواتیان لی ده‌خواستن و گاو‌گه‌ردوونیان
ده‌کردن. یانی راست؛ چوونه‌وه سه‌ر رێبازی گه‌لی نوح.

نه‌قلیان پێ نه‌ته‌شکا، راست و هه‌له‌ لێکده‌نه‌وه و ده‌ست له‌بت په‌رستی
هه‌لگرن. له‌کاری دنیا‌دا ژیر و شاره‌زاو له‌دینا زۆر گێل و نه‌زان بوون.

دژمنایه‌تی عاد

زۆر و توانای نه‌ته‌وه‌ی عاد، چ بۆ خۆیان و چ بۆ خه‌لکی تریش هه‌ر
مایه‌ی زیان و چاره‌ره‌شی بوو. چوون نه‌پروایان به‌خوا هه‌بوو، نه‌به‌روژی

په سالنیش. ئيتړ چى ده يتوانى بهر به درندايه تيان بگرئ؟ چى ده يتوانى
پيشگرى دژمنايه تيان بئ؟ چؤن ده س درئزيان به سهر خه لکى دا نه کردايه؟
له حالئکا نه بالا ده ستئکيان به چاوديرى هه لسو که وتى خؤيان ده زانى و نه
پرواشيان به جيهايتكى دیکه هه بوو.

سووک و ئاسان، وهك جانده وهر ناو دارستان، مه زن چووکى هه لده درى،
زؤردار بئ زؤرى ئه هارى.

ههر کاتئ رکیان ئه جوبى، عهينى فيلى هه ست هه لگرتوو، له نه چيران
نه ده گه پان، تا له گيانيان نه کردايه. له وه ختى شه پدا مه زراو باخيان خاپوور
ده کرد و بهر ه شيان^(۱) تاقه پر ده کردن.

ههر شار و ديهه كه ئه رويشتن به دغه پريان ئه گه يانده ئه وه پرى خؤى و
دانيشتوانى، به ئاوروويان تووشى بئ ئاوروويى ده کرد.

داماو و بيدهستان له دلره قيان ده ترسان و له تاوى ده سدرئزيان
هه لده هاتن. توانايى و ده سه لاتيان مايه ي شه پر بوو، بؤ خؤشيان و جيا له
خؤشيان.

چه شنى ههر ئاده ميزادئك كه نه باوه پرى به خوا هه بئ، نه به رؤزى تؤله و
پاداش.

كۆشكه كانى گه لى عاد

ده وله مه ندانى عاد هيچ كار و كؤششئكيان نه بوو، خواردن و خه وتن و

(۱) بهرته: تۆرهمه، نه سل.

رابوار دىنى لىي بەدەر.

ھونەريان بېو بەدەر، خانو بەرە و كۆشكى سەر لە ئاسمان ساوى لىي
 ھەلخەن و بىكەن بە ماھى دەمار تۈندىن و شانازىي بە سەر يە كتردا.
 پوول و نەغدېنەيان، ھەر بە ئا و گل و بەردا دەچوو. بە ھەر زەويىيەكى
 باھىر و ھەر بەرزاىيەك ئەگەشتىن كۆشكىكى بلىندىان تىادا ئەكردەو.
 خانوەكانيان بە شىوازيك ساز ئەدا و ئەپازاندەو، كە ژيانيان نەپراوەبى و
 مردىك لە ئارادا نەبى.

لەملاو لە پەستا كۆشكى بىي كەلك و ناپىويست ھەلدەخران و لەولاو
 مەردمى روت و رەجال بە سكى برسى رۆژ و شەويان ئەدايە سەر.
 ھەزار و بىدەستان كولانەيەكيان دەست نەئەكەوت تىادا بژىن و زۆرىك
 لە خانووى دەولەمەندانىش پەپو لىي دەخوئىندىن. ھەر كەس ئەوانە و
 كۆشك و تالارى ئەوانەى بدىايە، بۆي دەردەكەوت بپروايەكيان بە رۆژى
 سەلانىيە.

ھوودى پيغەمبەر

خو دەويست پيغەمبەرلەك بىئىر بۆ ئا و نەتەوھى عاد. ئاشكرايە كە خوا
 ھەرگىز پىي خوش نىيە بەندەكانى لە رىگەى راست لادەن و گەندەكارىي لە
 سەرزەوى دا پەرە بستىيى.

نەتەوھى عاد ئەو ئاوەزەى خوا پىي دابوون، تەرخانىان دابو بە خواردن
 و خواردنەو و ھەرزەي و كردنەوھى مالانەو. چوون بىرو ئاوەزىان لە رىي
 رەزامەندىي خوادا نەخستبوو كار، تووشى ھەلە بىوون. لە مەيانى دنيايدا

گەلێك شارەزاو سەردەرچوو و لە باری ئایینییهوه تا بلیی نەزان و گێل بوون. بیوونە بەندەیی بەرد و بە خۆشیان ھەرنەدەزانی.

خوا دەبویست راسپاردەیهکیان بۆ بنێڕی و لەو خەوێیان راپەرێتی. پەرورەڕێن حەزی کرد ئەو راسپاردەیه یەکیك بێ ھەر لە خۆیان، کە بیناسن و جوان لە قسەیی تێبگەن. ئەو پینگەمبەرە ھوودی ناو بوو، کە لە ناو بنەمالەیهکی بەرێزی گەلی عاددا چاوی بە دنیا ھەڵینا بوو، و بە باوەرێکی ئاوەزمەندانە و راستیخوازانەوه پەرورەدە ببوو.

بانگیشتی ھوود

ھوود لە ناوگەلەکیا ھەستایەوه؛ بانگی کردن و پێی وتن: «گەلی من! بەندایەتی بۆ خوا بکەن، تەنیا خوا شایانی پەرستنه». (۱) چۆنە ئێوە بەرد ئەپەرستن؛ بەلام ئەو کەسەیی دروستی کردوون نایەپرستن؟

مەگەر ئەمە ھەر ئەو بەردە نییە دوێنی بە دەستی خۆتان تاشیتان؟ دە ئەمڕۆ چۆن بەندایەتیان دەکەن؟! ئێوە خوا دروستی کردوون و ھەر خۆشی رۆزیتان بۆ بەرھەم دێنی. ھەر ئەویشە پیتی بە دارایی و باخ و مەزرا و تۆرەمەتان بەخشیو.

خوا خۆی ئێوەی ھێنایە جێی گەلی نوح و ھێز و توانایی بەدەنی دانئ. دیارە لە پێناو ئەو ھەموو چاکەیهدا بەندەیی ھەر شایانی ئەو، کەسی دی بۆ پەرستن ناشی.

[تۆزى تى فېكرىن] سەگى بەردرگاكتان چوون پېشەو پەلانى دەهاونە
بەر، ھەرگىز بەجىتان نايەللى و وەك سېبەر ھەر لەگەلئانە.

تائىستا بىنراو سەگىك خاوەنى خۆى بەجى بىللى و بېروا بە شوپىن
كەسىكى تردا؟

يا بىنيوتانە گيانلەبەرئىك بېتتە بەندەى بەرد و سوژدەى بۆ بەرئى؟ دەى
ئاخۇ ئادەمىزاد لە ھەيوان خوارتر بى، يان سەرترا؟

ولامى گەلەكەى

مەردم ھەر لەفكرى خواردن و خواردنەو و ھەو سبازىدا بوون. «لە
ژيانى دنيا گەلئىك رازىى بوون و دلئان پى سپاردبو». (۱)
ھەر بەو ھۆبەش بە بىستنى وتەكانى ھوود، دلپەنگاو دەبوون و لە
يەكتريان دەپرسى: ئەرئى ھوود دەللى چى؟ چى دەوئى؟ خۆكەس لە قسەى
تى ناگا؟

يان، ھەر پياوئىكى ساويلكەيە، ياكو شىت بوو!
جاريكى تر ھەولئىدا تىيانگەيەنئى، دارا و دەولەمەندانى گەلەكەى وتيان:
«وادەردەكەوئى يا ھەر نەزانى دنيا چ باسە، يان مرقەبەكى درۆزن بى!
جوابى دانەو: خزمان! من ساويلكە و بى ئاوەز نىم. راسپاردەيەكم
لەلايەن راھىتەرى ھەموو جىھانەو. خەرىكم پەيامى پەروەرنەدان پى
رادەگەيەنم و رى پىشاندەرىكى جى باوەرم بۆتان». (۲)

ليږزانی هوود

هوود بۇ هيټانه سهر رڼی هاوشتيمانانی که وته ته قالاو دیسان به لیبرانی
وله سهر خوییه وه قسه ی بۇ کردن.

پی وتن: خزمینه! من برای تیره و ناواله که ی جارانتانم! بۇ خوتان چاک
نامناسن؟

بۇ وا لیم ده ترسن و دووریم لی ده گرن؟ خو هیچ زیاتیکی مالیستان پی
ناگه به نم!

«برایان! نه من هیچ پاداشیکم له تیره ناوی، پاداشی من له سهر خوايه و
به س.» (۱)

له باوه پ به خوا هيټان بۇچ ده ترسن؟ سوئند به خوا، باوه پ به خوا کردن،
یه ک رڼزه زیانی مالیستان پی ناگه به نی! به لکوو به پیچه وانه وه، خوا هم پیت
به بزیوتان نه دا، هم هیژ و تواناشان زیاتر ده کا.

گه لی من! تیره بۇ پېغه مېری من، به شتیکی سهر سوپ هیته ده زانن؟
خو خوا جیا جیا له گه ل تاکه تاکه ی تیره قسه ناکا! ره وشتی وانییه روی ده م
له تاقه تاقه ی ناده میزاد بکا و بلی: تو ناوا و ناوا بکه!

به لکوو له ناو هر کۆمه لگایه کا به راسپارده یه ک له خو یان نه سپیری
له گه لیان بکه و ښه گفتوگو و شاره زای راسته پریان بکا. هر له و رووه وه
منیشی راسپاردووه قسه له گه ل تیره بکه م و رنموویتان که م. «بۇ پیتان

به لاجه ویه په یامی په روه رنده تان بدری به مرویه کی له خوتان که وریاتان
بکاته وه؟» (۱)

باوه پری هوود

گه لی عاد بوریان خوارد و نه یانده زانی جوابی هوود چۆن بده نه وه! که
بینیان هیچیان بۆ نه ماوه ته وه، وتیان: دیاره خواکانی ئیمه قاریان لی گرتوی
و فکر و ناوه زیان گۆریوی! نه ها، چ زه بریکیان پیگه یاندووی!
هوود ولامی دانه وه: نه و بتانه به ردن، نه قازانجی به که سیك ده گه یه نن و
نه زیانیکیش!

نه قسان ده که ن؛ نه ده بیستن؛ نه ده شبینن! نه خیریان له ده س دی و نه
زیانیش.

هر ئیوه ش خوتان نه به هره یه کتان له ده ستایه و نه پیچه وانه شی!
نه ده توانن قازانجیک به من بگه یه نن و نه زهره ریکیش! من نه بر وایه کم
به و په رستوانه ی ئیوه هه یه و نه لیشیان ده ترسم، «به ش به حالی خۆم هیچ
هاوبه شییکیش بۆ خوا ناسم». (۲)

له ئیوه ش هر ترسیکم نیه، «نه گهرچی ته وای پیلانه کانیشتانم بۆ
بخه نه گهر؛ چوون خۆم سپاردوو به ئه للا، که په روه رینی منیش و
ئیوه شه». (۳)

(۲) هوود: ۵۴.

(۱) ئه عراف: ۶۹.

(۳) هوود: ۵۶، ۵۵.

تەواوی بوونەوەر بە فەرمانی ئەو دەگەرێ و تاقە گەلایەك بێ مەیلی ئەو
داناكەوێ.

ملھوری عاد

تەتەوہی عاد ھەموو ئەو وتانەیان بیست و ھەر ملیان بە راستیدا نەکرد.
رێنموونی ھوود بە جارێانا نەچوو، و لێزانی ھوود کاری تێدا نەکردن.
پێیانوت: تۆ بەلگە و نیشانە ی باوەر پێدەرت نییە! ئێمە لە پێناو ئەم قسە
تازانە ی تۆدا دەست لە خویانی کۆنمان ھەلناگرین.

بە قسە ی ئەم و ئەم دەست بەرداری ئەو خویانە بین کە باب و کالمان
بەرستوونیان؟ شتی وا چۆن دەبێ؟

ھوود! کە تۆ پروات بە خواکانی ئێمە نییە و لێیان ناترسی؛ ئێمەش نە
باوەر بەو خواہی تۆ دەکەین، نە لێشی دەترسین! ئێمە گەلێکمان ھەپرەشەو
گورپەشە ی سزا لە زمانی تۆ بیست! ئەو سزا لە کوێدایە ھوود! کەنگی
سەرھەڵدەدا؟

ولامی دانەوہ: «کاتی [سەر ھەڵدان] خوا دەیزانی؛ من ترسینەرێکی
ئاشکرام و ھیچی تر».^(۱)

وتیان باشە، ئەو ئێمە چاوەرێی روودانی ئەو بەلایەین و بەئاواتین
بیبینن.

ھوود لەو تەترسییەیان سەری سوپماو، بۆ نەزانیان دل پەرۆش بوو.

سزا

گهلی عاد ماوه يه ك بوو به ته مای باران بوون. هه موو روژئی بۆ ئاسمانیان
 دهرپوانی، كه چي هه ورتكيان چاو نه ده كرد. ئاتاجی باران بوون و به
 خو شحالیه وه چاوه پوانی بارین بوون. له يه كی له و روژانه دا سه رنجياندا
 په له يه كی هه وړ له هاتندا يه. دلخو شيان پي كه وت و قوولانديان: ئه وه
 هه وړی بارانه! ئانه وه هه وړی بارانه! ئنجا له خو شيا ده سيان كرد به هه لپه رين
 و هه رايان له يه كتر ده كرد: هه وړی باران! كوپه هه وړی باران!

به لام هوود تيگه يشت به لايان لي نزيك بۆ ته وه. پتي وتن: ئه وه هه وړی
 ره حمه ت نيه، ره شه بايه كه سزايه كي سامناكي له گه لدا يه.
 هه رواش دهرهات. وانا بايه كي به هيژ هه لي كرد كه مردم وينه يان
 نه بيني بوو، نه ييستووشيان.

بۆرائتيكي واكه دارو دره ختي داپاچي و مالانی روخاند. گيان له بهري كه
 هه لده گرت دووري ئه خستنه وه، جا له عه رزی راده خستن. ريخ و لمی
 بياوانه كانی و هه فری ددها، ولاتی كرد به تاريكستانيك كه س هيچی بۆ چاو
 نه ده كرا.

ئه مجا به ته وای هه وليان ليها ت. خو يان كرد به مالاندا و دهرگا كانيان
 پشت خست. مندا لان ئالان به دايكه كانيانا. مه رد م [له ترسانا] باوه شيان
 كردبوو به ديواره كانا و هه نديك خزابوونه كون و قوژينه وه.

مندا ل دايان له ژير گريانا. قيژه ی ژنان به رزه وه بوو و پياوان كه وتنه داد و

هاوارا!

هه ستت ده كرد كه كه سيك ده لي: «ئەمپرو پەناگايەك بۆ خۆلادان لە سزای خوا نییه» (۱).

ئەو بۆرانە و ئێرانکەرە پاشا حەوشەو و هەشت رۆژان وەستایەو. لاشە ی مردوان کە چەشنی قۆترمە ی دارخورما بەسەر خاکدا کەوتبوون. دیمەنیکى باوە پێ نە کراویان هەبوو. قەل و دال خەریکی خواردنی کە لاکی کوژراوان بوون و ماله روخواوە کان بیرون بە جیى کونده بوو.

هوود و خاوەن باوە پان، پروایان رزگاری کردن، و گەلی عادیش بە هۆی ملهوپى و ستمکارییان، تووناو توون بوون. بزائن کە گەلی عاد لە ئاستی پەرورندهیان ملهوپ بوون. هەر ئەولاتر چن ئەو عادەى گەلی هوود بوون.

وشتري سه موود

له دواي عاد

هؤزی سه موود بوو به میراتبه ری عاد، هه روا که عاد، بیوون به میراتبه ری
گه لی نوح.

به لی، سه موود بوو به جیگاداری عاد، وه کوو چۆن عاد، ببوو
جیگاداری نه ته وه ی نوح.

نیشتمانی سه موودیش هه روا جوان و رازاوه بوو. پر بوو له گوڵ و گیاو
کانیاو و مه زرا و باخگه لیك، که چۆم و جۆگه له یان به به ردا ده رۆیشت.

گه لی سه موودیش بۆ هه لختنی کۆشك و مأل و به ره هم هینانی باخ و
مه زرا، شانیا ن نه دا له شانی عاد و له باری ئاوه ز و پیشه سازیه وه له وانیش
پیشکه و تووتر و له به رتر بوون. کپوه کانیان شه ق نه کرد و خانو و به ره ی خو ش
و دلگیریا ن تیا دا ساز نه دان و به ته مووی به رده وه نه خش و نگاری هونه رنما
و سه رنج را کیشیا ن هه لده که ند.

هونه ر و ئاوه زیا ن به ردی ره قی وه ها بۆ نه رم کرد بوون، نه وه ی خه لکی تر

به موم سازيان نه دا، نه وان له بهر دروستان ده كړد. كاتې ده چوپوه ناو
شاره كانپانه وه هر به ته واوي وقت وړ ده ما. كوشكي مهن و كيو ناساي
وات بهر چاو ده كه وت، پټت و ابو جن دروستي كړد وون. گولي دلگه شيني
وايان به ته مووي ديواره كانه وه نه خشانديو، هه ستت ده كړد به هار به ره مي
هيناون.

به راستي خوا هم له ناسمان و هم له زه وييه وه، خير و بيړي به سر
هوږي سه موودا رشتبو و ده رگاي نيمه تي جوړاو جوړي بو ناوله
كړدبون.

ناسمان به وهشت و وار و زه وي به گول و روهك^(۱) و باخ به بهر و ميوه
ره نكاو رهنكه وه دلاويي خوږيان به گهلي سه موود پيشاندا بو. خوا
پنداوستي جوړاو جوړي ژيان و دريژي ته مهنې پي به خشيون.

پي نه زاني سه موود

به لام هه موو نه وانه، گهلي سموودي نه هينايه سر پي زانين و به ندايه تي
خواي خاوه ن شكو.

به لكرو به پچه وانه وه هه لپان له سر ياخييه تي و سته مكاربي. خوايان له
بهر برده وه و سرخوشي نه و مال و سامانه بوون، كه پټيان دراو. زوو زوو
نه يانبرسي: ناخو له نيمه به ده سه لات تر بي؟ هه رگيز به دليانا نه ده هات
روژنك بمرن و نه و كوشك و باخانه يان به جي پلن.

(۱) روهك: هه چي له زه وي شين ده پي.

لایان وا بوو، مهرگ هرگیز رڼی ناکه وږته ناو ته وکه ژانه و نه وانی هر بۆ
نادوژر ږته وه!

وایان بیر ده کرده وه گه لی نوح، له چۆم و دولا بون، بویه ناو
خسکاندوونی! هۆزی عادیش نشته جیی دهشت و ئارانی بون بویه
تیداچوون! که وایه ژینگه ی نه وان له ترسی مهرگ به دووره.

به ندایه تی بتان

ته نیا به وانه وه نه وهستان، به لکوو دهسیان دایه تاشینی بهرد و به ندایه تی
کردنیان.

نه وانیش چه شنی هۆزی عاد و هۆزی نوح که وتنه سوژده بردن له بت.
خوا گه لی سه موودی کردبوو به فرمانده ری بهرد، که چی گیلی و نه زانی
خویان کردنی به به نده ی بهرد.

خوا ریزی لیگرتن و بژیوی پاکی دانی، به لام نه وان هم سووکایه تییان به
خویان کرد، هم به هه موو ئاده میزاد.

«تاشکرایه خوا به هیچ کولۆجی زلم له کهس ناکا، به لام مرو خوی له
خوی ده کا» (۱).

زۆر سه یر بوو! نه که وتنه سه ر خه واندن و سوژده بردن له به ردیک که به
دهستی خویان تاشیوویان و ته کو جمی لیوه نه نه هات! ئایا ره وایه زۆردار
به ندایه تی بی زۆر بکا؟ یا کوو گه وره سوژده له ژیر دهسته ی خوی به ری؟

به لّام ئهوان چوون خويان له بير برده وه خوښيان له بير نه ما، چوون
خوای خوږيان به هه ق نه ده ناسی، خواش خوار و رسوای کردن.

سالم

خوا مه یلی لی بوو پېغه مېرئکیان بو بنیرئ، هه روا که بو هوژی نوح و
هوژی عادی هه نارد.

بی گومان خوا رازی نییه به نده کانی رئی هه له بگر نه پش. زوړیشی پی
ناحهزه ناراستی و ناموړی له سه رزه ویا سه ره لېدا. هه ر له ناو
هاونشتمانانی خوږانا سالم ناو لک هه بوو که له بنه مال له یه کی رتک و پیک بوو،
و به باوه پړکی راستخو ازانه شه وه بارهاتبوو.

سالم پیاوړکی خیر خوازی له دل نړیکی جپی حورمه تی مه رد م بوو. له
ناو کومه لدا ناوبانگی چاکه ی ویردی زمانان بوو. خه لکی جار و بار له بهر
خووه نه بانوت: نه گا به پله و پایه یه کی به رز و که سایه تیه کی گه وره ی
لی ده ردی.

ئوان به ته مابوون سالم ده وله مه ندی کی گه وره و پیاو ماقو لیکي
ناوداری کومه لی لی ده ری. چاوه پروان بوون بی به خاوه ن ملک و ماشی کی
زوړ و کوښکی کی سه رنچه راکی شی زوړ گه وره.

ته نانه ت باوکی شی هه ر چاوه پړی بوو کوړه که ی به یارمه تی نه و ئاوه ز و
وردینییه ی پوول و پاره یه کی زوړ کو بکاته وه و له ورگه وه ناو ده رکا.

به سواری نه سپ له مال وه ده ر که وئ؛ خزمه تکار به پشت سه ریه وه بن،
مه رد م سلّوی لی بکه ن و بلین: ئاوه وه کوړی فلان که سه! نه ویش کاتی

ده بیستیه وه که خه لکی ده بیژن: فلان که س پیاوکی زور به خته وه ره، چوون کوره که ی سهرمایه دارکی گه وره یه، شاد و خوشحال بی.

به لام ویستی پهروه رنده پیچه وانیه نه وه بو. خوا ده بیست سالح به پله ی هیژای پیغمبهری بگه یه نی و بینیرته ناو هۆزه که ی که له تاریکی ده ربازانکا و بیانگه یه نی به روشنایی. کام سهر بلندی له وه باتره؟ کام پله و پایه له وه هیژاتر؟

بانگه شه ی سالح

سالح له ناو هاوونشتمانیا راپه ری و پی وتن: «هۆزی من! ههر خوا به رستن، بیجگه له و په رستویه کی تر تان نییه». (۱)

ده وله مه ندانی کۆمه ل کات و ساتی خو یان ته رخان دابوو به خواردن و خواردنه وه و هه له و ههرزه ییه وه. خه ریکی په رستنی بتان بوون و له بت بگه رتته وه که سی تریان به شایانی په رستن نه ده زانی. دیاره که ده بی بانگه شه ی سالحیان چهنده پی سه یر بووی. جارکیان تووپه بوون و پرسیان: نه و کابرایه کییه؟ خزمه تکارانیان و لامیان دانه وه: نه وه سالحه.

- باشه، نه لئ چی؟

وتیان ده لئ: ته نیا خوا به رستن؛ چوون جگه له و که سی دی بو په رستن ناشی. ده شیبژئ: خوا پاش مردن ده تان ژینتیه وه و پاداشی چاک، یان خرابتان ده داته وه. ده لئ نه من راسپارده ی خام، و نه و خوی هه ناردوومی بو ناو

که له که م.

سهرمايه داران دايان له ژير پيکه نيناو وتيان: ئه‌ی هه‌زارا! ئاخړ ئه‌و و

پيغمبه‌ريی؟

ده‌جا ئه‌و نه‌کوښکيکی هه‌يه؛ نه‌باخ و ده‌شت و مه‌زرايه‌ک شک ده‌با،

پيغمبه‌ريی چون بۆ ده‌کړی؟

چاوه‌راوی^(۱) دژمنانه‌ی سهرمايه‌داران

ده‌وله‌مندان سهرنجيان دا هه‌ندئ له‌مردم خه‌ريکن بکيشرين به‌لای

سالح دا، ئه‌مجا چوون ترسيان هه‌بوو پله و پايه‌ی کۆمه‌لایه‌تيان له‌ده‌ست

بيته‌وه، به‌و خه‌لکه‌يان وت: «بابه! سالحيش هه‌ر کابرايه‌که وه‌کوو خۆتان.

خواردنی هه‌ر له‌وانه‌يه‌ ئیوه‌ ده‌بخۆن و خواردنه‌وه‌شی هه‌روا.

ئاشکرايه‌ شوینکه‌وتنی کابرايه‌کی له‌چه‌شنی خۆشتان سه‌ر و به‌ری به‌

زياتتانه.

ئهو واده‌ی ئه‌وه‌تان ده‌داتی که‌پاش ئه‌وه‌ی مردن و ئيسقاتان بوو به‌خاک

سه‌ر له‌نوی زیندوو ده‌بنه‌وه؟

په‌کوو! چه‌ن دوور له‌راستيه‌ ئه‌و واده‌ی پیتان ده‌دری!

نه‌خیر، جیاله‌م ژيانه‌ی دنیا ژينیک له‌ئارادا نيه‌، ده‌مرين و ده‌ژين، به‌لام

زیندوو بوونه‌وه‌که‌مان نيه‌ و نابی.

سالح هيجی تر نيه‌، درۆ هه‌لبه‌سيک نه‌بی به‌زمانی خواوه‌، ئيمه‌ش هيج

(۱) چاوه‌راو: ته‌بليغات.

بروایه کمان پتی نییه»^(۱).

بۆ چوونی ئیمه هه‌له‌ بوو

مه‌ردم له‌ سالح وه‌رگه‌پان و بروایان پتی نه‌هینا. کاتێ ئامۆژگاریی کردن و داوای لیکردن ده‌ست له‌ به‌ندایه‌تی بتان هه‌لگرن؛ له‌ جوابدا وتیان: سالح! تۆ به‌راستی کورپکی چاڤ و لێهاتوو بووی، ئیمه‌ به‌ته‌ما بووین پیاوانکی گه‌وره‌ت لی‌ده‌ری و بیه‌ ئه‌عیانی ناو کۆمه‌لگا. چاوه‌پروان بووین وه‌کوو فلان‌که‌س و فیساره‌که‌س ده‌ربی، که‌چی به‌هیچ ده‌رچووی. ئه‌وانه‌ی هاوته‌مه‌نی تۆ بوون و له‌ باری فکر و ئاوه‌زیشه‌وه‌ به‌ پتی تۆ نه‌ده‌گه‌یشتن، بوون به‌ پیاوانیکی مه‌زن. ئه‌تۆ رێی هه‌زارییت گرت به‌ر و [ده‌رکه‌وت] ئیمه‌ سه‌باره‌ت به‌ تۆ به‌ هه‌له‌دا چوو بووین؛ هیچ ئومیدیکمان پیت نه‌ماوه. قازانجیکت بۆ باوکی فه‌قیرت نه‌بوو! داکی داماوشت چی ره‌نجی له‌گه‌ڵ کیشای به‌ فیرۆ چوو! سالح ئه‌و قسانه‌ی ئه‌یست و دلی بۆ ئه‌و خه‌لکه‌ پڕ ده‌بوو. که‌ جارو بار، به‌ لایانا تیده‌په‌ری، ئه‌که‌وته‌ سرت سرت و ئه‌یانوت: خوا به‌زه‌یی به‌ باوکیا بیته‌وه‌ ئه‌م کورپه‌ی چاڤ فکری تیکچه‌!

ئامۆژگاریی سالح

سه‌ره‌پای گشت ئه‌وانه‌، سالح به‌ له‌سه‌ر خۆی و لێزانیه‌وه‌ هه‌ر خه‌ریکی رێنمونی گه‌له‌که‌ی بوو. بانگیشتی ده‌کردن، که‌ خوا بناسن. پتی

ئەتەن: برايانى من! ئىۋە پىتان وايە بۇ ھەمىشە لەم جىھانەدان؟ وا دەزانن تا ھەتايە ھەر لىرە دەمىننەو؟ وا بىر دەكەنەو ۋىيانى ناو ئەم كۆشك و باخانە و بنارى ئەم چۆم و جۆگەلەنەنە براۋەيە؟

بۇ ھەمىشە لەم ميوە و بەرھەمى ئەم باخ و مەزرايە كەلك وەردەگرن و لە ناخى كىۋەكاندا ديسان مالان دەكەنەو؟

نەخىرا! وا نىيە! شتى وا نەگونجاو و دوور لە ئاۋەزە! ئەگەر وايە، باب و كالى ئىۋە چۆن نەماون، برايان؟!

خۇ ئەوانىش كۆشكىيان ھەبوو؟ باخ و كانياويان ھەبوو؟ مەزرا و باخاتى خورمايان ھەبوو؟ لە ناو كىۋاندا خانوويان لى ساز ئەداو لە وىدا رۆزگاربان ئەدايە سەر.

بەلام ھەموو ئەوانە قەت نەياتتوانى بىيانپارەزن و فرىايان نەكەوتن. سەرەنجام فرىشتەى مەرگ خۇى پىگەيانندن و بەرەو ئەو جىھانى بەرئى كردن.

كەوايە، ئىۋەش ھەر دەمرن و ئەوسا خوا دەتائىننىئەو و سەبارەت بەم ھەموو نىعمەتە باس و خواستان لىدەكا.

لە پىناۋى ئەۋەدا پاداشىكىم ناۋى

برايان! بۇ لىم دەسلەمىنەو؟ بۇچى لىم دەترسن؟ خۇ نە ھىچ زىيانكىى مالىتان پى ئەگەيەنم و نە پاداشىكىشىم لىتان دەۋى.

ئەركى من تىگەيانندى ئىۋە و راگەيانندى پەيامەكانى پەرۋەرنندەمە.

«من پاداشى كارى خۇم لە ئىۋە ناۋى پاداشى من راھىنەرى جىھان

ئەيدا تەوہ» (۱).

برايانى من! بۆ بە گویم ناکەن، ئەمن پەنديارىكى دلسۆزم بۆتان؟ بۆچى
شوين قسەى كەسانىك دەكەون كە زۆر لە مەردم دەكەن و مالىيان دەخۆن؟
ئەو كەسانەى بەرەللايى و نامرۆسى لە سەر زەويدا پەرە پى ئەدەن و
مەردايەتبيان لى ناخيزى!

هۆزەكەى دەميان بوو بە تەلەى تەقيو و قسەيەكيان بۆ كردن نەبوو.
لە ئەنجاما وتيان: بى گومان تۆ جادووت لىكراوہ [ئەگينا] تۆش مەريەكى
وہ كرو ئيمە؛ ئەگەر راست دەكەى نيشانىك بنويەنە

وشتري خوا

سالىح لى پەرسن: ئيوە چۆن نيشانىكتان دەوى؟
وتيان ئەگەر تۆ راست دەكەى [پېغه مېەرى] لە ناخى ئەم كەژەوہ
وشتريكى دوو گيانمان بۆ يىنە دەر!
خوشيان ئاگايان لەوہ ھەبوو كە وشتەر لە وشتەر نەبى لە شتىكى تر نابى.
واتا: وەكووگيا لە زەوى شين نابى و لە بەرديش نازى. كەواتە گومانيان لەوہ دا
نەبوو كە سالىح لەم كيشەيە دا ئەبەزى و ئەوان سەردەكەون!
بەلام سالىح باورپىكى يەكجار بەھيزى بە پەرورەندەى ھەبوو، دەيزانى
ئەنجامى ھەركارىك بۆ خوا زۆر ئاسانە.
بەو بۆنەوہ ئەو داواى لە خوا كرد و ئەوہى ئەو خەلكە خوازيارى بوون

هاته جی. واتا وشرتیکی دوو گیان له ناخی کیوه که وه هاته ده ری و له دوا یا زایش.

خه لکه که واقیان وړما و تر ساشن؛ به لام هر هیچیان پروایان نه هیئا.

نوره پیاریزن

سالح پی وتن: ثانه مه وشرتی خوا، واتا: نیشانه ی خواجه! ئیوه داواتان لیکرد و ئویش به ده سه لاتی خویانه ی بوی دروست کردن.

جاوایه، ده بی ریزی بۆ داین: «نازاری پی مه که یه نن نه گینا هر به م زوانه ئاوقه ی به لایه کی سه خت ده بن».^(۱)

ثم وشرته له سه رزه وی خوادا ده له وه پئی؛ ئاو ده خواته وه و بۆ خوی ده که پئی. ئه رکی ئالف و ئاویشی له سه ر ئیوه نییه، هم گز و گیا فراوانه و هم ئاویش.

ثم وشرته نیشانه یه کی گرنګ بوو، چۆنیه تی وه دی هیئانیشی هر سه رسو پهیتهر بوو. مه پرو مالاتی گه لی سه موود لئی ده ترسان و لیشی بیزار بوون.

کاتی ته هات بۆ ئاو خواردنه وه سلیان لی ده کردو له ترسانا هه لده هاتن. وه ختی صالح سه رنجی ئه و بارو دۆخه ی دا، وتی: ئاوه که بکه ن به نوره، جار تکی بۆ وشرته که و جار تکیش بۆ مه پرو مالاتی ئیوه. پیشنیازه که ی قه بوول کرا. که نوره ی وشرته که ده که یشت، ئه پرویشت و ئاوی ده خواردنه وه.

نۆره‌ی مه‌رو مالاته‌که‌ش ته‌هات، ته‌وانیش هه‌روا.

یاخیه‌تی سه‌موود

به‌لام هۆزی سه‌موود یاخی بوون و ملیان له‌مله‌ورپی‌نا.

وتیان: بۆ ده‌بی ئاژاڵی ئیمه‌ هه‌موو جارێ ئاو نه‌خۆنه‌وه؟ رکیان هه‌ستا له‌و وشتره‌، چوون مه‌رو مالاتیان دووریان لی ده‌گرت، ته‌که‌رچی سالح ئاگاداری پی‌دابوون که‌ سووکایه‌تی به‌ وشتره‌ که‌ نه‌که‌ن، به‌لام هه‌ر خۆیان بۆ نه‌گیرا. پرسسیان: کێ ئاماده‌یه‌ ته‌و وشتره‌ بکوژی؟

کابرایه‌که‌ هه‌ ستایه‌وه‌ وتی: من ئاماده‌م!

ته‌مجا یه‌کیکی دی راپه‌ری و وتی: ته‌منیش!

ته‌و دوو تاوانکاره‌ رو‌یشتن و به‌ ئومیدی هاتنه‌ ده‌ره‌وه‌ی وشتره‌ که‌ خۆیان داگرت.

هه‌رکه‌ وه‌ده‌رکه‌وت: یه‌که‌میان به‌ تیر لێی دا و ته‌وتریان سه‌ری بپی و له‌ گیانی کرد.

به‌لا

وه‌ختی سالح ئاگادار بوو که‌ وشتره‌ که‌یان سه‌ر بپیوه‌؛ خه‌م دایگرت و به‌ پپ دڵ په‌ریشان بوو.

به‌ هۆزی سه‌موودی راگه‌یاندا: «تا سی رۆژی تر [به‌ دلی خۆتان] له‌ ناو ماله‌ کاتانا رایبوترن، ته‌مه‌ واده‌یه‌کی بپاوه‌یه‌».^(۱)

له نار دانتوانی شاره که دا دهسته یه کی گه نده کاری نو که سی هه بوون که هه رگیز توختی چاکه کاری نه ده که وتن و پیشه یان بیووه به دفه پری و نامرؤبی. نه و نو پیاوه سویندیان خوارد و وتیان: هه ر نه مشه و سالح و کهس و کاری ده کوژین. دواپی نه گه ر لیان پرسین، ده لپین: نیمه ناگامان لی نییه. به لام خوا سالح و کهس و کاری [له شهریان] پاراست و نه وان پاش سی روژ به لایان هاته سهر.

وهك هه میشه به یانی له خه وه لسان. به لام نه مجاره له گه ل نرکه و شریخه ی بوومه له رزه یه کی به هیژدا روو به روو بوون. نرکه یه کی وا که زاله تره کی کردن و ماله کانی به سهر روخاندن.

نه و روژه بوگه لی سه موود روژیکي یه کجار تووش بوو. مهردم هه موو تیډا چوون و ولاتیان و تران بوو. سالح و خاوه ن باوه ران نه و ولاته خاپووره یان به جی هیشت. نیر مانه وه یان له وډا چ که لکپکی هه بوو؟

سالح له کاتی هاتنه دهره وه دا چاوی گیرا هوزه که ی هه موو مردبوون! به زار اووه یه کی خه مینه وه وتی: «خزمینه! من په یامی په روه رنده م پی گه یاندن و رنموونی زوریشم کردن، به لام نیوه [بی باوه ران] رنموونیتان پی خوش نییه». (۱)

نه مړو له و مه لبه نده دا جگه له کوشکی چول و هو ل و بیرگه لی به تال و بی خاوه ن، چی تر ت به رچاو ناکه وئی.

شاریکي شامناک، که نه بانگه واز کاریکی تیادایه و نه جوابده روه وه یه کیش.

له و سهرده مه دا که پیښه مېهر [سهلامی خوا له خوی و یارانۍ] له رینگه ی
شامه وه به ولاتی سه موودا تیپه پری، به خاوه ن باوه پانی هاوړتی فهرموو: به
ترس و دلپرییه وه بچنه ناو ژینگه ی نه و که سانه وا زلمیان له خویان کرد،
نه کوو نه وه ی له وان رویدا به سهر تیوه ش بی.
«بزائن! که گه لی سه موود به رهه لستی په روه ردگاریان وه ستان هه ی
نه ولاتر چن گه لی سه موود». (۱)

بەسەرھاتى مووسا

لە كەنعانەوہ بۆ مىسر

ھەزرەتى يەعقوب كۆچى كىرد بۆ مىسر و كورائىشى لە گەلىا چوون.
تىكرا رۆشتىن بۆ مىسر؛ چوون يۆسف ببوہ سەرۆك و فەرمانرەواى ئەو
ولاتە.

بنەمالەى يەعقوب لە كەنعاندا پىشەيان مەپ لەوہ پاندىن و ھەيوان
دۆشىن و فرۆشتنى خورى و بەرگىن بوو. لە ھالئىكا بەردەست و
خىزمەتكارانى دەورو بەرى يۆسف لە مىسرا لەوہ پەرى تىر و تەسەلىدا ئەژيان.
كەوابوو، بۆ لە كەنعان دانىشتايەن؟ بۆچى نەچوايەن بۆ مىسر؟ يۆسف
ھەناردى بە شوئىن باوكى و بنەمالە كەيا و داواى لىكردن بىرۆن بۆلاى.
يۆسف لە ھەزرەتى چاوپىن كەوتنى باوكى و برايانىدا نان و ئاوى
لى ھەلكەو تىبوو.

ھەقىشى بوو خواردن و خواردنەوہ و خوئى ژيانى لى بىئىزى، لە خىزم
و بنەمالەى تاقە كەسىكىان لە ولاتى مىسردا نەبوو؟

كۆشك بۇ ئەوچ دەژبا، له حالئىكا بابى و برایانى له كه نعان له مالىكى
چكۆله دا ژيانان ئەدايه سەر؟!

یه عقووب و کورانی گەشتنه میسر؛ یوسف چوو به پیریایانه وه و دیاری
به دیاریان شاد بووه وه.

دانیشتوانی میسریش به پیشوازی له بنه ماله ی سەرۆك و فەرمانه وای
دلسۆزبان گه لی خوشحالی رووی تی کردن.

خه لکی میسر ئەم بنه ماله به پێژه یان خوش ده وێست، چوون یوسفیان
له بهر مهردایه تی و چاکه کاریی ناو مهردمی لا خوشه وێست بوو. یوسفیان به
برایه کی گیانی و دلسۆز ده زانی و یاقوویشیان به چاوی باوکیکی هیژا و
دلۆقان ته ماشا ده کرد.

یه عقووب بووبه گه وره و ریشسپی میسر و دانیشتوانی میسر وه کوو
فرزه ندی ئەو له قه لهم ده دران.

میسر بوو به جیی ئارامش و حه سانه وه ی یه عقووب و کورانی و
سهره نجام بوو به نشتمانیشیان.

له دواى یوسف

دواى ماوه یه ك یه عقووب كۆچی دواى کرد و هه م یوسف و هه م
دانیشتوانی میسر تووشی په ژاره کرد.

میسری له رى و ره سمی نێژرانیدا کارێکیان کرد لات و ابوو باوکی
خوبان مردووه! پاش به یینکی تر یوسفیش تیا چوو، و رۆژێکی پر له داخ و
كه سه ر بۆ گه لی میسر ها ته پێشه وه.

خه م و دلپه نكاويه كي وا رووي ټيكردن كه تا ماوه يه كي توولاني به كول
بو ي ده گريان.

مه ردم خه مه كاني تريان وا له بير چوو بوو، هه ستت ده كرد پيش له وه هيچ
خه ميك سهر ي لي نه داون.

يوسف شيان هه ر له ميسر دا ناو و سهر خو شيان له يه كتر ي كرد. له خه مي
يوسف دا هه موو وه كوويه ك به شدار بوون.

كه م ته مه نان باب و به ته مه نان براي ان له ده س جوو بوو.

له كاتي سهر خو شي له براو برازا كاني يوسف ا پيان وتن: به پزان! زه بر و
زياني ټيوه له مړودا له هي ټيمه زياتر نيه! ټيمه نه مړو برايه كي گياني و
سهر به رستي كي دلسوزو فرمانره وايه كي داد په روه رمان له ده ست
ده رچوو.

نه و كه سه ي هه زار و ژر ده ستی خسته ئاسايش و ناهه قی له ولاندا له ناو
برد، نه يده هيشت گه وړه بچووك بچه وسينته وه و زوردار بي زور له ناو به ري.
به هانای زور ليكراوانه وه بوو؛ تر ساوی په نا نه دا و برسی تير نه كرد.
نه وه ي راسته پر يي به ټيمه پيشانداو به ره و لای خواي بانگيشت كردين.
ټيمه يه كه به ر له هاتني نه و له دنيا يه كي حه يرانيدا بوين، نه خوامان ده ناسی
و نه ئاگامان له روژي په سلان هه بوو.

نه و بوو له كاتي قاتي و برسيه تيدا گه يشته فريامان. له و سهر ده مه دا كه
مه ردم له ولانانی ترا له برسانا نه مردن ټيمه بژيومان پي نه گه يشت و تيريش
ده بووین.

ټيمه هه رگيز نه پاشای جواميري خو مان له بير نه چيته وه؛ نه ټيوه براياني

به پرتزی و نه بنه مآله ی هیژاشی.

ئای ئه و سه رو که مان له روژی گه یشتنه به ره وه ی ئیوه دا چهند خوشحال
 بوو، ئیمهش به شادی ئه وه وه چهند شاد بووین!
 به پرتزان! ولات ولاتی خوژتانه و ئیمهش هه ر خزمه تکاره کانی سه رده می
 ژبانی سه رو کمانین.

به ره ی ئیسراییل له میسر دا

ماوه یه کی درێژ خایه ن، به و شتوازه به سه رچوو!
 دانیشتوانی میسر هه ر له سه ر به ئینیان مابوون و له گه ل که نعانیان به پرتز و
 حورمه ته وه ره فتاریان ده کرد.

که نعانیه کان که به ره ی ئیسراییل [به ره ی یه عقووب] بان پی ئه وترا، هه م
 ده و له مه ند بوون، هه م به رتز و خوشناویش. دوا ی ماوه یه ک بارو دۆخ گۆریا و
 به ره ی ئیسراییل به د ئه خلاقی رووی تیکردن. ده سیان له بانگه شه ی ئایینی
 هه لگرت و که وتنه ناو گێژاوی دنیا به رستییه وه. پی به پی ئه وه مه رد میش
 لییان ته واسانه وه و ئیتر به چاوی باو باپیریان ته ماشایان نه ده کردن.

که م که م چوونه ریزی خه لکی تره وه و ته نیا فه رقیان له گه ل مه رد می
 ئاسایی ناوه بنه مآله ییه که یان بوو.

ئنجا مه رد م به ئیره ییه وه بۆ ده و له مه ندانیان ده روانین و هه ژاره کانیان به
 هیچ و پووچ له قه له م ده دان.

به ینگانه گه لیکیان دانه نان که له ولاتیکی تره وه هاتوون و هیچ مافیکیان

به سهر خاكي ميسره وه نيه.

له سهر نه و باوهره پيچ داگر بوون كه: به‌ره‌ي ئيسراييل هه‌نده‌رانين و ولا‌تي ميسر، هي ميسريه‌كانه.

هه‌ندي له دانيش‌تواني ميسر كه و تېروونه پيري نه‌وه كه يو سفيش ههر غه‌ريبه‌يه‌ك بووه كه له كه‌نعانه‌وه هاتو ته ميسر و فه‌رمان‌ره‌واي ميسر كړيوه‌تي. [واتا: ره‌وا نيه كه‌نعاني بيته فه‌رمان‌ره‌واي ميسر. ته‌نانه‌ت زوړينه‌ي مه‌ردم مه‌زنايه‌تي يو سف و نه‌وه موو جوامي‌ري و چا كه كار يه‌يان له بير كړد بوو.

فيرعه‌وني ميسر

فيرعه‌ونه‌كان (پاشاياني ميسر) كه بوون به فه‌رمان‌ره‌واي ميسر، رككي له راده به‌ده‌ريان له به‌ره‌ي ئيسراييل هه‌بوو. پاشايه‌كي تروش و دل‌ره‌ق چروه سهر ته‌ختي فه‌رمان‌ره‌وايي ميسر، كه توره‌مه‌ي ئيسراييلي به به‌ره‌ي پيغمبه‌ران و كه‌س و كاري يو سفي پاشاي ميسر نه‌ده‌زاني.

ته‌نانه‌ت به‌ ئاده‌ميزاديشي دانه‌نه‌نان، كه به‌زه‌يي پيانا بيته‌وه و دادوه‌رانه ره‌فتاريان له‌گه‌ل بكا.

پاشايه‌كي ههر يه‌كجار سته‌مكار بوو.

له‌سهر نه‌وه پروايه‌ بوو، كه‌گه‌لي نه‌وه (قيتي) شتيكن و هو‌زي ئيسراييل شتيكي‌ترن.

قيتي له به‌ره‌ي پاشايان و يو فه‌رمان‌ره‌وايي دروست بوون. به‌ره‌ي

ئيسراييل لە نەژادی کۆيلەن^(۱) و ھەر شايەنی بەردەستی و خزمەتکارین.
رەفتاری فيرەھون لە گەڵ تۆرەمەي ئيسراييل چەشنی رەفتار لە گەڵ گا و
گۆليکا بوو، کە مەريەك کاريان پي دەکا و بزيوی رۆژانەيان ئەداتى.
فيرەھون پاشايەکی تووشی لە خۆ دەرچوو بوو کە تاقە کەسيکی لە خۆ
بەگەرەتر نەدەزانی.

دانی بە بوونی خوادا نەدەناو ئەيوت: «من خۆم پەرورەندەي مەزنی
ئيوە!»^(۲)

هەواي ملک و ماش و کۆشک و دەسەلاتی وا دابووی لە کەلەي
ئەيتەراند کە: «مەگەر تەواوی ملکي میسر و ھەموو ئەو چۆم و جۆگەلانەي
بە بەرياندا تێدەپەرن ھی من نین؟! مەگەر خۆتان ناينین؟»^(۳)

خۆي کردبوو بە جيئيشینی نەمروودی پاشای بابل؛ ئەگەر بيزانیايە
کەسي، يەکیکی لەو گەرەتر لە دنیادا شک دەبا، واوەيلا بوو.

لە مەردمی دەخواست بەندايەتی بکەن و سوژدەي لى بپەن. ئەوانیش
فەرمانیان ئەھتايە جي. بەلام تۆرەمەي ئيسراييل چوون پرۆيان بە خوا و
پيغەمبەرانى ھەبوو بە گوێيان نەدەکرد و ئەويش ئەوەندەي تر رکي لیان
دەجوى.

سەرپرینی منداڵان

جارێکیان پەرسيارێکی^(۴) قییتی چوو بۆ لای فيرەھون و پي راگەياندا:

(۱) کۆيلە: بەردە.

(۲) نازیعات: ۲۴.

(۳) پەرسيار: عارف، خواناس.

(۴) زوخورف: ۵۱.

لە ناو نەژادی ئیسرايیلدا منداڵێک لە دایک ئەبێ و تۆ لە دەستەلات دەخا.
 ئنجا فیرعه و نیش [لە ترسانا] شیتی دایە کە لەی و فەرمانی بە سەربازانی
 دا چی منداڵ لە ناو بەرە ی ئیسرايیلدا لە دایک دەبێ سەریان بپرن.
 فیرعه ون کە خۆی بە پەرورەدگاری مەردم دەزانی، کێی پێ خوش بوو
 ئەیکوشت و کێی پێ خوش بوو لێی دەگەرا.
 چەشنی دەوڵەتدارێک کە بە مەیلی خۆی مەپ سەر دەپرێ، یا کوو ئەیان
 هێڵیتەو.

پیاوانی فیرعه ون بە ولاتی میسر دا بلأوهیان کرد و خەریکی گەپان بوون.
 لە هەر کوێ یانزانیا یە منالێک لە ناو نەتەوێ ئیسرايیلدا لە دایک بوو،
 ئەیان هێنا و وەکوو کاوڕ لە گیانیان دەکرد.
 گورگ لە ناو دارستان و مار و دوو پشک لە ناو شار و دێدا دەژیان و کەس
 کاری پێیانەو نەبوو، بەلام منداڵانی بەرە ی ئیسرايیل لە ولاتی فیرعه نا مافی
 ژانیان نەبوو.

هەزاران منداڵ بە بەرچاوی داڤ و بایانەو سەریان لە لەش جیا کرایەو.
 هەر رۆژی منداڵی بەرە ی ئیسرايیلی تیا دا دەزا رۆژیکی پر مەینەت بوو.
 رۆژی پەژارە و شیوەن بوو.
 بەلێ، ئەو رۆژی منداڵی نەژادی ئیسرايیلی تیا دەزا رۆژی خەم و شین
 گێپیی بوو.

[جاری وا هەبوو] لە یەك رۆژدا سەدان منداڵ سەردەپران؛ وەکوو چۆن
 لە رۆژی جەژنی قورباندا سەدان مەپرو مانگا و بەران قوربانی دەکرتن.
 «فیرعه ون کە لە سەرزەویدا بالاً دەست بوو، خەلکە کە ی کرد بە چەن

دهسته وه و هه نديکي به ته وایي چه وسانده وه؛

کورپه کانی سهرده پرین وژنه کانی راده گرتن؛ ئه وه ننده له به دفه پروگه ننده کار بو. (۱)

له دایک بوونی مووسا

خوا مه یلی بوو ئه وه ی فیرعه ون لئی ده ترسا و خۆی لئ ده پاراست بێته دی.

له دایک بوو، ئه و رۆله یه که خوا ده یویست تاج و تهختی فیرعه ون به دهستی ئه و هه لپچرئ.

له دایک بوو ئه و مندالهی خوا ده یویست به ره ی ئیسراییل به دهستی ئه و رزگارکا. ئه و که سه ی ده بوا مه رد می له مه رد م په رستی ده رباز کردایه و فیری خوا په رستی کردایه ن. په یدا بوو ئه و کورپه ی ئه شیا خه لکی له تاریکاییه وه گه یاندا یه ته رووناکی.

به لئ؛ به پێچه وانه ی ویستی فیرعه ون و سپاو له شکری، مووسای کورپی عیمران له دایک بوو. سهره پای چاوه چاو و گوئ ته قتی هه موو ئه وانه، ته مه نیشی گه یشت به سی مانگ.

له نیل دا

به لام دایکی مووسا له گیانی کورپه جوانکیله که ی زۆر ده ترسا. چۆن

نه ترسايه، دژمنی مندا لان له بهرام بهر په وه گوئ قولاخ وه ستا بوو! چوَن ده بوو نه ترسايه، له کاتيکا سهر يازان له ناو مالاندا ده يان مندا ليان له ئاميژي^(۱) دايک دهره يانا بوو.

دایکي پيچاره چی له دهس نه هات؟ نه و کور په جوانه ی له کوئ بشار دايته وه که سهر يازانی چاو تيژ و بوزهن په يان پي نه بردايه؟ له نه نجاما دايکي داماو هانای برده بهر خوا. په روه رنده فهرمانی دايه که: مووسا بنه ناو سندوقک و بيخه ناو دهر يای نيله وه.

گوره يی هه ر بؤ خوايه! جا چوَن دايکي پر هه ست و سؤز رو له ی بخاته سندوق و بيهاو يته نیل؟

مندا ليک له ناو سندوقکا کي شيری بداتي؟ يا چوَن هه ناسه بدا؟ دايکي دلوفان بیری له گشت نه وانه کرده وه؛ به لام پستی به ست به خواو به وه ی خواخستيه دلييه وه.

مه ترسی ناو مالیش له هی ناو سندوق که متر نه بوو! پياوانی چاو تيژ و بوزهنی فیرعه ون له هه موو لایه کا هه بوون. دژمنی مندا لان وازر^(۲) بوو.

سهر يازان له چاو تيژي و بوزه نيدا گره ويان له قالاو و ميرووله نه برده وه. دايکي فقير نه و فهرمانه ی خوا پي دابوو به جيی هينا. کور په شيرينه که ی خسته ناو سندوقک و هاو يشتيه نيله وه.

له ټولو ډېره له دې راوړې دا بو، پاشان هېډيې (۱) بووه وه و پشتي به خوا به ست.

«دايكي موسامان ټيگه ياند، شيري دهيه و هركاتي ليې دلگران بووي بيهاره ناو دهرياره؛ مه ترسه و خه مي مه خو ټيگه بوټي دينينه وه و ټيگه ينه يه كي له پېښه مېرغان» (۲).

له كوشكي فيرعه ون دا

فيرعه ون له قه راخي دهرياي نيلدا داراي چه ند كوشكي جوراو جور بو. له م كوشكه وه ټه چو بو ټه و كوشك و سهر قالي سهران و رابواردن بو. روژيكيان له قه راخي نيلدا دانيشتېو؛ سهرنجي رهوتي ټه و ټاوه ي ده دا كه به به رده ميا دهريشت.

له م كاته دا خيزانيسي له گه لدا بو؛ ټه و يش خه ريكي پياسه و ته ماشاي رهوتي ټاوه كه بو.

هر له و حالي سهرانه دا سندوقيكيان دي كه شه پلان به ته زريكي وا كايه يان له گه ل ده كرد، پيت و ابو ماچي ده كه ن.

- ټه و سندوقه ي ده بيني گه وره م؟

- سندوق، كوا؟ له ناو نيل دا؟ كوره ټه وه ته خته داره، كه و ټو ته سهر ټاوه كه!

- نه گه وره م، هر سندوقه!

سندوق، كه نزيك بووه وه ټه و سا مهردم و تيان: به لي سندوقه! شا،

فەرمانى بە يەككى لە بەردەستان دا: ئائەو سىندۇقەي بىگرەو. كابرا رۇشت و
هېنايە قەراخەو!

وختى كرايەو كورپىكى جوانكىلەو دەم بە پىكەنىنى لى بوو. مەردم
'هەموو واقيان وپما. هەر هەلىيان ئەگرت و تەماشايان دەکرد. فیرەئون
خۆشى سەرى سورما و ماق بیوپایا.
يەككى لە بەردەستان وتى: ئەم منداڵە لە نژادى ئیسراییلە؛ شا دەبى سەرى
بېرى.

كاتى شاژن يىنى، خۆشەيىستى نشتە دلى. لكاندى بە سینه يەو و ماچى
کرد.

هەر خۆشى لە لای شا بووبە تەككار بۆى و وتى: «ئەمە ھۆى رووناكى
چاوانى من و تۆبە. مەيكۆزە؛ شایەت بە ھەرەيەككى بۆمان ھەبى، ياكردمان بە
كورپى خۆمان» (۱).

موسا لەو رىگەو ھە چووە ناو كۆشكى فیرەئون و پىچەوانەي ھەزى
فیرەئون و لەشكرى، ژيانى لە ویدا دەست پى کرد.

سەربازانى چا و چنۆك و بۆزەن، ئەو منداڵە ئیسراییلی نەژادەيان ھەر بۆ
نەناسرا.

خوادەيوست فیرەئون [دژمنى منداڵان] ئەو مەلۇتکەيە پەرورەدە بکا،
با تەخت و بەختى لىكېکاتەو.

فیرەئونى ساویلکە! سەبارەت بە موسا چاك بە ھەلەدا چوو.

شان به شانی خۆی هامانی وه‌زیری و سپا و سانیشی هه‌ر تووشی هه‌له‌ بوون.

«دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون گرتیانه‌وه، تا بیته‌ دژمیان و مایه‌ی مه‌ینه‌تیان. ئاشکرایه‌ فیرعه‌ون و هامان و سپا و له‌شکریان تووشی هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌ هاتن» (۱).

کێ شیر به‌ منداڵه‌ که‌ بدا؟

مندالی تازه‌ هاتوو و خوێن شیرین بووه‌ مایه‌ی گالته‌و گه‌پی دانیشتوانی کۆشک و ناو مائی فیرعه‌ون.

هه‌موان له‌ باوه‌شیان ده‌گرت و ماچیان ده‌کرد. چوون پاشا ژن به‌ پر دڵ خووشی ده‌ویست، ئه‌وانیش خووشه‌ویستییان به‌رامبه‌ر ده‌رده‌بری و گۆرانییان پیادا نه‌وت.

ئێتر ژنانی ناو کۆشک و پیاوه‌ خزمه‌تکاره‌کان چۆنیان خووش نه‌ویستایه‌؟ یه‌که‌ یه‌که‌ هه‌لیان ئه‌گرت و ماچیان ده‌کرد؛ چوون مندالیکی له‌ دڵ نزیك بوو.

خێزانی فیرعه‌ون ناردی به‌ شوێن ژنیکی شیرده‌را که‌ مه‌مکه‌ی بداتێ. ژنیك هات و مندالی نایه‌ کۆش؛ به‌لام گریا و مه‌مکی نه‌گرت. ژنیکی تری بانگ کرد. ئه‌ویش هات و مندالی گرت به‌ باوه‌ش؛ دیسان دای له‌ ژێر گریان و مه‌مکی ئه‌ویشی نه‌گرت.

سپههم و چوارهم و پېجه ميش هاتن، هر گريا و رووی لى وەرگيران. زور
سهره! ئەم مندا له بۆ شیر ناخوا؟ بۆچی ده گری؟
ژنانى شیردهر زوریان ته قالا دا شیرى بدهنى، به لکوو پاشاژن خوشحال
کهن و خه لاتیشى لى وەرگرن، به لام خوا شیرى شیردهرانى لى حهرام کرد
بوو. قسه ی ئەم مندا له ببوو دهنگ و باسى ناو کۆشک و کارى دانىشتوانى
ماله وه.

- مندا له تازه کهت دیوه خوشکى؟
- به لى دیومه، مندا لى کى زور جوانه!
- به لام شتى کى نااساييه؛ وه کوو مندا لانى تر نيه! شیر هر ناخوا.
- هر ژنى نه یگرته باوهش نه دا له ژر گريانا و مه مکى ناگرئ
به سته زمان جا و چۆن ده ژى؟ بى گومان ده مرئ.
- به لى؛ نه وه تا چهند روژى لى گوزه راوه و شیريشى هر نه خواردوه.

له باوهشى دايکيا

دايکى دلۆڤان به خوشکى مووساى وت: ئاپرۆ کچه کهم، هه والى کى
براکهت بزانه، له وانه يه هيشتا زيندوو بى.
خوا پرپارى داوه خوى ئاگادارى لى بکا و بېگه يه نيته وه ده ستم. خوشک
چوو به شکوو و سؤراخى براکەى بکا.
له مهردم باسى منالکى جوانکيله ی بيست، که له کۆشکى شادايه.
پاشان خوى گه يانده کۆشک و گوئى دايه قسه ی ژنان:

- ئاخۆ ئەو ژنە شیردەرە که سازن دە‌ی‌یست؛ له ئە‌سوانه‌وه^(۱) هات؟
- به‌لێ خاتوون؛ به‌لام منالە که رووی له‌ویش وه‌رگێ‌پ‌راو شیرە‌که‌ی
نه‌خوارد.

- ئە‌ی خوا! ئە‌م منالە چیه‌تی؟ پێ‌م وایه‌ ئا‌مه‌ شه‌شه‌مین ژنه‌، پاشاژن
تاقی ده‌کاته‌وه‌!

- به‌لێ، ده‌لێن ئە‌و ژنه‌ شیردەرێ‌کی زۆ‌ر پاک و پوخته‌یه‌؛ هه‌موو مندالێ‌ک
شیری ده‌خوا.

خوشکی مووسا، دوا‌ی بیستنی ئە‌و قسانه‌ به‌ زاراوه‌یه‌کی رێ‌ک و پێ‌که‌وه
وتی: من هه‌ر له‌م شاره‌دا ژێ‌یک ده‌ناسم، ره‌نگه‌ ئە‌م مندالە مه‌مکه‌ی بگ‌ری.
ژێ‌یک ولامی دایه‌وه‌: پ‌روا ناکه‌م. ئێ‌مه‌ تا ئێ‌ستا شه‌ش ژنمان تاقی
کردۆ‌ته‌وه‌؛ به‌لام شیری هه‌یجیانی نه‌خواردوه‌.

یه‌کی‌کی تر وتی: ده‌بۆ حه‌وته‌میش نه‌ده‌ینه‌ به‌راورد، چ زیاتێ‌کی تیا‌یه‌؟
قسه‌که‌ گه‌یشته‌وه‌ به‌ ژنی شا. ئە‌ویش کچه‌که‌ی بانگ کرد و پێ‌ی وت: ئا
پ‌رۆ ئە‌و ژنه‌ له‌گه‌ڵ خۆ‌ت بێ‌نه‌.

دایکی مووسا هات. یه‌کێ‌ له‌ ژنه‌ به‌رده‌سته‌کان مووسای بۆ هێ‌نا. مندال
خۆ‌ی هاویشه‌ باو‌شی و واده‌می نایه‌ مه‌مکه‌ی پێ‌ت وابوو به‌لێ‌نکی به‌و ژنه
داوه‌.

چۆ‌ن ده‌بێ‌ شیر نه‌خوا؛ ئە‌و دایکی دلۆ‌فانیه‌و ئە‌میش سی‌ رۆ‌ژه
برسیه‌تی؟!

(۱) ئە‌سوان، یان ئاسوان: یه‌کێ‌ له‌ شاره‌کانی میسرە له‌ نزیک‌ی ده‌ریای نیل‌دا.

خيزانی فيرعهون و هه موو دانىشتوانى كۆشك تووشى سەرسامى بوون.
فيرعهون خۆى كهوتە ناو دوو دلى و وتى: ئەم منداڵە چۆن وا پيشوازيى لەو
ژنە كرد، بلىيى دايكى بى؟

دايكى موسا جوابى دايەو: گەرەم! ئەمەن ژنيكى خوشبۆم و شيريشم
گوارايە؛ هه موو منداڵيك پيشوازيىم لى دەكا.

فيرعهون بى دەنگ بوو و پووليكي بۆ برييهو.

داكى موسا مندالى لە ئاميزگرت و هاتەو بۆ مالى خويان.

«ناردمانەو بۆلاى دايكى تا چاوى بى روژن بيتەو و خەمى نەخوا،
بيشزانى بەليني خوا راستە، بەلام زۆريەى مەردم ناسارەزان»^(۱).

بەرەو كۆشكى فيرعهون

وختى موسا لە شیر پرايهو، دايكى هەناردیهو بۆ كۆشكى فيرعهون.
موسا لە كۆشكا هات بە خۆدا و پى بە پى منداڵانى شاگەرە بوو. و پراى
ئەوێش سامى لە پاشا و دەوڵەمەندان شكاو ترسى لە دلا نەما. بە چاوى
خۆى يىنى چۆن فيرعهون و دارو دەستەى لە ناو ناز و نيعمه تاگرم بون.
نەزادى ئيسراييل چ تالاولك دەچيژن تا نيعمه تى فيرعهون و كەس و
كارى داين دەكەن.

ولاخ و چوارپى فيرعهون چۆن لە تيريا سەريان هاتوو و بەرەى
ئيسراييل لە برسانا دەمرن!

چون له گهڼ نه ته وهی ئیسراییل وه کوو چواریږی ره فتار ده که ن! هه زار جوړ
تو که ریان پی ده کړی و به توندیش جه زره به نه درین! موسا به یانی و ئتو ره
نه وانه ی ده یینی رکی هه لده ستا و هیچی نه نه وت.

چونی رك هه لنه ستی، وه ختی سوو کایه تی به نه ژاد و بنه له ی بکړی! نه و
خه لکه به ره ی پیښه مېرآن و توره مه ی مه رد و رهندان بوون. بوچی تاوانی
به ره ی ئیسراییل چی بوو؟ نه وه ی لی به ده ر له نه ژادی قیبتی نه بوون و
خه لکی که نعان بوون؟!

مه گه ر که نعان ی بوون تاوانه! نه خیر، نه مه باوه پړکی ناپه سه نده!

مشتی گیان نه ستین

کاتی موسا گه نجیکی به هیزی لی ده ر هات، خوا نا گاداری و لی زانی پی
به خشی. له و رووه وه زوری رك له سته مکاران هه بوو و چاوی پیانا
هه لنه ده هات. هه ژار و زور لی کراوانی خوش نه و بست و چه شنی ته وای
پیښه مېرآن یاریده ریان بوو.

جارتکیان چووه ناو شاری فیرعه ون. سه رنجی دا مه رد م سه رقالی هه له
و هه رزه یی خو یانن. دوو پایوی به رچاو که وت خه ریکی شه ر بوون. یه ک له وانه
له نه ژادی ئیسراییل و نه وی تریان قیبتی و دژمنی به ره ی ئیسراییل بوو.
ئیسراییلی قیبتیه که ی به تاوانبار ده رکرد و له موسای خواست یار مه تی
بدا.

موسا تووره بوو، و مشتیکي دا له قیبتی، مشته که گیان نه ستین بوو. کابرا
مرد و موسا به دل په شیمان بووه وه. خیرا تیگه یشت نه و کاره ی کارکی

شهيتان په سهند بووه.

وه كوو هه موو پيغهمبرانك، په شيماني لاي خوا دهرپري و داوای به خشيڼي ليكرد. وتي: «ئمه شهيتان پتي كردم، دياره كه دژمنيكي ناشكراو ري لي گومكهره».(۱)

خوا داواكهي موساي قه بوول كرد، چوون مهبهستي كوشتني كابرا نه بوو، لييداو، نه نجامي بوو به وه.

موسا په سني خواي به جي هيناو وتي: به راستي خوا چاكهي له گهل كردم ولي بووريم. «من هه رگيز پشتيواني تاوانباران ناكم».(۲)

به ياني به ترس و چاو گپړانه وه به ناو شاردا ده گهړا، كه سهربازاني چاو تيژ و بوزه ني فيرعه ن هيدوزنه وه. ده ترسا و خوي ده پاراست؛ نه كوو سهربازان بيگرن و بيده نه دهستي ديكتاتور!

سهربازان لاشهي قيتيه كه يان بيني بوو. كوژراو يه كي له خزمه تكاراني فيرعه ون بوو. به دواي كوژره كه يدا ده گهړان و بزيان نه ده دوزرايه وه. كي پتي نشاندايه ن، كه س نه يده ناسي، موسا خوي و ئيسراييلييه كه نه بي؟!

ناوي كوژراوه كه كه وته سهر زمانان و بوو به دهنگ و باسي ناو شار؛ به لام كه س ناگاي له كوژره كهي نه بوو.

فيرعه ون قوشقي بوو و به سهربازاني وت: هر ده بي ئه و كوژره په يدا كهن.

نەهینى ئاشکرا دەبى

هەر بەيانى ئەو رۆژە موسا ئىسرائیلیيە کەى بىنیه وه کە لە گەل قىتیه کى تر خەرىكى زەرپ و جەنگ بوو.

ئىسرائیلی بى ئەوهى شەرمىك بىگرى قىرانی و داواى لە موسا کرد لە سەرى بکاتە وه.

موسا پى و ت: تۆ پیاوێكى نە سازى! بۆ لە شەپ و هەرا لە گەل ئەم و ئەو دەست هەلناگرى؟ هەر قىرەت دى و داواى یارمەتى لە من دە کەى؟! هەر بە تەماى پشتیوانیت لى بکەم؟ «دیارە رى گوم کردووى». (۱)

موسا لىيان نزىك بووه وه و دەبوست قىتیه کە تۆزى تەمى بکا. ئىسرائیلی موسای بىنى کە خەرىكى لۆمەى بوو؛ ترسا مشتىکى گيان ئەستىنى پى بگە یە نى و ئەمیش وه کوو قىتیه کەى [دوئى] ی بە سەربى. وتى: «موسا! ئەتەوئ منیش بکوژى، وه کوو دوئى یە کىکت کوشت! تۆ هیچ مەبەستىکت نیه ئەوه نەبى بیه ملهوپرى ئەم ولاتە؛ لەوانە نیت کار و باران سامان دەدەن». (۲)

لێرەدا قىتیه کە موسای بۆ ناسراو زانى کابراى دوئى ئەم کوشتووبە تى.

رۆشت و هەوالى بە پیاوانى فیرەون دا کە کوژەرە کەى دوئى موسا بووه.

کاتی هه‌واله‌که به فیرعه‌ون گه‌یشت تووره‌بوو و وتی: یانی هه‌ر نه‌و گه‌نجه‌یه‌که به‌په‌روه‌رده‌ی کۆشکه‌و به‌نان و نمه‌کی من گه‌وره‌بووه؟
خوا مه‌یلی لی بوو مووسا له شه‌ری فیرعه‌ون و سه‌ربازانی رزگارکا.
مووسا نیازی کوشتنی نه‌و پیاوه‌ی نه‌بوو، مشتیکێ توندی پی گه‌یاند، به‌لام بووبه‌هۆی تیدا چوونی.

به‌لام فیرعه‌ون و پیاوانی به‌لگه‌یه‌کی وه‌هایان هه‌رگیز قه‌بوول نه‌ده‌کرد و ئاماده‌ش نه‌بوون له‌مووسا بیورن. خوا بپریاری دابوو هیژ و ده‌سه‌لاتی فیرعه‌ون به‌ده‌ستی مووسا له‌ناو بجئی و به‌ره‌ی ئیسراییلیش هه‌ر به‌ده‌ستی نه‌و ده‌ریاز بین. بپریاری دابوو، مووسا مرۆ له‌مرۆپه‌رستی وه‌رگپړئ و بیانخاته سه‌ر ری ئی خوا په‌ره‌ستی.

نه‌و ئامانجانه‌ش چۆن نه‌هاتنه‌جی، نه‌گه‌ر ده‌ستی سه‌ربازانی خوانه‌ناسی پی بگه‌یشتایه‌؟

پیاوانی فیرعه‌ون و وه‌زیرانی، پرس و رای خۆیان کرد و لێپران مووسا بکوژن.

له‌م نێوانه‌دا کابرایه‌ک وتو و به‌ره‌ی نه‌وانه‌ی بیست و نه‌خشه‌ی خوێندنه‌وه. پاشان خۆی به‌مووسا گه‌یاند و له‌ویستی دژمن تیی گه‌یاند. پیتی وت: «له‌م شاره‌ی وه‌ده‌رکه‌وه؛ ئه‌من له‌دلسۆزانی تۆم».(۱)

ئه‌وسا مووسا به‌ترس و پارێزه‌وه له‌شارئ وه‌ده‌رکه‌وت و وتی: «په‌روه‌ردگاری من! له‌شه‌ری ئه‌م گه‌له‌سته‌مکاره‌م رزگارکه».(۲)

له میسر وه بو مه دینه

له بارو دڅڅیکې وه هادا مووسا چی بگردایه؟! ته وای میسر ملکی
فیرعه ون بوو و سهربازانیشی به ته وای چاوتیژی و بوزه نیانه وه له که میندا
بوون!

له م پرگه یه دا خوا فرمانی پيدا پروا بو مه لېندی عه رب نشینی مه دینه،
که دهستی فیرعه ونی پی نه ده گه یشت. مه دینه بیا وایتک بوو که پتک هاتبو
له چه ند گوند و شیوازی ژبانیشیان له گه ل دانشتوانی میسر فیرقی هه بوو. نه
کۆشکی میسری تیدا بهرچاو ده که وت و نه بازارپیش. به لام چوون له
دهستی فیرعه ون به دوور بوو، سهرزه مینیکې به خته وهر بوو.

به لې، به خته وهر بوو، چوون بو خوی سهر به ست ده ژبا و له ژر
ده سه لاتی فیرعه وندا نه بوو.

چه خۆشه نه و بیا وانه ی نازادی و دادپهروه ری تیدایه. چه نه دد فېره
نه و شاره ی به زه بوونی و کۆبلا یه تی ده ژی! له وندا مه رد هه موو بی ترس له
شهری فیرعه ون به یان له خه و هه لده ستان.

له وندا خه لکی به شه و، بی ترس له درنده یی پیاوانی فیرعه ون ده خه وتن
و کورانشی سهر نه ده پران.

مووسا میسری به جی هیشت و به ره و مه دینه که وته ری. هه ده ترساو
چاوه چاوی بوو؛ ناخو که سی به شوئیه وه نه بی؟ به لام سهربازان له ناستی
نه و، چاویان قوو جابوو. پستی به خوا به ست و له میسر هاته دهره وه. هه ره له
یادی خودا بوو و چاوه ری کۆمه کی په روه رنده ی بوو.

«کاتې رووی له مه‌ديه‌نا، وتی: به‌لکو په‌روه‌ردگارم راسته‌پرتم پي‌نشان دا». (۱)

له مه‌ديه‌نا دا

موسا گه‌يشته مه‌ديه‌ن؛ به‌لام نه‌که‌سی ته‌ناسی و نه‌که‌س ده‌يناسی.
شه‌و له‌کوږي بخه‌وئ؟ کي جیي بکا‌ته‌وه؟

له‌ناو دوو دلي داگيري کرد بوو، به‌لام دلنيا بوو خوا په‌کی ناخا!
ته‌ماشای کرد بيرنگ له‌و نزيکانه‌دايه و مه‌ردم خه‌ريکن مه‌رو مالاتي لي
ناو ده‌ده‌ن

دوو کچی به‌رچاو که‌وت که‌لای مه‌ره‌کانی خوږيان گرتبوو به‌ته‌ما بوون
خه‌لکی ناژه‌لي خوږيان تي‌راو‌که‌ن، پاشان ته‌وانيش هی خوږيان ناو بده‌ن.
وه‌ختي سه‌رنجی دان چه‌شني باو‌کيکی دلسوز خو‌شه‌ويستيان له‌ناو
دليا سه‌ری هه‌لدا.

ليي پرسين: ټټوه‌ بو‌ ناويان ناده‌ن؟

وتيان: ټيمه‌ ناتوانين ناويان ده‌ين، هه‌تا مه‌ردم دوايان نه‌يه. چوون ته‌وان
ده‌سدارن و ټيمه‌ بي‌ده‌ست. ته‌وان پياون و ټيمه‌ له‌جنسی زن!
هه‌ستيان به‌وه‌کرد، موسا ده‌يه‌وي بللي: ته‌ي بو‌چی يه‌کي له‌پياواني
ماله‌وه‌تان نايه‌ بو‌تان ناو دا؟

ده‌ستی خوږيان خسته‌پيش و وتيان: «باوکمان پيريکی بي‌هي‌ز و

توانایه». (۱)

جوامیری پالی به مووساوه نا، مەرپه کانی بۆ ئاوان و روشتن به رییانه وه.
جا ئیستا ئیتر بۆ کوئی پروا؟! شه و په نا به کوئی بهرئ و له کویدا بنوئ؟!
خۆ نه کهس ده ناسی و نه تاقه که سیکیش ده ناسی!
«رووی ناله سیبه ریک و وتی: پهروه رینم! ئەمن هه ژارم و ئاتاجی چاکه ی
تۆم». (۲)

بانگ کردن

کچه کان زووتر له جاران گه یشتنه وه مال. باوکیان سه ری سورما و
هۆه که ی لی پرسین.

پرسی: بۆ وا په له تان کرد کچه کانم؛ چۆن بوو ئەمڕۆ زوو هاتنه وه؟
وتیان: خوا پیاوێکی هیژای بۆ گه یان دین و مەرپه کانی بۆ ئاوان داین.
پیره پیاو به لایه وه سه یر بوو زانی ئەو پیاو به ربه بوو ئەگینا
له روژگارێکی وادا کهس ئاوا به زه یی به و کچانه دا نایه ته وه. پرسى: ئەو
پیاو ه تان له کوئی به جی هیشت؟

وتیان: هه ر له و ئدا که بوو، جیمان هیشت؛ پیاوێکی به ربه بوو، شوین و
جیگه یه کی شک نه ده برد!

پیره پیاو وتی: کارێکی چاکتان نه کرد کچه کانم، کابرایه کی به ربه؛
پیاو ه تی له گه ل ئیمه کردووه و ئاشناو خانه خوێه کیشی لێره دا نییه. ده جا شه و

بروا بۆ کوئ و له کوئدا روژ بکاتهوه؟!

ئهو هم مافی میوانی به سهر ئیمه وه ههیه، هم هی پیاوه تی!

ئایه کیکتان برِوا و له گه ل خۆی یئیته وه.

«یهك له و دوو كچه به شهر میكه وه به ره و لای هات و پیتی وت: بابم

بانگت ده كا، تا كری ئهو ئاوه ت بداتی وا بۆت هه لکیشاین». (۱)

موسا ههستی كرد خوا نزاكه ی لی قه بوول كردووه و جیی بۆ دابین

كردووه.

هه ستایه سهر پئ. خۆی كه وته پێشه وه، با چاوی به كچه كه وه نه پئ.

هه ژایانه هه نگاوی ده نا.

وه ختی گه یشتنه پێشه وه، پیره پیاو سه باره ت به ناو و نشتمان و حال و

باری پرسیاری لێكرد. موساش قسه ی بۆ كرد و به سه رهاتی خۆی بۆ

گه پرایه وه.

پیره پیاو زۆر به نهرم و نیانی و له سه ر خۆییه وه گوپی دایه وته كانی. كاتی

موسا قسه كانی ته واو كرد پیتی وت: «ئیتر مه ترسه؛ له ده ست گه لی

سته مكاران رزگارت بوو». (۲)

ژن هینان

موسا له مالی پیره پیاو [شوعه یب] دا وه کوو میوانیکی به ریز و ته نانه ت

كو رپنکی خۆشه ویست مایه وه.

رؤژئکیان یه کئی له کچان به روویه کی خوش و دلئیکی پاکه وه به باوکی وت: «بابه بیگره به کړئ؛ باشتیرین کړئکار ئه وه یه هم به هیژبی، هم به شهرم». (۱)

شوعه یب پرسى: تۆ چۆن ده زانی به هیژه و به شهرمیشه کچم؟
وتی: هیژو توانیم له وئدا بۆ ده رکه وت، که به ته نیا سه ری بیره که ی به رزه وه کرد، ئه وه ش کاری چهند که سه. بۆ به شهرمی و پاکیشی باوه گیان! به وه دا زانیم که له وه ختی هاتنیدا پیشم که وت و ههر بۆی نه ده پروانیم. دیاره کړئکار و ره نجبه ریش ده بی به توانا بی و جیی باوه ریش بی. ئه گهر به هیژ و توانا نه بی ناتوانی جوان کار بکا. ئه گهر مرویه کی جیی باوه ریش نه بی تواناییه که شی به که لکمان نایه.

پیشنیازی کچ له گه ل وستی دهروونی پیره پیاو سازگار بوو؛ به لام ئه وه وه کوو باوکیک ده بوا له و شتانه بیرى بکردایه وه.

شوعه یب وه کوو پیرئکی تی گه یشتو که وه ته لیكدانه وه ی کیشه که و له بهر خۆوه وتی: ده جاکئ هه یه له م گه نجه شیاوتر بی بۆ زاوايه تی من؟

له کوئی دنیا دا که سیکی له م چاترم ده س ده که وی؟!

خۆ له مه دیه ندا تاقه که سیکم بۆ په یدا نابی شایانی ئه م کاره بی!
له وانیه خوا ئه م گه نجه ی به و نیازه وه هه نار دبى بۆ لام، ببی به زاواو راوئژکارم.

پاشان به ئارامی و دلسۆزیی و لئزانیه وه وتی: «من خه یالم هه یه یه کئی

له م دوو کچهم بدهم به تو؛ که له پیناوشیا، ده بی ههشت سالان کارم بو بکه ی» (۱).

ئه وه له باتی ماره ییه و ده بی ههشت ساله که ته واو که ی.

«ئه گهر پښت خوش بوو بکه ی به ده سال، به خو ته بو، من نامه وئ تووشی دژواریت بکه م. ئه گهر خوا مه یلی له سه ربی زوو تیده گی که منیش له ریزی چاکه کاراندام» (۲).

پیره پیاو ترسی هه بوو، موسا کچه که ی له گه ل خو ی به ری و ئه و ته نیا بمینته وه. له و رووه وه حه زی کرد جاریکی تر تاقی بکاته وه، تا ئه گهر جیی باوه پ بوو لئی جیا بیته وه.

موسا پیشیاره که ی پی باش بوو. ههستی کرد کاری خواجه و خوا ئه نجامی به خیر ده گیرئ.

خوا خو ی گه یاندیه مه دیه ن. بر دیه لای ئه و پیره پیاوه و دلسوزی و خوشه وستی هاویشه ناو دلیه وه.

دوایی وتی: [باشه] ئه مه پریار که له ئیوان من و تودا. به لام ئاوه ز و لیزانی، پالی به موسا وه نا مافی هه لباردن بو خو ی به یلته وه چوون له وانه بوو. له دریژه دان به و کاره ی - ماندوو بی.

به و بۆنه وه وتی: «هه رکام له و دوو پریاره م برده سه ر، نابی زۆرم لی بکری، خواش له وه ی ئیمه ده یلین ئاگاداره» (۳).

(۲) قه سه س: ۲۷.

(۱) قه سه س: ۲۷.

(۳) قه سه س: ۲۸.

گەرانەووە بۆ میسر

کاتی پریارە کە ی مووسا بە سەرچوو، خیزانی لە گەڵ خۆی برد. (۱) خوا حافیزی لە شوعەیب کرد و ئەویش دوای بۆ کردن:

بەرە کە تە خوات هاوڕێ بێ کورم! خوا پشت و پەنات بێ کچم!
لە گەڵ ماڵ و خیزانیدا کە وتنە پێ تەواوی شەو هەوا سارد و زۆریش
تاریک بوو [چارە چ بوو] ئاگر لەو چۆڵ بیاوانەدا لە کوێ بێنن؟
چیان بۆ دەکرا! نە ئاگرێک هەبوو خۆی پێ گەرمەووە کەن، نە
رۆشناپە کیش، کە رێی پێ وەدۆزن؟!

مووسا بە دەم رینگە رۆشتنەووە هەر چاوی بۆ ئاگر دەگێرا.
«لە پرا ئاگرێکی چاو کرد. بە خیزانی وت: پەلە مە کەن، ئاگرێکم
دۆزیووە؛ بە شکوو یا دەستە ئاگرێکتان بۆ بێنم یا بۆ دیتنەووەی رینگا کە لکی
لێ وەرگرم». (۲)

بە دلخۆشییەووە بەرەو لای ئاگر ملی نا.

«وەختێ گەیشته نزیک ئاگرە کەووە، بانگی لێکرا: ئە ی مووسا! ئە من
پەرورەندە ی تۆم؛ پێلاووە کانت کەنە، تۆ لە ناو شیوی پیرۆزی «توا» دای». (۳)
لە وێدا خوا لە گەڵ مووسا کە و تە وێژ و پێی راگەیاندا: «من تۆم دەس
نیشان کردووە؛ گوێ بگرە بۆ ئەوێ پێت رادەسپێردری: من خوام و جگە لە

(۲) تاها: ۱۰.

(۱) قەسەس: ۲۹.

(۳) تاها: ۱۲، ۱۱.

من پەرستووێه کی تر نییه. که وایه هەر من بپەرسته و له رێی نوێژوه یادی من بکه، رۆژی پەسلان بهرێوهیه» (۱)

مووسا گۆچانیکی به دهستهوه بوو، که له گەڵ خۆی ده گیرا و کهڵکی لێ وهرده گرت.

خوای مهزن پرسى: «ئهوه چیه به دهستهوه مووسا؟» (۲)

مووسا زۆر به سادهی و روو خۆشییهوه وه لامي دایهوه: ئهوه گۆچانه کهمه.

چوون به عهزهره تی قسه کردن بوو له گەڵ خوا دا؛ درێژهی به وتهکانی داو، باسی قازانجی جوړاو جوړی گۆچانه کهی بۆ کرد: «ئه مه گۆچانه کهمه، که خۆمی به سهرا نه دهه. که لای پی دهوهرێم، بۆ رانه کهم و چه ند کاری تریشی پی نه نجام ده دهه.

خوا فهرمووی: ئا دایخه مووسا!

که هاویشتی سه رهنجی دا ئه وا ماریکه و به زویدا ده خزی. فهرمووی هه لیگره مه ترسه؛ هەر ئیستا وه کوو خۆی لێ ده کهینه وه» (۳)

پاشان دوهم نیشانهی به مووسا نیشان دا، که سه پی برونی ده ستی بوو. فهرمانی پی دا: «ده ست بکه به باخه لئا؛ که ده رت هیئا - به بی نه خۆشین - سه پیه [ئه مه ش] نیشانه یه کی تره» (۴)

(۲) تاها: ۱۷.

(۱) تاها: ۱۴، ۱۲.

(۴) تاها: ۲۲.

(۳) تاها: ۲۱، ۱۸.

رێکەوه بو‌لای فیرعه‌ون؛ به ته‌واوی یاخی بووه

دوای گشت ئەوانه خوا فەرمانی به موسا دا، ده‌ست بکا به‌و کاره‌ی که هه‌ر له‌ بنه‌وه بو‌ ئەوه‌ی دروست کردبوو.

فیرعه‌ون له‌ سه‌رزه‌ویدا ته‌واو له‌ خۆ ده‌رچوو بوو، و به‌د فه‌پرسی گه‌یانده‌بووه ئەو په‌پری.

هۆزی فیرعه‌ون له‌ خوا وه‌رگه‌را بوون و دنیا‌یه‌کیان گه‌نانه‌بوو. ئاشکرایه‌ خوا پێی ناخۆشه‌ به‌نده‌کانی له‌ راسته‌پێی لاده‌ن و سه‌رزه‌وی بێته‌ دیارگه‌ی سه‌مه‌کاری.

خوا ده‌یوێست موسا بپروا بو‌لای فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی که: «دارو ده‌سته‌یه‌کی له‌ رێی لاده‌ر بوون»^(۱).

به‌لام جا موسا چۆن بپروا و چۆن له‌ گه‌ل دیکتاتۆردا رووبه‌ رووبی؟ ئەو که‌ هه‌ر دوینی کابرای قییتی کوشته‌بوو و رووداوه‌ که‌ هه‌شتا تازە بوو! به‌ شوێنیا، به‌ ترسه‌ ترس و شۆنه‌ گومکێ خۆی ده‌رکرد بوو؛ هه‌م سه‌ربازان و هه‌م دانشتوانی کۆشکیش ده‌یانناسی.

له‌و رووه‌وه‌ وتی: «په‌روه‌رێنم! من یه‌کێ له‌وانم کوشته‌وه‌، ترسم هه‌یه‌ بمکوژنه‌وه‌!»^(۲)

بیری له‌وه‌ش کرده‌وه‌ که‌ له‌ قسه‌ کردنیشا زمانی ده‌گیری. به‌لام خوا له‌ هه‌موو شت ئاگادار بوو؛ به‌ سه‌رگشت ئەوانه‌دا پێی خۆش بوو موسا چی

پێ و ترا بوو، بیکا.

پەروەرندهی تۆ فەرمانی بە موسا دا: رێکەوه بۆلای ھۆزی ستەمکار، ھۆزی فیرعەون؛ ئایا شەرم نایانگری؟

موسا وتی: خوا یە دەترسم بە درۆژنم دەرکەن؛ ھەناسە شەم سوار دەبێ و قسم بۆ ئەوە؛ ھاروون بکە بە ھارپێم. ئەوان من بە تاوانبار دەزانن؛ ترسم ھەبە بھکوژن.

فەرمووی: نە، وانییە. ھەر دوو بە نیشانەکانی ئێمەو بە پرۆن خۆمان ھارپێتانین و ھەموو شتێکیش دەبیستین.

بچنە لای فیرعەون و بڵێن: «ئێمە راسپاردە ی پەروەردگاری ھەموو جیھانین؛ تۆ بەرە ی ئیسراییلیمان لە گەڵ بئێرە.»^(۱)

خوا بە موسا و ھاروونی راسپارد، بە ئارامی و نەرمی لە گەڵ فیرعەون رەفتار بکەن.

خو نەرم و نیانی [تەنانت] لە گەڵ دژمنانیش تا ئەو رادەیە پێ خۆشە کە فەرمووی: «بە نەرم و نیانی بیدوێنن، بە لکەو یا بیر بکاتەو، یان بترسی.»^(۲)

روو بە رووی فیرعەون

موسا و ھاروون چوون بۆ لای فیرعەون. لە کۆرپیدا ھەستانەو، و داوايان لێکرد لا بە لای خوادا بکا.

دیكتاتۆر لە بوێری موسا تووڕە بوو. بە زاراوەیەکی لە خۆبایانەو

وتی: جا تۆ چیت روډله، تا یتته کوری من و ریتموونیم که ی؟
تۆ هر نه و مندا له نیت یتته له ده ریا مان گرتیه وه؟! هر نه وه نیت خو مان
په روه رده مان کردی و چه ند سالیکیش له ناو مانا مایه وه؟
نه ها دوا یی نه و کاره شت کرد، واکردت! دیاره تۆ له ریزی پی نه زانان
دای. (۱)

مووسا نه تووړه بوو، نه و ته کانی به درو خسته وه. بهر په رچی نه دایه وه و
داوای به خشینشی لی نه کرد. به نارامی ولامی دایه وه: «من نه و کاره م له
دهس قهوما، نه و کاته که تووشی هله بووم و له ترسی یتوهش هه لاتم.
دوا یی په روه رنده م لیزانی پی به خسیم و بردمیه ریزی پیښه مېرانه وه». (۲)
تۆ منه تم له سهر ده یتی که به خیت کردووم؛ به لام بیر له وه ناکه یه وه که
من بوچی که و تمه ژیر دهستی تۆ و چون په روه رده ت کردم؟
نه گهر تۆ فره رمانی کوشتنی مندا لانت دهر نه کردایه، دایکم منی نه
نه ها وشته نیله وه و نه نه که و تمه ژیر چنگی تۆ!
نایا نه م چاکه یه ت له بهرام بهر نه و هه موو ده سدریژی و دل ره قیه ی تۆ دا
هر شایانی ناو بردن هیه؟

تۆ ره فتارت له گهل یتکرای هوژی من، ره فتار له گهل که ر و گادا بوو.
به زمی سه گت پی ده گرتن و خرابترین جه زره بهت نه دان. یتتر به خیتو کردنی
تاقه مندا لیکیان که ی نیشانه ی پیاو ته تی تویه؟ که نه ویش هر له رووی نه زانی
و هه له یه وه بوو! «تۆ منه تی نه و چاکه یه م به سه را ده که ی که گه لی

ئيسراييلت كردووه ته به ندهى خۆت». (۱)

بانگىشتى خواپه رستى

فيرعهون به زى و قسه يه كى بۆ نه مايه وه. پاشان به نيازى خۆ رزگار كردن، پرسى: «ئهرى راهينه رى جيهان چيه؟ ئه وهى تۆ ناوى دىنى؟
موسا وتى: پهروه رندهى ئاسمانه كان و زه مينه و ئه وهى له نىوانياندايه؛
ئه گهر ئيوه ئاوه زى خۆتان بخه نه كارا». (۲)

فيرعهون له م جوابه توند بوو. «بۆ ئه وه به شدار بوانى كۆر له موسا
هه لگرتنى، پى وت: خۆ جوان گوتان ليوه يه!». (۳)

موسا قسه كانى خۆى نه پرى؛ به لكوو دووه مين زه برى به فيرعهون
گه ياند و وتى: «راهينه رى ئيوه و پيشينيانى ئيوه ش هه ر ئه وه». (۴)

فيرعهون كه تووپه يى زۆرى بۆ هينا بوو، خۆى بۆ نه گيراو وتى: «ئهم
پيغمبهره كه بۆلاى ئيمه هه نير دراوه، دياره شىتيكى ته واوه». (۵)

موسا ديسان له سه ر وته كانى رۆشت. سىپه مين ده ستى له فيرعهون
گۆزايه وه و وتى: «پهروه رندهى خۆره لات و خۆرنشين و نىوان ئه وانيشه،
ئه گهر تى فكرين!». (۶)

فيرعهون بۆ ئه وهى فكرى موسا له و قسه دل ته زى تانه دوور خاته وه و
ركى گه وره پياوانى ده ورو به رى هه ستىنى وتى: «باشه ئه ي ئه وانه ي پيشو

(۲) شوعه را: ۲۴، ۲۳.

(۴) شوعه را: ۲۶.

(۶) شوعه را: ۲۸.

(۱) شوعه را: ۲۲.

(۳) شوعه را: ۲۵.

(۵) شوعه را: ۲۷.

چۆن بوون؟!» (١)

ئەم پرسیارەى بەو مەبەستە ھێنايە گۆرئ، ئەگەر مووسا وتى: لەسەر راستەپرئ بوون، بلى: جا خو ئەوانىش بت پەرست بوون. ئەگەر وتيشى: نەزان ورئ گوم کردوو بوون، دانىشتوانى کۆر توورە بىن و بلىن: مووسا جنىو بە پيشينانمان دەدا! بەلام مووسا لە فیرەون لیزان تر بوو، چوون تیشكى خواى لە دلا بوو.

بۆیە وتى: «زانينى ئەوانە لە دەفتەرنک دایە و لەلای پەرورەنمە، کە نە ھىچى لى گوم ئەبى و نە لە بیريشى دەچى». (٢)

ئەمجا مووسا راستیە کى ھێنايە ئاراوە کە فیرەونى تیا گیرۆدە بى و نەتوانى خو لى دەرکا. وتى: «پەرورەدگارم نە تووشى ھەلە دەبى و نە ھىچيشى لە بیر دەچى. ئەوەى زەوى بۆ کردن بە رایەخ و ریاازگەلى بۆ دروست کردن و ئاوى لە ھەواوہ باراند». (٣)

فیرەون بە ھتەوہ بوو قروقەبى کرد و نەیتوانى ھىچ بلى. بەس ھەر ئەوەى بۆ و ترا، کە ملھوران کاتى بۆر خواردن و قوشقى بوون دەيلن. وتى: «بیتوو جگە لە من بەندایەتى پەرستوویە کى تر بکەى بزائە جیت بەندیخانەى». (٤)

موعجیزەکانى مووسا

کاتى فیرەون ئەو تیرەى لە مووسا ھاویشت [ھەرەشەى لیکرد]

(٢) تاھا: ٥٢.

(١) تاھا: ٥١.

(٤) شوعر: ٢٩.

(٣) تاھا: ٥٣، ٥٢.

موسا لپیرا به تیری خوا لئی بداته وه.

لئی پرسى: «ئه گهر نیشانئىكى ئاشكرام بۆ هئىناى چى [ههر ده مخهيه به ندىخانه وه]؟!»

وتى: ئادهى بيهئنه ئه گهر درؤ ناكهى!

موسا گۆچانه كهى فرئ دا! برو به ئه ژديهايه كى به راستى. ده ستيشى ده رهئنا هه موو ته ماشا كه ران بينيان و سېى بوو. (۱)

ليره دا فيرعه ون قسه يه كى بۆ وتن: ده ست كه وت. به كه سايه تيبه كانى ده ورى وت: «[سه رنج بدهن] جادوو كارئىكى چهند شاره زايه!» (۲)

دانشتوان بۆيان سه نده وه: به لئى، گومانى تيا نيبه كه جادوو گه رئىكى ته واهه.

موسا جوابى دانه وه: «ئىستا كه ئهم راستيبه تان بۆ ده ركه وتوه ناوى ده ئبن جادوو! به راستى جادوو هه ئه مه؟ جادوو كاران هه رگيز رزگار نابن!» (۳)

فيرعه ون تيرئىكى ترى ئاراستهى موسا كرد و وتيان: «بۆ ئه وه هاتوو به وه ناومان، له و رىگه باو باپيرانمان له سه رى بوون لامان دهى و خۆتان كه ن به گه و رهى ئهم و لاته؛ ئيمه باوه رتان پئنا كه ين.» (۴)

فيرعه ون تيكۆشا - به شىوازى مله وران - ده و ر به ر له موسا بترسىئى.

پئى وتن: «ئه يه وئى به و جادوو هه هه مورتان له نشتمانى خۆتان وه ده رنئى؛ ئيوه ده لئىن چى؟» (۵)

(۲) شوعه را: ۳۴.

(۴) يونس: ۷۸.

(۱) شوعه را: ۳۲، ۳۰.

(۳) يونس: ۷۷، ۷۶.

(۵) شوعه را: ۳۵.

[ئەوانیش] داوایان له فیرعهون کرد، بۆ کۆلدان به مووسا جادووکارانی ولات کۆ بکاتهوه.

داخوازییه که هاته جی. به ولاتی میسر دا جاپ درا: خه لکینه! کئی شتیك له جادوو دهزانی خوی بگهیه نیتته باره گای شا.

جادووکاران له هه موو ناوچه کانی ولاتهوه [هاتن و] یه کان گیر بوون. رۆژی دیاری کراو، رۆژی جیژنی دانیشتوانی میسر بوو. به مهردمیان وت: «ئایا ئیوهش کۆ دهبنهوه؟ ئه گهر ئهم جادووکارانه سه رکهوتن، ئیمهش دهینه شوین که وتویان!»^(۱)

به رهو مهیدان

له چاشتینگادا ههر مهردم بوو، له مال ده ره دههاتن و دهسته دهسته به رهو شوینی دیاری کراو ده چوون.

پیر و گهنج و ژن و پیاو و مندال به رهو مهیدان پوښتن.

به جۆرئکی واکهس له مائی دا نه ما، نه خوڤ و لاکه وتهی لی به ده ره له «ئهل مه ته ره» دا، باس ههر باسی جادووکاران و ناو ههر ناوی ئه وان بوو.

- ئاخۆ جادووگه ره که ی ئاسوانیش هاتبی ئه و یه که مه ز نه که یان؟

- به لئی، جادووکاری ئهل ئوقسور و دانه به ناویانگه که ی ئهلجیزهش!^(۲)

- ئه نجامی کارت پی چۆنه کاکه، کئی ده بیاته وه؟

(۱) شوعه را: ۴۰، ۳۹.

(۲) ئه سوان و ئوقسور و ئهلجیزه: ناوی سنی شاری میسری ئه و سه رده مه ن.

- میسر له راستیدا جگه‌رگۆشه‌کانی خۆی ناردۆته مه‌یدانه‌وه!

- بَلَّی کابرایه‌ک تاق و ته‌نیا به‌سه‌ر هه‌موویانا سه‌رکه‌وی!

- کۆره! مووسا و برای چۆن ته‌توانن کۆل به‌وانه‌بدن. ئاخ‌ر ته‌وان له‌کۆی

جادوو فیربون؟

- ته‌وه‌یان که له‌کۆشکی شاداگه‌وره‌بوو. دوا‌یی به‌پارێز و دله‌له‌رزئی له

میسر ده‌رچوو و چهند سالیکیش له‌مه‌دی‌ه‌ن مایه‌وه. ئیت‌ر جادوو له‌کۆی

فیربون؟

- له‌میسر؟ که‌نه! له‌مه‌دی‌ه‌ن؟ خۆ هه‌ر نه‌. ئیمه‌هه‌رگیز نه‌مان بیستوه‌

فیرکاری جادوو له‌ویدا هه‌بووی!

هۆزی ئیسراییل به‌ترس و ئومید‌ه‌وه‌هاتن؛ شایه‌ت ترسیشیان له

ئومیدی‌ان زیاتر بوو.

[له‌به‌ر خۆوه‌ته‌یانوت]: خوا به‌زه‌یی به‌کۆری عیمرانا بیته‌وه! خوا

یارمه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل بدا!

جادو‌وگه‌ران به‌په‌ت و فیز و ده‌ماریا‌نه‌وه‌سه‌ریان هه‌لدا. به‌جل و به‌رگی

ره‌نگاو ره‌نگ و دارده‌سته‌کانیا‌نه‌وه‌ده‌رکه‌وتن. به‌حیلکه‌حیلک و که‌ش و

فشه‌وه‌هاتنه‌ناو مه‌یدان.

ئه‌م‌پۆ رۆژی هونه‌رنواندنه! رۆژێکه‌شا چاودێری هونه‌رمه‌ندیی ئیمه‌یه!

ئه‌و رۆژه‌یه‌که‌گه‌ل سه‌رکه‌تمنان به‌چاوی خۆی ده‌یینی.

که‌گه‌یشتنه‌پیشه‌وه‌له‌فیرعه‌ونیان پرسى: «ئه‌گه‌ر ئیمه‌بردما‌نه‌وه

پادا‌شیکمان پێ ده‌ده‌ری؟

وتی: به‌لئی، نه‌گەر وایوو، دیاره له نزیکانی خۆم ده‌بن». (۱)
به‌لئی، گرنه‌ترین خه‌لاتی پاشایان ده‌بی به‌وه! پاداشی فه‌رمانه‌ر وایان له‌وه
به‌ولاتر نییه!

ئا نه‌وه‌یه پیاوانی پی ده‌خه‌تن! هه‌ر نه‌وه‌یه که له که‌مینى پاله‌واناندا یه!
جادوو که‌رانیش به‌وه به‌لینه‌ی فیره‌هون که‌لێک خۆش‌حال بوون.

له نیوا راست و درودا

مووسا پێی وتن: «چیتان بۆ هاو‌یشتن ئاماده‌ کردوو به‌هاون». (۲)
«نه‌وانیش په‌ت و دار ده‌سته‌کانیان فری داو وتیان: سۆند به‌گه‌وره‌یی
فیره‌هون خۆمان سه‌رده‌که‌وین». (۳)

مه‌ردم مار که‌لێکیان به‌رچاو که‌وت، که به‌ناو مه‌یدانه‌که‌دا له‌خزان و
رو‌یشتنا بوون. وێ‌پرای سه‌ر سو‌رمان ترساشن. پاشه‌کشیا‌ن کرد و ده‌سیان به
هه‌را کرد: ماره‌کان، ماره‌کان!
ژنان قیژه‌ قیژیان پێکه‌وت و مندالان گریان. قیره‌ی ماره‌کان، ماره‌کان، له
مه‌یدانا به‌رزوه‌ بوو.

نه‌وه‌ی مه‌ردم دیان مووساش دیتی. «په‌ت و دار ده‌سته‌کانی بینین که به
هۆی جادوو چه‌شنی مار به‌سکه‌ خشی ده‌رو‌یشتن». (۴) تووشی سه‌رسامی
بوو؛ له‌ نه‌نجاما ترسیشی نه‌شته‌ دل.

چۆن نه‌ترسایه‌؟ رۆژ رۆژی کێ به‌رکێ بوو. پیاو له‌ کاتی کێ به‌رکێ دا یا

(۱) شوعه‌را: ۴۲، ۴۱. (۲) یونس: ۸۰.

(۳) شوعه‌را: ۴۴. (۴) تاها: ۶۶.

دەگا بە رێڕ و حورمەت، یا کوو لۆمە و سووکایەتی.

ئەگەر جادووکاران - خوا نە کردە - بێبە نەو!

ئەگەر - خوا نە خواستە - مووسا دا یێنی!

ئەنجامی کار چۆن دەبێ؟ پەنا بە خوا!!!

دیاره سەرکەوتنی مووساش، سەرکەوتنی تاکە کە سیك نییە، بە لکوو

سەرکەوتنی ئایینە بە سەر فیرەو ن دا! زالبوونی راستییە بە سەر ناراستی دا.

خوا نە یکا! خوا بە سەریا نە هیئێ!

بە لام خوا زاتی نایە بەر مووسا و پێی وت: «ترست نەبێ دلنیا بە تۆ

دەبێ یەو.

ئەو هی لە دەستی راستت دایە بپهاو، هەرچی ئەوان کردوویانە قووتی

ئەدا! ئەو هی ئەوان کردوویانە فێلی جادووگەرانه؛ جادووگەرەن لە هەر کرێ

بن سەرکەوتنیان بۆ نییە» (۱).

مووسا وتی: «هەرچی ئێو کردتان جادوو بوو، هەر ئیستاکەش خوا

هەلی دە پێچێ. خوا کردەو هی خرابکاران راست ناهێنێ، بە نیشانه کانی

خۆی راست بوونی راستییە کان پێشاندە دا. هەرچەند تاوانبارانیشت پێیان

خۆش نەبێ» (۲).

«مووسا گۆچانە کە ی خست. لە ناکاو بووبە ئەژدیهایەك و چییان بەر هەم

هێنا بوو هەمووی قووت دا» (۳). «راستی کەوتە روو ئەنجامی کاری ئەوان بە

هیچ دەرچوو» (۴).

(۲) یۆنس: ۸۱، ۸۲.

(۱) تاها: ۶۸، ۶۹.

(۴) ئەعراف: ۱۱۸.

(۳) شوعر: ۴۵.

جادووکاران هه شه که یاندا و به‌حه‌وه بوون!

ئا ئه‌مه چ رازیکه؟! ئیمه خو‌مان جادووکارین، به سه‌رو بنی جادوو
 شاره‌زایمان هه‌یه و شیوازی جو‌راو جو‌ریشی ده‌زانین! مامۆستایانی ئه‌م
 هونه‌ره و به‌لکوو پی‌شه‌وایانی ئه‌م هونه‌ره‌شین! ئه‌مه جادوو نییه! شتیکی جیا
 له جادوو!

ئه‌گه‌ر جادوو بایه ئیمه به جادوو لی‌مان ئه‌داو هونه‌رمان به هونه‌ر تیک
 ده‌شکاندا!

به‌لام هونه‌ری جادووی ئیمه له به‌رامبه‌ر ئه‌مه‌وه خۆی پی‌نه‌گیرا. وه‌کوو
 شه‌ونمی خۆر لی‌که‌وتوو له‌ناو هه‌لگیرا و گوم بوو.

ئه‌م راستییه له‌کی‌وه‌یه؟ بی‌گومان هه‌ر له‌خوا‌وه‌یه! [له‌م ب‌ر‌گه‌یه‌دا]
 جادووکاران گه‌یشتن به‌و ب‌روایه‌که مووسا راسپارد‌ه‌ی خوا‌یه و خوا
 مو‌ع‌ج‌یزه‌ی پی‌به‌خشیوه!

ئه‌مجا تیکرا قیراندیان و به‌ده‌نگی به‌رز رایانگه‌یاندا: ئه‌وا ئیمه ب‌روامان
 هی‌ئا به‌په‌روه‌رنده‌ی مووسا و هاروون. پاشان که‌وتن به‌سوژده‌داو وتیان:
 «ئه‌وا خو‌مان سپارد به‌په‌روه‌رنتی هه‌موو جیهان و راهی‌نه‌ی مووسا و
 هاروون!»^(۱)

هه‌ره‌شه‌ی فیرعه‌ون

لی‌ره‌دا شیتی فیرعه‌ون سه‌ری هه‌ل‌دایه‌وه هه‌ل ئه‌ستایه سه‌ر پی‌ و

دائې نېشته وه، ئه‌ي نه‌پراند و دانې ده‌ته‌قاند. فيرعه‌ونې لې قه‌وماو به ته‌ماي شتيكي تر بوو. هه‌رگيز به خه‌ياليدا نه‌ده‌هات ئاواي به‌سه‌ر بې!

ئو لېبرا بوو به جادووگه‌ران مووسا تيکشکيني؛ كه‌چي جادووگه‌ران بوون به پېشمه‌رگه‌ي مووسا. چاوه‌پروان بوو جادووکاران و اېكه‌ن به مووسا كه‌س باوه‌ري پې نه‌ميئي؛ به‌لام خويان بوونه يه‌كه‌مين ده‌سته‌ي باوه‌ر پې هينه‌ري.

[مه‌يلي خوا و ابوو] تيره‌كاني هه‌موو داiane‌وه له خوې. وای بير ده‌كردوه وه‌كوو فه‌رمانه‌واي له‌ش و ته‌ني مه‌ردمه‌ فه‌رمانه‌واي بير و ئاوه‌زيشيانه. هه‌رواكه فه‌رمانه‌واي زمانانه، فه‌رمانه‌واي دلانېشه. لای و ابوو تاقه‌كه‌سيك له ولاتي ميسردا په‌يدا نابې، كه‌ بې ئيزني ئو فكر بكاته‌وه ياكوو باوه‌ر به شتيك بهيئي.

به مله‌وپري و باديه‌هواييه‌وه داېخوري به سه‌ريانا:

«به‌ر له‌وه من ئيزتتان بده‌م پړواتان پې هينا؟!»^(۱)

يه شوئنيا زؤردارانه تاوانباري كردن و وتي: «دياره‌هه‌ر ئو [مووسا] گه‌وره‌تانه و خوْشي فيري جادووي كردوون!»^(۲)

پاشان داېخورييه‌وه: «ئهم فيل و ته‌له‌كه‌تان بؤيه له شارددا خسته‌كار دانېشتواني وه‌ده‌رئتن، له دواييدا تيده‌گه‌ن!»^(۳)

بو جاري سيه‌هم تيرئكي ژه‌هراويي كه‌ دوايېن تيري تيرداني مله‌وپرانه، بو هاويشتن. پتي وتن: «ده‌ست و لاقتان به پېچه‌وانه‌وه ده‌بېرم و هه‌مووتان له

(۲) شوعه‌را: ۴۹.

(۱) شوعه‌را: ۴۹.

(۳) ئه‌عراف: ۱۳۳.

سیداره ده ده م». (۱)

خاوهن باوه پان به قه لغانی باوه پرو خور اگری هه موو ئه و تیرانه یان له خو گوارا کرد. جوا یان دایه وه: «ئیمه هیچ ترسیکمان نییه؛ ئه وسا ده چینه وه لای په روه رنده مان! ئیمه به هیواین په روه ردگار مان له گونا هه کانمان ببوری؛ چون بهر له هه موو که سیك پرو امان هیئا وه». (۲)

«باوه پان به خوا هیئا به لکوو له هه له کانمان و ئه وه ی تو به بۆنه ی جادوو وه توشت کردین ببوری. خوا سه رچا وه ی خیر و چاکه یه و تاهه تایه هه ر ده شمیئی».

بی گومان هه ر که به تاوانباری پرواته وه لای په روه ردگار، جیی دۆزه خه و نه مر و نه زی - تیدا ده میئته وه. ئه وانه ش که خاوهن باوه پ و ئاکار چاکن و ده چنه وه لای، دارای پله و پایه ی به رزن. جیگایان باخاتی که جو گه یان به به رده مدا ده پروا و بۆ هه میشه تیا ده بن؛ پاداشی پاکان وایه». (۳)

نه زانی فیرعه ون

کیشه ی مووسا، فیرعه ونی واخسته ناو په ژاره وه خه وی لی هه لگیرا و خواردنی لی بیژرا.

که سانی تریش توو په یان ده کرد و ئه یانوت: «تو چون ری به مووسا و هۆزه که ی ده ده ی ولات بشیوتن و خۆت و په رستوو کهانی تروه لانتین؟!» (۴)

دوایی فیرعه ون رایگه یاند: «هه ر به م زوانه کوپه کانیا ن ده کوژین و

(۲) شوعه را: ۵۱، ۵۰.

(۴) ئه عراف: ۱۲۷.

(۱) شوعه را: ۴۹.

(۳) تاها: ۷۶، ۷۳.

ژنه كانان [بو خزمه تكارىي] ته هيلينه وه. ئيمه به ده سلاتين و به سهر ياندا زالين». (۱)

فيرعون له تەقالادا بوو بەلكوو به هر فيلليک بووه بهرەى ئيسراييل و خەلکى ميسر له موسا دوور بختاوه.

به و نياز وه به نار هاونه ژادانى خوډا كهوته گال و بخور و لئى ده پرسين: «گهلى من! ئايا خاكى ميسر و ئه و چۆمانه ي به به به ريدا ده چن گشتى هى من نيه، خوډان شايت نين؟! ئايا من چاترم يا ئه و كابرا بى پايه و مايه، كه نازانى ره و انيش قسه بكا؟!» (۲)

ئەوسا به نارامى و له سەرخۆبىيە وه رووى له پياو ماقوولان كرد و پىي وتن: «گه و ره پياوان! وا نازانم ئيوه جگه له من به رستويه كى تر تان هه بى!!» (۳)

پاشان وهك ئه وهى دواى بير كرده وه و بۆ داچوونىكى زۆر بيه وئى ئامۆزگار يى گه له كهى بكا، ساويلكانه وتى: «ئا، هامان! تۆ خشتى كالم له و كوره دا بۆ سوور كه وه و برجيكم بۆ دروستكه، بهلكوو له وئوه خواكهى موسا بدۆزمه وه! لام وايه له ريزى درۆزناندا بى». (۴)

هامان [وه زير] خشتى سوور كرده وه و برجى بۆ ئاماده كرد؛ به لام چه نده به رزو هه تا كوي؟!

هامانى وه زير و به ناو، ئەندازياران له كار كه وتن و قور و ئاجۆر دوايى هات؛ به لام فيرعون هيشتا زۆر له خواره وه بوو. به هه و رانيش نه گه يشت، تا

(۲) زو خروف: ۵۲، ۵۱.

(۴) قه سه س: ۳۸.

(۱) ئه عراف: ۱۲۷.

(۳) قه سه س: ۳۸.

بگا به مانگه شه و پاشان هه تاوا!

به هه تاو نه گه یی، تا ده گا به ئه ستیران و دوا یی ئاسمانیش!

له ئه نجامدا به زی و به شه رمه زاری و ده سته پاچه ییه وه له جیی خۆیدا
دانیشه وه. فیرعه ونی نه زان ئاگای له وه نه بوو که «خوا، زه وی و ئاسمانه
بڵنده کانی وه دی هیئاوه». (۱) «چی له ئاسمانه کان و زه مین و ئه وه ی له تیان
ئه وان و له ژیر خاڤ دایه هه موو هی ئه ون». (۲)

«له ئاسمان و له زه وی تاقه په رستوو خۆیه تی». (۳)

سه ره نجام هیچ رێه کی بۆ نه مایه وه ئه وه نه بی موسا له ناو به ری. ئینجا
کاری خۆشی به وه پاسا بدا، که موسا خه ریکه ولات ترووشی شیوان شیو
ده کا.

[به و بۆنه وه] وتی: «لیم گه رین موسا بکوژم، با په نا به ریتته به ر
په رو ده رنده ی. ترسم لێها تو وه دینه که تان بگوژی و شیوان شیو بخاته سه ر
زه وییه وه!» (۴)

خاوه ن باوه ری بنه ماله ی فیرعه ون

کاتی فیرعه ون لێرا موسا بکوژی، یه کی له خزمانی خۆی که هیشتا
باوه ری خۆی ئاشکرا نه کرد بوو، هه ستایه وه وتی: «جا ئیه، کابرایه ک به
تاوانی ئه وه بۆ ده کوژن که ده لی: خوا په رو ده رنده مه و له لایه ن په رو ده ریتتانه وه

(۲) تاها: ۶.

(۴) غافیر: ۲۶.

(۱) تاها: ۴.

(۳) زو خروف: ۸۴.

چەند نیشانە یەکی ئاشکرام بۆ هیئانوان؟»^(١)

ئەو پیاوێ لێهاتووێ لیتی پرسین: «ئێوێ بۆ وا بوونەتە دژمنی مووسا؟
جەزەرەبە ی بۆ دەدەن؟»

وختی پروای پێ ناھێنن لانی کەم لیتی گەپین؛ چاکە، خراپە، خۆی و
رێگای خۆی». ^(٢)

«ئەگەر دەلێن درۆ دەکا؛ زیانی درۆی رووباری خۆی دەبێتەو». «ئەگەر
ئێوێ سزای بدەن و ئەو بە پیغەمبەر دەرچێ، دوایی بەشتان جەھەندمە.
ئەگەر راستیشی کرد، دیارە بەشێک لەو شتانە ی بەلێنی پێ دابوون پێتان
دەگا». ^(٣)

برایانی من! مأل و دارایی بای هەواتان نەکا! بە سپا و ساتتان مەنازن!
«خزمینە! ئەمڕۆ ئێوێ بە دەسەلاتن و بەسەر ئەم عەرزەدا زالن؛ بەلام
ئەگەر خوا تووشی تەنگانە ی کردین، ئەوساکێ یارمەتییان دەدا؟!» ^(٤)
فیرعەون لە جوابدا وتی: «من هەر ئەو رێگەتان بۆ دادەنێم کە خۆم بە
چاکی دەزانم و ئەویش رێی سەر بلندی تانە». ^(٥)

ئەو پیاوێ جوامیرە تیکۆشا هۆزە کە ی لە مەترسی پاشە روژ و
سەرەنجامی ستەمکاری ئاگادار کا. بەو بۆنەوێ وتی:

«گەلی من! ترسم هەبە، ئەوێ بەسەر نەتەوێ کانی تر هاتووێ، بەسەر
ئێوێش بێ. وەك ئەو بەلایە تووشی گەلی نوح و عاد و سەموود بوو ئەوانە ی

(٢) غافیر: ٢٩.

(٤) غافیر: ٢٩.

(١) غافیر: ٢٨.

(٣) غافیر: ٢٨.

(٥) غافیر: ٢٩.

پاش ئەوان هاتن. خواش زلم لە بەندەکانی ناکا. (۱)

پاشان ترسی رۆژی پەسلانیشی خستەووە بیران: رۆژی پەسلان چۆن رۆژێکە؟ «رۆژێکە، برا لە برای، لە داك و بابی، لە هاوژین و لە جگەرگۆشەکانی رادەکا. بە جۆرێکی وا هەرکە ئەوەندە سەرقالی کار و باری خۆیەتی، کەس نایەردەژێتە سەرکەس». (۲)

«هەر لە و رۆژەدا دۆستان دەبنە دژمنی یەکتەر، خۆپارێزانی لێ بەدەر». (۳)
«خزمایەتی لە نێواندا نامیێ و کەس لە کەس ناپرسێ». (۴)

لە و رۆژەدا تاقە دەسەلاتدار [خوا] بانگ دەکا: «ئەمپرو فەرمانرەوایی بۆ کێیە؟ هەر بۆ خواي تاک و تەنای بە سەر هەموو شتدا زالە». (۵)

رۆژێکی وا کە مەردم ئەنالینن و هاواریانە؛ هەندێ بانگ لە هەندێکی تر دەکەن. روو لە یەکتەر وەردەگێڕن و هەڵدین. هیچ رینگە یەك بۆ رزگاریی لە سزای خوا شک نابەن.

دیسان رووی تیکردنەووە و پێی وتن: «هۆزی من! ئەمن ترسی رۆژێکم لە دلایە کە لە و پەری لێقەوماندا هاواریان بەرز بیستەووە؛ ئەو رۆژە کە بەرەو پاش دەگەرێتەووە و چارە یەك بۆ دەرچوون لە ئارادا نییە؛ ئەوەش خوا رێی لێ بگۆڕی کەس نایخاتەووە سەررێ». (۶)

درێژە بە قسەکانی داو وتی: بە راستی خوا نیعمەتێکی گەرنگی پێ بەخشی بوون، بەلام ئێوە پێتان نەزانی و بایەخی شیاوتان پێ نەدا؛ وەختی لە

(۲) عەبەس: ۳۷، ۳۴.

(۱) غافیر: ۳۰، ۳۱.

(۴) موئمتینون: ۱۰۱.

(۳) زوخوروف: ۶۷.

(۶) غافیر: ۳۳، ۳۲.

(۵) غافیر: ۱۶.

دەستان دەرچوو، جا پەشيمانى بوونەوه. ئەو نىعمەتەش يۆسفى پيغەمبەر بوو كە بە باشى نەتاناسى و بە تەواوى لە بەرچاوتان نەيدەنواند.

كاتى كۆچى دواىي كرد ئەوسا كەوتنە بىر كەردنەوهى: پاكى بۆ خوايه! لە تواناي كام پيغەمبەر، كام فەرمانرەوا! كام ئادەمیزادايە، شان لە شانى يۆسف بدا!

ئاخۆ دواى ئەو پيغەمبەرى ئىمە كى دەبى؟! بلىي وئەيمان دەسكە وئەوه؟!

هەرگيز! وئەي هەرناییتەوه!

«زوتري يۆسفیش بە چەند بەلگەوه هاتە ناوتان، بەلام ئیوه لە بەلگەكانى دوو دڵ بوون و باوەرتان پى نەهیتا. كاتى كە مرد، وتتان: ئیتر خوا دواى ئەو پيغەمبەر نايتري». (۱)

دواى ئەم پيغەمبەرەش ديسان ئەمە كارتانەو بەشتان هەر دەبیتە پەشيمانى.

راویژ

خزمەكەى فیرعەون راویژی بۆ هۆزەكەى كرد و دلسۆزانە راست وەهەلى بۆ ليكدانەوه: «ئەو پیاوه خاوەن باوەرە وتى: خزمینە! ئەگەر بە گوتم كەن، من شارەزای راستەپرتان دەكەم». (۲)

ئەو پیاوه تىگەيشتوو ئەگای لەوه هەبوو كە گەلەكەى مەستى ژيانى

مادیین و ئه‌وه‌ش که فیرعه‌ونی ئاوا تووشی بادی هه‌وایی کردووه، دارایی و ده‌سه‌لاته‌که‌یه‌تی. ده‌شیزانی ژییانی دنیا خه‌وئیکه وه‌کو وه‌موو خه‌ونه‌کان و سیبه‌رنکی روو به نه‌مانه.

ئه‌وه‌ی واهیللی هۆزه‌که‌ی شوینی موسا بکه‌ون، هه‌ر ئه‌و مه‌ستی له‌زه‌تی مادیی و دنیا‌یییه.

چوون مه‌ست نه‌ده‌بینی و نه‌تیشده‌گا.

که‌وايه شتیکی سه‌یر نییه ئه‌گه‌ر ئه‌وانه ده‌نگی موسا نه‌یستن.

ئه‌و که‌وتبوه سه‌ری له‌خه‌وی مه‌ستیان داچله‌کینی. پئی وتن: «گه‌لی من! ژینی ئه‌م دنیا کاتییه و ده‌پرته‌وه، به‌لام هی ئه‌و لا هه‌میشه‌یییه»^(۱).

له‌ولامدا هه‌ندئ له‌گیل و تی نه‌گه‌یشتوانی هۆزه‌که‌ی لیان داوا کرد بیه‌وه سه‌ر ری سته‌م و هاوکار بۆ خوا دانان [ئایینی باب و کالیان].

وه‌ختی به‌ره‌و خوا بانگیشتی ده‌کردن، لیان ده‌خواست بگه‌رته‌وه سه‌ر دینی باو و باپیران!

کاتی دیتی هه‌ر له‌سه‌ر داخوازی خویان سوور و پیداکرن، پئی وتن: «خزمینه! چیمه، من به‌ره‌و رزگاریتان رینموونی ده‌که‌م،

ئیه‌ به‌ره‌و ئاگرم په‌ل ده‌کیشن؟

لیم ده‌خوازن به‌ره‌ه‌لستی خوا بوه‌ستم و شتیك بکه‌م به‌هاوکاری که زانستیکم به‌سه‌ریا نییه. به‌لام من ئیه‌ بۆ لای ده‌سه‌لاتداری لی‌بوردو بانگ ده‌که‌م»^(۲).

لئی پرسین: کام پیغمبهر له لایه ن په رستوو کانی ئیوه وه هاتوو؟ چ کتییك [له وئوه] بهرئ کراوه؟ یا کئ بانگیش کراوه؟ «ئوه وانه ته نیا چه ند ناوئکن که ئیوه و باب و کالتان ئه وانه تان پئ ناوان. خواش به لگه یه کی باوهر پئده ری له مهر ئه وانه وه نه هه ناردوو».^(۱)

به لام ئه وه تا چه ندین راسپاده مهر دمیان بۆ به ندایه تی خوا بانگ کردوو. ئه و ئیبراهیم؛ ئه و یوسف؛ ئه مه ش موسای پیغمبهر.

له ههر شتیکدا نیشانه ی خوا به دی ده کری و له ههر جیگایه کا بانگه شه ی خوا په رستی له ناودا هه یه.

«دیاره ئیوه داوا له من ده که ن شتیک به رستم که نه له م دنیا به دا شتیک له ده س دئ و نه له و دنیا شد».^(۲)

سه ره نجام وه ختئ له ده ست لاساری و بی ئاوه زی ئه و کۆمه له هیوا براو بوو، جئ هیشتن و پئ راگه یاندن: «له داها تودا و ته کانی متان دئته وه بیر، من کار و باری خۆم به خوا ئه سپیرم؛ خوا چاودیری به نده کانی خۆیه تی».^(۳)

مهر دم قوشقی بوون و دارو ده سته ی فیرعه ون که و تنه فکری کوشتنی. به لام خوا ئه وی پاراست و دژمنانی له ناو برد. «خوا ئه وی له ئاکامی پیلانی ئه وان رزگار کرد و ئه وانه ش که سه ره به فیرعه ون بوون به لاگه مارۆی دان».^(۴)

(۲) غافیر: ۴۳.

(۱) نه جم: ۲۳.

(۴) غافیر: ۴۵.

(۳) غافیر: ۴۴.

ژنی فیرعهون

[وتراکه] فیرعهون پیتی وابوو وه کوو تهن و لاشه ی مهردم له ژیر دهسه لاتنی ئه و دایه، بیرو ئاوه زی مهردمیش له ژیر دهسه لاتنی دایه.

چۆن دهستی به سهر دم و زمانی خه لکیدا دهپروا. ههرواش دهستی به سهر دل و دهرونیانا دهپروا.

لای وابوو تاقه مرویه که له میسر دانییه دلی پرواته سهر شتیک، یا باوه پر به شتیک بهیچی، تاکوو پرس به ئه و نه کا. [به ویۆنه وه] ئه گهر که سینک له ناوچه یه کی هه ره دووری ولاتدا، پروای به موسا بهیئایه، ئه و له جی خۆیه وه شیت ده بوو.

نه به پیوه خۆی بۆ ده گیرا، نه به دانیشنه وه. هه ره شه ی ده کرد. دایه خورپی و ئه یوت: ئاخو یارۆ چۆن پیش ئه وه ی ئیزن له من بخوازی، باوه پری به موسا هیئاوه؟!

له ولاتی من و سایه ی و په نای مندا ده ژی و لیشم یاخی ده بی؟! رۆزی من ده خوا و به ره له ستیشم ئه وه ستی؟! من له خودی خۆیان - دانشتوانی میسر - بۆیان له بهر ترم!

فیرعهون نه یده خسته خۆ که هه ره خۆی له ولاتی خوا و، سایه و په نای خوا دا ده ژی و لیشی یاخی بووه! رۆزی خوا ده خوا و به ره له ستیشی وه ستاوه!

خوا وستی له ناو مالی فیرعهون و هه ره له ناو خاوو خیزانیدا نیشانه یه که نیشان بدا.

ويستی بيسه لميښی، که هر خوی فرمانږه وای بیر و ټاوه زی مه ردمه؛
هر واکه فرمانږه وای تن و له شیشیان.

بینوښی که هر خوږه تی به سهر دلاندا زال، هر واکه به سهر زمانانیشا
زال.

خواهه که ده توانی ژن و میړد له یه ک جیا کاته وه، هر ټوښه ده توانی
ټاده میزاد و دلی لیک دوررخاته وه. باوږ چووه ناو مالی فیرعه ون، که چی
ټو هر به خوی نه زانی و ده سه لاتی هیچی شی به ده ست نه بوو.

ژنه که ی باوږی به خوا هیئاو به ره له ستی فیرعه ون وه ستا!
میړده که ی فرمانږه وای میسر بوو؛ به لام خوی باوږی به [پيښه مېری]
موسا هیئا!

به لی، شاره زاترین مرؤ، له کار و باری فیرعه ون و خوښه ویسترین که سی
فیرعه ون، بوو به شوینکه و تووی موسا.

سه رباز و کوڅا ده رگا کانی فیرعه ونیش سه ره پای چاو تیژی و
بوزه نیان، هیچیان بوو نه کراو هر به خوښیان نه زانی. فیرعه ون که خوی
نزیک ترین که س بوو به ژنه که یه وه، په ی به و ټالو گږږه هر نه برد.

ټه گهر په یشی بیردایه چی بؤ ده کرا؟ ټو هر ده سلانی به سهر تن و
له شی خه لکیدا هه بوو، نه بیر و بؤ چوونیان. ټه گهر ده ستی به سهر زمانیشا
بجوايه، خو ده ستی به سهر دلدا نه ده چوو. ژن له سهریه تی به گوښی میړد
بکا، به لام تاکاتی فرمانږه یی جیا له خوا نه بیته نافه رمانی خوا.

فرزهن، ده بی فرمانی داك و باب به جی بیښی، به پږزو حورمه ته وه
هه لسو که و تیان له گه ل بکا. به لام له هاوېش بؤ خوا داناندا مافی

فهرمانبهری نییه.

«ئەگەر [داک و باب] هه‌لیاننای هاوکار بۆ من دابنئی -که خۆت هیچی لی نازانی- به‌گوییان مه‌که، له دنیا دا به‌خۆشی له‌گه‌لیان بژی و هه‌ر شوینکه‌وتووی ئه‌وانه به‌به‌ره‌و من گه‌راونه‌ته‌وه. له ئه‌نجاما هه‌ر دینه‌وه لای خۆم و ئه‌وسا تیتان ده‌گه‌یه‌نم چ تان کردووه»^(۱).

ژنی فیرعه‌ون باوه‌ری خۆی به‌باشی پاراست و له مائی دژمنی خوا دا خه‌ریکی په‌رستی خوا بوو.

شه‌رمی خوای له‌دڵدا بوو، و له ده‌ستی کرده‌وه‌ی فیرعه‌ون په‌نای به‌خوا ده‌برد.

خواش ره‌زامه‌ندی خۆی به‌رامبه‌ر به‌و ژنه‌ده‌رپری. له شه‌ری فیرعه‌ون و ئاکاری فیرعه‌ونی رزگار کرد. پاشان به‌ناو ژنیکی باوه‌ر په‌توی کۆلنه‌ده‌ر به‌خواه‌ن باوه‌رانیشی ناساند.

خوا ژنه‌که‌ی فیرعه‌ون بۆگه‌لی خواه‌ن باوه‌ران وه‌ک نمونه‌دینیتته‌وه. ئه‌و له په‌روه‌رنی خۆی داوا کرد: «له‌لای خۆت و له به‌هه‌شتا مائیکم بۆ دیاری بکه‌ و له فیرعه‌ون و کرده‌وه‌ی گه‌لی سته‌مکارانیشم رزگار که»^(۲).

مه‌ینه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل

کاتی مه‌ردم په‌بیان به‌دژمنایه‌تی فیرعه‌ون له‌گه‌ل به‌ره‌ی ئیسراییل برد، به‌نیازی دژمنی و ئازار دانیان پالیاندا به‌فیرعه‌ونه‌وه. [ورده‌ورده] مندا لانیشت

(۲) ته‌حریم: ۱۱.

(۱) لوقمان: ۱۵.

بهرامبهر تۆره مه ی ئیسراییل زاتیان شکا و سه گیان تی هانده دان.
 ههر روژی مهینه تیکي تازه یان نه هاته ری و ههر روژی تووشی به لایه ک
 ده هاتن.

موسا له په ستا دلنه وایی ده کردن و خوږاگری لی ده ویستن.
 پی نه وتن: «داوای یارمه تی له خوا بکه ن و خوږاگرن. سه رزه وی هی
 خواجه و نه یسپیری به و به ندانه ی خو ی مه یلی لیسی. سه رکه وتیش بو
 نه وانه یه که پاریزگارن».(۱)

به ره ی ئیسراییل نه و نازارانه یان که ده چیشت، به موسایان نه وت: تو نه
 به هره یه کت پی گه یان دین! نه زیانیکت بو جی به جی کردین!
 پیان وت: «پیش هاتنی تو به شمان دهر دیسه ر بوو، ئیستاش تو ههر
 تووشی دهر دیسه رمان ده که ی».(۲)

به لام موسا نه بی تاقه تی دهره بری و نه ماندووش ده بوو. پی نه وتن:
 «هروه بزا»^(۳) په روه رنده تان دژمنی له ناو بردن و ئیوه ی له م ولاته دا کرد به
 جی نشینی نه وان؛ تا دهر که وی ره فتاری ئیوه چون ده بی».(۴)

هۆزی من! نه گهر ئیوه باوه رتان به خوا هیناوه و خوتان پی سپاردوه،
 ههر پشتیش به و بیه ستن.

وتیان: «نه و خومان به خوا سپارد: نه ی په روه رده گارمان! له شه ری
 سته مکاران بمان پاریزه. له بهر به زه یی خوت له گه لی خوانه ناسانمان رزگار که».(۵)

(۱) ئه عراف: ۱۲۸. (۲) ئه عراف: ۱۲۹.

(۳) هروه بزا: هاكا، زوری نه ماوه. (۴) ئه عراف: ۱۲۹.

(۵) یونس: ۸۶، ۸۴.

فیرعه‌ون نه‌یده‌هیشته به‌ره‌ی ئیسراییل به‌ندایه‌تی خوا بکه‌ن. که له کاتی نوژ و په‌رستنی خوادا ده‌بینین به توندیی لیان توورپ ده‌بوو. له سازدانی په‌رستگه له خاکی دا، پیشگیری ده‌کرد و له په‌رستنی خوا له ولاته که‌یدا، ئالۆز بوو.

چه‌ند گیل و نه‌زان بوو فیرعه‌ون! سه‌رزه‌وی هی خواجه نه‌هی ئه‌و! سته‌مکارتر له‌و که‌سه‌ی که ری نادا له ملکی خوادا به‌ندایه‌تی خوا بکری کیه‌ه!

به‌لام فیرعه‌ون نه‌یتوانی بو ئه‌وه‌ی له مالاندا نه‌هینرایه جی، ری له تاقه که‌سیک بگری!

خوا به‌هۆی مووسا فه‌رمانی به‌توره‌مه‌ی ئیسراییل دا که: «با مال‌ه‌کاتتان به‌ره‌و رووگه [قیبله] بن و نوژیان تیادا بیننه جی».^(۱)

فیرعه‌ون و سپاو سانی له ده‌ستیان نه‌هات به‌رگریک له نیوان به‌ره‌ی ئیسراییل و په‌رستنی خوادا درۆست که‌ن! له ده‌سه‌لاتی کی دایه به‌نده و په‌روه‌رنده له یه‌ک بکا؟! یا کی ده‌توانی بیته‌پیشگری نیوان خاوه‌ن باوه‌ر و په‌رستنی خوا؟!

برسییه‌تی

که فیرعه‌ون یاخی بوو، و خو له بیر کردن و مله‌پیچیی گه‌یانده ئه‌وپه‌ری، خوا وستی وشیاری بکاته‌وه.

بئى گومان خوارازمى نيه بهنده كانى له راسته‌رى لادهن. هه‌رگيز حه‌ز ناك
سه‌رزه‌وى تووشى ده‌سدرئزى و لارپه‌تى بئى!

فیره‌ون كه له مئشكىكى وای لى ده‌ره‌اتبوو، هه‌چ رنموونى و لیزانیه‌ك
كارى تىادا نه‌ده‌كرد! شتىكى ئاشكراشه، كه‌ر مه‌گه‌ر به‌ لیدان ملی رتگا
بگرئ.

خوا وىستى فیره‌ون داچله‌ كئنى!

[وتمان كه] مىسر و لاتىكى ره‌نگین و رازاوه‌ بوو. مه‌لّه‌ندى نيعمه‌تى
جؤراو جؤر و ميوه‌ و ده‌خلى و دان بوو. ده‌زانن مىسر له‌ رۆژگارى برسپه‌تى و
سه‌رده‌مى يۆسفدا چۆن يارمه‌تى و لاتّه‌ دووركه‌وتوه‌ كانى ده‌دا؟ چۆن به‌ ده‌م
دانىشتوانى شام و كه‌نه‌انه‌وه‌ هه‌بوو!

نيل كه‌ به‌ سه‌ر خاكى مىسردا سواره؛ ده‌شت و مه‌زرايان تيراو ده‌كا و
سه‌رچاوه‌ى خيّر و به‌خته‌وه‌رى ئه‌ و لاتّه‌يه. فیره‌ون و خه‌لكى مىسر،
نيليان به‌ كليلى رزق و بژيو له‌ قه‌لّه‌م ده‌دا.

لايان و ابو مىسر له‌ په‌ناى نيلدا نه‌ هه‌رگيز ئاتاجى باران ده‌بئى و نه
هه‌چى تريس.

بئى ئاگابوون له‌ وه‌ى كليلى رزق و بژيو له‌ ده‌ستى خوادايه. «خوايه‌ كه‌ به
ليزانى خۆى رۆزى هه‌ركه‌سىك زۆر يان كه‌م ده‌كا».^(۱) نيليش هه‌ر به
فرمانى خوايه‌ كه‌ زۆر ده‌بئى و رى ده‌پيوى! يا كه‌م ده‌كاو كه‌لكى لى
هه‌لئاسوورئ.

خوا فەرمانی به نیل دا ئاوه که ی بداته خواریه و پروا به زه ویدا.
 ئەمجا ئیدی باخ و مەزرای میسر، به چی ئاو دیری بکرایه!
 میوه ی رهنگاو رهنگی باخه کانیان وه کوو جاران نه ما! ده خلو دانیان
 - به ره به ره - که می کرد، برسیه تی له شوین برسیه تی!
 فیرعه ون و هامان و له شکریشیان ده سته پاچه دا که وتن. لیره دا بو خه لکی
 میسر ده رکوت که پهروه رنده ی ئەوان فیرعه ون نیه و رزق و بژیو ههر له
 دهستی خوادایه! به لام ئەم راستیه ش قازانجیکی وای بو فیرعه ون و
 میسریه کان نه بوو و داینه چله کاندن!
 شهیتان بیوو به بهرگریک له نیۆان ئەوان و ئامۆزگاری و پەند وه رگرتن دا.
 ئەیانوت: هۆی ئەم برسیه تی و کهم ئاوییه، شوومی مووسا و
 هۆزه که یه تی!
 پروای سهیر ئەمه یه! ئەی بوچی مووسا بهر له و سالانه. نه بوو؟! یان
 به ره ی ئیسراییل له میژوه له میسر دا نه بون؟!
 نه خیر؛ هۆی ئەو به لایه شوومی کرده وه کانی خویان بوو!! ئاکامی خوا
 نه ناسی و دلره قییا بوو!
 فیرعه ون و داروده سته ی ره قه بهر ئیان زۆری سه ند و وتیان: «ئیمه سه ر
 به م جادووه، ناسپیرین؛ ههر دیارده یه کمان به مه به سته جادوو لیکردن بو
 بهینی، ههر پروات پی ناهینین».(۱)

پينج ديارده

خوا دياره يه کي تری بۆ خستنه روو.

بارانی به سهرابارانندن و نیل که و ته وه سهر رژی. ناسمان بارانی
دارشت. ههر له په ستا باری هه تا باخ و مه زراکان چوونه ژیر ئاوه وه. میوه و
ده خلو دان هه موو له ناو چوون و باران بوو به به لایه ک بۆ گیانیان. نه گهر
زووتر داد و هاواریان بۆ که م ئاویی بوو، نه مجاره ئاه و ناله یان له ده ست
زۆری ئاو بوو.

پاشان خوا کوله ی بۆ به پئی کردن و به رهه می باخ و مه زاری پئی له ناو
بردن. نشتن به داره کانه وه و به ته واویی رووتان دنیانه وه.

سپاو له شکری فیرعه ون دهره قه تی له شکری خوا نه هاتن. چۆنیان شه پر
له گه ل کردایه ن، نه شیر^(۱) کاری لی ده کردن و نه تیریش؟

لیره دا خه لکی میسر داماویی هامان و فیرعه ون و بی ده سه لاتیی
له شکریان بۆ روون بووه وه.

به لام به مه ش رانه چه نین!! نه مه ش وریای نه کردنه وه!! له م سهر و به نده دا
خوا له شکری کي تری هه نارد هه سهریان، که نه ویش چۆرک ئه سپی [سوون]
بوو.

نه م نه سپیانه، ههر به ته واویی ته نگیان لی هه لچنین، په نا به خوا!
ناو رایه خ و پیخه ف و جل و بهرگ و سهر و قزیان هه موو بوو به نه سپی.

خه ویان لی هه لگیرا. شه ویان به دهم کوشتن و تیا بردنی ئهم گیان له بهرانه وه ئه دایه سهر، تا رۆژیان لی ده بووه وه. چۆنیان به ریه ره کانج له گه ل ئه سپی بگردایه، نه شمشیر چاری ده کردن، نه گولله. سپاو له شکریش هیچ چه شنه یارمه تیه کیان له ده ست نه ده هات پێیان بکه ن؟

دوای ماوه یه کی تر خوا جوړی قربۆقی کرد به میملیان. ^(۱) به جوړیکی وا که خواردن و خواردنه وه و جل و بهر گیان هه موو پر بوو له قربۆق. قربۆقان زۆریان بۆ هیئان و ژبیانیان لی تال کردن. وه ها بلأوه یان کردبوو، له هه رکون و که له بهر تکی مالاندا هه بوون.

ئهم ئه ی واقاند؛ ئه و راده په پری؛ ئه وی تر بازی ده دا. که یه کیکیان لی ده کوژرا ده دانه ی تر ئه هاته وه جیی! ئه گه ریه کیکیان لی فری ده درا، پینجی تر له جییدا سهوز ده بوون. پیت و ابوو هه ر له ناو ماله که دا زاوژی ده که ن! سه ریا ز و پاسه وانانیش له بهر امبه ر قربۆقه وه داماو دا که وتبوون.

دوای هه موو ئه وانه، خوا ئاوقه ی به لایه کی دیکه و اتا لووت پژانی ^(۲) کردن.

[یانی:] به هوی بهر بوونی خوینی لووت، لاواز و که م هیژ ده که وتن. نه پزیشک چاری ده کردن؛ نه ده رمان به هره ی پی ده گه یاندن. کاتج به لایه کیان ده دی، به مووسایان ئه وت: مووسا! له پهروه دگارت وه پارئ ئهم به لایه مان له کۆلخا؛ ئه وسا ئیمه به ره و خوا ده گه پێنه وه. باوه ر ئه هیئین و به ره ی ئیسراییلت له گه ل ده تیرین.

(۱) میمل: به ره ه لست، دژ.

(۲) لووت پژان: خوین بهر بوونی لووت.

به لām که خوا له ته‌نگانه‌ی رزگار ده‌کردن، سه‌ر له نو‌ی په‌یمان‌ه‌کیان ده‌شکانده‌وه.

«ئه‌وجار ئیمه، [به‌لای] لافاو و کوله و ئه‌سپ‌ی و خو‌ین [به‌ربوون] و بۆ‌قمان هه‌ئارده سه‌ریان. به‌لām ئه‌وان ده‌مارگرژیان نواند؛ چوون کۆمه‌لیکی تاوانکار بوون». (۱)

چوونه‌ده‌روهه

ولاتی میسر بۆ‌تۆره‌مه‌ی ئیسراییل ته‌نگ و ته‌سکه‌وه بوو. میسری پر خیر و بیر، ئیترچ که‌لکیکی بۆ ئه‌وان هه‌بوو وه‌ختی له زیندانیکا ده‌ژیان، شه‌و و روژ به‌شیوازی جو‌راو جو‌ر، ئازار ده‌دران و سووکایه‌تیان پی ده‌کرا؟!

تاکی هه‌لیان کردایه، مه‌گه‌ر له جنسی ئاده‌میزاد نه‌بوون، ئیش و ئازاریان هه‌ست پی نه‌ده‌کرد؟!

خوا به‌مووسای راسپارد، له ناخی شه‌ودا، هاو‌پ‌ی له‌گه‌ل به‌ره‌ی ئسرائیل بکه‌ونه‌پ‌ی و له میسر وه‌ده‌رکه‌ون.

سه‌ریازانی چاو‌تیژ و بۆزه‌ن، به‌وکه‌ین و به‌ینه‌یان زانی و هه‌واله‌کیان به‌فیرعه‌ون گه‌یانند.

مووسا و به‌ره‌ی ئیسراییل داجوین و روویاننا له سه‌رزه‌مین‌ی پیرۆز. ئه‌وان تیک‌را دوا‌زده ده‌سته بوون، که هه‌ر ده‌سته سه‌رگه‌وره‌یه‌کی بۆ خۆی هه‌بوو.

رېنگەيان بەرەو شام و رېنگەيەکی ديارى کراو بوو. وشکانىهك له نتيوان دوو وشکانى دا؛ که موسا خۆى دوو جار ان پيادا رۆشيتبوو. (۱)

بەلام موسا بۆ خۆى مەبەستىكى هەبوو، خوا مەبەستىكى تر. ئەنجاميش بە بارى مەبەستى خوادا گەرا. موسا رېنگەي هەلە کرد و ئەو بە هەلەدا چوونەشى گەياندىيەو بە مەبەستە [تەقدیرە] کەى خوا.

موسا لای وابوو، لەگەڵ بەرەى ئيسراييلدا بەرەو باکور (۲) دەچن. بەلام لە تاريكى شەودا هاوړتيانى بەرەو رۆژههلات بردبوو. واتا: لەگەڵ دەريای پر شەپۆلى سووردا روو بە رووى کردبوو! [لەوئدا کەوتنە لالە و نزا: ئەى پارێزگار! ئەى پەنادەر! ئيمە لە کوێ داین؟ جواب بوو بەو: لە قەراخى دەريادان!]

کاتى سەرنجى پشت سەرى خۆيان دا، تەپ و تۆزىکيان بەدى کرد! لەشکریكى زۆر و زەبەند ئاسۆيان تەنى بوو!

لە ناکاو قېرە و هەرا بەرزەو بوو: ئاخىر کوپى عيمران! ئيمە چ خراپەيە کمان لەگەڵ کردبووى، تۆ ئاوا پيلانى لە ناویردنت بۆ دارشتين!

هيناماتتە گوێى دەريا با فيرەون بمانکوژى. ئەو هەتا وەکوو مشک رێى هەلاتن و خۆ دەريازکردنمان لى پراوه!

خۆ ئيمە هەرگيز بە خراب ناومان نەبردوو، ئائەمە تۆلەى چيە ليمانى دەستينتەو؟!]

(۱) جارى يەكەم بەويدا چوو بۆ مەديەن و جارى دووهم گەرايەو بە بۆ ميسر. «نوسەر».

(۲) باکور: شىمال.

بەوێ وازت نەهێنا، ئەو هەموو گەرت و مەینەتەت تووش کردین،
سەرەنجام کێشاماتتە ئێرە؟!

ئەوێ تا بەردەممان دەریایە و پشت سەرمان دژمن؛ هیچ رێگەیە کمان نییە
مەرگی لێ بەدەرا

لێرەدا تەواوی دنیا لە بەرچاوی بەرەیی ئیسراییل تارێک بوو. چاوانیان
زاقەوێ ببوو. بە تەواویی هەشە کە یاندا و کەوتنە چە و سرتە. هەموو بەجاری
دلیان نشتبەو لەرزە. نزیك بوو کێو بەرز و داکو تراوە کانیشت لە ترسانا
راتە کێن.

بەلام ئەو باوەرپەڕی موسا بە پەرورینی خۆی هەبوو رێی نەدا ترسی بە
دلی دا بێ.

ئەو خەڵکە ئا لەو کاتەدا دەنگێکیان هاتە گۆی کە شکۆی پیغە مەبەری بە
باشی تێدا هەست پێ دەکرا.

«ئە، مەترسن. من پەرورەندەم لە گەلایە، هەر بەم زوو دەروویە کم بۆ
دە کاتەو»^(۱).

خوا فەرمانی بە موسا دا، بە گۆچانە کە ی لە دەریاکە دا. کە لێی دا، دەریا
قڵەشا و ئاوە لە هەموو لاوە چەشنی کێو لە جێی خۆدا راوەستا.
دوازدە رێگا [کوروشە دۆل] ی^(۲) تیا دا دروست بوو. واتا: بۆ هەر
دەستە یە ک رێگایە ک.

(۱) شوعر: ۶۲.

(۲) کوروشە دۆل: دۆل، شیوی تەنگ و باریک.

ئەمجا مەردەم، بێوێ، پەڕینەوێ و بەسەلامەت گەییە قەراخی
دەلیاکەرەوێ دەریاوێ.

چوونە ژێر ئاوی فیرەوون

فیرەوون چاودێری بەرەو ئیسراییل بوو کە چۆن لە دەریا پەڕینەوێ و
ئاسوودە گەیشتنە ئەوێ.

بە سەربازانی وت: جا سەرنجی دەریا دەن چۆن بە فەرمانی من دەمی
کردووێتەوێ، کە ئەو هەلاتوانە بگرێ.
پاشان کەوتە بەر لەشکرەوێ و ملینا.

تۆرەمەوێ ئیسراییل دیسان هاواریان لێ هەستایەوێ: ئاها دژمن، ئاها
ستەمکار! خەریکە لە دەریا تێدەپەڕێ و دێ بە دوامانا!

تازە هیچ ھۆیک ناتوانی ئیمەوێ لە دەست رزگارکا. ھەر ئیستا ئەمانگاتی.
یا بە دیلی و سەر شوپری ئەمانباتەوێ میسر، یان ھەر لەم بیاوانەدا، غەریب و
بێ کەس ئەمانکوژی.

موسا وستی بە گوچانە کەوێ لە وشکانی دەریا بڤا، کە وێ کوو خۆی لێ
بیتەوێ. بەلام خوا تێی گەیاندا: «ئاسوودە لە دەریا بپەرەوێ؛ چوون ئەو لەشکرە
دەخنکی» (۱).

ھەرکە فیرەوون و سەربازانی گەیشتنە پانایی دەریا [کە وشک بوو]،
ئاوێ کە بە سەریانان هاتەوێ یەک (۲).

(۱) دوخان: ۲۴.

(۲) تەلە ئاوی، زیستە چێوێ نەچیر دەرچوو، سەگ بوو پێوێ «وەرگیر».

وهختی فیرعهون پهی بهراستی برد، جاسه رمهستی لهسهر په پری. «کاتی دیتی خه ریکه نه خنکی وتی: باوهرم ههیه که به راستی کهس بۆ پهرستن ناشی نه و کهسهی لی بهدەر توره مهی ئیسراییل پروایان پی هیناوه». (۱)

به لام بی خۆیه: «په شیمانی نه وانه هیچ ناژی، که به درژیایی ته مه ن خه ریکی گهنده کاریین و وهختی به کیکیان لی که و ته گیان که نشت، بللی نه و په شیمان بوومه وه». (۲)

«له و رۆژه دا که یه کئی له نیشانه کانی خوایان نیشان بدری، نه و کهسهی بهر له وهی پروای نه هینابی و کرده وهی چاکی نه بووبی، باوهر هینان تازه به هرهیه کیان پی نادا». (۳)

پی وترا: «تازه و دوا؟ تۆیه که تا ئیستا یاخی بووی و له ریزی سته مکاراندا بووی؟» (۴)

فیرعهون له ده ریا دا خنکا و قالی برایه وه.

تیاچوو، نه و سته مکارهی هه زاران پیا و مندالی به کوشتن و خنکاندن له ناو بردبوو.

فهوتا نه و له خۆ باییهی هه زاران هه زار کهسی به جه زره بهی درژ خایه ن، یان سیداره، فهوتاند بوو.

به للی، پاشای میسر له دووری دووره وه، به عه زه تی بیننه وهی کژشک و تهخت و ده سه لات که ی توونا و توون بوو. نه پزشکی هه بوو ده رمانی کا، نه ناوالیک خه می بۆ بخوا و نه چاو نکیش له بۆی بگری.

(۱) یونس: ۹۰.

(۲) نساء: ۱۸.

(۳) نه نعام: ۱۵۸.

(۴) یونس: ۹۲.

بهره ی ئیسراییل پروایان به مهرگی نه ده کرد. ئه یانوت: فیرعه ون مردنی بۆ نییه. مه گهر ئیمه خۆمان شایهت نین که بۆ ماوه ی چهند روژان خواردن و خواردنه وه ی له خۆ ده گرتوه [که چی ههر ده شما]؟!

ده ریا لاشه که ی خسته سهر ئاو، جا له مردنی دُنیا بوون. خوابه فیرعه ونی فهرموو: «ئه مپوؤ لاشه که ت ده خهینه سهر ده ریاوه که بیه په ند بۆ ئه وانیه ی له پاش تو دین». (۱)

به ئی، لاشه ی فیرعه ون نیشانه یه ک بوو، بۆ بینه ران و په ندیکیش بۆ ئه وانیه ی په ند وه رگرن.

له شکری فیرعه ونیش سه رپاکیان چوونه ژیر ئاو و تاقی زیندوو نه مایه وه. میسریان له شوین جیماو، له خاکی پان و به رینی ئه و ولاته به شی جی قه بریکیان پێ نه برا که تیایدا بنیژرین.

«زورئک باخ و کانی و چهند مه زرا و جی و شوینی پر خیر و بیрман له پاش جی ما، که تیا دا به خوشی رایان ده بوارد! ئیمه به و جوړه دامان به گه لیکێ تر؛ نه ئاسمان بۆیان گریا، نه زهوی و نه ده رفه تیکیشیان پێ درا». (۲)

له وشکی دا

[سه ره نجام] به ره ی ئیسراییل گه یینه سهر وشکانی پر له ئارامش. ئه وانیش وینه ی ده سه لاتدارانی سه ره به ست له ناخی ئه و هه وایه دا پشوویه کیان دا.

لەوێدا ئیتەر، نە ترسی فیرعه و نیان لە دڵدا هەبوو؛ نە هی هامان و نە سەریازاتیش.

ئاسوودە و دلتیا ئەهاتن و ئەچوون. جگە لە خوا باکیان لە کەس نەبوو. بەلام چوون ئەوان پەرورەدە و هۆگری شار بوون، لەو بیاوانەدا تیشکی خۆر ئازاری دەدان.

ئەوان لەوئ میوانی خوا بوون. نەت بیستوو و پاشایان، لە میوانانی خۆیان چۆن رێژ دەگرن؟

چادریان بۆ هەڵدەدەن و لە تینی خۆریان دەپارێزن؟
ئاشکرایە جوامیتری خوا باتترین جوامیتریە و خوا لە هەموو کەس رێژگرتەر!

[ئەو تا] فەرمانی بە هەوران دا سیپەریان بۆ بکەن، بە لە سیپەری هەوردا رێ بپەرن. لە وەختی رۆشتنیان، هەوریش ئەرپرۆشت و کاتی وەستانە وەشیان رادەوێست.

بەرە ی ئیسراییل توونیەتی زۆری بۆ هیئان و ئاویش لەو بیاوانەدا دەست نەدەکەوت. نە چۆم و جۆبارێکی لێ بوو نە چاوانە یەکیش.

چوون بۆ لای مووسا و لە دەست توونیەتی سکالایان دەست پێ کرد. چەشنی مندال کە چۆن هانا دەباتە بەر دایکی و دەستەو دامانی دەبێ.

مووساش لە پەرورەندە ی پارایەو! کیی شک دەبرد جگە لەو؟

خوا پێی فەرموو: «دە بە گۆچانە کەت لەو بەردە ی دە! [کە لێی دا] دوازدە کانی لێ هەلقوڵی، هەر دەستە یەك جیبی ئاوخواردنەوێ خۆی دەزانی».^(۱)

پاشان برسپه تې تهنگي به توره مهی ئیسراییل هه لچنی. بهرۆکی مووسایان گرتوه؛ وینهی مندا لآن که بهرۆکی دایکیان ده گرن و یارمه تی لی ده خوازن.

ئه مجاره وتیان: تۆ له ولاتی پر خیر و بیر و پر له باخات و بژیوی میسرت ده ربه پړاندین؛ ده جا ئیسته له م بیا وانه دا کی بژیومان ئه داتی؟ مووسا په نای برده وه بهر پهروه رینی! کیی تری هه بوو ئه وی لی به ده ر؟! خوا رۆزی بۆ به پړی کردن.

بژیویکی چه شنی هه لوی بۆ باراندنه سهر گه لای دارانه وه. په له وه ریکشی بۆ هه ناردن، که به سهر لق و چلی دارانه وه به ئاسانی بۆیان ده گیران.

ئه و دوو خۆراکه بریتی بوون له مهلی شیلایه و گه زۆ که خوا له بیا وانه به وانه په زیرایی له گه لی ئیسراییل کرد.

سپله یی گه لی ئیسراییل

گه لی ئیسراییل به هوی کۆیلایه تی و ژیر چه پۆکی درێژخایه ن، ره وان و ئاکاریان تیک چوو بوو.

چه شنی مندا ل هه ر ساتی خوازیاری شتیک و هه ر ده می له سهر به زمیک بوون.

مه ردمیکي بی سغه ت و پر سکا لا و دلئاسکیان لی ده ره اتبوو. هه ر چیان لی قه ده غه ده کرا، له بهرچاویان شیرین ده بوو. چیشیان پی ئه درا به لالو ته وه بۆیان ده پروانی.

زۆری پئی نه چوو به موسایان وت: ئیمه ئهم خۆراکه ته نیا به و ئهم هه لۆا و گۆشته مان به ته وای لی بیزراوه. ئیشتیامان له سه وزه وات و دانه و ئیله به. «موسا! ئیمه به یه کجۆر خوار دانه وه نامانکرئ. له پهروه رنده ت وه پارئ له وه ی زه وی شینی ده کا، وه کوو سه وزه وات و خه یار و سیر و نیسک و پیواز بۆمان به ره هم پینئ».(۱)

موسا لهم داخوازیه سه یره یان به حته وه بوو. به ده نگیکی تیکه ل به دژایه تی و سه رسامی و به گزا چوونه وه وتی: «[باشه] ئیوه چاک به خراب ده گۆر نه وه؟!»(۲) دانه و ئیله و سه وزه وات ئه ئینه جیی ئه و گۆشت و هه لۆایه که ده ستی ده ستداران ناکه وئ؟! ئایا خۆراکی وه رزێران جیی خۆراکی پاشایان ده گرته وه؟ هه ست و سۆزێکی چه ند بئ فه را بۆ چوونێکی چه ند ناحه ز! به لام به ره ی ئیسراییل ده ست هه لگری داخوازه که یان نه بوون. بئ پسانه وه دانه و ئیله و سه وزه واتیان له موسا ده خواست. موسا پئی وتن: «ئه وه ی ئیوه داوای ده که ن له هه ر شار و دێیه کا هه به. بۆ خۆتان بچه شارێک، دخوازه که تانی تیا دا ده ست که وئ».(۳)

دژایه تی به ره ی ئیسراییل

به ره ی ئیسراییل چوو بوونه سه ر ئاکاری مندا لآن. چه شنی مندا لی لاسار، چییان پئی فه رمان ئه درا، به ره ه لستی ئه وه ستان و ده ستیان ئه دایه

(۲) به قه ره: ۶۱.

(۱) به قه ره: ۶۱.

(۳) به قه ره: ۶۱.

گالته پئی کردنی.

وهك بلیی به لازمیان ده زانی، هر چییان پئی ئه و ترا پیچه وانه ی بکه نه وه.
عهینی مندالی لاسار، که پئی بلین ههسته دانیشی؛ بلین دانیشه، هه لسیته
سه ر پئی. بلین بی دهنگ به، قسه بکاو بلین قسه بکه، دهم قونجینی.
جگه له رکه بازیی مندالان، ناپاکی تاوانا کار و سووک بۆروانیکی دژمانه
و گیل گه وجیه کی شیتانه شیان تیا دا ده بینرا.

هر به ئاوات بوون بچنه شارێك و خوار دنیان بیته ئه و دانه و ئله و
سه وزه واته ی به عه زه ته ی بوون.

پیشان و ترا: «بچنه ناو ئه م شاره وه هه رچی ده خۆن و ده خۆنه وه ئاره زووی
خۆتانه. هر له ده رگا که ی وه ژوور که وتن سوژده به ن و بلین: پهروه رنده مان!
ئه رکی قورسمان مه خه سه رشان؛ ئه مجا ئیمه له گونا هه کانتان ده بوورین و
پاداشی چاکه کارانیش زۆر تر ده که یین» (۱).

له م فه رمانه ی خوا رکیان هه ستا و به نا به دلّی و گالته کردن و قنگه خشی
چوونه ناو شاره که وه.

«له ری لاده ران چییان پئی و ترا بوو، به پیچه وانه که ی ره فتاریان
ده کرد» (۲).

سه ره نجام، خوا به لای بۆگه یانندن تووشی نه خۆشی وه بای کردن، تا
وه کوو مشك هاتن به لادا.

کاتی فه رماتیکیان پئی ئه دره، له په ستا پرس یاریان له باره وه ده کرد و

بیزارییان لێ دەردەبەری. چەشنی کەسێک حەز لە ئەنجامی کارێک نەکا و بە پرسیاران بێ مەیلی خۆی لێ دەربەری.

لە ناو بەرەوی ئیسراییلدا کابرایەکی کوژرا و ئەوان ئەم رووداوەیان زۆر بێ گران بوو. چون ئیشیان روون نەبوو کۆشتوو بەتێ، تەقالا بۆ دۆزینەوێ کۆژەر، بوو بە کێشە یەکی کۆمەڵاتی.

چوون بۆ لای موسا و پێیان وت: راسپاردەوی خوا! لەم کێشە یەدا یارمەتیمان بدە و لە پەرورەندەت داواکە، ئەم کۆژەرەمان بێ بناسین.

مانگا

موسا لە خوا پارایەو. ئەویش فەرمانی بێ دا، بە گەلی ئیسراییل بۆ، بۆ روون بوونەوێ کارەساتە کە مانگایەکی سەرپرن. بەرەوی ئیسراییل شانیان کرد بە پرسیاری یەکی لە شوێن یەکی و گەمە و گالته دا.

کاتی موسا وتی: «خوا فەرمانی بێ داوێ مانگایەکی سەرپرن، لە جوابدا وتیان خەریکی گالته مان بێ دەکە ی؟

موسا وتی: بە خوا پەنا دەبەم لەوێ بچمە ریزی نەزانیانەوێ [گالته بە خەلکی بکەم].» (۱)

ئێتر شانیان پیاکرد. وتیان: «لە پەرورەندەت وەپاری، بۆمان روون کاتەوێ چۆن مانگایەکی؟ وتی: ئەفەرموی: مانگایەکی، نە ئەوەندە پیرە و نە جوانیشە، ناوەنجیە. چۆنتان فەرمان بێ دراو، بیهێننە جێ.» (۲)

بەمەوێ خۆیان بۆ نەگیرا و پرسییان بۆ رەنگی مانگاکە. وتیان: «لە پەرورەندەت بخوازە رەنگە کە یمان پێی بێی.

مووسا پێی راگەیاندن: پەرورەدگار ئەفەرموی: مانگایەکی زەردی وەها، کە چاوپێکەوتنی مرۆ خوشحال دەکا» (۱).

کە پرسیاریان نەما، یەکیکی تریان تاشی. وتیان: «لە پەرورەنت بپارەو، با جوان تیمانگە یەنێ چۆنە. چۆنەتی ئەم مانگایە سەری لێ شێواندووین. ئەگەر خوا مەیلی لێی ئەمجا دەزانین چ بکەین.

وتی: ئەفەرموی: نە راهاتووێ جووت بکا و نە ئاویش دەکێشی بۆ زەوی. لە کە و پەلەشی پێو نییە» (۲).

لێرەدا وەستانەو. چوون وتیان: ئەگەر خوا حەز بکا ئێمە پەیمان بە راستی بردوو.

کەوتنە سەر راستەپێ. بەلام دیسان پرسیاری یەک لە دوا یەک تەنگی پێی هەلچنین.

ئەگەر مانگایەکیان سەر بپریایە، بە ئامانجی خۆیان دەگەشتن. بەلام ئەوان خۆیان دڵ پەنگاو کرد و خواش دڵ پەنگاوتری کردن.

کەوتنە تەقالا بۆ دۆزینەوێ مانگایەکی زەردی، رەنگ رووشنی ناوەنجی، کە نە جووتی کرد بێ و نە ئاویشی بۆ زەوی کێشا بێ.

دیارە مانگایەکی وەها شتێکی بەلاجهوییە. چوون مانگا یا پیرە یا جوان هەشە ناوەنجی بێ، بەلام زەرد نییە. ناوەنجی زەردیش پەیدا دەبێ، بەلام

رهنگی روشن نییه. مانگای ناوه جی زهردی روشنیس ده سده که وی، به لام
رامی زه وی کیله. هی واش هیه ناوهنجی زهردی روشنه و زه ویش ناکیلې؛
به لام له وانه یه مه زرا ئاو ده دهن.

گه پان و ههر گه پان، تاکوو خویان به ئاکامی ئه و چنۆکیه یان په یان برد.
خوی چونه؟ ئه ی رهنگی چونه؟ چنۆ چونه؟ به ته وایی وهره ز بوون.
خوا حه زی کرد قازانجیک به مندالیک [کوپک] ای بی باوک بگه یه نی. ئه و
مانگایه خوی ناویشانی دابوو، له لای ئه و کوپه دهستیان که وت. «به
پاره یه کی زور زه به ند، لیان کپی و پاشان سهریان پری. که نزیک بوو ئه و
کارهش نه که ن». (۱)

خوا فهرمانی دا، به تیکه یه که له گوشتی ئه و مانگایه له کوژاوه که دهن، تا
گیانی تی بیته وه و ناوی کوژه ره که یان پی بلئی. ئاکامیش هه روا بوو.

دهستوور [قانون]

گه لی ئیسراییل له ژبانی حه یوانی رزگار بوون و گه یشتن به ژینیکی
شایانی ئاده میزاد.

له بیاوانا وئنه ی ده سه لاتدارانی ئازاد، رۆژ و شه ویان ئه دایه سه ر. به و
بۆنه وه ئاتاجی ده ستوور و به رنامه یه کی خوایی بوون، که هه م راسته پړئی
ژبانیان نیشان داو هه م داوهریشیان له نئواندا بکا.

مرۆ، کاتی ده توانی مرویانه بژی، به پیی ده ستووری خوایی و رینموونی

پهروهردگار کارو باران به پړتوه بهرئ.

جیهان تاریکستانه، نه گهر روښنایی نه وانه نه بئ که له پهروهړتیا نه وه
پښان گه یشتووه.

نه و روښناییه روښنایی پیغمبرانه، که مرو راسته پړئ پی نه دوزیته وه.
نه وهی بهم روښناییه ښاره زای رڼ نه بو بوی، له رڼ لاده رڼکه چپو له
تاریکی ده کوتئ.

بروا به روښناییه کی جیا له مه، بروایه کی نابه جئ و دور له تاو وه.
خو له بیر و باوهری هاو بهش دانه و جووله که و گاور و نه فسانه کانیا
تنگه یشتون، که چونه؟!

ده زانستیش [به ته تیایی] نه زانیه؛ ده مېکاریه، گومانه. «نه وانه هه
وه دواي گومان ده که ون؛ گومانیش جئ راست ناگرته وه»^(۱).

نه خلاق [له ثابین و پراو] یش، شتیکی دامه زراو نیه. وانا: ده مې به ره و
کزیی ده چئ؛ ده مې سهر رڼزیی ده کا. نه ت دیون نه وانه ی شو ښکته و تووی
پیغمبران نین، چو ن مافی خه لکی دابر ده که ن؟! چو ن له پره و سنوور، تی
ده پرن و ده بنه به نده ی هه واو هه وهس؟!

ده ستوور و به پړتوبه رایه تی [دور له ثابین] مله وړپی و ده س درڼزیه به
سهر گیان و مالی خه لکی دا.

به رپرس و فرمانه وایانت نه دیتووه - له وانه ی خوا ناسن و له ثابین
پراون - چو ن هیچ رڼزیک بو ثامانه ت دانائین و مالی خوا و گیانی مه رد م و

ماڧى مەردەم پىي شىل دەكەن؟!

لە مەردەمیان دەۋىست بەندايەتییان بکەن، دەستە دەستەیان دەکردەۋە،
پاشان پیاۋەکانیان ئەکوشتن و ژنانیان ئەهیشتنەۋە؟!
بىستوتە لە شەپرى [جیهانی] یەكەم و دووهدا چەندە مەردەم
کوژران؟! (۱)

دیاره دانىشتوانى جیهان - ئەوانەى لى به دەرکە پەرۋەرندە روڭشایى پى
به خشیون - لە ناو تاریکایەكى پر به پردان.
تاریكى لەسەر تاریکیه که [که ئەگەر کەسى] دەستى دەرپىنى لە وانەیه
نەپىنى. ئەۋەى خوا روڭشایى پىشان نەدا، روڭشایى شک نابا. (۲)
پيغەمبەرلەرلەر مەردەم لە چۆنیەتى ئایین و چۆنیەتى ژيان تیدەگەیهنن.
چۆنیەتى خواردن و خەوتن و هەستان و دانىشتنى ناو کۆمەلیان پى فیر
دەکەن.

پيغەمبەرلەرلەر مەردەم رادەهینن، کە باوکیكى دلسۆز جگەرگۆشەکانى بۆ
ژيان پەرۋەردە دەکا.

ئادەمیزاد چەشنى مندال، پتر لەۋەى لە سەردەمى منالیا نیازی به
راهیئانى داک و باب هەبى، لە گەۋرەیییدا ئاتاجى رینموونى پيغەمبەرلەر.

---

(۱) بە پىنى لىکۆلىنەۋەکانى «ئەلیس تاۋنسد»ى سیاسەت زانى ئینگلیسى،
ژمارەى بریندارانى شەپرى جیهانى یەكەم پتر لەسى و حەوت ملوین کەس بوون
کە (۸۵۴۳۵۱۵) کەسیان تیداچوون. دیسان به وتەى میستیر «میکستن»ى
ئینگلیسى هەژمارى زامدارەکانى شەپرى جیهانى دووهم لە پەنجا ملوین تپەپرى.
«نوسەر».
(۲) نوور: ۴۰.

ئەوانەى دەستور و بەرنامەى ئاسمانيان پىي نەگەيشتوۋە، و ئاكارى
پيغەمبەرانيان فير نەكراۋە ۋەكوۋ دارى وشكەلان، تەنيا بەريان، لار وگپىي و
درك و دالە.

تەۋرات

خوامەيلى لىي بوۋ ھۆزى ئىسرائىل ۋەكوۋ ئەۋگەلانەى بە ھۆى بىي
ئاگايى لە پەيام و رىتموۋنى خواتياچوۋ بوۋن، لەناۋ نەچىي. ئەۋانيش چەشنى
ئەۋ نەتەۋۋانە رىي ھەلە نەگرنە بەر و چىۋ لە تاريكى نەكوتن.

بەۋبۇنەۋە فەرمانى بە موسا داسى رۇژان رۇژوۋ بگرىي. پاشان پروا بۇ
«توۋرى سينا»، كە پەرۋەرنەدى گفتوگۇى لەگەل بكاۋ پەيامىكى بداتىي،
يىكەن بە رىي پىشانىدەرى خۇيان.

چوۋن گەلى ئىسرائىل گەلىكى باۋەر نەكەر بوۋن، موسا حەفتا پياۋى لە
ناۋ ھۆزەكەيا ھەلبۇارد، كە شايتە مەسەلەكە بن. موسا بە ھاروۋنى براى
وت: «تۆلەباتى من لە ناۋ ھۆزەكەمدا بە. كارو بار رىك و پىك بكە و دواى
خراپكاران مەكەۋە».(۱)

چوۋن ئاشكرايەكە كۆمەل، نيازى بە سەرپەرست ھەيە.
موسا بەرەۋ ژۋانگەى پەرۋەرنەدى كەۋتە پرىي. سۆزى گفتوگۇ لەگەل
خۋا، موساى بە پەلەگەياندە توۋر خۋا لىي پرسى: «موسا! بۇۋا تۆلە
ھۆزەكەت بە پەلەترى؟ وتى: پەرۋەرنەدم! [ئەۋانيش] بە شوئىنى مەنەۋەن.

بۆيه په لېم كړد زووبگه م به تۆ و لېم رازيى بى». (۱)

خوا فەرمانى دايه كه ژوانه كه ي چل شهوى ته وار درېزه پى بدا.
موسا گه يشته توورى سينا و خوا له گه ليا كه و ته وتوويژ. راز و نيازى له
گه لدا كړد و ورده ورده له خوى نزيك كړده وه. موسا هه ست و سۆز ژورى
بۆ هېناو وتى: «په روه رنده م! خۆت نيشانده با بت بينم» (۲)
خوا نه يزانى موسا به رگه ي نه وه ناگرئ؛ «چون چاوان خوا نايين و نه و
چاوان ده بينى. خوا هره وردين و ناگاداره». (۳)

كيو به كيويى خوى به رگه ي و ته ي ناگرئ، تابگا به تيشكيشى. «نه گهر
ئيمه هم قورئانه مان بنار دايه ته سهر كيويك، ده تبينى نه نه وي، و له ترسى
خودا له ت و پت ده بو». (۴)

له و روه وه فهرمووى: من بۆ تۆ نايينرېم، به لام پروانه بۆ نه وكيوه؛ نه گهر
نه و توانى خوى راگرئ، جا تۆش ده توانى من بينى.

كاتى خوى ده رخست، كيوه كه ي به يه ك جار، پرېش پرېش كړد و موسا
له سهر خوى چوو.

كه هوشى به خۆدا هاته وه وتى: پاكي هه ر بۆ خۆته. من په شيمانم و
يه كه مين خاوه ن باوه رېم.

فهرمووى نه ي موسا! من تۆم به گفتوگو و په يامه كانم له ناو مهر دما
هه لېژارد. چت پى نه دهم و هري گره و له شوكرانه بژېران به. (۵)

(۲) نه عرف: ۱۴۳.

(۱) تاها: ۸۴، ۸۳.

(۴) حشر: ۲۱.

(۳) نه نعم: ۱۰۳.

(۵) نه عرف: ۱۴۴، ۱۴۳.

مووسا ئەو پەراوەي^(۱) کە گەلی ئیسرايل لە ھەموو بارێکەوێ ئاتاجی پەندە جۆراو جۆرەکانی بوون وەرگرت.

خوای فەرمانی پێدا، بە تەواوی ھێزیوێ رایگرئ و بە ھۆزە کەشی بلی، بە باشی پارێزگاریی لی بکەن.

وێختی مووسا گەراپەوێ بۆلای ھەوتا پیاوێ کە ی خزمی و ھەوالی ئەو نەعمەتە ی دانئ کە خوا پیتی بە خشیبوو، بە زاراوێ کە ناشیرین و بی شەرمانەوێ، وتیان: «ئیمە پروات پی ناکەن، تا کوو روون و ئاشکرا خوا نەیین».^(۲)

خوای ھۆی ئەو بی شەرمییەیان، بەر توو پەیی خۆی خستن و لە کاتیکا دەیانروانی تریشقە لی دان.

ئینجا بۆیان دەرکەوت، ئەوان لە بەرامبەر ئەو ھەورە شریخەوێ خۆیان بۆ راناگیرئ. ئیتەر چۆن دەتوانن بەرامبەر جلووی داھینەری تریشقە، خۆ راگرن! مووسا لە گەل پەرورەنتی قسە ی کرد، وتی: «پەرورەندەم! ئە گەر مەیلت لیایە زووتر دەرکۆشتن! ئایا دەرکۆشتن بە تەوێ بە تەوێ ئەو کارە ی بپێک لە نەزانەکانی ئیمە کردوویانە ھەموومان لە ناو بەری؟!»^(۳)

خوای نزا کە ی مووسای گیرا کرد و پاشا مردن زیندووی کردنەوێ کە بە لکوو سپاسکار بن.

(۲) بە قەرە: ۵۵.

(۱) پەراو: کتیب، دەرکەر.

(۳) ئە عراف: ۱۵۵.

گوێره که

به ره ی ئیسراییل چهن سه د سالیك بوو له میسر دا له گه ل هاویه ش
دانهران ژیانان نه دایه سه ر.

به چاوی خو یان قیبتیه کانیا ن له و و لاتهدا ده بی نی که خه ریکی په رستنی
شتی جو راو جو ر بوون.

[ورده ورده] ناحه زی هاویه ش دانانیا ن له بیر چوو بووه وه. پاشان، چو ن
ئاو، داته داته ناو ما له کو نی بن فش، هه رواش له زه تی نه و رێبازه تکا بووه ناو
دلانی نه وانه وه.

هه ر له ده رفه ت ده گه ران، چو ن ئاو له لیژاییه وه سه ره و خوار ده یته وه،
ئاوا به ر بی نه وه ناو نه و بیر و باوه ره وه. دل یا ن له راسته دا نه ما بوو. ئاوه زیان
نه خو شی سه ری لی دا بوو. راسته پریان که ده بی نی، خو یان لی ده یوارد و
تووشی هه له ری نه هاتن، ملیان پتوه ده نا.

که له ده ریا په ری نه وه: «هۆز ئکیان به رچاو که وت خه ریکی په رستنی بتان
بوون. به مووسایان وت: په ره ستوو به کی وه که په ره ستوو ه کا نی نه وانه مان بۆ
په یدا که». (۱)

مووسا رکی لی هه ستان و پی وتن: «ئیه گه لیکی به راستی دوور له
ئاوه زن!» (۲)

یه کجار سهیره! په رتی تا چ راده! ئاخه ر خوا چا که ی له گه ل کړ دوون و

سهری خستوون! ټوہی به ټیوہی به خشیوه له دنیا دا به که سی تری نه داوه!
 «پاشان لیم ده خوازن» جگه له خوا په رستوویه کی تر تان بۆ په یدا که م!
 باوه کوو هر خواش، له هه موو خه لکی دنیا پایه به رزتری کردوون؟»^(١)
 مووسا چوو بۆ «توور» و ماوہ یه ک لیان دوور که و ته وه. له و خوله دا که و تنه
 ناو داوی شه یتان و تووشی هاریکار دانان بوونه وه.

هر له ناو خوږیانا کا برایه کی ناسراو به سامیری؛ «په یکه ری
 گوږه که یه کی بۆ ده رختن، که بۆره بۆړکی لیو ده هات. سامیری و
 شاگردانی وتیان: ټانه مه خوی ټیوہی و خوی مووساشه، [جا مووسا
 ټه مه ی له بیر چوو].»^(٢)

ریز و خوښه ویستی ټه و گوږه که، وای له گه لی ئیسراییل کرد، که پ و کوږ
 ټاسا که و تنه کړنووش لیبردنی.

«ټایا ټه وانه ناینن، [ټه و گوږه که یه] نه و لایان ټه داته وه، و نه ده شتوانی
 زیانیک یان قازانجیکیان پی بگه یه نی.»^(٣)

یا نازان نه ده توانی قسه یان له گه ل بکا و نه ری پیشانده ریشیان بی؟^(٤)
 هاروون ټیکوښا له و کاره یان و هر گیرئ. پی و تن: خزمینه! ټیوہ به م
 گوږه که هه لځه له تاوون. خوی ټیوہ، رۆزی دهری ټیوہ یه. وهرن به گوتم که ن و
 ټه وهی ده یلیم بیهیننه جی.»^(٥)

به لآم گه لی ئیسراییل، گیرۆده ی فیل و جادووی سامیری ببوون و

(١) ټه عرف: ١٤٠. (٢) ټاها: ٨٨.

(٣) ټاها: ٨٩. (٤) ټه عرف: ١٤٨.

(٥) ټاها: ٩٠.

گوږړه‌که، دلّی بردبوون. نه‌یانوت: «ئیمه ده‌ست له کارمان هه‌لنا‌گرین، هه‌تا موسا نه‌یته‌وه بۆ ناومان.»^(۱)

سزا

کاتی خوا موسای ئا‌گادار کرد، که سامی‌ری به‌ره‌ی ئیسرایلی له‌ ری
لاداوه؛ به‌ توو‌په‌یی و دل‌گرا‌نییه‌وه گه‌پایه‌وه بۆ لایان.

[له‌ به‌ر خوا] هه‌م له‌ هۆزه‌که‌ی توو‌په‌ بوو، هه‌م له‌ هاروونی براشی. وتی:
«هاروون! وه‌ختی دیت نه‌وانه له‌ ری ترازون تۆ بۆ پپه‌ره‌یت له‌ من نه‌کرد؟
خۆشت سه‌رپیچیت لی‌ کردم!»^(۲)

هاروون داوا‌ی لی‌بوردنی کرد و تی: «من له‌وه ده‌ترسام تۆ بلی‌ی: دوو
ده‌سته‌یت خسته‌وه‌ته ناو به‌ره‌ی ئیسراییل و فه‌رمانی منت به‌جی
نه‌هیناوه!»^(۳) هۆزه‌که‌م ده‌سه‌لاتیان له‌ ده‌ست سه‌ندم و نه‌وه‌نده‌ی نه‌ما بوو
بشم کوژن!»^(۴)

نه‌مجا موسا وتی: په‌روه‌رنده‌م! له‌ من و هاروون بیو‌وره و به‌زه‌ییت پیمان‌ا
یته‌وه. تۆ له‌ هه‌موو دل‌سۆزان دل‌سۆزتری.»^(۵)

پاشان رووی له‌ سامی‌ری کرد و لی‌ی پرسی: «تۆ مه‌به‌ستت له‌م کاره‌ چ
بوو؟»^(۶)

سامی‌ری دیانی به‌ تاوانی خۆدا ناو وتی: «نه‌فسم نه‌و کاره‌ی له‌ به‌ر چاو

(۱) تاها: ۹۱. (۲) تاها: ۹۳، ۹۲.

(۳) تاها: ۹۴. (۴) ئه‌عراف: ۱۵۰.

(۵) ئه‌عراف: ۱۵۱. (۶) تاها: ۹۵.

شیرین کردم.

مووسا پټی وت: ده پرؤ [بیکیشه]، ده بی تا ماوی هر بلټی: لیم نزیك مه بنه وه! (۱)

مووسا له ناو مه‌ردمی وه ده‌رنا. ئیتر به ته‌نیا ده‌گه‌راو تاقي ته‌نیا ده‌ژیا. چه‌شنی گیان له به‌ری کیوی، نه‌توخنی که‌س ده‌که‌وت و نه‌که‌سیش توخنی ده‌که‌وت.

کام جه‌زربه له مه به ژاتره؟!

به‌لټی، ئه‌وه‌ی هه‌زاران که‌سی تووشی رټبازگه‌ی پیسی هاویه‌ش بۆ خوا دانان کردوو، ده‌بی خه‌لکی قیزی لی‌بکه‌ن و دووری لی‌بگرن.

هر که‌س جیایی بخاته به‌ین خوا و به‌نده‌کانی، ده‌بی جیایی بخه‌رته ئیوان ئه‌وو به‌نده‌کانی خواوه.

ئه‌وه‌ی له سه‌رزه‌میني خوادا مه‌ردم بۆ هاویه‌ش دانان بانگ ده‌کا، تاوانباره. ده‌خوازئ هه‌موو سه‌رزه‌منی خوی لی‌بکه‌رته به‌ندیخانه. دواپی مووسا هاته وه به‌لای گوڤره‌که له‌حنه‌تییه‌که‌وه. فه‌رمانی دا سووتاندیان و هاویشتیانه ناو ده‌ریاوه.

[له‌م ئالو گوڤره‌دا] به‌ره‌ی ئیسراییل سه‌ره‌نجامی گوڤره‌که‌که‌وه هیچ و پووچیان به‌باشی بۆ ده‌رکه‌وت.

لټره‌دا مووسا رووی ده‌می له‌هۆزی ئیسراییل کرد و پټی وت: «خزمانی من! ئیوه به‌په‌رستی گوڤره‌که، زلمتان له‌خۆتان کرد و بی‌نه‌وه بۆلای به‌

دییهنهرتان و [تاوانکارانی خوٚتان] له ناو بهرن به لای به دییهنهرتانهوه، ئهم کارهتان بۆ چاتره». (۱)

ئوسا ههر واشیان کرد. [واتا:] ئهوانه ی بهنده یی گوٚره که یان نه کردبوو، گوٚره که په رستانیان کوشت و خواش په شیمانی لی قه بوول کردن.

خوا پی راگه یاندن: «ئهوانه ی بوونه گوٚره که په رست، وه بهر توو پیه یی خوا ده که ون و ههر لهم دنیا به دا زه بوون ده بن. ئه وه ی درۆ هه لبه سته، وای پاداش ده ده ی نه ره». (۲)

به لی، سه ره نجامی گوٚره که په رستان و هاریکار بۆ خوا دانه ران، تارۆزی په سلان، ئاوا به!

ترسه زالی گه لی ئیسراییل

به ره ی ئیسراییل له میسر دا به ئه خلاقى کۆیلا به تی و زه بوونی و ژیرچه پۆکیه وه داها تبوون. مندا لانیان له و کهش و هه وایه دا گهروه ببوون. لاوانیان ههر به و فهره نکه وه پێیان نابوو په ریی و له گوٚر که و تبوون. به و بۆنه وه بیرى سه ره به ستیان ههر له دلدا نه مابوو. باسی خه بات و تیکوشانیان هه رگیز به خه یا لا نه ده هات.

ژیانیان له غه ربییا ئه دایه سه ر. نه نشتمانێکیان بۆ خوٚیان هه بوو، نه ده سه لاتیکی سیاسیش.

خوا فه رمانی به مووسا دا بوو، بیانباته سه رزه مینی پیروژ که له ویدا نازاد

و سهر به خو بژین.

مووسا به ره ی ئیسراییلی ده ناسی که چه نده خو پری و ترسه زالن.
[هه ر بویه] دهستی دایه تیگوشان، که زاتیان بنیته بهر و ترسی ئه و
رینگه یان له دل ده رکا.

چوون گه لیکی سته مکار به سهر مه لبه ندی پیرۆزدا زال بوون، که و پرای
به هیژ بوونیان له شه ریشدا گه لیك به هیژ و لیها توو بوون. دیاره هۆزی
ئیسراییل نه ده چوونه ئه و سهرزه مینه، تا کوو سته مکاران چۆلیان نه کردایه.
مووسا وه بیرى هیئانه وه که خوا چه ندى چاکه له گه ل کردوون و چۆن
به سهر هه مواندا سهرى خستوون. به لکوو بۆ خه بات له ریی خوادا ئاماده
بین و په ی به بئ نرخی ئه م ژبانه په سته بهرن.

«مووسا به هۆزی خو ی وت: هۆزی من! ئه و چاکانه ی خوا له گه لی
کردوون، له بیر مه به نه وه. له ناو خۆتانا پیغمبهرانی بۆ به ری کردن و چه ند
پاشاشی لی پیدا کردوون. ئه وه ی به ئیوه ی به خشی، به هیچ که سی تری
نه داوه.» (۱)

دوایی پی و تن: ئه و سهرزه مینی پیرۆز له بهر ده ستاندا یه. ته نیا
رینگه شتان خه باته و سه ندنه وه یه تی له دهستی دژمنان. وه ختی یه زدان
شتیکی له چاره نووسی که سیکا گونجانده که پی بگا، ریی پی گه یشتنی بۆ
ئاسان ده کا و خواستی یه زدان هه ر دیته جی.

«گه لی من! بچینه ناو ئه و مه لبه نده پیرۆزه وه که خوا بۆ نووسیون.» (۲)

مووسا نگرانی ئه وه بوو كه خهسله تی ترسنۆكى يه كه يان به سه را زال
بيته وه. له ورووه پي راگه ياندن: «به ره و پاش مه گه رينه وه، ده نا ده چنه
ريزي زيان ليكه وتوانه وه».(۱)

[له ئه نجاما] ئه وه ي مووسا لي ده ترسا هاته دي. له جوابي هه موو
رينمونيه كانيا وتيان: «گه ليكي سته مكار له و لا ته دان؛ تا ئه وان جي
نه هيلن، ئيمه ناچينه ناويه وه!»(۲)

به ئارامي و له سه رخۆيييه وه ئه يانوت: وه ختي ئه وان چوونه ده ري،
ئيمه ش ده چينه جيان.

«دوو كه س له و باوه پدارانه ي خوا ئيمه تي پي به خشي بوون، وتيان: ئيه
له ده روازه وه په لاماريان بدهن؛ هه ركه چوونه ژووري به سه ريانا
سه ركه وتوون. ئه گه ر خاوه ن پروان خوتان به خوا بسپرن».(۳)

به لام، هه چكام له و قسانه ش كاري تيا نه كردن و ولاميان دايه وه: ئه گه ر
هه ر ده بي بجينه مه لبه ندي پيرۆز؛ تۆ به يارمه تي موعجيزه كانت ري بگه ره ر.
هه ركه بيستمان گه يشتويه ئه وي، ئيمه ش ديين و بي ترس و بي وه ي ده گه ينه
لات.

وتيان: «مووسا! تا وه ختي ئه وان له وئدان، ئيمه ناويرين پرۆين تۆ و
په روه رنده ت بچن و شه ريان له گه ل بكه ن. ئيمه لي ره دانيشتوين و به
ته ماتانين».(۴)

(۲) مائيد: ۲۲.

(۱) مائيد: ۲۲.

(۴) مائيد: ۲۵، ۲۶.

(۳) مائيد: ۲۲، ۲۳.

مووسا به توورەیی و هیوا پراوییه‌وه وتی: «پەروەرتنم! [خۆت دەزانی] من جگە له خۆم و براکم دەسەڵاتی کەسم نییه. کەوایه، من و ئەم ھۆزە لاسارەم لێک جیاکەوێ.

خوێ له جوابی مووسادا فەرمووی: ئەوا ماوێ چل سأل بەشیان لەم ولاتە پرا و دەبێ له زەمیندا وەیلان و سەرگەردان بن. بۆ ئەم ھۆزە نافەرمان و له رێی دەرچووێ خەم مەخۆ». (۱)

ھەر لەو سالا ئەدا ئەو تۆرەمەیه کە له میسرا بە فەرھەنگی کۆیلایەتی و ژێرچەپۆکییە و بارھاتبوون، تێدا چوون. ئەمجا لەو بیابانەدا بەرەیه کی تر بە ژبانیکێ پەر لە سزا و دژوارییە و راھاتن و بوون بە گەلی داھاتوو. چارەنووسی یەھوود لە ھەر سەردەمی کانااویە. ئەو گەلێ کە بە وەیلانی و خواری و کۆیلایەتی دەژیا.

له رێی زانیندا

له پیغمبەرە «دروودی خوای لەسەربێ» ئەگێرنەوێ کە، جارێکیان مووسا لە ناوگەلی ئیسراییلدا خەریکی وتاردان بوو. [لەم کاتەدا] لێیان پرسی: زانائەین مەوێکی؟

جوابی داوێوێ: ئەمەن لە ھەموو کەس زانائەم! چوون نەوت خوا چاتر دەزانی، پەروەرنەدێ بە گژیدا چووا! پێی راگەیاندا: یەکی لە بەندەکانی من لە جەمسەری (۲) دوو دەریا [مجمع البحرین] داوێ، کە لە تو زانائە.

(۱) مائیدە: ۲۶، ۲۵.

(۲) جەمسەر: جینی پێکەوێ لکانی دوو شت.

پرسی: پهروه رندهم! جا چؤنى بدؤزمه وه؟

تيگه يه نرا: ماسيهك بخه زه ميليك و بيه له گهل خؤت، له ههر كوي ماسيه كهت لي گووم بوو نهو له وي دايه.

موسا هاوپرئ له گهل «يووشه عى نوون» ي شاگردى، ماسيان هه لگرت و كهوتنه پري. گه يشتنه بن گاشه به ردك. له وندا چاويان قوورس بوو، و خويان لي كهوت.

«ماسيه كه له زه مييل ده رپه رى.»^(۱) به نهسته ميك خوي گه يانده وه به ده ريا و ده رچوو. [نهم رووداوه] بوو به هوي سه رسورمانى موسا و يووشه عى هاوپرئ.

پاشماوه ي نهو رؤزه و شه وه كه شى ههر رويشتن. كاتئ رؤزه وه بوو موسا به شاگردى وت: «وه ختى نان خواردنه؛ ئا ناشتاكه بينه. له م سه فهره ماندا زور ماندوو بووين.»^(۲)

موسا كاتئ هه ستى به شه كه تى كرد، گه يشتبوونه نهولاى نهو جيگه ي بؤى ديارى كرابوو.

يووشه ع وتى: «نه زانى وه ختى لاى به رده كه دا دانىشتين، من ماسيه كه م له بير چووا!»^(۳)

موسا وتى: «نه ها! ده جا ئيمه ش ههر نه وه مان ده ويست!

ديسان چاوه چاو به شوئنى خويانا گه رانه وه.»^(۴)

(۱) كه هف: ۶۳ (۲) كه هف: ۶۳

(۳) كه هف: ۶۳ (۴) كه هف: ۶۴

کاتی گه یشتنه وه لای بهرده که، پیاوښکیان بهرچاو که وت که جل و بهرگیکی بالا پوښی له بهردا بوو.

مووسا سهلامی لیکرد.

پیاوه که [خضر] پرسى: بۇچی سهلام کردن له ولاتی ئیوه دا باوی هه یه؟

جوابی دایه وه: ئه من مووسام!

پرسى: مووسای بهر هی ئیسراییل؟

وتى: به لئى!

دوايى پرسى: «ده کړئ پیره ویت لى بکه م تا له و زانینه ی فیږ کراوی، تیمگه یه نى؟»

وتى: تۆ تاقه تى هاوړنیه تى منت نییه! (۱)

مووسا! خوا جوړئ زانینی به من به خشیوه، که به تۆی نه داوه. جوړئ زانستیشی به تۆ فیږ کردوو، که من ئاگام لئی نییه! مووسا وتى: «ئه گهر خوا یارمه تى دام له سه رخۆ ده بم و نافه رمانی ناکه م.» (۲)

پاشان دوو که سى روښتن و گهینه قه راخى ده ریا. خوښان به له م [قایه ق] یان پى نه بوو. که شتییه که به لایانا تیپه ږی. له که شتی وانانیان خواست سواریان که ن.

ئه وان خزریان ناسی و هه ردو وکیان بی کړئ، سوار کردن.

دوايى چۆله که یه که هات؛ له سه ر لیواری که شتی نشته وه و یه که دوو ده نوو کیدا به ئاوی ده ریا که دا.

ئەمجا خزر وتی: سەرنج بدە موسا! من و تۆ ھەر ئەوئەندەمان لە زانینی خوا دەستگیر بوو، کە ئەو چۆلە کە یە لە ئاوی دەریای دەستگیر بوو. بە شوئیا، خزر نەوی لە تەختە یە کی پاپۆرە کە و ھەلی کەند.

موسا وتی: [حە ی حە ی!] ئەوان ئیمەیان بێ پاداش و کرێ سوار کردوو تۆ لە ناو پاپۆرە کە یانا دانشتووی و کونیشی دە کە ی، با چی تیایە بێخاتە ژێر ئاو؟

خزر وتی: ئا! ئە ی نەموت تۆ لە گەل من ھەلناکە ی؟! (۱)

موسا وتی: ئەم لە بیر چوونەم لێ مە گرە؛ بۆ ئەمە سەختگیر مە بە. (۲)

ئەو یە کە مەین لە بیر کردنی موسا بوو.

دیسان ھەردوو رێگەیان گرتەو بەر. تووشی میڕ مندالێک ھاتن، لە گەل ئاوالانی سەرقالی گەمە و کایە بوو. خزر سەری میڕ مندالی گرت و بە دەستان لە لەشی جیا کردەو.

موسا وتی: [ئاخ!] مۆیە کی بێ تاوانت، بێ ئەو ی کە سی کوشتی بێ لە ناو برد؟

خزر وتی: تۆ ھاو پێیە تی منت پێ ناکرێ؟! (۳)

دیسان پێکەو ە روشتن. چوونە ناو شارێک و داوای ھەندێ خواردە مەنیان لە دانیشتوان کرد، [بە لام] جییان نە کردنەو و ھێچیشیان نە دانێ. ھەر لەو ئێدا دیوارێکیان چاو کرد، کە نزیک بوو دابروخی. خزر قۆلی لێ ھەلماڵی و دروستی کردەو.

(۲) کە ھف: ۷۳.

(۱) کە ھف: ۷۲.

(۳) کە ھف: ۷۴، ۷۵.

مووسا وتی: و اچاتر بوو له پیناو نه و کارهیدا شتیکیان لی بستینی!
 خزر و لامی دایه وه: ئا ئه مه یان ئیتر جیا که ره وه ی من و تو به، له یه کتر! (١)
 پیغمبر «درودی خوای له سه ربی» فهرموویه تی: خوا له مووسا رازی
 بی؛ بریا په له ی نه کردایه، با ئیمه سه فه رنامه ی هه ردوولامان بی که م و
 کووری بگه یشتایه ده ست!

لیکدانه وه

پاش ئه وه خزر مووسای تیگه یاند. وتی: که شتییه که هی ده سته یه کی
 هه زار و بیده ست بوو؛ که له ده ریادا کاریان ده کرد. ئه و گۆشه یه م بو به
 شکاند، پاشایه ک له ولایانه وه بوو، ده یو یست چی که شتی [ساغ] هه یه به
 زۆر تاپۆیانکا.

کوره کهش دایک و باییکی خاوه ن باوه ری هه بوو، له وانه بوو که له رییان
 بترازی تی و له به ندایه تی خوایان بکا. مه به ستمان ئه وه بوو، خوا له و چاتر و
 دلسۆزتریان پی به خشی.

خاوه نی دیواره کهش دوو کووری چکۆله ی بی باوک بوون. گه نجیکیشی له
 ژیرا بوو هه ر هی ئه وان بوو؛ بابیشیان له پیاوچاکان بوو. په روه رتی تو مه یلی
 لیوو گه وره بین و خو یان گه نجه که ده ریئن. ئه وه ش دلسۆیه ک بوو له لایه ن
 په روه رنده ی تو وه.

من هیچ کاریکم بی مه به ست ئه نجام نه داوه. ئه مه بوو رازی ئه و کارانه ی

تۆ له بهرامبهريانه وه خۆت بۆ نه ده گير!! (۱)

له ويدا بۆ مووسا دهركهوت كه، له تواناي ئاده ميزادا نيه په ي به بهر و
ستووری زانینی خوا بهرئ. هه ندي له زانینی خوا له لای كه سیکه و
هه نديکي له لای يه کيکي تر. «هه ره زانايه كه له سه ره وه ي ته واوی
زاناياندايه». (۲)

گه لی ئيسراييل له دووای مووسا

مووسا کۆچی دوايی کرد. گه لی ئيسراييل تووشی سزا بوون و خوا به
تاوانی کرده وه يان هه لوه دای سه رزه وی کردن.

«خوا دوو چاری زه لیلی و چاره ره شی کردن و وه بهر قاری خۆی
خستن». (۳)

ئه وان هۆی ناره زایی خويان فه راهم هینا. خوايه كه پاشا و پېغه مېهرانی
لئ خستنه وه. ئه و خوايه كه چا كه يه کی له گه ل کرد بوون، له سه رده می ئه وانا
له م دنيايه دا له گه ل كه سی نه کرد بوو.

خوايه كه له دهستی فيرعه ونی رزگار کردن، كه سزای سه ختی ئه دان!
كوپانی ئه كوشتن و ژنانی ئه هيشته وه. دهريای بۆ قله شانندن و دهريازی
کردن. فيرعه ون و دارو دهسته ی به بهر چاوی خۆيانه وه له ئاودا خنكاندن!
هه وری بۆ کردن به سایه بان و مه لی شيلاقه و گه زۆی بۆ بهرئ کردن.

ئه و خوايه كه له زه ويدا کانياری بۆ ده رخستن. خواردن و خواردنه وه ی

(۱) جامیعی سه حیحی بوخاری. (۲) یوسف: ۷۶.

(۳) به قه ره: ۶۱.

فراوانی بۆ دابین کردن.

له پیتا و ته و هه موو تیعمه ته دا نیشانه کانی په‌روه‌ردگاریان به‌درۆ دانا،
یاخی بوون و له ری لایاندا.

بوون به هۆی ته‌نگه‌ تاو بوونی مووسای پیغمبه‌ریان، که دلۆفانترین
به‌نده‌ی خوا بوو له ئاستی ئه‌واندا و له داك و بایان بۆیان دلۆزتر بوو.

پیغمبه‌رێك، که دلۆفانی سه‌باره‌ت به‌وگه‌له، له راده‌ی دلۆفانی داکیکا
بوو، بۆ مندالی شیره‌ خۆره و ته‌نانه‌ت مندالی هه‌تیوی. ئه‌و که سه‌ی کاتی
جنیویان ده‌دایه‌ له خوا داوای به‌خشینی بۆ ده‌کردن. وه‌ختی پیتی پیده‌که‌نین
بۆیان ده‌گریا و که دووریان لی ده‌گرت، به‌زه‌یی پیتانا ئه‌هاته‌وه‌.

ئه‌و مووسایه‌ که له داوی فیرعه‌ونی ده‌ره‌یتان. له زیندانی میسه‌روه‌ بۆ
سه‌رزه‌مینی ئازادی و ئاپروومه‌ندی هاوردن. له ژینی کۆیله‌و
چاره‌ره‌شانه‌وه‌، به‌ ژینی به‌رێز و سه‌ربه‌ستانی گه‌یاندن.

ئه‌و که سه‌ی پایه‌کی یه‌کجار به‌رزی له لای خوا هه‌بوو، ئه‌وان توپه‌ریان
ده‌کرد. ئازاریان ده‌دا. به‌ گوییان نه‌ده‌کرد. لی ده‌هاته‌نه‌ گه‌مه‌و له ریزی
خوارترین پیاوی کۆمه‌ڵدا دایان ده‌نا.

[جا که وابوو] ئایا ئه‌و سزاو خواریی و بی بایه‌خی و سه‌رگه‌ردانی
هه‌میشه‌یه‌ پر به‌ پیستیان نییه‌، که هه‌رگیز لی رزگار نه‌بن؟ چۆن وانه‌بی،
ئه‌وان به‌ تاوانی کار و کرده‌وه‌یان شایانی گشت ئه‌وانه‌ و زیاتر له‌ وه‌شن.
«خوا زلمی لی نه‌کردوون؛ به‌لام خۆیان زلم له‌ خۆ ده‌که‌ن»^(۱).

به سهرهاتی شوعه یب

گه شتیك به سهر رووداوه كانی پیشوودا

ئیه به سهرهاتی ئیبراهیم و یوسف و نوح و هوود و سألحی
پیشه و اماتان خوینده وه سهرگوزه شته ی مووساتان به درئزا و به وردی
خرایه به رچاوان. گشت نه وانه تان به مهیل و دلگه رمی و چاوی ریز و
په سنه وه دایه بهر سهرنج. نه و به سهرهاته به نرخ و دلگه شیئانه له دلتانا
جی گیر بوون و زمانیان رام کردن. [له داهاتوا] مهردمیش ده تان بینن که زور
جاران بۆ خوشك و برای چکۆله و دای و باب و خوشك و برای گهره ی
خوتانی ده گیر نه وه. له و کاته دا هه ست و سۆز نه تانگری و ئازایه تییان
راده په ری.

زۆره وانی نیوان راستی و ناراستی

ئه م کۆمه له به سهرهاته هاندهر و راپه پرتنه؛ بابه تیکی نا ئاشنا نییه.
گیرانه وه ی زۆره وانی نیوان راست و درۆیه. به ربه ره کانی زانست و نه زانی،

روښنایی و تاریکی، مروځایه تی و درې ندایه تی، دلځه راوکی و دلځایي، گومان و دلځه ختیځه؛ پیکه وه.

پاشان باسی سهرکه وتی راستیه به سهر ناراستیا. زانینه به سهر نه زانی و کزه به سهر مله ور و که مه به سهر زوردا.

رووداو پیکه، زانین و لیزانی و پهنه و رامانی^(۱) لی هله ده قولی. به راستی خوی میری مه زن راستی فرموو که: «به سهر هاتی پیښه مېرمان ناموژگاریه بو ټه وانه ی وردین و ټاوه زمه ندن. قورښان و ته یه کی هله سهر او نیښه، به لکوو پالپشتی ټه و کتیبانه یه بهر له خوی هاتوون. شیکه ره وه ی هه موو شته. ری پیشاندهر و هو ی ره حمه ته بو گه لی خاوه ن باوه پ»^(۲).

شوعه ییې برایمان به ره و مه دیه ن به ری کرد

ټه وه ی له به سهر هاتی پیښه مېرمان بهر چاومان خستن، ته وای ټه و سهر گوزه شتانه نین که خوا له قورښاندا بو ټان ده گیر ټه وه. واتا: ههر له قورښانا جگه له وانه روودای تریش هه ن. به نمونه هه لسوکه وتی شوعه یی پیښه مېر، که خوا بو مه دیه ن و بو ناو دانیش توانی «ټه یکه» ی به ری کرد.

گه لی ناو براو کو مه لیکی بازگان و نشته جیې ده ورو به ری شه قامه ری ټیوان یه مهن و شام و عیراق و میسر و لیواری ده ریای سوور بوون.

ټه وانش وه کوو گهل و هو زی ته وای پیښه مېرمان له ههر روژگار پیکه، له وانه بوون هاریکاریان بو خوا داده نا. وپرای ټه وهش به ټاسانی له پیوانه و

(۱) رامان: بیرکردنه وه، لیکدانه وه. (۲) یوسف: ۱۱۱.

کیشانه یان ده دزیه وه و کومه لیکي قاج و قو وچکار^(۱) بوون.

دلړه قانه په لاماری قافلې یان ئه دا و ئه یانخسته مه ترسییه وه. به گشتی،
چه شنی سهرمایه دارانی مله ور، که نه ئومیدی پادشایان له دلدايه و نه ترسی
تول، کاریان بیوه په رده دان به به دغه پری و گنده کاری. خوا شوعه یی
پیغه مبه ری هه نارد بو ناویان، که وپرای رنمونوی هه په شه شیان لی بکا.

شوعه یب: پیی وتن: خزینه! ورن به ندایه تی خوا بکه ن، که جگه له و
که س بو په رستن ناشی. له کیشانه و پتوانه دا گه پر مه که ن. زور خوش گوزه ران
دینه به رچاو! له روژک ده ترسم نازاریکی داگرتان پی بگا.

گه لی من! باکیشانه و پتوانه تان به رانبر پی. له هه قی که س مه دزنه وه. له
دنیا دا له سهر به دغه پری پی دامه گرن.^(۲)

بانگه شه ی شوعه یب

شوعه یب به درنزا قسه ی بو کردن و دهستی دایه کردنه وه ی گره کانی
-گرپی دارایی دوستی و زیاده خوازی- دلیان.

پیی وتن: ئه و نارامشه ی دوا ی کیشان و پیوانی پر به پر روتان تی ده کا،

(۱) قاج و قو وچکار (مُطَقَّف): ئه و که سه یه، به شیوازی نهی تی و نامه ردانه هه قی
خه لکی و مالی ئه م و ئه و به لای خوردا ده کیشی و له و ریگه وه به هره له مه ردم
وه رده گری و به هره یه کیان پی ناگه یه نی. ئه مجا چون ئه م چه شنه دزیانه به
ئه ستم و په نامه کی و به دور له هه ر جوړه دادگایی و سزا دانیکی قانونی ئه نجام
ده پی، زهره و زبانی کومه لگا توشی مه ترسی جوړاو جوړ ده کا.

ته فسیری (پرتوی از قرآن)، به شی یه که م جزمی سییه م: ۲۳۳. (وه رگیږ)
(۲) هوود: ۸۵، ۸۴.

گه لئك هېژاتره لهو مالهي به گه پر بازي و نا هه قى له مهردمى نه ستينن. نه گهر به وردى له ژبانى خوټان و نه وانهى به فيل مال كوده كنه وه بپروانن، تېده گهن، نهو مالهي به رهه مى فيل و گهر و قاچ و قووجه، سه ره نجام به رنى پووجى و به لاو به دفه پريدا ده پروا. واتا: يان ده دزرى يان به تالان ده چى، يا له رنى ناره زايى خوادا به خت ده بى. ياكوو ده بېته هى كه سىكى واكه هه ر به فيروى ده با. كه وايه، كه مى به كه لك، چاتره له زورى بى كه لك.

خوا نه فهرموى: «پيس و خاوين وه كوويه ك نين؛ نه گهر چى زورى پيسه كه ش تووشى سه رساميت بكا». (۱)

ناموزگارى من بو ئيوه خوشيڭ و دلسوزانه يه. نهو خوايه كه خوى چاودېرى كار و بارتانه، به نهرمى و ليزاني و ناگايى و بيناييه وه ده لى: «نه گهر بپروانان به خوا هه بى، هه رچى نهو بوټانى بيلتته وه بوټان چاكه و چاودېريستان به من نيه». (۲)

باوكى دلوفان و ماموستاي ليزان

شوعيب و نهى باوكيكي دلوفان و ماموستايه كى ليزان، به گوږه رى نياز. له هه موو بارىكه وه ناگاداريى پى نه دان و به شيوازي جوراو جور رينمورنى ده كردن.

پى وتن: «گه لى من! ته نيا خوا بپه رستن جگه لهو په رستراوښكى تر تان نيه. نيشانه يه كى ناشكراشتان له لايه ن په روه ردگار تانه وه بو هاتووه. با پټوان

و کیشاتان ته و او بې. مالی مهردم به لای خوډا مه کیشن و مېنه هوۍ - دواۍ
 ټاوه دان کردنه وهۍ - ویرانی ولاتیش، ټه گه رباوه پرتان به خوا هه یه،
 سه ربه رزی و سه رکه و تنان له مه دایه.

ده ست له ریگری هه لگرن و ترس مه خه نه دلۍ ټه وانه وه که پروایان به
 خوا هیئاوه. بۆ ټه وه له ریگه ی خوا لایاندهن و ریگای خویان به لارو چهوت
 بې بناسین. بېته وه بیرتان، ټیوه که م بوون و خوا زوری کردن. سه رنجی
 گنده کارانیش بدهن، که ټه نجامیان به کوی گه یشت»^(۱).

ولامی هۆزه که ی

وریا و زیره کی ناو هۆزه که ی که و تنه بیر کردنه وه لهو بانگه شه و
 رنمونیانه وه کوو په یان به رازیک بردی یان مه ته لیکیان هه لیتابی، به فیز و
 ده ماررکه وه پیتان وت: «شوعه یب! ټه مه نویژه که ت پیت ده لی که ټیمه ده بې
 ده ست لهو شتانه هه لگرن و باب و کالمان ده یان په رستن، یان مال و
 داراییمان به دلخوازی خو مان باره و بار نه که یین؟ خو تو پیاوکی له سه ر خو و
 ټاوه زمه ندای!»^(۲)

شوعه یب بانگیشته که ی شی ده کاته وه

شوعه یب [ديسان] هه ر به نه رم و نیانی رهفتاری له گه ل کردن.
 سه ختگیری نه کرد و لیان تووړه نه بوو. ټی گه یانندن، ټه وه ی ټه وه ی - پاش

پئدهنگییه کی درئزخایه ن- هیناوه تهوه سهر بانگه شهی دلسوزانه و ئاکاری ناشیرین و سته مکارانهی ئهوانی به توندنی جواب نه داوه تهوه: چی تر نه بووه، یاریه کی خوایی نه بی. ئه و یارییه شی له م دواییه دا وه کوو پیغمبهرئک پی کراره و خوا به تیشکی خۆی دلی به هیز کردووه.

ئه مجا هه رگیزیش به خێلی به دارایی ئه وان، ئه وی به ورئگه دا هه ئه ناوه. چوون خوا به رۆزی پاك و گه واری خۆی تیر و ته سه لی کردووه. به و بۆنه وه ئه ویش خۆی به به خته وه ر ده زانی. دلی ئارام و خه یالی ئاسووده یه؛ به دل و به زمان سپاسکاری خوای خاوه ن شکۆیه.

شوعه یب هه رگیز به مه ردمی نه ئه وت فلان کار مه که ن؛ به لام خۆی ئه نجامی بدا. له ریگه یه ک نه یده گپزانه وه، دوایی خۆی پادا پروا. خه لکی له سه ر چاکه و پیاوه تی هه ئه ده نا و خۆی لی بدزته وه. ئامۆزگاری بی کرده وه نه بوو. به دل خوازیاری رێک و پیکی و خوشبه ختی ورزگاریان بوو، له و ئازاره ی گه مارۆی دابوون [تبی گه یاندن] که هه ر کرده وه یه کی چاک و هه ر به خششیک له لای خوا ده پارتزری و هه موان هه ر ده بی خو به و بسپرن. لی پرسین: «خزمانی من! ئه گه ر بلیم، به لگه یه کی باوه ر پئده ری په روه رنده م له لایه و هه ر خوشیه بزوی چاکی پی داوم ده لین چی؟ که به رامبه رتان ئه وه ستم و ده لینم ئه و کاره مه که ن، رقم لیتان نییه. ته نیا نیازم ساماندانی کار و بارتانه، له راده ی تواناما. سه رکه و تنیشم هه ر به خوایه. ژینی خۆم به و سپاردووه و بۆلای خۆی ده گه رپمه وه» (۱).

له وته کانت شتیکی وا تیناگه‌ین

نه‌گه‌رچی شوعه‌یب خۆی له دایک بووی ولاته‌که‌و برای نه‌و خه‌لکه‌ بوو، به‌لام نه‌وان وا خۆیان له مه‌به‌سته‌کانی گیل ده‌کرد، وه‌کوو نه‌وه‌ به‌ زمانیکی بیگانه‌ له‌ گه‌لیان بدوئ. هه‌رچه‌ن نه‌و له‌ ریزه‌ی ره‌وانیژترین و روشنبیرترینا‌بوو، وایان ده‌نواند که‌ به‌ زاراوه‌یه‌کی گرێدار و نا‌ره‌وان قسان ده‌کا. دیاره‌ هه‌ر کۆمه‌لێک قسه‌و باسیکیان له‌ لا‌ ناحه‌ز بوو، هه‌لسوو که‌وتیشیان [له‌ به‌رامبه‌ریه‌وه‌] هه‌روا ده‌بی.

شوعه‌یب سه‌ری له‌ ره‌فتاری گه‌له‌که‌ی سوڤ ده‌میڤنی

ته‌نیایی و بی ده‌سه‌لاتی شوعه‌یب ببوو هۆی به‌ره‌ه‌لست وه‌ستانی هۆزه‌که‌ی. نه‌گه‌ر له‌ به‌ر که‌س و کاری بیان و یرایه‌ به‌ردبارانیان نه‌کرد و خۆیان له‌ ده‌ست رزگار ده‌کرد. شوعه‌یب نه‌و بیرو بۆ چوونه‌ی نه‌وانی یه‌کجار بی ناخۆش بوو. سه‌ر سام بوو له‌وه‌ی بۆ ده‌بی خوای به‌هێز و توانای تاقه‌ ده‌سه‌لاتداریان له‌ که‌س و کاری که‌ [وه‌کوو هه‌موو ئاده‌میزادێک] داماوای ده‌ستی کزی و لاوازی و نه‌خۆشی و مردن له‌ لاکه‌م بایه‌ختر بی.

بیان وت: شوعه‌یب: ئیمه‌ له‌وانه‌ی تۆ ده‌لیی زۆر که‌م تیده‌گه‌ین. له‌ ناو خۆشمانا که‌م ده‌سه‌لات ده‌بین و نه‌گه‌ر له‌ به‌ر که‌س و کارت نه‌بایه‌ به‌ربارانمان ده‌کردی. تۆ ده‌ره‌قه‌تی ئیمه‌ نایی.

جوابی دانه‌وه‌: «گه‌لی من! ئایا ئیوه‌ خزمانی متان له‌ خوا پی‌ گرنگتره‌؟ که‌ خواتان خستوه‌ته‌ پشت گوێتانه‌وه‌؟ په‌روه‌نده‌ی من به‌ سه‌ر هه‌ر کارێکا

ئىۋە دەيكەن زالە» (۱).

دوايىن ھەرەشە

وختى ھىچ بەلگەيە كيان [بۇ دژايەتى] بە دەستەۋە نەما، ئەو دوايىن ھەرەشەي كە ملھورپانى ھەرگەلئك لە پيغەمبەرى خۇبانى دەكەن، خستە كار.

دەسەلاتدارە لە رى دەرچوۋەكانى ھۆزى وتيان: «شوعەيب! ئيمە تۆش و ئەۋكەسانەش لەگەل تۆپرەيان ھىناۋە لە شارى خۇمان دەردەكەين؛ ياكوو دىنەۋە سەرئايىنى ئيمە» (۲).

بەلگەي يەكلاكەرەۋە

جوابى شوعەيب شانازىي بوو بە دىنەكەيەۋە و ئازايى و خۇراگىرى لە پىناۋىر و باۋەرىدا.

ولامى دانەۋە: «ئەگەرچى ھەزىش نەكەين؟ ئەگەر بىنەۋە سەر دىنى ئىۋە، دواي ئەۋەي خوا رزگارى كىردىن ديارە درۇمان بە زمانى خواۋە ھەلبەستۋە. رەۋا نىيە ئىتر بىنەۋە سەر ئەۋ ئايىنە، مەگەر پەرۋەندەمان مەيلى لەسەر بى. زانستى خوا ھەموۋ شتى داگرتوۋە و ئيمەش خۇمان پى سپاردوۋە. ئەي پەرۋەندەمان! لە نىۋان ئيمەۋگەلەكەماندا داۋەرى بىكە؛ تۆ خۆت باشتىن داۋەرى» (۳).

(۲) ئەعراف: ۸۸.

(۱) ھود: ۹۲، ۹۱.

(۳) ئەعراف: ۸۹، ۸۸.

وته که یان هەر وتهی پیشوان بوو

دوايین هه پشه ش کارئکی بۆ نه کردن. ئه وسه په نایان برده وه به وتهی پیشوان و وتیان: «گومانی تیدا نییه تو جادووت لیکراوه». (۱) توش هەر بنیاده میکی وه کوو ئیمه و پیمان وایه پیاوئکی درۆزن بی.

«ئه گهر درۆ ناکه ی، ئا به شی له ئاسمانمان به سه را داخه!» (۲)

ئه نجامی هه موو ئه و گه لانه ی پېغمبهرانیان به درۆزن دانا و له ئاستی چاکه ی خوا سېله بوون، وه کوو یه ک و ابوو.

«پاشان بوومه له رزه یه کی به هیز دایگرتن و هەر له مائی خوډا له ناوچوون. ئه وانه ی وته کانی شوعه بییان به درۆ داده نا، به جوړئک تیدا چوون، پیت و ابوو، هەر له ویدا نه بون. ئه وانه ی شوعه بییان به درۆزن له قه له م دا، زیانیان هەر به خو یان گه یاند». (۳)

گه یاندنی په یامی ئامانه ت

ئه رکی شوعه بییش وه کوو ئه رکی ته وای پېغمبهران و ابوو، په یامه که ی راگه یاند؛ ئامانه تی هیئایه جی و به لگه و پرپاری سه لماند. «ئه وسه رووی له گه له که ی وه رگپرا و پتی وتن: خزمینه! ئه من په یامه کانی په روه رنده م به ئیوه گه یاند و راوئژیشم بۆ کردن. ئیتر خه م بۆ سته مکاران بۆچی بخۆم». (۴)

(۲) شوعه را: ۱۸۷، ۱۸۵.

(۴) ئه عراف: ۹۳.

(۱) شوعه را: ۱۵۳.

(۳) ئه عراف: ۹۱، ۹۲.

به سهرهاتی داوود و سلیمان

ناوهرۆکی قورئان، ته نیا ناویردنی رۆژه کانی خوا و باسی به درۆزن دانانی
پێغه مبه ران و گالته و سووکایه تی پێ کردن و جه زربه دانیان له لایه ن شه و
کۆمه لانه وه که تيانا سهریان هه لداوه، نییه.

یان ته نیا به گیرانه وه ی چۆنیه تی به لا بۆگه یین و تیکشکان و له ناو چوونی
ئه و گه ل و هۆزانه وه که په یامی پێغه مبه رانیان به درۆ داناو، سووکایه تییان پێ
کردن و پیلانیان گیرا و هه ولێ کوشتیان دان - وه ک له به سهرهاتی پێغه مبه رانا
دیتان - ناوه سستی.

قورئان باسی نیعمه ته کانی خوا ده کا

به لێ، قورئان قسه له نیعمه ته کانی خوا ده کا. ئه و نیعمه ته جوړاو
جوړانه ی که ئه گه ر به زۆرای بی به خشیویه، یان که می کردۆته وه ئه خاته به ر
باسه وه. خوا خێر و چاکه ی به زۆرێک له پێغه مبه رانی به خشیوه، که دواوود و
سلیمان و ئه یۆب و یونس و زه که ریا و یه حیا له وانه ن.

به تاييه ت داوود و سلیمان له سه رزه ویدا دامه رزاندو فرمانه وایی پان و به رینی خسته ژر چنگیانه وه. له زانینی تاييه ت، به شداری کردن و له گه لیک له و شتانه ی خه لکی لئی بی ناگا بوون، ناگاداری کردن. ده سه لاتدارانی جیهان و گیان له به رانی ناده سته مۆ و دیارده بی گیانه کانی بۆ رام کردن. خۆی ته فهرمۆ: «ئیمه زانستمان به سلیمان و داوود به خشی. وتیان سپاس بۆ خوا ئیمه ی له چاو گه لیک له به نده خاوه ن باوه رکانی به پرتزتر گرت. پاش داوود، سلیمان بوویه جینشینی و رایگه یاند: ئیمه فیّری زمانی مه لان کراوین و هه موو شتی کمان پی به خشراوه. دیاره ته مه ش ئیمه تیکی ئاشکرایه». (۱)

چاکه ی خوا له گه ل داوود

خوا کیو و مه لانی وه ها بۆ داوود رام کردبوو، که له کاتی گازه (۲) و نیایشدا بۆیان ته سه نده وه و هاوده نگي بوون. فیّری دروست کردنی زه نجیری کرد و ئاسنیشی بۆ نه رم کرد: «به راستی چاکه یه کی زیاتر مان له گه ل داوود کرد: ته ی کیو و مه لان! ئیوه ش له گه ل ئه ر په سنی پاکی خوا بکه ن. [وێرای ئه وه] بالاپۆش ئاسنیشمان بۆ نه رم کرد، [پیمان وت]: به رگی له ئاسن دروست که بۆ ئالقه ش، ته ندازه له به رچاو بگره. کار و بارتان به چاکی ته نجام بده ن؛ خۆم چاو ئیدیری کارتانم». (۳)

«کیوه کان و مه لانمان خسته به ر فرمان تا له گه ل داوود په سنی خوا به جی بهینن؛ توانیمان کاری وا بکهین. فیّریشمان کرد، پۆشه نی زیرتشان بۆ

(۲) گازه: مناجات.

(۱) نه مل: ۱۶، ۱۵.

(۳) سه به: ۱۱، ۱۰.

دروستکا؛ تا لە شەردا بتاڤارێزی. ئایا ئیوه شوکری خوا بە جی دین؟» (۱)

سیاسی چاکە ی خوا

داوود سەرەرای فەرمانپەرەوایی پان و بەرین و لەشی بەهێز و دەستی هونەرپەرەوهری، بەندەیهکی خۆبەگەم زانی زۆر روو بە خوا بوو. پەسن و گازندە ی درێژخایەن و فەرمانپەرەوایەکی زۆر دادپەرەوهر بوو. کار و باری مەردم و ناو کۆمەڵی بە پێی دادگەری و راستی خوازی جی بە جی دە کرد، نە ئارەزووی نەفس. خوا پێی فەرموو: «ئە ی داوود! ئیمە تۆمان لە سەرزەویدا کرد بە جێنشین. با داوهرییت لە ناو مەردما دادپەرەوهرانە بێت. مەگەوه شوین ئارەزووی خۆت، کە لە رێی خوا لات بدا.

ئەو کەسانە ی لە رێ خوا دەرچوون، روژی پەسلانیان لە بیر بردۆتەوه و ئازاریکی سەخت چاوه‌روانیانە» (۲).

چاکە ی خوا بەرامبەر سلیمان

خوا «با» ی بۆ سلیمان دەستەمۆ کرد، کە بە فەرمانی ئەو هات و چووی دە کرد. لە ماوێهەکی کورتا خۆی پێ ئەگە یاند و لە جییه‌گەوه ئەگە یشتە جییه‌کی تر. بەهێزترین و شارەزاترین جندۆکان و دیوگەلی سەربزوی بۆرام کردبوو کە هەر فەرمانێکی پێ ئەدان بۆیان ئەهینایە جی. جادهو شەقامیان خۆش ئە کرد و خانوو بەرە ی سەر لە ئاسمان ساویان، ساز ئە دا.

« با مان بۆ سلیمان رام کرد، که به فرمانی ئەو پرواتە ئەو سەرزەمینە ئیمە پیتمان تی خستوو و ئاگاداریشمان لە هەموو شتێک هەبوو. لە شایەتینیش هەندیکیان بۆ ئەو دەچوونە بن ئاو و کاری تریشیان بۆ ئەنجام دەدا و خۆمان ئەمانپاراستن. (۱) »

« با مان خستە ژێر فرمانی سلیمان، که مەودای [پڕی پرینی] بەیانی، یەك مانگ و هی ئیوارە، یەك مانگ بوو. کانی مسیشمان بۆی تواندەو و پرێك لە جندۆکانیش - بە فرمانی پەرورەندە - لە بەر دەستیاکاریان دەکرد. هەر کام لەوانە لە فرمان دەرجوایە، تووشی سزای ئاگرمان دەکرد. چى دەویست بۆیان ئەنجام دەدا. لە [سازدانی] پەرستگەو تا پەیکەر و دەفر و کاسەى گەورەى حەوز ئاسا و قازانی دابەستراو. ئەى شوێنکەوتوانی داوودا سیاسى خوا بەجێ یێنن. لە بەندەکانم کە مەتریان سەپاسکارن. (۲) »

تێگەیینی ورد و زانستی قوول

زیرەکی و وردیینی و لیکدانەوێ دروستی سلیمان لەو مەسەلەدا دەرکەوت کە لە باوکی هیژایان پرسی بوو: رانە مەپری هۆزێک چوو بوو و ناو باخە میوی هۆزێکی تر و ترپیی گەشتووی باخە کەیان لەناو بردبوو، داوودیش مەپرەکانی داوو بە خاوەنی باخە کە. سلیمان پێی وت: ئەى یېڭەمبەرى خوا! داوهریى [ئەم کێشەى] بە جۆرێکی تر دەبێ. پرسی: چۆن؟ وتی: باخە کە بە دەستی خاوەن مەپرەکان، تاکاتی وەکوو خۆی لی دێتەو.

مه‌ره کانی‌ش ب‌سپیره به خاوه‌ن باخه که که‌لکیان لی وه‌گرئی، تا باخه که‌ی دیته وه دۆخه که‌ی جارانی و ئه‌وسا هه‌ر کام ده‌سپیرییه وه ده‌ستی خاوه‌نی. خوا تیگه‌یشتنیکی ورد و زانستیکی قوولی به سلیمان به‌خشی بوو، که ئه‌فه‌رموی: «داوود و سلیمانیش یته‌وه بیر، وه‌ختی داوه‌ریان له‌سه‌ر ئه‌و کیلگه‌یه کرد، که له کاتی شه‌وا ناژه‌لی کۆمه‌لیک بلاوه‌یان پیا‌دا کردبوو و تیمه چاودیری داوه‌رییه که‌یان بووین. سلیمانمان تیگه‌یاند ده‌بی چ بکا، کارزانی و زانستان به هه‌ردوکیان دا».^(۱)

سلیمان زمانی بالنده و گیان له‌به‌رانی ده‌زانی

قورئان باسیکی به که‌لک و سه‌رنج راکیش له سلیمان ده‌گیرته‌وه، که پیشانده‌ری مه‌ندیی و دلفراوانیه‌تی له فه‌رمانه‌ه‌وایی و به‌پۆه‌ بردنی کارو باردا. ده‌رده‌که‌وی که‌ خوا چۆن به‌خته‌وه‌ری هه‌ر دوو جیهان و دنیاو دین و فه‌رمانه‌ه‌وایی و پیغمبه‌ریی له که‌سایه‌تی ویدا^(۲) [به‌باشی] یه‌ک خستبوو. سلیمان که‌ زمانی بالنده و گیان له‌به‌رانی ده‌زانی، جاریکیان له‌شکره‌که‌ی که‌ له‌ جندۆکه و مرۆ و بالنده پیک هاتبوو، کۆ کرده‌وه. له‌شکری ریک و پیک و سامان‌دراو به‌ر فه‌رمانی فه‌رمانده‌رانی خۆیان بوون، سلیمانیش به‌ شیوازیکی به‌سام و مه‌زنانه‌وه له‌ گه‌لیان سووار بوو. کاتی گه‌یشتنه‌ شیو

(۲) وی: ئه‌و.

(۱) ئه‌نبیا: ۷۹، ۷۸.

[مه لېه ند] ی میروولان، میرووله یه ك ترسی نشته دل، که له وانه یه سلیمان و سپاکه ی نه زانن و نه ند امانی هوژی نه و له ژیر پتی نه سپه کانیانا بتله قینه وه. به و بونه وه فرمانی پیدان بچنه وه ناو شاره که یان! سلیمان له وه تیگه یشت، به لام چوون راسپارده ی خوا بوو، که مترین هستی خو به زلزانۍ به دلدا نه هات، به لکورو دهستی دایه په سنی خوا و شوکری نه و نیعمه تانه ی پتی به خشیوو. دواپی بو سه رکه وتن له رپی خزمهت به مهردم و چوونه ریزی به نده چاکه کانه وه له خوا پارایه وه.

په پووسلیمانه

په پووسلیمانه، دیده وان و به رایکیشی سپا بوو. سلیمان پتی سپارد بوو، جیئی ناو و جیئی به زینی له شکری بو بدوژته وه. روژکیان په پوگوم بوو. سلیمان دلگران بوو، و هره شه ی لیکرد. ماوه یه کی که م دیاری نه بوو؛ پاشان هاته وه. به سلیمانی وت: جیگه یه کم دیتوه ته وه، که نه تو خه بهرت لیی هه یه، نه سه ریا زانیشت. هه والیکي باوه پ پندهرم له گه لی «سه با» و پاشاکه یان بو هیناوتنه وه [گه لی ناوبراو] خاوه ن مال و ملکیکي زور و زه به ند و ده وله تیکی گه وره و به هیزن. به لام سه ره پرای ناوه ز و زیره کی و ده سه لات و فرمانره وایسان، به کومه لیکي گیل و نه زانم هاتنه بهر چاو. خه ریکي په رستنی هه تاون. په یان به و هه له یه نه بر دووه و رپی به ندایه تی خوی تاك و ته نیایان بو نه دوژراوه ته وه.

سلیمان بانگیشتی پاشای سه با ده کا، که بیته سهر دینی
 بۆ پیغمه بهری خوا ناخۆش بوو، که نه ته وه یه ک له دراوسییه تی ولایتیا بن؛
 نه یانناسی و بانگه شه ی ئه ویان پی نه گه یشتی و سوژده له هه تاوی بهرن.
 دلیری ئایینی و پیغمه بهری له دهروونیدا راپه ری. وای به باشر زانی، بهر
 له وه به سپا لیتا تو وه که یه وه هه لمه تی ولاته که یان بدا، نامه یه ک بۆ پاشا و
 فرمانه وای هاو به ش دانه ریان بنووسی و داوایان لییکا بیته سهر ئایینی
 ئیسلام و ری به ندایه تی خوا.

له و رووه وه نامه یه کی رۆشنکه ره وه ی بۆ نووسی و داوای لیکرد باوه ر
 به ینتی و خۆی به خوا بسپیژی. نامه که تی که لاو لک بوو له دلسۆزی و
 توندیی؛ نه رمی پیغمه بهرانه و نه ترسی شایانه.

پاشا پرس و رای بهرپرسیانی دهوله تی ده کا

سلیمان هم پیغمه بهر بوو، هم فرمانه وه. ئه و ژنه ش که بهر توه بهری
 کار و باری ولاتی سه با بوو، مروه کی ئاوه زمه مند بوو؛ به په له داوه ری نه کرد.
 سه باره ت به کاری پاشایان و هه لسو که وتی داگیرکه ران ئه زمون و
 به راوردیکی فراوانی هه بوو. به لئی ئه وه نده وریا نه بوو که خوا بناسی و
 ئه رکی به ندایه تی به جی بیئی، به لام لیره دا فیزو ده ماری پاشایانه دنه ی
 نه دا^(۱) و له سهر بیر و رای خۆی پی دانه گرت. کاریه ده ستانی پایه بهرزی

(۱) دنه دان: هه لنان، هه لخراندن.

دهوله تی له ناوهرؤکی نامه که ئاگادار کرد. چوون له گه‌ل نامه کانی تر فهرقی هه‌بوو. له‌لایه‌ن گه‌ورترین فه‌رمانه‌وای سه‌رده‌م و پیغه‌مبه‌ریکی بانگیشتکاری خوا ناسیه‌وه هاتبوو.

که سایه‌تیه ده‌وله‌تیه‌کان و پرای ئاماژه به‌هیزو توانای خو‌یان و فراوانی سپاو سانیان - وه‌ک له‌کۆر و دانیشتنی پاشا و ده‌سه‌لاتدارانی هه‌رکات و هه‌رجیگه‌یه‌کا روو نه‌دا - بۆ له‌خۆ رازی کردنی دلی‌شا، ده‌سیان دایه‌ریا بازی. پاشا وته‌کانی پی‌چاک نه‌بوون و بیر و بۆ چوونی په‌سه‌ند نه‌کردن. به‌لک‌وو له‌ ئاکامی پرزیانی کاره‌سات ترساندنی. چۆنیه‌تی ره‌فتاری فه‌رمانه‌وایانی داگیرکه‌ری به‌رامبه‌ر گه‌لانی تیکشکاو و نه‌وسا بارودۆخی دوا‌ی تیکشکانی بۆ گێپانه‌وه و پی‌وتن: ئاکامی گه‌ل و نشتمان ئاوا ده‌بی. دوا‌یی رایگه‌یاند: من خۆم هه‌ندێ دیا‌ری زۆر گرنگ و به‌نرخ بۆ سلێمان به‌پێ ده‌که‌م و تاقی ده‌که‌مه‌وه. ئه‌گه‌ر گلی دایه‌وه، پاشایه‌ و ده‌بی شه‌ری له‌گه‌ل بکری، ئه‌گه‌ر وه‌ریشی نه‌گرت، دیا‌ره‌ پیغه‌مبه‌ره‌ و ده‌بی پی‌ره‌وسی لی‌بکری.

دیارییه‌کی سه‌وداگه‌رانه

پاشان ده‌سته‌یه‌کی به‌ دیا‌رییه‌کی یه‌که‌جار گرانی شایه‌نی پاشایانه‌وه بۆ لای سلێمان به‌پێ کرد. به‌لام کاتی سلێمان دیا‌رییه‌که‌ی گه‌یشه‌ ده‌ست، وه‌ری نه‌گرت و ملی به‌ گلدانه‌وه‌یدا نه‌کرد. له‌ جوابدا وتی: ده‌تانه‌وێ به‌ پۆل و پا‌ره‌ فریوم ده‌ن، که‌ کارم به‌ سه‌ر هاویه‌ش دانان و فه‌رمانه‌وا‌یتانه‌وه‌ نه‌بی؟ ئه‌و مال و ده‌سه‌لات و له‌شکه‌ری خوا پی‌ی به‌خشیوم، له‌وه‌ی له‌لای ئیوه‌یه

گه لیک چاتر و گرنگتره. دژایه تی تیوان ئیمه ش کیشیه کی به راستیه؛ گه مه و گالته هه لئاگرئ. کیشیه بانگه شه و به ندایه تی خوایه، مامه له ی قازانج و زیان نییه. نهوسا هه ره شه ی شه پۆ که وتنه مه ترسی ده سه لاتیسی لیکردن.

پاشا به لاره ملییه وه دی

شانه (۱) که گه رایه وه بۆ لای پاشای سه باو نه وه ی رووی دابوو، بۆیان گیرایه وه. نه مجا شا و گه له که ی ملیان هیئایه راسته و رایان هاته سه ره نه وه خۆی و سپا و سانی به ره ولای سلیمان ریکه ون. کاتی سلیمان له هاتنیان ئاگادار کرا، خۆشحال بوو و سپاسی خوای به جی هیئا. وستی نیشانیك به و ژنه نیشان بدا، که هه م پیشاندهری توانای خوا بی و هه م چاکه یه کیش که پهروه رنده ی له گه لی کردوه. لیبرا نه و ته ختی پاشایه تییه ی که چه ند پیاوی به هیز و توانا پارێزگارییان لی ده کرد له به رده ستا دانی. داوای له کارگیرانی ده ور و به ری کرد، به ر له گه یشتنه به ره وه ی نه و له شکره زۆر و زه به نده ته خته که ی به یئن.

نه وه ی سلیمان وستی، له ماوه یه کی کورتا هاته جی و نه و کاره ش مو عجیزه یه ک بوو. نهوسا به نیازی تاقی کردنه وه ی وریایی پاشا، فره مانى دا رواله تی ته خته که ی هه ندی بگۆرن؛ با بزانی که به ر چاوی که وت ده یناستیه وه! نه گه ر په ی به وه نه برد، ده رده که وی مروه کی تیژ بین نییه و بابه تی له وه وردتری بۆ لیک نادرته وه.

کۆشكى گەورەى لە ئاوينە سازدراو

سليمان فەرمانى دا بە ئاوەندازيارانى مەرۆ و جندۆكەدا بە ئاوينە
 كۆشكىكى گەورەى وایان بۆ پاشای سەبا دروست كرد، كە ئاوى بەژێردا
 دەپۆشت، [بە شىوازىكى وا] ئەوەى ئاگای لەو جوانكارىيە نەبایە،
 ئاوينە كەى بە ئاوەدانى. چوون ئاوينە كە لە نیۆان ئاوە و رابگارددا^(١) جى گیر
 ببوو. ئاشكرا بوو كە پاشاش لاى وایە ئاوە؛ تووشى هەلە دەبى، و قولى بۆ
 هەلەدا. ئەمجا لەویدا هەلە و هەلخەتانی خۆى بەرامبەر بە روالەتى هەر
 دیاردەيەك بۆ دەردەكەوى. ئەویش و هاوئشتمانانىشى خەرىكى پەرستنى
 خۆر بوون. بەلى، خۆر گەورەترین سەرچاوەى رووناكى و مایەى ژيانە؛
 بەلام خۆى يەكێكە لە دیاردەكانى خاوەن شكۆ. جالێرەدا رادەچەنى
 و تێدەگا، كە وەك چۆن ئاوينە كەى بە ئاوەتە بەر چاوان و قولى بۆ هەلکرد،
 لە مەرھەتاویش بە هەلەدا چوو، كە بە راھینەرى جیھانى زانیو. سوژدەى
 لى بردوو و بەندایەتى كردوو. ئاتەو داچلەكانەش لە سەد وتار و هەزار
 بەلگە بۆى بە كەلكتر دەبى.

هاورپى لە گەل سليمان خۆم بە بەدیھینەرى جیھان سپارد

پیش بینیە كە هاتە دى. شای سەبا، سەرەپای وریایی و زیرەكى، تووشى
 هەلەيەكى گەورە هات. پى و ابو ئەو ئاوينە ئاویكى بریکەدارە، كە لە

شه پۆل وه شانندن و بوردن دایه. قولى هه لکرد و خهريك بوو پرواته ناویه وه. سلیمان له وه هه له یه ئاگاداری کرد و وتی: ئەوه کۆشکیکی له ئاوێنه سازدراوه. لێره دا چاوی دلێ کرایه وه وه پهی به وه خه تایه ی برد، که تیشکی چرای به خودی چرا زانیوه؛ که ههر ئه وه ش تووشی سوژده بردن له هه تاوو به نده یی هه تاوی کردوو هه ئه وسائیر خۆی بۆ نه گیرا و ریگه یاند: «خوایه! من [تا ئیستا] ستهمم له خۆم کردوو هه؛ ئەوا له گه ل سلیمان خۆم سپارده دهستی راهێنهری هه موو جیهان».(۱)

قورئان سه رگوزه شته ی سلیمانمان بۆ ده گیریته وه

ئهم رابوارد هه ژا و سه ره نهج راکیشه له قورئاندا به خوێنه وه «خوا ئه فه رمی: [سلیمان] چاوی به مه لاند ا گیرا و پرسى: په پروسلیمانه بۆ ديار نییه؟ خۆی دزیوه ته وه یا چی؟! له سه ره ئه م کاره ی، یا ئازارێکی چاکى ده ده م، یا کوو سه ری ده پرم؛ یان ده بی به لگه یه کی باوه پێده رم بۆ ییئى. ئەوه نده ی پى نه چوو [په پوو] هاته وه و وتی: من شتیکم دۆزیوه ته وه، تۆ په یت پى نه بردوو هه. من له [ولائی] سه باوه هاتوو مه وه؛ هه والێکی راست و دروستم بۆ هیناوی. ژنیکم دی که فه رمان په وایان بوو. ئەو ژنه خاوه نی هه موو شتیکه و ته ختیکی زۆر گه و ره شی هه یه. سه ره نهج دا خووشی و گه له که شی - له جیی خوا - سوژده له هه تاو ده بن. شه یتان کارو کرده وه ی له بهر چاو شیرین کردوون و وای سه ر لى شیواندوون راسته پریان لى گوم بووه. به نده یه تی ئەو

خوا ناکه ن که شاراوو ناديارۍ ئاسمانه کان و زهوى ئاشکرا ده کا و له هره چى ده یشارته وه، يان ده ىخه نه روو ئاگاداره. ئه و خوايه که جگه له و هيچ تر بؤ په رستن ناشى و هه ر خو به تى خواهنى ته ختى [فهرماره وايى] هه ره مه زن.

[سليمان] وتى: بابزانين قسه که ت راسته؛ يان توش له ريزى دروژنانداى. ئه م نامه يه م ببه و بؤيانى داخه، ئه وسا توژى دوور يان ليگره، بزانه جواييان چ ده بى.

[کاتى نامه که ى بؤ هاويشتن] شا وتى: به پرزان! نامه يه کيان بؤ داخستووم زور سه رنج راکيشه، له لايه ن سليمانه وه يه و به ناوى خواى ده هنده و دلوفانه وه ده ستى پيکراوه [ده بيژى]: ئيوه نابى خو له من به زلتر بزنان، يين بؤ لام و خو به ده سته وه بده ن! پياوه هيژاكان! راي ئيوه به رانه ر به م کاره چيه؟ بى پرس و راي ئيوه من ناتوانم هيچ بللم.

وتيان: ئيمه وى راي به هيژ بوون، گه ليک ئازاو نه تر سيشين؛ ئيتر فهرمانيش به ده ستى خو ته؛ ليکى ده وه و فهرمانمان ده يه.

وتى: ئاکارى پاشايان وايه؛ که چوونه ناو هه ر شارککه وه خاپوورى ده که ن. دانشتوانيشى - ئه وه ى جيى ريز و حورمه تى خه لکى بى - سووکايه تى پى ده که ن، و ئه وه کار يانه. من دياريه کيان بؤ به رى ده که م با بزانيان راسپارده کان چ جوايىک له گه ل خو ديئنه وه.

کاتى گه ىشتنه لاي سليمان پى وتن: ئيوه ده تانه وى به پوول و پاره يارمه تى من بده ن؟ ئه وه ى خوا پى داوم له وه ى به ئيوه ى داوه، هيژاتره. وادياره ئيوه به ديارى خوتان دلخوش بن. بگه رينه وه بؤ لايان؛ ئيمه به

له شکر ټکه وه دینه سهریان، نهوان دهره قه تی نایه؛ نه مجا به سووکی و زه لیلی له وئیان دهره په پرتین.

[دوا یی پرسی:] کومه لی نزیکان! کامتان ده توانن بهر له وه بین خۆبه دهسته وه دن، ته ختی نه وژنهم بۆ یین؟ زه به لایک له جندوکان وتی: من پیش نه وه ی له جیی خۆت ههستی نه یگه یه نمه لات؛ به خۆدا نه پهرم و دهس و دل پاکیشم.

یه کئی له وانه ی شتیکی له کتیب ده زانی، وتی: نه من له چاوتروکانیکا بۆتی ده هیتم. که ته ماشای کرد، له لای دانرابوو.

وتی: نه مهش نیعمه ټیکه له پهروه ردگار مه وه، تا دهرکه وی، ئایا سپاسکارم یا کوو سپله. نه وه ی سپساکار بی بۆ خوی ده کا نه وهش که پی نه زانه، پهروه ردگاری من هه م بی نیازه و هه م جوامیر.

نه وسا وتی: ئا ته خته که ی هه ندی بگۆرن، بابزاین ده یناسی، یان بۆی ناسر ټته وه.

کاتی گه یشته بهر وه لییان پرسی: ته خته که ی تۆش هه ر ئاوا بوو؟ وتی: هه ر ده لیی خۆبه تی. ئیمه بهر له ئیستهش ده مانزانی و هه ر ئاماده ی فهرمانبه ری بووین. نه وه ی نه و له رابردوودا به جیی خوا ده په رست، بیوه هوی باوه نه هیئانی و له ریزی خوانه ناساندا بوو.

پی وترا: بجۆره ناو کو شکه وه؛ کاتی بۆ روانی هه ر لای و ابوو ئاوه و قولی هه لکرد. [سلیمان] پی وت: نه م کو شکه له شووشه ی ساف سازدراوه.

وتی: نه ی خوی پهروه ردگار! من تا ئیستا زلم له خۆم کردووه. نه وا له

ئىستاهە لە گەل سەلیمان خۆ بە پەرورەدگاری ھەموو جیھان دەسپێرم»^(۱).
ئەمە بوو [کە سایەتی] سەلیمانی پيغەمبەر، کە ھەلۆستى جۆراو جۆرتان
لە پێنار بانگەشەى خواناسى و تەوحید و لێزانى و تێگەشتنا دی و بویریتان
بەرامبەر بە ئایین و باوەر پۆ دەرکەوت.

سەلیمان خوانەناس نەبوو

گەلى یەھوود سەلیمانیان بە شتێک تاوانبار دەکرد، لە شانى ھىچ خاوەن
پروایەکی تاکەناسدا کە خوادلى بۆ وەرگرتنى باوەر ئامادە کردبى نەبوو، تا
بگا بە پيغەمبەرىکى ھەتێردراو کە خوا لێزانى پى بەخشىبى. ئەوان بە بۆنەى
خێزانەکانیەو بە جادووکاریى و خوانەناسى و تێکەلى لە گەل ھاوبەش
دانەران و دوو دلى لە تاکە پەرستیدا تاوانباریان کرد. بەلام خوا ھەموو ئەو
تاوانانەى بە درۆ خست و فەرمووی: «سەلیمان خوانەناس نەبوو؛ شەیتان
باوەران خوانەناس بوون، کە مەردمیان فیرى جادوو کرد»^(۲).

دیسان فەرمووی: «ئیمە سەلیمانمان بە خەلات دا بە داوود، ئای چ
بەندە یەکی ھێژا بوو! چەند گەراو و سپاسکار بوو!»^(۳)
باشان فەرمووی: «سەلیمان لە خۆمان نزیکە و بى گومان دارای ئەنجامیکی
چاکە»^(۴).

(۲) بە قەرە: ۱۰۲.

(۱) نەمل: ۴۴، ۲۰.

(۴) ساد: ۲۵.

(۳) ساد: ۳۰.

به سهرهاتی ئه یۆب و یونس

به سهرهاتی ئه یۆب

سه رگوزه شته ی ئه یۆب، جۆره سه رگوزه شته یه کی تره. به سهرهاتی ئه یۆب، له قورئاندا به سهرهاتیکی تایبه تی و دیارگه یه که له دیارگه کانی چاکه ی خوا سه باره ت به به نده خاوه ن باوه ر و سپاسکار و خۆ راگره کان، واتا: پێغه مبه رانی خوشه وستی.

ئه یۆبی پێغه مبه ر، [له سه رده مانیکا] دارای مال و ملک و مه رو مالاتیکی فراوان و مندالاتیکی هیژا و له دل نزیك بوو، که به رامبه ر به هه موو ئه وانه که وته به ر تاقی کردنه وه و چی هه بوو به ته واوی له ده ستی بوونه وه. ئه و سا تووشی نه خوشی هات و له ته واوی ئه ندامانی به ده ن ته نیا دل و زمانی ساغ مانه وه که شه و ورۆژ، یاد و په سنی خوای به ده سه لات و خاوه ن شکۆی پێ ده کردن.

[ورده ورده] ئاوال و هاو نشینانی دووریان لیگرت و له گو شه یه کی شاره که دا به ته نیا مایه وه. تاقه که سیکی به ده ورا نه ما که [هیچ نه بی] بیدوینی

و دلخوښييه كې بداته وه. تافانه كې سې ئه يۆب ببووه ژنه كې، كه به ده ميه وه بوو، بهر به رده ستي ده كرد. ئه وېش به نيازې دابېن كردنې ژيانېان ناچار كه وتبوو، كار بؤ ئه م و ئه م بكا، تاكوو شتيكيان له بهرانبه ردا لئې بستيني. (۱)

خؤراگريي ئه يۆب

ئه يۆب سهر ياري گشت ئه وانه، خؤراگريي و سپاسكار يي له ده ست بهر نه دا. [بهو حاله شه وه] ده مي هر به گازه و شوكرانه بؤ ترييه وه بوو. نه ئه كلووزايه وه، نه كې سې ده خسته زه حمه ت. نه هرگيز سكالاي ده رده پري و نه تووپره ش ده بوو. چهن ساليك له ته مهنې بهو شيوازه دايه سهر. له پال خؤله كه وانيكي هؤزي ئيسراييلدا كه وتبوو، كه مهرو مالاتي به لادا تيده پهرين

مه ينه ت و به ينه ت (۲)

وهختي ماوه ي ئه و ئه زموننه ي خوا بؤ ئه يوبي له بهرچاو گرتبوو دوايي

- (۱) ئه م چهن د رسته يه هي ته فسيري «ابن كثير» ه. (نوسهر).
- (۲) ليره دا بليين كه قورئان به راشكاوي ده رپري ناكا، حه زره تي ئه يۆب تووشې چ نه خوښييه ك هاتروه. ههندي له رافه كاران (موفه سيران) يش له سهر ئه و پروايه نين كه ناو براو گيرؤده ي نه خوښييه كي ئاوا - وه كوو له سهر وه ئاماژه ي پيكراره - بووي. چوون سهر چاوه ي ئه م و تانه «ئيسراييليات» و هاوپرې به لگه يه كي باوه پ پيكر او نين جگه له مه ش جيتي پروا ئيه كه پېغمبهر نك نه خوښييه كي وه ها بگري خه لكې بزي ليكه ن و دوور يي لي بگرن. پېغمبهر نك له كؤمه لگه دا ربه ري هه مه لايه نه و جيتي رازو نيازې جوړاو جوړي مه ردمه. ئه گه ر وابي ئه ركي به گجار گرنگي پېغمبهر ايه تي و راهيتاني مه ردمي چؤن بؤ جيتي به جيتي ده يتي؟! پروانه «مع الانبياء في القرآن. عفيف عبدالفتاح طباره» لاپه ري ۲۰۹. «وه رگير»

هات و ئهوهی مەبەست بوو بە باشی هاته جی. پاشان له پێناو رازی بوون بهوه دا بۆی پرپار درابوو چەند پلەیهك سەرکەوت، ئەوسا خوا نزیایه کی گیرای، که داماری و بیچارهیی تیا دا ئه دره وشایه وه و پیشاندهری ئه وه بوو له دهستی خوا جگه له خۆی - که به سەر هه موو شتدا زاله - پشت و په نایهك نییه؛ خسته دلیه وه.

له ئاکامی ئه و نزیایه دا خوا، تهن دروستی به خۆی و بنه ماله ی به خشییه وه. مال و دارایی به سەر و زیاده وه بۆ هینایه وه جی و پیتی به هه موو شتیکی دا. خۆی ئه فهرموی: «ئه یۆب هاواری له په روه نده ی کرد که: من تووشی مهینه ت ها تووم و تۆش له هه موو دلسۆزان دلسۆزتری. نزا که یمان لی قه بوول کرد. نه خو شیمان له کۆل خست. مال و خیزانیمان پێ دایه وه و ئه و نده ی تری شمان پێ به خشی. ئه مه ره حمه تیک بوو له ئیمه وه و په ندیکیش بۆ ئه وانه ی ته نیا به ندایه تی ئیمه ده که ن» (۱).

به سه رهات ی یونس و رازه که ی

سه رگوزه شته ی یونس که هاو پرپیه له گه ل هی ئه یۆیدا. سه لمینه ری توانایی خوا و دلسۆزی و به فریا گه یشتنی به نده کانیه تی، له کاتی هیوا پراویدا. له و کاتانه دا وا هیچ ئومیدیک نامی. ره ش بینیه کی خنکینه ر و شه وه زهنگ ئاسا دنیا داده پۆشی. دلپه نگاوی وای ته نگ پێ هه ئه چنی، نه رۆشنا ییهك دیلته وه، نه هه وایهك؛ نه ئاواتیک و نه هیوایهك. هاره ی (۲)

بەھیزو بە پەلەي مەرگ ئەكەوتتە خولانەو و دانەوئەي نەرم و شلي ژيان وردوھان دەکا.

ئا لەو ھەلو مەرجه دا دەستی دەستەلاتي خواي بەھيزي زالي دلوفاني لە کارزان دەردەكەوي و ئەو مەرۆفە لاوازه لە دەمي شيري بکوژ و مەرگي لە ناو بەر، دەستينيتەو. وا تەندروست و بۆ خووش رزگاري دەکا، پیت وایە لە مائي خو دا بروو و لە ناو مال و خيزانيدا ناگاداري ليکراو!

يونس لە نيوان گەلەكەيدا

بەسەرھاتي يونس بەم چەشنەيەكە خوا ھەناردی بۆ شاري «نەينەوا»، بەلكو وري خواناسي و خواپەرستي بەخەلكي ئەوي بناسيني. بەلام ئەوان بەگويان نەکرد و لەسەر ستەمكاري خويان ھەر بەردەوام بوون.

يونس لێيان توورە بوو، وێرای بەجي هيشتيان ھەوآلي دانێ كە پاش سێ رۆژ، تووشي بەلایەك دەبن. وەختی دلتيا بوون بپارەكەي يونس دیتە دی و قسەي يېڭە مېەر راستە، بە منداڵ و گاوگوێر و مەر و مآلتیانەو بەرەو دەشت و دەر وەپێ كەوتن. دايك و پيچوريان لێك جيا كردهو. ئەوسا لە بارەگای خوادا كەوتنە شين و زاري و ليی پارانەو. وشترو بەچكە وشتەر دەسيان كرد بە حيلە حيل. قۆرە و بۆرەي گاوگوێر بەرز بوو. مەر و بەرخ بارە بار بۆيان سەندنەو. لە ئەنجامدا خوا سزاكەي لەسەر لادان.

قورئان ئەقەر موي: «بۆجي ھيچ شارێك نەبوو كە باوەر بەيئن تاكوو باوەرەكەيان قازانجيان پي بگەيەني، گەلي يونس لي بەدەر؟ وەختی پروايان

هېښا به لای ناشیرینمان له دنیا دا لای لادان و ماو یه کیش ئاسووده مان
هېښتنه وه» (۱).

یونس له زکی ماسیدا

یونس که روښت، هاوړئ له گهل دهسته یه کی تر، سواری پاږړنک بوو.
پاږړ [به هوی قورسی] که وته داچوونه وه.

[سهرنشینان] ترسی چوونه ژیر ئاو دایگرتن. به نیازی سووک کردنی
باری که شتی پشکیان خست، تا بهر هه رکه س که وت بیهاونه ئاو ده ریاوه.
پشکه که به ناوی یونسه وه ده رها ت، به لام ئاماده نه بوو پروا. دیسان پشکیان
خست، که وته وه له و و هه ر به گوئی نه کردن. بۆ جاری سیهم خستیانه وه و
دیسان هه رکه وته وه له و. خوا ئه فهرموئ: «له پشک خستندا به شداری کرد و
پیوه بوو» (۲)، واتا: دۆراندی. دواپی یونس هه ستایه وه جل و بهرگی له بهر
که ندو خوی له ده ریا هاوښت. خوا ماسیه کی بۆ بهرئ کرد. به ره و لای
ها ت و درنی به ده ریا دا. هه رکه یونس که وته ئاو ئاو هه لیلووشی. خوا به
ماسیه که ی راسپارد، نه گوشتی یونس بخوا و نه ئیسقانیشی بشکینئ. (۳)

خوا نزا که ی قه بوول کرد

یونس له ناخی تاریکی زکی ماسی و تاریکی ده ریا و تاریکی شه ودا

(۲) سافات: ۱۴۱.

(۱) سافات: ۱۴۱.

(۳) ئه م چه ند رسته یه ش هه ر هی ته فسیری «ابن کثیر» ه. (نوسه ر).

نشته جي بيوو. تاريخي خوي به سهر تاريخيدا كيښا بوو. تاريخيه كي چهند سامناك و نهنگووسته چاو بوو! نوميدى گيان دهر كردن چهند دوور له باوهر بوو!

نوهندهى خوا مه يلى له سهر بوو گوزه را. پاشان وشه گه ليكي نايه دل، تاكوو تاريخي برقيتن؛ خهم و په زاره راوتين و ره حمهت له سهره وهى حهوت ناسمانه وه پرېژنه خواره وه.

گوي گره با قورئان هم رووداوه بي و تنه و سهر سورهيڼه رت بؤ بگيرېته وه؛ كه هوى نارامش و دلنه واييه بؤ هم موو ليقه و ماوئكي دلشكاو. نه و ناو مېد و دلپه ننگاوانه ي سهرى دنياى پان و بهرنيان لي هاتو و ته وه يه ك. نه وانه ي گيانى خوشيان لي بوو ته بار و سوور و ناشكراش ده بينن، جگه له خوا هيچ پشت و په نايه ك له نارادا نيه.

«خواهني ماسى بينه وه بير، له و كاته دا كه به توره ييه وه روښت و هه رلاى وانه بوو ئيمه تروشى ته ننگانه ي ده كه ين. له تاريخايدا بانگي كرد: [خوايه!] جگه له خوت په رستويه كي تر شك نابه م. پاكي هه ر بؤ تويه و نه من له ريزى سته مكاراندا بووم. نه و سا فرماي كه وتين و له ته ننگانه مان رزگار كرد. ئيمه باوه رداران ناوا دهر باز ده كه ين» (۱).

بەسەرھاتى زەكەريا

نزاكەى زەكەريا

نمونه يەككى تر لە نىعمەتەكانى خوا بۆ بەندەكانى و نىشانە يەككى تر لە دەسلەتەنى بى پەر و سنورى، لە دوەى زەكەريادا دەردەكەوى بۆ فرزەنىكى چاكي ئىسك سووكى دەس و دلپاك، كە جىيى بگرتتەو و جىنشىنى بەرەى يەعقوب و بانگىشتكارى تاكە پەرستى بى.

ئەو نزايش لەسەر و بەندىكا بوو كە زەكەريا تەمەنى چووبووە سەرەو. خۆى هيز و گوپى نەما بوو، پىي نابووە پىرى و خىزانىشى لە سك و زانشتبەو. [بەسەر ئەوانەدا] خوا نزاكەى هينايە جى. بىر و باوهرى مەردمى لەو بارەو بە هىچ دەركرد و بەراوردى رابردوى پووجەل كردهو. كورپىكى وشيارى دايە، كە هەر لە تەمەنى مندالدا بلىمەتى و لىزانى و لەسەر خۆى و زانست و كىتیبى بى بەخشى. بە روو خوشى و چاكە كارى و پاكى و خوش رەفتارى لە گەل داك و باب و دلسۆزى و نەرم و نىانى ناوى دەركرد. خوا دللى زەكەرياي تىگەيانند و چەن دياردە يەككى پىي نىشان دا، كە

ده سه لاتنی له بران نه هاتووی^(۱) خویان تیادا نه یینرایه وه. پیشانی دا چی مه یلی لییی نه نجامی به دهستی ئاسانه. له چۆنیه تی دروست کردنی نه ندامانی لهش و له وهی چۆن نه ندامیک نه خاته جموجوول، یا کوو له جوو لهی ده خا، ئاگاداری کرد. بۆزه که ریا جوان روون بووه وه که بوونه وه به گشتی، له ژر دهستی به هیزی خوا دایه. زیندوو له مردوو، مردوو له زیندوو، دهرده خاو به هه رکهس پیی خوش بی رزق و بژیوی فراوان ده به خشی.

نه زری ژنی عیمران

ژنی عیمران - که له بنه ماله ی زه که ریا و ژنیکی چاک و پاک و دلسۆزی ئاین بوو - نه زری کرد، نه گهر کوپنکی بوو بیدا له ریی خوا دا، که خزمه تی ئاین و به رنامه که ی بکا. له ورووه ده داوای له خوا کرد و پرای قه بوول کردنی نه و کوپه ی، وای بگپری بیته هۆی به هه ره گه یاندن به دینه که ی و به نده کانی. ییکاته بانگیشته کاری ریی خوا و پیشه وایه کی رپیشانده ر.

وتی: خویاه! خو کچت پیدام!

ژنی خواناس شتیکی ده ویست و مه یلی خوا له سه ر شتیکی دیکه بوو. [ناشکرایه] خواش ئاگادارتره به سه ر به هه ره و زیانی به نده کانی دا. که دیتی کچی بووه خهم دایگرت و که وته ناو په ژاره یه کی قووله وه. به لام کچه که ی

(۱) له بران نه هاتوو: نه پراوه.

مړويه کي ټاسايي نه بوو، له نه نجامي ټهرکه دينييه کاندا زور به توانا و له مهيداني خزمهت به کومۀلدا ټازا و دلّاو و له زورينه ي گه نجان ليها تووتر بوو. خوا - له بهر ټه و رازه ي خو ي ده يزاني - مهيلي لي بوو کچ بي و بيته دا يکي پيڻه مبهريکي شياو و پايه بهرز. چوون ته نيا له تواناي پياو اندايه که بهر ټوه بهري ټهرکي پيڻه مبهري بن.

ټه وکاته ژني عيمران وتي: پهروه ردگاري من! ټه و مندالهي له زکم دايه ده يکه مه نه زري تو. به هيوام لي م قه بوول که ي؛ بيسه ر و ټاگادار هر خوتي. وهختي مندالهي که ي بوو، وتي: پهروه ريني من! ټه واکچم بووه! - خواش ټاگادار تره له وه ي بوومه - دياره کچيش جي کور ناگريته وه. من ناوم نا مريه م. ټه ویش و بهر هشي به خوت ټه سپيړم، تا له شهيتاني له عنه تيان پيارزي.

له ژير سيښهري دلوفاني خوا دا

مريه م، به هو ي ټه و که سايه تيه ي، که و ته ژير سيښهري دلوفاني خوا و سه رپه رستي زه کريا وه. پهروه رنده به نيازي سه لماندني دلسو زسي خو ي به مريه م، ميوه و خوارده مهني جوړاو جوړي له غه يري وهرز و جيگاي خويدا بؤ بهر هم ټه هينا، که هم لي ټه خواردن و هم لي شي ده به خشين. «پهروه ريني پيشکه شيه که ي زور به باشي لي وهرگرت و کچه که ي دلسو زانه بؤ به خيو کرد و زه که راي کرده سه رپه رستي. هه رکاتي [زه کريا] سهري ميحرابي ټه دا، ميوه ي له لادا ټه ييني، که لي ټه پرس ي مريه م ټه مهت له کوئ هينا؟ ټه يوت: له لايه ن خوا وه بوم هاتو وه. خوا بؤ هه رکه س پي

خۆش بێ، بژیوی فراوان دەنێرێ». (۱)

هه‌والێك له لایه‌ن خ‌وای د‌ل‌و‌ف‌انه‌وه

خ‌وا، زه‌كه‌ریای -كه‌ پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر و پ‌یاو‌ئ‌ك‌ی به‌ ئاوه‌ز و ت‌ی‌ب‌ی‌ن (۲) بوو- ت‌ی‌گ‌ه‌یان‌د، ئه‌وه‌كه‌سه‌ی توانی له‌ گه‌نج‌ك‌ی چاكه‌كار ئاوه‌ها ر‌ی‌ز ب‌گ‌ر‌ئ پ‌ی‌شكه‌شی دا‌ی‌ك‌ی پ‌الاوته ب‌كاو نزاكه‌ی ب‌ی‌ن‌ت‌ه‌ ج‌ئ. به‌ هه‌ناردنه‌ به‌رده‌ستی میوه‌ له‌ غه‌یری وه‌رزی خ‌و‌یا به‌ندایه‌ت‌یه‌كه‌ی پ‌الاوته ب‌كا. ده‌شتوانی به‌ پ‌یره‌ پ‌یاو‌ئ‌ك‌ی به‌ سالا‌چ‌و‌وی ه‌ی‌ز و گ‌ور‌یا نه‌ماو -باوه‌كوو به‌ ه‌و‌ی ت‌ی‌پ‌ه‌ر‌بوونی ته‌مه‌نی خ‌و‌ی و نه‌ز‌و‌ك‌ی ژنی و به‌راوردی هه‌م‌یشه‌یی، ئوم‌ی‌د‌ئ‌ك‌ له‌ ئارادا نه‌ما‌ئ‌، پ‌یاو‌ئ‌ك‌ له‌ بار و د‌ر‌خ‌ك‌ی وه‌ها‌دا ب‌ی‌ت‌ه‌ دارای من‌د‌ال -كو‌ر‌ئ‌ك‌ ب‌بخ‌ش‌.

زه‌كه‌ریا خ‌و‌شی كه‌وته‌ د‌ل‌. مه‌ردایه‌تی بوو‌ژایه‌وه. ئاوات‌ی گه‌شه‌ی سه‌نده‌وه و ب‌روا به‌ خ‌و‌ای پ‌ته‌وتره‌وه‌ بوو. ده‌ست‌ی‌ك‌رد به‌ خو‌ئ‌ند‌نی د‌و‌عا‌یه‌ك‌، كه‌ ئامینه‌كه‌ی فر‌ی‌شته‌كان ئه‌یان‌وت و د‌ل‌س‌ۆ‌زی خ‌و‌ای ئه‌خ‌سته‌ جوو‌ل‌ه‌وه. هه‌موو ئه‌وانه‌ش هه‌ر به‌ مه‌یلی په‌روه‌ر‌ئ‌نی د‌ل‌و‌ف‌ان و و‌ی‌ستی ده‌سه‌ل‌انداری هه‌ره‌ زانا ئه‌هاتنه‌ج‌ئ.

هه‌ر له‌ و‌ئ‌دا زه‌كه‌ریا له‌ په‌روه‌ر‌نده‌ی پارایه‌وه‌ و وت‌ی: «په‌روه‌ر‌نده‌ی من! به‌ره‌یه‌ك‌ی ه‌ی‌ژام پ‌ئ‌ ب‌ی‌خه‌شه‌! ئه‌ت‌و‌ ب‌یسه‌ری هه‌موو پارانه‌وه‌یه‌ك‌ی». (۳)

(۲) ت‌ی‌ب‌ی‌ن: ورد ب‌ی‌ن، رو‌ش‌ن‌ب‌یر.

(۱) ئالی ع‌ی‌مران: ۳۸.

(۳) ئالی ع‌ی‌مران: ۳۸.

مزگینى مندال

خو دوعاکه ی زه که ریای قه بوول کرد و مزگانى کورپنكى چاک و پاکی، که له داهاتوویه کی نزیکا له دایک ده بی دایه. «مرو، به پئی سرشتی خو ی هه ر به په له یه». (۱) بۆیه خیرا داوای له خوا کرد، نیشانه ی هاتنه جی ی ئه و رووداوه گرنکه و کاتی نزیک بوونه وه ی پئی راگه یه نئ.

وتی: «پهروه رینى من! نیشانه یه کم بۆ دابنئ. فهرمووی نیشانه که ی ئه وه یه که سئ رۆژ ناتوانی له گه ل که س قسه بکه ی، به ئیشاره نه بئ. له ئیواره و به یانیدا یادى خوا بکه و په سنى به جئ بیته». (۲)

ئهو خوا یه که ده توانئ زه مینه و لیهاتنى تاییه تی له هه ر شتیک بستینیه وه؛ زمانى به دهم و دوو واله کارخا، نه توانئ تاقه وشه یه ک ده رپئ؛ ده شتوانئ لیهاتنى تاییه تی به هه ر دروستکراوینكى خو ی ببه خشی. ئهو خاوه ن ده سه لاته که لیسه ندنه وه ی به ده ست ئاسانه، پیدانیشی هه ر به ده ست ئاسانه.

نیشانه کانى ده سه لاتى خوا

نیشانه کانى خوا و ده سه لاتى خوا، له پيشا له زه که ریادا و پاشان له مال و خیزانیا دیاریان دا. یه حیا له دایک بوو، و بووبه هو ی رووناکی چاوانى و ئه مجا هیزو پشتوانییکیش بۆ ژبانده وه ی بانگه شه که ی. بالیره دا ئهم

بەسەرھاتە جارێك بە كورتى و جارێكى تر بە درێژا، لە زمانى قورئانەو
بىستىن.

«زەكەرەيا بێنەو، بىر، كە پەناى بە پەرەردگارى برد و وتى: پەرەردگای
من! بە تەنێام مەهێڵەو؛ تۆ باشترین كەسێكى كە هەردەمىنى. نزاكەمان لێ
قەبوڵ كرد و یەحیامان پێ بەخشى و خێزانیمان خۆش كردهو. چوون
ئەوان لە چاكەكاریدا خێرا بوون. بە ئومێدو ترسەو لێمان دەپارانهو و لە
بەرامبەرمانەو لارە مل بوون» (۱).

خۆراگری یەحیا لە پێناو دژواریى بانگەشەدا

كاتى یەحیا لە داىك بوو، روشنائى هاوێشە دلى داك و بابیەو. وێرە
ئەوێش، بوو بە جیگرى باوكى هێزای و لە پێناو بانگەشە بۆ رێى خوا و
ئایىنى پاك و رەسەندا، بە تواناو خۆراگر بوو. هێشتا منداڵ بوو نیشانەى
پیاوێتى و ئاكارچاكى تیا دیارى داو هەر لەو تەمەنەدا ئەویندارى فێر بوونى
زانست بوو. لە بواری چاكەكارى و خۆ پارێزیدا هەلکەوتەى ناو جوانان
بوو. سەبارەت بە روو خۆشى و مەردم دۆستى و خزمەتى داك و باب، بە
نمونه ئەهێنرایەو. خواى بەرز و بە شكۆ بە یەحیاى فەرموو: «ئەى یەحیا!
كتیبه كە توند و تۆڵ بگره. دیسان ئەفەرموئ: هەر لە منداڵیشا فێرى
كارزانیمان كرد. لە لایەن خۆمانەو دلسۆزى و دەس و دل پاکییمان پێ
بەخشى و مەرویه كى پارێزگارىش بوو. رەفتارى لە گەل داك و بابى خوا پەسند

وله توندیی و نافه‌رمانی، به دوور بوو. سه‌لامی لییی، نه‌روژه‌ی له‌دایک
 بوو، نه‌روژه‌ی ده‌مری و نه‌روژه‌ش زیندوو ده‌کرته‌وه»^(۱).

عیسای کوری مریه م

رووداویکی ناٹاسایی

ئەمجا نۆرە ی خستە بەریاسی هەلسو کەوتی عیسیایە، کە دوایین راسپاردە ی بەر لە موخەممەدە (درودی خوای لییی). بەسەرھاتە کە ی، وستی خوای بە توانا دەسەلاتیکی بی پەر و سنوور و لیزانیە کی ناسکی تیا دا ئەدرە و شیتە وە. کار و باری عیسا بە گشتی ناٹاسایی بوو.

هرز (۱) و ئاوەز لە بەرامبەر چۆنیەتی لە دایک بوونیە وە دەبەزن و واقیان و پەر دەمینی. یاسا کانی سرشت هەلدە پیچرین و لە کار دە کەون. ئاشکرایە بۆ ئەو کەسە ی یاسا کانی سرشت بە پەرستوویە کی هەر بوو دە زانی و بەراوردە روالە تی و دیاردە پزیشییە کان بە راسییە کی نە گۆر و هەتا هەتایی دادە نێ و لە توانای خوا بی خە بەرە، پڕ و بە و کارە ناٹاسایی و قانون شکێتانه و دان پێدا نانیان، گە لێک دژ واره. بە لام لە توانای هیچ هۆکار و هیچ دیاردە یە کە نییە

بهربه وستی خوا بگری.

«ههركاتى بيهوى شتيك دروست بى كه فرمانى دا بيه دهست بهجى دروست دهبى» (۱).

بروا بهم راستيهش بو ئهوانهى باوهپىكى تهواويان هيه، كه خوا به دهسهلاتىكى زالى بهديهنهري سهر له بهرى جيهانه، شتيكى زور ئاسانه.

«[چوون دهزانن] ههر ئهوه خواى خولقينهري نويسازى وينهگر.

جوانترين ناوهكان هى ئهون و چى له ئاسمانهكان و زهوى دايه، خهريكى پهسنى پاكي ئهوه و به دهسهلاتى له كارزان ههرخويهتى» (۲). ئهوهى پرواى به وه ديهينانى ئادهم و حهوا له ئاووگل - بهبى داك و باب - ههبى، له دايك بوونى مندالايك له دايك و به بى باوكى، لا زور باوهپ پىكراوتره، تا له دايك بوون بهبى داك و باب. بهو بۆنهوه قورئان دهلى:

«دروست بوونى عيسا به دهستى خوا، له جهشنى دروست بوونى ئادهمه، كه له گلى دروست كرد. پاشان پىوت: بيه، ئهويش هاته ئاراي بوونهوه» (۳).

كاروبار ههموو جىي سهرسورمانن

بهسهرهاتى عيسا به گشتى، سهرسورهيتهره. له دايك بوونى لهسهر و بهنديكا رووى دا، كه «يؤنان» له زانسته عهقلييهكان و زانستى ژمارهدا گهيشبوه لووتكهى پيشكهوتن و زانستى پزشكيش لهو ولاتهدا، له جهنگاي بگره و بهردهى خويا بوو.

ملکه چي يه هوود له ئاستي هۆکاره روا له تيبه کاندا

گه لي يه هوود نه گهرچي پېغمبهری زوريشان تيادا هه لکه وتبوو، به ته وایي خوږيان سپارد بوو به و زانسته به که لکانه ی له ورژده دا باويان هه بوو. سه باره ت بې باوه پری به رۆح و نه وه ی په یوه ندي به رۆحه وه هه بوو ناويان ده رکړدبوو. وا راهاتبوون ليکدانه وه یان له سهر ههر بابيه تیک و ههر شتيک، ليکدانه وه یه کی ماديی بوو. لایان و ابوو، ههر دیارده یه ک بې گومان ده بې هۆیه کی ماديی هه بې و هيچ شتيک به بې هۆکار و سه به ب هه رگيز وه دی نایه. نه و موعجيزانه ی خواحه زره تی عيسای پې رتزلې گرتن چاره سه ریک بوو، بۆ هيئانه سه ر خوی عه قلی به رچاو ته نگي ماديی، که پيړوستی سه رده م و بانگه وازی روژگار بوو.

یه هوود بۆ ناسینی روا له تی ههر شتيک به وردیي خه ریکی تاقی کړدنه وه ده بوون. خوږيان نه کوتا بۆ توککل و له کاکليان نه ده پرسى. ههر خوازياری روا له تی دوور له راز و راستی بوون. ورکه ی خوږين په رستی و نه ژاد په رستييان گه يانده به نه و په پری. له بواری مال دؤستيا ويزدانيان وه لا نابوو. هيئد وشک و دلره قيان لي ده رها تبوو، نه دليان بۆ هه ژاران دائه چله کا و نه فه قير و بيده ستیان نه که و ته وه بير. نه وه ی له نه ژادی ئيسراييل نه بایه، به چاوی جانده وهر و سپلوت و ته نانه ت شتيکی بې گيان بۆيان ده پروانی. له ئاستی دارا و به ده سه لاتا لاره مل و به رانه رکز و داماوان، تووش و به ده مار بوون. کاتي ده سه لاتداريی بې به زه یی و له وه ختی بې ده ستيا نه رم و نييان بوون.

چوون ماوه‌یه‌کی دوور و دریژ هم له سووریه و هم له فه‌له‌ستین له ژیر ده‌ستی «رۆم» دا ژیا بوون، به‌ئه‌خلاقى به‌ندایه‌تى و زه‌بوونى داهاتبوون. ره‌فتاریان تیکه‌ل بوو له‌گه‌ل دوو رووی و زمان لووسی و فیلبازی و فربو و پیلانگیرى دا.

سووکایه‌تى و مله‌ پیتی

له‌ ناو‌گه‌لى جووله‌كه‌دا، سووکایه‌تى به‌ پیغهمبه‌ران و ته‌قالا بو به‌ سه‌را زالبوونيان ببوو به‌ باو. پاشان کارگه‌یى به‌ سوو خواردن و لووته‌لایى له‌ راهینه‌ ئایینییه‌کان و وشكى و لاسارى و دل‌ره‌قى و كوشتنى پیغهمبه‌ران. سه‌ره‌نجام نه‌مانى ئه‌وینى پاکی خواىى له‌ دل و ده‌روونى زۆرینه‌يانا و وه‌لانى سۆزى مرۆ دۆستى، ته‌نانه‌ت له‌ نێوان باب و فرزه‌ندا.

خه‌رىك بوون مانای دۆستى و برایه‌تى و چاکه‌کارى و جوامیریان به‌ ته‌واوى له‌ بیر ده‌کرد. هه‌ر چه‌ند برۆیان به‌ پیغهمبه‌رایه‌تى هه‌بوو، و پیغهمبه‌رائیکى زۆرى له‌ ناویانا سه‌ریان هه‌لدا بوو، کتیه‌کانیشیان پر بوون له‌ به‌سه‌ره‌اتى ئه‌و راسپاردانه؛ به‌لام له‌م دواىانه‌دا ته‌نیا ئه‌و باس و باب‌ه‌تانه‌یان به‌ راست ده‌زانى كه‌ پالێستى هه‌واو هه‌وسى ئه‌وان بوون و له‌ گه‌ل داب و ئه‌خلاقیان یه‌ك ده‌كه‌وتن. ئه‌گه‌ر كه‌ سیكیش ره‌خنه‌ى لى بگرتایه‌ن، راست و چه‌پى وه‌ بیر به‌ئینانه‌وه و به‌ره و ئایینى ره‌سه‌ن و هاته‌نه‌وه سه‌ر پى بانگى بگه‌ردایه‌ن له‌ گه‌لى به‌ شه‌ر ده‌هاتن و ئه‌بوون به‌ دژمنى، له‌ قسه‌ هه‌لبه‌ستن و تاوانبار كردن و خو له‌ راستى گیل كردن و شایه‌تى درۆدا ده‌ستیکى بالایان هه‌بوو.

چاکه‌ی خوا له گهل توره‌مه‌ی ئیسراییل

توره‌مه‌ی ئیسراییل، به هۆی باوه‌پری تاکه‌په‌رستییان، له ههر سه‌رده‌میکه، له گهل نه‌ته‌وه‌کانی هاوچه‌رخ‌ی خو‌یان جیاوازیان هه‌بووه و رازی بانتر بوونیان له گهلانی دیکه‌ش ههر ته‌وه‌بووه. بۆیه خوا نه‌فه‌رموئ:

«ئه‌ی به‌ره‌ی ئیسراییل! ئه‌و چاکه‌یه‌ی له‌گه‌لم کردن یینه‌وه‌بیر؛ له‌ چاو خه‌لکی هه‌موو دنیا زۆرترم ریز لینگرتن».^(۱)

سپله‌یی له‌ پینا‌و‌ چاکه‌دا

به‌لام به‌ هۆی دراوسیه‌تی و تیکه‌لایی له‌گه‌ل هۆزه‌ هاوبه‌ش دانهره‌کان و به‌ سه‌رچوونی ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ ده‌می ژبانی پېغمبهران؛ بیرو باوه‌پری هه‌لبه‌سته‌و نه‌خلاق‌ی روژگاری نه‌زانی، کاری تیکرد بوون. له‌ میسر‌دا ملیان له‌ گوێره‌که‌ په‌رستی ناو له‌ مه‌ر به‌ پیروزی زانیی «عوزه‌یر» و ریز بۆ دانانی، گه‌لێکیان هه‌روشه‌ کردو له‌ پله‌ی ئاده‌میزادیان تیپه‌راند.

[له‌ ئاکامدا] بێ ته‌وه‌ی بیرێک له‌ باس و خواستی لای خوا بکه‌نه‌وه، دایانه‌ باری بېشه‌رمی و هه‌ندێ کرده‌وه‌ی بت په‌رستانه‌ و جادوو و ستم و چه‌ند کاری ئاو‌پوو به‌رانه‌ی‌تریان به‌ ئاکاری هه‌ندێک له‌ پېغمبهران راگه‌یاند.

ده‌مارگرتیی و بادی‌هه‌وایی

گه‌لی یه‌هوود سه‌رباری هه‌مو ته‌وانه‌ به‌ باوو باپیرانیانه‌وه‌ له‌ راده‌ به‌ده‌ر

ده نازین و به ئاوات و خه یالّه پړ و پوچ و خه ونه دوور له راستیه کانیان پشتیان به ستيو. ئه یانوت: «ئیمه فرزن و خۆشه ویستی خواین». (۱) «ئیمه ناگرمان پی ناگا چهند روژئک نه بی». (۲)

له دایک بوونی عیسا، سه لمینه ری ناسه ربه خویی جیهانی مادیی.

له دایک بوونی عیسا و چۆنیه تی ژبان و بانگیشتی، ئهم دیاردانه ی خواره یان کۆل پی داو له بره ویان خستن.

دیاردە مادیی و ناسراوه کان. ئه خلاق و ئاکاری جی کە وتوو. یاسا دامه زراوه به بره وه کان. ئه و ئاوات و به رزه فریانه ی جووله که پشتیان پی به ستيوون و ئه و داب و نه رتانه ی له ناو کۆمه لدا کئی به رکئی و ته نانه ت شه ریان له سه ر ده کردن.

عیسا به ته رزئکی نا ئاسایی له دایک بوو. له ناو لانکدا له گه ل مه ردم که وته دوین. له باوه شی دایکی هه ژار و له دنیا پراویدا په روه رده بوو. له که ش و هه وایه کی پړ له تانه و ته شه ر و ناو و نیته که شوئن خستنا ژبانی دایه سه ر. له هه رچی پیوه ندی به ده سه لات و ده وله مندیه وه بوو، به دوور بوو.

له گه ل فه قیر و بی ده ستان ده ژبا. نان و ئاوی له گه ل ئه خواردن و ئاوال و دلسۆزیان بسوو. دۆست و پشتیوانی ئاواره و لیقه و ماوان بسوو. گه دا و ده وله مه ند؛ فه رمانده ر و فه رمانبه ر، لات و ماقوول، له لای بی توفیر بوون.

موعجیزه‌کانی عیسا

خوا به ئاردنی په یام بۆ عیسا وگه‌یاندنی به پیغمبه‌ریی؛ پله و پایه‌ی به‌رز کرده‌وه و به ئینجیل و موعجیزه‌ سه‌رسور هینه‌ره‌کانی پشت راستی کرده‌وه. (۱)

خواوه‌ن به ده‌ستی عیسا، ئه‌وه‌ نه‌خۆشینانه‌ی بۆ پزیشکان چاره‌ سه‌ر نه‌ده‌کران و کوئیری زکماک (۲) و نه‌خۆشی پیسی چاده‌ کرده‌وه و مردووشی ده‌ژيانده‌وه.

له‌ پێش چاوی خه‌لکی باڵنده‌ی له‌ قور دروست ده‌کرد؛ پاشان فووی پیاده‌کرد و به‌ ئیزنی خوا ده‌بوو به‌ باڵنده‌یه‌کی به‌ راستی. به‌ مه‌ردمی راده‌گه‌یاند که‌ چ ده‌خۆن، یا کوو له‌ مائی خۆدا چیان پاشه‌ که‌وت کردوه. ئه‌نجامی ئه‌و کارانه‌ برۆای مه‌ردمی به‌ رانه‌ به‌ وه‌ی ته‌ورات سه‌باره‌ت به‌ موعجیزه‌ی پیغمبه‌ران و توانای خوا ده‌رپری کرد بوو، تازه‌تر و پته‌وتر کرده‌وه و برۆای [په‌رگیرانه‌] به‌ ماده‌ و ته‌جره‌به‌ی -وه‌ کوو کارتی که‌ریکی بی سه‌ره‌و سه‌ربه‌خۆ- خسته‌ له‌رزه‌ و شه‌که‌وه. به‌ لām ئه‌وانه‌ی خوایان به‌ تاکه‌ ده‌سه‌لاتدار و به‌ پیره‌به‌ری جیهان نه‌ده‌زانسی، دیسان ئه‌یانوت: ئه‌مانه‌ بابه‌تیکی تازه‌یان تیا نییه‌ و ئیمه‌ شتیکی وامان لیان ده‌سگیر نابێ.

(۱) پشت راستن کردنه‌وه: دانه‌پال، ته‌ئید.

(۲) زکماک: زکی دایکی، مادرزاد.

بانگه‌وازی عیسا و به‌ره‌ئست وه‌ستانی جووله‌کان

عیسا یه‌هوودی له زۆرتک له‌و شتانه‌دا که به‌ره‌می خه‌یالی خۆیان بوون و بایه‌خی له‌ راده‌ به‌دەریان پێ ئەدان، یا له‌ به‌ره‌وا زانیی شتگه‌لیکا، که‌ خوا به‌ ناره‌وای راگه‌یاند بوون، یان پیچه‌وانه‌که‌ی، به‌ درۆ خستنه‌وه. تیکۆشا له‌ بنه‌مای دین و راز و په‌یامی دین تییانگه‌یه‌نی تا خویان له‌ هه‌موو شت لا گرنگتر و خۆشه‌ویستر بی. رێز و بایه‌خی شیاو بۆ مرۆفایه‌تی دانین و یاریده‌ری هه‌زارو بی‌ده‌ستان بن. په‌ی به‌ تاکه‌ په‌رستییه‌کی پاك و بی‌گه‌رد به‌رن و ئایینی په‌یامبهران له‌ هه‌موو ره‌نگ و ژه‌نگیکی ده‌می نه‌زانی و بیر و باوه‌ری پووچه‌ل پاك بکه‌نه‌وه.

یه‌هوود ئالای دژمنایه‌تی به‌رامبەر عیسا به‌رز کرده‌وه

جووله‌که‌ بیر و رای عیسیان یه‌ کجار پێ ناحه‌ز بوو. تیکرا له‌ گه‌لی به‌ شه‌ر هاتن و به‌ جارێ ده‌سیان دایه‌ تیر بۆ هاویشتنی، تاوانباریان کرد و بارانی جنیوی جوړاو جوړیان به‌ سه‌را باراند. دایک [میه‌می پاك] یان دایه‌ به‌ر تانه‌و ته‌شه‌ر. که‌ سایه‌تی چه‌ز ره‌تی عیسیان پیچه‌وانه‌ به‌ مه‌ردم ده‌ناساند. خوت و خوێریان هه‌لئا، که‌ سه‌ره‌ رێگه‌ی پێ بگرن و ده‌ردیسه‌ری بۆ سازکه‌ن.

هه‌لسو که‌وتی چه‌ز ره‌تی عیسا له‌ قورئاندا

دوایی لێپران بیکوژن و خۆیانی له‌ ده‌ست رزگار که‌ن. به‌لام خوا پشتیوانی لێکرد و شه‌پانی ئاراسته‌ی خۆیان کرده‌وه. به‌ره‌و لای خۆی

به رزوه کرد و ریزی شیاوی لیتا. چۆنیه تی ئەم هه لسو که و ته له قورئانی پیرۆزدا بخوێنه وه.

له و کاته دا فریشته کان وتیان: «مریهم! خوا له لایه ن خۆیه وه مزگینیی مندالیکت ئە داتێ که به ناوی عیسا ی پاک ی کو پری مریهم ناو ده رده کا و له هه ر دوو جیهان خا وه ن پایه یه کی بڵنده و له نزیکانی پهروه رنیه تی. هه ر له پیشکه دا له گه ل مه ردم قسان ده کا. له ئیوان سالییا ده بیته پیغمبر و له ریزی پیا وه هێژا کاندایه. وتی: پهروه رن ی من! جا چۆن ده بمه دارای مندال؛ من تا ئیستا هیچ پیا ویکم ل ی نزیک نه بووه ته وه؟! وتی: خوا هه رچی چه ز بکا ده یخو لقی نی؛ ئە گه ر مه یلی له سه ر شتیک بوو، هه ر که وتی بیه، به ده ست و برد ده بی. هه ر خۆشی کتیب خو ئندنه وه و له کارزانی و ته ورات و ئینجیلی بی فێرده کا. ئە ی شیکا به راسپارده یه ک بۆ سه ر نه ته وه ی ئیسراییل [که بیان را گه یه نی] ئە من له لایه ن پهروه ر دگارتانه وه نیشانه یه کم بۆ هێنا ون. له قو پر شکلی بآلنده یه کتان بۆ ساز ده ده م، که فووم تیکرد ده بیته بآلنده. هه ر به ئیزنی خوا نه وه ی به کو ئیری له دایک بووه و پیست به ئە کیش چا ده که مه وه. مردوو زیندوو ده که مه وه و له و شتانه ش له مآله وه بۆ دواتر تان دانا ون ئاگا دار تان ده که م. بی گو مان هه ر کام له وانه نیشانه یه کن، ئە گه ر پرواتان هه بی. [ده بیژێ:] به م ته وراته ی که له لامه و پیش له من هه تیر درا وه به با وه پرم و هه ندی له و شتانه ش که لیتان قه ده غه کرا وه، بۆ تان ره وا راده گه یه نم. من نیشانه م له پهروه رنده تانه وه بۆ هێنا ون. که وایه شه رمی خوا بتان گری و له قسه م ده رمه چن. وه رن به ندایه تی ئە و خوا یه بکه ن که پهروه رنده ی منیش و ئیوه شه؛ ریگه ی [سه ره رزی و به خته وه ری] راست هه ر ئە مه یه.

کاتې عيسا لاسارېي و مله پېچېي تيا دا به دې کردن؛ پرسې: کي بؤ
[بانگه شه ي] رېي خوا يارېم ده ده؟ حواريه کان ولايان دايه وه: ئيمه له رېي
خو ادا پشتيوانتېن. بړوامان به خوا هه يه و توش بزانه خو مان به و سپاردو وه.
په روه رنده مان! به وه ي هه ناردو و ته بړوامان هي ناو شو ئنکه و تو وي
راسپارده که تېن، توش بمانخه ريزي شا يه ته کانه وه. ئه وان فيليان کرد و
خو اش فيلي ليکردن؛ دياره فيلي خو اش زاله به سهر هه مو و فيلاندا.
پاشان خوا فهرمو وي: عيسا! من بؤ لاي خو مت هه لده بړم و له تو مه تي
سته مکاران ت پاك ده که مه وه. [له ئيستا وه] تا روژي په سلان ئه وان ي پېره وي
تو ن به سهر ئه وان ده له راسته پري لاياندا، سهر ده خهم. دو ايي دينه وه بهر
ده ستي خو م و ئه وسا ئه و باب ته نه ي کيشه تان له سهر ده کردن، بؤ تان روون
ده که مه وه. ئه وان ي سته مکارن، له دنياش و له قيامه تيش نازاري سه ختيان
پي ده چيژم و هيچ له سهر که ره وه يه کيشان نييه. ئه وان هس که خاوه ن باوه پرو
کرده وه چا کن پاداشي خو يان ده سگير ده يته وه. خوا له کو مه لي سته مکاران
بيزاره.

ئو شتانه ي بؤ مان خو ئندينه وه له ديار ده کاني خوا و پيشانده ري رېي
کارزانين.

بي گومان دروست بووني عيساش بؤ خوا، چه شني دروست بووني
ئاده مه که له خاك سازي دا و ئه وسا پي و ت: بيه به ئاده م و ئه ويش بوو.
ئو وه ي [سه باره ت به عيسا راگه يه ترا] راسته و له لايه ن خوا وه يه؛ ليي دوودل
مه به». (۱)

رئ و رهوشت و بانگه‌شهی عیسا له قورئاندا

چۆنیه‌تی ئاکار و بانگێشتی عیسا له قورئاندا وه‌خۆننه؛ که خوا خۆی ئه‌یخاته به‌رچاوان و ئه‌فه‌رموی: «[عیسا] وتی: ئه‌من به‌نده‌یه‌کی خوام، که هه‌ر خۆی کتیبی پێ داوم و کردوومی به‌ پیغمبهر. له‌ هه‌ر کۆی بێ، خوا فەر به‌ کار و بارم ده‌به‌خشی و پێی سپاردووم هه‌تا ده‌مینم نوێژ به‌جی بێنم و زه‌کات بده‌م و له‌ گه‌ڵ داکم ره‌فتاری خواپه‌سندم هه‌بێ؛ [په‌روه‌رێن] بۆ مله‌ورپی و له‌ رێ ده‌رچوونی دروست نه‌کردووم. سه‌لامم لێ بێ ئه‌و رۆژه‌ی که چاوم به‌ دنیا دا هه‌لێنا؛ ئه‌و رۆژه‌ی دنیا به‌جی دیلم. رۆژیکیش که زیندوو ده‌کرێمه‌وه» (۱).

به‌ربه‌ره‌کانی له‌ میژینه

هه‌موو ئه‌و شه‌ر و کێشانه‌ی بۆ پیغمبهرانی به‌ر له‌ عیسا پێشها‌تبوو، ها‌تته‌وه‌ رێی ئه‌ویش. سه‌ر هۆز و پیاوما‌قوولان دووریان لێ گرت و خاوه‌ن ملک و ده‌سه‌لاتدار، لێی ته‌وا‌سانه‌وه‌. [چوون] پڕوا پێ هی‌نان و شوێن که‌وتنی عیسا‌یان به‌ عه‌یب و شووره‌یی ده‌زانی و وه‌لانی پله‌و پایه‌ی کۆمه‌لاتی و چینه‌یه‌تی و ناو و سه‌رناو (۲) و که‌ش و فشیان (۳) له‌ راده‌ به‌ده‌ر پێ گران بوو. ئه‌وه‌تا که خوا ئه‌فه‌رموی: «هه‌رگیز پێش نه‌ها‌توو ئێمه‌ راسپاردیه‌ کمان بێژنه‌ کۆمه‌لگایه‌ک و خوشگوزه‌رانه‌کانی ئه‌وی نه‌لێن ئێمه‌ به‌و قانوون و

(۲) سه‌رناو: له‌قه‌ب.

(۱) مریه‌م: ۳۳، ۳۰.

(۳) که‌ش و فش: فیز و ده‌مار.

به رنامه ی تۆ هیئاوته بی پرواین. یا کو و نه لین: ئیمه هم دارایمان له تۆ زیاتره و هم مندالیش که وایه [چوون خاوهن ده سه لاتین] تووشی سزا و زیان نابین». (۱)

پروای خه لکی ئاسایی و هه ژار و بی دهستان

عیسا له دهست نه وانه و هه ز بوو. ستهم و سه ربزوی لی بینین و سه رنجی دا ئه و نیشانه سه رسوهرهینه رانه ی بۆی هیئاوون، هه ر چه ن دلیایان ده کا، هه ر به درۆی له قه له م ده ده ن. ئه مجا چوون خووشی دارایی و ده سه لاتیککی نییه به چاوی سووک بۆی ده پروانن. [له ئه نجامدا] لای کرده وه به لای خه لکی ئاسایی و به تایبهت بی دهستاندا.

مه ردمی ئاسایی، به ئاره ق رشتن و ره نجی شان و باهوو، بژیوی خوڤان دابین ده کرد. به باب و باپیر نه ده تازین و پله و پایه ی کۆمه لایه تیش بای هه وای نه کرد بوون. مه ردمیکی دلباک و ئیسک سووک بوون. هه ر بۆیه کۆمه لیک له وانه پروایان بی هیئا، که له جل شوو و ماسی گر و ورده سنعه تکار و شتی وا ییک هاتبوون.

ئیمه هاریکارانی خواین

ئو دهسته یه که باوه ری خوڤان به [پیغمبهری] عیسا ده بری، ده وریان دایه ده وری. ده ستیان نایه ناو ده ست و رایانگه یاندا: ئیمه هاریکارانی خواین.

قورئان ئەفەرموئ: «کاتى عيسا ھەستى ستمەکارى لى دەسە لاندانان کرد، پرسى: کى لى رى خوادا يارىم ئەدا؟ ھەوارىيەکان جوابيان دايەو: ئىمە ھارىکارانى خوانىن. باوەرمان بە خوا ھىناو و تۆش ئاگادار بە ئىمە خۆمان بە خوا سپاردوو. پەرورەنمان! ئەوا بە ھى بەرپەت کردوو باوەرمان ھىناو فەرمانەرى پىغەمبەرتىن. ئەتۆش بمانبە رىزى شايبە تەکانەو». (۱)

گهشت و بانگه‌واز

حه زه ته عيسا زور به ي وه ختي خو ي به گه پاندا نه دا به سه ر. له لايه كه وه نه چوو بو لايه كي تر و تيده كو شا گه لي ئيسراييل له تاكه په رستي تيگه به ني و ري به ندا به تي په روه ردگار، به په رت و له ري ترازاوان پيشاندا. نه و گه شت و هات و چروانه ي هاور ي بوو له گه ل ئاساني و دژواري و ته نگانه و ئاسوده ييدا. به لام نه و له هر بارو دو خيكا هه ريه تاقت و خوراگر بوو. سپاسي خواي به جي نه هينا و برسييه تي له خو گوارا ده كرد. هه ر نه وه نده ي بژيو پيوست بوو، كه له برسانا تيا نه چي.

حه وار ييه کان خوازياري سفره ي ئاسماني ده بن

به لām حه وارییه کان، ئه و خۆراگری و به کهم ساچان و سهختی له خۆ
گوارا کردنه ی عیسایان نه بوو. به و بۆنه وه هه ر که تووشی کهم و کۆرییه ک
دهاتن هه لیان ده پێچا له خوا بپاریته وه سفره یه کیان له ئاسمانه وه بۆ بهرێکا،

(۱) ثالی، عیمران: ۵۲، ۵۳.

با ههر کاتى برسپان بوو [خواردن] بخون و تير بين و پاش ههر تهنگانه يه که
خيرابگه ن به خوشى و تير و تهواوى.

به دفه رى

خواستى حه واريه کان له رووى راستيه وه نه بوو. ئه يان پرسى: ئه رى
عيسا! له تواناي پهروه رنده ي تودا هه يه له حه واهه سفره يه کمان بو بنيرته
خوار؟!

عيسا داخوازه که يانى لا سه ير نه بوو؛ به لکوو چونيته ي ده رپرني
داخوازه که ي پى ناحه ز بوو. پيغمبهران به گشتى پيره وانى خو يان واره يئاوه
که پروايه کى ته وويان به جيهانى ناديار [غيب] هه بى و ئه و يان وه کوو
باوه رپنكى بنه رته ي و حاشا هه لته گر پى ناساندوون.

مو عجزه کانيش خو رووداوى ئه فسانه يى نين که منداليان پى هيدى (۱)
بکريته وه؛ ياکوو بينه هو ي سه رگه رمى مه ردمى سه رسه رى و که م ئاوه.
به لکوو نيشانه گه ليکى خوايين که له ههر هه لو مه رجیکا خو ي مه يلى لى بى،
به ده ستى پيغمبهران ئه يان نوئى. نيشانه ي خوا بو به نده کانى ده رده که وى و
ئه وسا ئير ده رفه تيك بو دوودلى و چه ند و چون ناميئته وه.

وشيار کردنه وه ي گه له که ي

له و رووه وه حه زره تى عيسا سه باره ت به به ده ئه تجاميان وشياري

(۱) هيدى کردنه وه: ئارام کردنه وه.

کردنەو و هەولێ دا فکری تاقی کردنەو وە ی خویان لەسەر دەرکا. چوون خوا بەرزتر و پیرۆزترە لەو وە ی بە بیرى ئەوانا دەهات.

لاساری و پێ داگرتن

ههواریه کان دیسان هەر لەسەر داواکاریه که یان روشتن و رایان گه یاند، مه بهست له پێ داگرتیان، تاقی کردنەو وە ی خوا نییه، به لکو و پێیان خو شه و پرای دلیا بوونی خو یان [له و باره وە]، وه کوو بیر وه ریه که بگا به گوێی به رهکانی داهاتوو و له گه ل تپه پ بوونی روژگارا بیگێر نه وە و باسی له سەر بکری. بیه به لگه یه که له سەر راست بوونی ئەم ئایینه و هیژایه تی خاوهن باوه رانی پشوو و ههواریه راستۆ که کان.

چۆنیه تی رووداوه که له زمانی قورئانه وە

«وه ختی ههواریه کان پرسیان: عیسی کوری مریه م! ئایا پهروه ردگاری تۆ ده توانی سفره یه کمان له ئاسمانه وە بۆ به رپێکا؟ جوابی دانه وە: له خوا بترسن، ئە گەر باوه رتان پێی هه یه. وتیان: ئیمه پیمان خو شه له سەر ئە و سفره یه شتی که بخوین؛ با دلیا بین و باوه رپیش که ین که تۆ له هه موو بارێکه وە راستت له گه ل کردووین و ئیمه ش له وانه بین که شایه تییت بۆ ده ده ن. عیسی کوری مریه م وتی: ئە ی خوای پهروه ردگارمان سفره یه کمان له و ئاسمانه وە بۆ بنیره، با بۆ ئە وه ل و ئاخیمان جیژنێ که بی و دیارده یه که بی له تۆ وه. روژیمان پێ بیخشه، تۆ باشرین روژی ده ری. خوا فه رمووی: من بو تانی ده نیرم، دوا یی هه رکام له ئیوه به درۆی دابنێ، وای سزا ئە ده م که تا ئیستا که سم له

جیهاندا ئاوا سزا نه دایى». (۱)

یه هوود که وتنه ههول به لکوو خو له دهستی عیسا ده رباز که ن

یه هوودییان ئارامیان لی برا بوو. رهقه بهری و دژمنایه تییان گه یشتبوه
دوایین پله ی خو ی و لی برابوون خو له دهستی هه زه تی عیسا رزگار که ن.
به و بۆنه وه شکاتیان خسته بهر حاكمی رۆمی و وتیان: عیسا مرۆیه کی
بشیوین و ئاژاوه گیره. له ئایینی ئیمه هه لگه پراوه ته وه. گه نجه کانی
هه لخله تاندووین و شیفته ی خو ی کردوون. دووبه ره کیی ناوه ته وه و ئاوات و
ئامانجه کانی ئیمه به شتیکی شیتانه له قه له م ده دا.

هه لویستی گه رباز و ناپاکان

بوونی عیسا بۆ فرمانه پره وایی جیی مه ترسییه. چون مل بۆ ره ژیم که چ
ناکا و گرنگی به ده ستوور نادا. له به رامبه ر گه و ره وه ده سه لاتدارانه وه خو به
زلزانه و به چاوی ره خنه گرانه بۆ بیر و باوه پری پیشینیان ده پروانی. پیاوکی
ئاژاوه خوازه، بیتو شه پری له کۆل نه خه ن، دوا یی کار له کار ده تراز ی. ئاگر
ئه گه رچی کزو که م تینیش بی گوی بی نه دانی کار یکی هه له به.

گهروگزی

سهر و بهری تهو قسانه یان گهروگزی بوون و به رهنگی سیاست نه خشیتر بوون. چوون جووله که کان چاک ده یانزانی خسته بهر باسی ئایین و کیشی ئایینی سهرنجی فرمانره وایان راناکیشی و هه لیان ناخری. سیاستی ره وشتی رۆمییان و ابوو، خو له کاروباری ئایینی یه هوود تیئه گه یهن. ههر له بهر تهو و هس [جووله که کان] وته کانی خو یان تیکه لاوی سیاست کردبوو.

دژواری

بۆ فرمانره وایانی پیگانه و بت په رست - که سهرقالی بهر تهو بردنی کاروباری ولات بوون - دژوار بوو، په ی به کاکله ی تهو قسانه بهرن و له مه بهستی گه لی یه هوود و دژمنایه تییان له گه ل عیسا تی بگهن. به لام پی داگرتنی رۆژ له رۆژ زیاتری جووله کان و لی پیچانی په یتا په یتیان، ناچاری کردن له و کیشیه که ببوو دهنگ و باسی ناوکۆمه ل، خو ده ریا زکه ن.

حه زره تی عیسا له دادگه دا

دادگایی عیسا که و تبه سهر له ئیواره ی رۆژی ههینی و شهوی شه ممه وه. چوون شه ممه ش رۆژی پشووی گه لی یه هووده، ده ست له هه موو کاروباران هه لده گرن و هه یج ناکهن. له و رووه وه گه لیك به ته ما و به په له بوون، که بهر له خو ر ئاوا ی رۆژی ههینی، رای دادگه راگه یه نری، به لکوو له

دهستی عیسا رزگار بین. با شهو به خه یالی ته خته وه بخه ون و به دلنکی
ئاسووده وه روژیان لی یتته وه، که ئیتر شتیک له ئارادا نه مایی ئارامشیان لی
تیک بدا.

حاکم نابه دلانه گیروده ی ئهم کیشیه ببوو. چوون نه خوئی، به دل
خوازیاری ئه و گیر و داوه بوو، نه خیرنکی گه له کهشی تیادا به دی ده کرد.
جووله کان به نیازی بیستنی رایه که یه کانگیر ببوون. ده میك ئه یانکرد به
هه را و هووریا و ده میك خه ریکی گه مه و سووکایه تی پی کردن بوون. حاکم
تهنگی لی هه لچنرابوو. ماوه، که م بوو و روژیش به ره و ئاوابوون ده چوو.
[له بارو دۆخیکی وه هادا] حوکمی له سیداره دانی عیسا ده رکرا.

یاسای تاوانباریی له و سهرده مه دا

به پئی قانونی تۆله ی، ده می، هه زره تی عیسا، سزای تاوانباری تاوان
سه لمیتره و، له سیداره دان، واتا: کوشتن به «چه لپا»^(۱) بوو. به گوهره ی
دابه ونه ریتی ولاتانی پیشکه وتووش جیی له سیداره دان له شوئییکی دوورا
بوو.

له بهر زۆر بوونی هه شیمه تی یه کانگیر بوو، هه ندیک ئه که وتن به سه ر
هه ندیکی تر دا. سه ربازانی بهر پرس - که زۆرینه یان بیگانه بوون - هه موو
قه رمانبه ر و سه باره ت به و گیر و داوه بی لایه ن بوون. ئه وان جووله که کانیا ن له
به ر چاو وه کوو یه ک و ابوو. یانی: بۆیان نه ده ناسران و نه یان ده توانی خوئی و

(۱) چه لپا: سه لیب.

يېڭانه لېك جيا بكه نه وه. ئيواره وهخت بوو تاريكى خهريك بوو بالي به سهر ولاتدا ده كيشا، كۆمه لېك له جووله كان، هاوپرئ له گه ل ده سته يهك لاوي دلگهرم ودووره ئاوهز، كهوتنه جنيو دان و ته شهر وه شانندن و ئازار گه يانندن به حه زره تي عيسا.

مه سيح جه زره به يه كي زوري له خو گوارا كرد

مه سيح به هوي ماندوو بوون و وه ستاني زور له دادگه دا، هيزي لي پرا بوو. چيشتنى ئازاري فراوان و هه لگرتنى چه لپاي قورس و قول، وايان له پي خستبوو نه يده تواني به په له ري بپري.

نه خشي خوا

له م كاته دا سه ريازي هاوپرئي عيسا فه رماني به گه نجيكى ئيسراييلي دا، داري چه لپا كه هه لگري. گه نجى داره لگر، له هه موو ئاوه لاني خوي توند و تيژتر و له هه مووشيان نه زاتر بوو. بۆ جه زره به داني عيساش له گشتيان سوورتر و دل به قين تر بوو. ههر له ته قالا دا بوو، كيشه كه به ده ست و برد بپري ته وه، با نه وىش له و بهر پرسيه ته نگ پي هه لچنه ي رزگار بي.

لي گوران

سه ره نجام ده سته ي ناو براو گه يشته بهر دهركى جيتي له داردان. سه ريازاني بهر پرسى شه وي هاتنه پيشه وه و حوكمه كه يان له ده ستي سه ريازاني شاربي وه رگرت. قه ره بالغ شه لاه به يه كا و بوويه قيره و هه را.

یه کئی له سهربازان نهوی له بالی گهنجی دار هه لگر و پیی وابوو هه ره ئه و
که سه یه واهرمانی کوشتنی دراوه. کورپه هاواری لی به رزه وه بوو و بی
تاوانی خوی و بی پتوهندی به حوکم و چه لپاوه راگه یاند. وتیشی هه لگر تنی
ئه و داره ی به ستم و بیگاری به سهردا سه پئناوه. به لام چون سهربازان له
نه زادی رومی و یونانی فرمانره و بوون، زمانی ئه ویان نه ده زانی، و لیی تی
نه گه یشتن.

شتیکی ئاساییه که هه موو تاوانبارک [له هه لو مه رجیکی وادا] خو
به بی تاوان ده رده کا و ئه دا له ژیر هاوارو گریانا. بویه سهربازان گوئیان پی
نه دا. گرتیان و فرمانه [حوکمه] که یان به سهردا جی به جی کرد.
جووله که کان له دووره وه ئاگاداری کار و بار بوون. به لام چون شه و
دنیا تاریک بوو؛ ئه وان لایان و ابو که بی گومان ئه و له دار دراوه هه ر
عیسایه. (۱)

خوا عیسای برده وه بۆ لای خوی

خوای گه وره عیسای له داوی جووله کان رزگار کرد و برده یه وه بۆ لای
خوی. ریزی شایانی لیتا و له هه رچی ستمکاران بۆیان هه لبه ستبوو، پاکی
راگه یاند.

(۱) به لگهی ئیمه سه بارت به م رووداوه و ئه و بارو دۆخ و کەش هه وایه که
به سه ریا زال بووه، هه ر ئه و به لگه میژوویی و باوه پئنه رانه ی مه سیحییانه، که له
سه ده ی رابردو سهربان هه لداو کۆ کرانه وه. «نوسهر».

قورئان: به سه‌رهاته که مان بو ئه گیریتته وه

خوا سه‌بارهت به گه‌لی یه‌هود ئه‌فه‌رموئ:

«له‌ رئی خوا لایاندا و ئه‌و بوختانه‌ گه‌وره‌یان بو‌ مریه‌م هه‌لبه‌ست. [پاشان] رایانگه‌یاندا: ئیمه‌ عیسای کوری مه‌ریه‌ممان - که پیغمبه‌ری خوایه‌ - کوشت. به‌لام نه‌ کوشتیان و نه‌ توانیشیان له‌ سیداره‌ی ده‌ن، به‌لکوو لییان گۆرا و نه‌ یانئاسی. ئه‌و که‌سانه‌ی له‌م باره‌وه‌ خه‌ریکی کێشه‌ن لی نازانن و هه‌رچێو له‌ تاریکی ده‌کوئن. گومانی تیدا نییه‌ که‌ بۆیان نه‌ کوژرا. به‌لکوو خوا بۆلای خۆی برده‌وه‌. خواوه‌ن به‌ ده‌سه‌لات و له‌ کارزانه‌»^(۱)

[به‌لێ] تا کاتی خوای گه‌وره‌ به‌ پێوستی بزانی عیسا له‌ لای ده‌میینه‌وه‌. خوا ئه‌نجامی هه‌ر کارێکی زۆر به‌ ده‌ست ئاسانه‌. به‌ راستی، [چۆنیه‌تی] له‌ دایک بوونی عیسا و ژبان و هه‌لسوکه‌وتی، له‌ سه‌ره‌تاوه‌ تا دوایی هه‌موو جیی سه‌رسامی بوون. هه‌موو نا ئاسایی و سه‌لمینه‌ری توانای له‌ به‌ران نه‌هاتووی خواوه‌نن.

سه‌ره‌لدانی عیسا له‌ روژی سه‌لادا

هه‌ر کاتی خوا به‌ پێوستی بزانی چه‌زهره‌تی عیسا سه‌ره‌له‌ئهدا و به‌لگه‌ و نیشانه‌ به‌و مه‌سیحی و مووساییانه‌ که‌ به‌ باری چه‌پ یا راستا له‌ راسته‌ڕێ ترازاون، پیشان ده‌دا. یارمه‌تی هه‌ق و راستی ئه‌دا و لایه‌نگرانی نا هه‌ق تێک

ده شکینتی. وه کوو چه زره تی موحه ممد (دروډ خوای لی بی) نه و راستیه ی
 دهر بر کړدووه، که دم به دم گه یشته و بو خواوه ن باوه پان له ههر
 سرده میکا جیی پروایه. قورئانیش ثمازه ی پی کړدووه و نه فهرموی:
 «هه موو نه هلی کتیب بهر له مهرگان پروا به عیسا دینن و عیسا ش روژی
 په سلان ده یتته شایه ت له سهریان». (١)

مزگیننی چه زره تی عیسا، له مهر هاتنی چه زره تی موحه ممد

بانگه شه ی عیسا، له بهر دژمنایه تی و پیلانگپری یه هوود و نه بوونی
 ده سلات و که م بوونی هاریکاران، نیوه و ناته واو مایه وه. نه و خوا حافیزی له
 مهردم کرد و خوی به قهزای خوا سپارد. مزگیننی راسپارده یه کی به خه لکی
 دا، که دوا ی خوی دیت. ههرچی نه و دهستی پی کړدووه به هه قه جیی
 ده گه یه نی و ههرچی کورت و کوټا رایگه یاندوون په ریه یان پی نه دا.
 تیعمه ته کانی خوا به هو ی نه و دهستی مهردم ده گرن و به لگه و نیشانه کانی
 په روه رتینان بو دهرده که وی.

عیسای کوپی مریه م وتی: «نه ی بهر ی ئیسراییل! من راسپارده ی خوام
 بو لای ئیوه، سه لمینه ری نه و ته ورا ته ش له پیش من هاتووه و مزگانیش بی که
 پښه مبرک دوا ی من دی و ناوی نه حمده». (٢)

له تاکه پهرستی پاکه وه بو باوه پریکی ئالۆز^(۱)

یه کئی له و رووداوه سهر سوږ هیئهرانه ی میژووی ئاین، که چاوان ده خاته گریان وه و دلان دینیه کول، گۆرانی بانگه شه ی حه زره تی عیسیاه. له تاکه پهرستی خاوین و ئاسان و ریک و پیک و ره سه ن و گه واراوه - که بانگه وازیك بوو، بۆ به ندایه تی خوا، وهك ته نیا پهرستووی جیی نیازی، فریاره سی، شایانی خو شه ویستی - گه یاندیان به بیر و رایه کی دژوار و فه لسه فه یه کی پر گرئ. ئه وسا شوئنه که وتوانی ئه وه نده یان په سن کرد و پیا به لوت، له ئاستی مرویان سهر خست و گه یاندیان په ی پهرستراوی.

وتیان: عیسا کوږی خوا به. خوا دارای فرزه نده. له راستیدا خوا ههر عیسا ی کوږی مریه مه. له و خوا ی تاقانه ی بی نیازی جی نیازه، که نه له که س بووه و نه که سیشی لی بووه، بنه ماله یه کی سی که سیان پیک هیئا، که هه ریه که پهرستویهك بوون. ئاویان لیئان: په ره رنده و کوږ و روچی پیروژ. پروایان به مریه می دایکی عیسا هیئا و هیئنده یان په سندا، کردیان به خوا و که وتنه سوژده لی بردنی. پییان ئه وت: دایکی خوا و وتنه و په یکه ریان به په رسکه کانیا نا بلا وه پندا. پیره وانی عیسا، وپرای هاوار له حه زره تی مریه م و نه زر بۆ کردنی، سه ریان لی ده خه واند و کرنووشیان لی ده برد. به لام خوا ئه و باوه پ و کرده وه ناحه زه یانی بهر په رچ دایه وه و فره مووی: «مه سیحی کوږی مریه م ههر پیغمبهریکه وهك هه موو ئه و پیغمبهرانه ی که پیش له خوی

(۱) ئالۆز: شیاو، تیک هالاو.

هاتوون. دایکی پاک و راستو کیشی هەر ئاده میزادیك بوو؛ که هەر دوو خوار دنیان ده خوارد. سهرنج بده ئیمه چون نیشانه کانی خویمانان بوو روون ده کهینه وه، که چی هەر له هه ق لا ده ده ن؟ پێیان بلێ: ئایا به ندایه تی که سیکی جگه له خوا ده که ن، که نه له دهستی دێ زیانیکتان پێ بگهیهنێ و نه به هره یه کیش، خوا ههره بیسه ری زور زانایه». (۱)

بانگیشتی عیسا بو به ندایه تی ته نیا خوا بوو

عیساش وه کوو هه موو پیغمبهران، بانگیشتی بو به ندایه تی ته نیا خوا بوو. ئینجیل له زمانی ئه وه وه ده لێ: ده بی سوژده هەر له پهروهردگار و په رستراوت بیهی، ته نیا ئه وه که شایانی به ندایه تیه. (۲)

دیسان ده لێ: سوژده ته نیا بو پهروه رنده ی تو دروسته و ته نیا ئه و بو په رستن ده شی. (۳)

خوا ی به رزو به شکۆش ئه فهرموئ: «شتی وا چون ده گونجی، که خوا کتیب به که سیك بدا؛ فیری لێزانی بکاو بیکا به راسپارده ی خۆی، دوایی به مه ردم بلێ: وهرن له باتی خوا من په رستن! نه خیر، هەر وتوویانه: به رووی ئه و کتیبه ی فیری خوئندنه وه ی بون، به ندایه تی خوا بکه ن. هه رگیز فهرمانی به وه نه داوه بینه به نده ی فرشته و پیغمبهران. چون ده گونجی پاش ئه وه ی موسو لمان بوون، پێتان بلێن: بێن له ئاین وه رگه پرێن». (۴)

(۱) مائیده: ۷۶، ۷۵. (۲) ئینجیلی مه تا: ۱۰/۴. (۳) ئینجیلی لوقا: ۸/۴. (۴) ئالی عیمران: ۷۹، ۸۰.

قورئان بانگه‌شهی عیسا به رؤشنی راده‌گه‌یه‌نی

قورئان - که پالپشت و درژنه پنده‌ری رئی ئینجیله - به شیواژنکی روون و ئاشکرا بانگیشتی عیسا بۆ تاکه په‌رستیه‌کی پاک و پالاوته راده‌گه‌یه‌نی و ده‌لئی: «ئه‌وانه‌ی ده‌بیژن: خوا هه‌ر عیسا‌ی کو‌ری مریه‌مه، ئاشکرایه‌که له‌ دین وه‌رگه‌پا‌ون. چوون مه‌سیح خۆی ده‌لئی: ئه‌ی گه‌لی ئیسراییل! به‌ندایه‌تی ئه‌و خوا‌یه‌ی بکه‌ن که په‌روه‌رنده‌ی منیش و ئیوه‌شه. هه‌ر که‌س هاریکار بۆ خوا دابنئ، خوا به‌شی له‌ به‌هشت ئه‌پرئ و جئئ ئاگر ده‌بنئ؛ سته‌مکارانیش یاریده‌ریکیان نییه». (۱)

گرنگی تاکه په‌رستی له‌ بانگه‌شهی عیسا‌دا

خوا، به‌ ته‌رزکی ره‌وان و سه‌رنج راکیش، که هه‌موو ئۆگرانی تاکه‌په‌رستی و رئی و ره‌وشتی پیغمبران و خواناسان و خوا‌دۆستان بتوانن به‌ باشی لئی تییگه‌ن ئه‌فه‌رموئ: «مه‌سیح هه‌رگیز له‌ ژێر ئه‌وه‌ ده‌رنه‌چوه‌ که به‌نده‌یه‌کی خوا‌یه‌و فریشته‌کانی نزیک به‌ خواش، هه‌روا. ئه‌و که‌سانه‌ش حاشا له‌ به‌ندایه‌تی خوا ده‌که‌ن و له‌ خۆ ده‌رده‌چن، سه‌ره‌نجام خوا هه‌مو‌ریان کۆده‌کاته‌وه‌ لای خۆی. ئه‌وانه‌ی خوا‌ه‌ن پ‌روا و کرده‌وه‌ی چاکن، جگه‌ له‌ پاداشی خۆیان، چا که‌ی زیاتریان له‌ گه‌ڵ ده‌کاته‌وه‌. به‌لام ئه‌وانه‌ی له‌ رئی خوا لایان داوه‌ و ده‌مارگه‌ژی ده‌نوێنن، ئازاری سه‌ختیان به‌ سه‌ر دینئ و دلسۆز و

ئاريكار ئكشيان نيه خوا نه بئ. (۱)

ديارگه يه كي دل بزويني پاشه روژ

قورئان به زاراوه سوار و سهر سوړ هينره كه ي خوي وپراي نه خشاندي
ديارگه يه ك له ديارگه دل بزوينه كاني روژي سه لا، هه زره تي عيسا له و
شخانه ي بوي هه لبه سترابوو پاك ده كاته وه. نه وسا په يام و بانگيسته كه يمان به
باشي و به دروستي بو روون ده كاته وه و پپره واني هووشه باز و له ري
دهر چوشي له م په يوه ننده ييه دا نه خاته بهر لومه و ره خنه وه. ئاشكرايه كه
به ربرسي نه وه له كاريانه ش ههر به نه ستوي نه وانه وه يه.

قورئان بخوينه وه، يا جواني و دلپاگري نه و ديمه ن و بارو دوخت چا بو
دهر كه وي.

كاتي خوا پرسي: عيساي كوپي مريه م! ئايا تو به و مهردمه ت وتو وه،
ده بي له باتي خوا من و دايكم بپه رستن؟ وتي: پاكي ههر شاياني تو يه، جا
چون ده گونجي من جگه له راستي شتيكي تر [به خه لكی] راگه يه نم! نه گه ر
شتي وام بوتايه، بي گومان خو ت ئاگات لي هه بوو. تو له هه رچي به دل م دا
بي، ئاگاداري؛ منم كه بي ئاگام. تو خو ت هه موو ناديارانت بو ئاشكرايه جگه
له وه ي تو خو ت فەرمانت پي دام، چي ترم پي نه وتن؛ تيم گه ياندن ههر
به ندايه تي خوا بكن، كه په روه ردگاري منه وه ي ئيوه شه. تا وه ختي له ناويانا
بووم چاو دپريم كردن، كه برديشمته وه خو ت ئاگاداريان بووي. ههر

خوشت شايهت و چاودپري هه موو شتي. نه گهر تووشي سزيان كه ي
بهنده ي خوټن و ليشيان بيوري بڼ گومان هه ر خوټ به ده سلاټ و له
كارزاناني. خوا فرموي: «نه پرؤ روژي كه راستان پاداشي راستيه كه يان
ديته وه ري. باخكه لښكيان پي نه دري كه جوگه له يان به بهردا ده روا و بو
هه ميشه له وي ده ميننه وه. هه م خوا له وان رازيه، هه م نه وان به به شي خوا
رازين و نه وهش به هره به كي يه كجار گه وره و گرنگه. ناسمانه كان و زه وي و
هه رچي له نيوانياندايه هي خوان و هه ر خوږه تي به سهر هه موو شتيكا
ده ستي ده روا» (۱).

له باوه پري نالوزه وه بو بت په رستي ناسكرا

بانگه شه كاراني مه سيحي به مه به ستي خو ده رباز كردن (۲)، خوږيان
گه يانده ولاټاني نه وروپايي. له ميژبوو بت په رستيه كي ناسكرا له وډا
په رهي سهندبوو و دانشتواني نه و ولاټانه شي تا بناگوږيان تي چه قيوون.
[بو نمونه] گه لي بت په رستي يوټان، نيشانه كاني خويان له قالبي چند
په رستوي جيا له يه كا داده نا، كه په يكه ريان بو تاشيويون و په رستگه يان بو
ساز دابوون. خوي رزق و بزيو، خوي دلسوږي، خوي رق و تووړه يي.
روميه كانيش هه ر له كوټنه وه بت په رست و خه رافه باوه پريوون. نه و بير و بو

(۱) مائيد: ۱۲۰، ۱۱۶.

(۲) باوه كوو هه زه رتي مه سيح فرماني كوچ يان سه فريكي واي نه دابرو و
وتبروي نه و بو له ناوبردني دابو نه ريتي به رهي ئيسرايل و باوه په خه رافيه كانيان
هاتروه. «نووسه».

چوونه به ته وایى ئاوتتهی رۆح و گوشت و خوتیان بیوو. ئەوانیش هەر بهندهی چەند خوای جوړاو جوړ بوون.

کاتی بانگی مەسیحیەتیان پێگەشت و لە سالی ۳۰۶ی زاینیدا قوستەتینی مەزن پشتیوانی لەو ئایینە تازەیه دەر بری و هیژ و گوپری پێ بەخشی و بە ناوی ئایینی رەسمی ولات رایگەیاندا، ئەمجا مەسیحیەت بوو بە چاو لیگەری رۆم و یۆنان. واتا: باوەری بت پەرستی لە رۆمیەکانەوه وەرگرت و باوەری فەلسەفیشی لە یۆنانەوه. پاشان بەرە بەرە ئەوەندەهی تیکەلوسی کردن تا سەرەنجام کاکلە و ناوەرۆکی خۆی و سادەییە رۆژەلاتییەکی و بوژیی تاکە پەرستیەکی لە دەست بوووه.

دواتر هەندێ مەروى ناپاک و دەغەلکار، بە باوەری کۆن و بت پەرستانەوه، خۆیان کرد بەریزی مەسیحیاندا و ئاینیکی نوێیان هێنایە بەرهم، کە مەسیحیەت و بت پەرستی وەکوو یەك تیادا بەدی دەکرا.

بەلێ، ئایینی زال و پێشکەوتووی مەسیح کەوتە سەر رینگەیهك، جیا لەو رینگە مەسیح خستیه سەری و بانگەشەى بۆ کرد. چەشنی رێبوارێك، کە لە تاریکی شەودا -چ بە خۆی زانیی و چ نەزانیی- رێ هەلەکا و بەرینگەیهکا پڕوا هەرگیز نەگاتەوه بە رێی ئەوێ.

دیارە تەنیا کەسانیکیش دەتوانن پەى بەو رازە ناسکەیه بەرن، کە میژووی ئەو ئایینەیان خویندییتهوه. خوا ئەوانە بەرپێ گوم کردوو دادەنێ؛ لە حایلێکا جوولە کە بە گەلیکی بەر توورپەیی کەوتوو ناو دەبا. لە زمانی موسولمانانەوه ئەفەرموی:

راسته رێمان نیشانده، رێی ئەوانەى خۆت چاکەت لە گەل کردوون. نەك

ئەوانەى وەبەر توورەيىت كەوتوون. ئەك ئەوانەش كە لە رى لايان داوہ.
 ئەوہش [رى گوم كردنى مەسحىيەت] چ بۆ ئەورووپا وچ بۆ مرقايەتى،
 كە ئەورووپا ماوہيەكى دوور و درىز رىيەرايەتى كردووە، گىروگرفتىكى
 شاراوہ و ناديارى تيايە، كە [شونەوارى] بۆ ھەمىشە لەویدا ئەمىنەتەوہ و بە
 سەر ئەو بەشەى جىھاندا كارى خۆى دەكا.
 «كارو بارىش لە سەرەتاوہ تا ئەنجام، ھەموو لە دەستى خوادايە». (۱)

بۇ ۋەزگىپرانى ئايەكان، پىرلەر ھەر ژىندەرىكى دى، لە ۋەگىپراۋى قورئاننى
مامۇستا ھەزار كەلك ۋەگىراۋە.

راستكردنەۋە ۋەگە ياندنەۋە ھەر چەشەنە ھەلەۋ پەلەيەك - بە ناۋ نىشانى
بلاۋكەرەۋە - ۋىپراى سىياسىتىكى زۆر بۇ چاپى داھاتوو، جىيى سەرنج ۋەكەلك
لى ۋەزگىرتنە.

ناوەرۆك

- ۵ ..... پېشە كى، مامۇستاي بانگىشتكار شەھىد سەيىد قوتب
- ۶ ..... سەيىد قوتب
- ۷ ..... پېشە كى نووسەر

كى بته كانى شكاندووہ؟

- ۹ ..... فروشياری بتان
- ۹ ..... كورى ئازەر
- ۱۰ ..... پرسىارى ئىبراهيم
- ۱۱ ..... ئىبراهيم بته كان تىك دەشكىتى
- ۱۱ ..... ئەم كەتنە كى كردووہ؟
- ۱۳ ..... ئاگرى سارد
- ۱۳ ..... پەرورەندەى من كىيە؟
- ۱۴ ..... پەرورەينى من ئەللايە
- ۱۵ ..... بانگەشەى ئىبراهيم
- ۱۶ ..... لە بارە گای پادشادا
- ۱۷ ..... بانگىشتنى باركى
- ۱۸ ..... بەرەو مەكە
- ۱۸ ..... بىرى زەمزەم
- ۱۹ ..... خەونى ئىبراهيم
- ۲۱ ..... كەبە
- ۲۲ ..... خانووى پىروز

۲۴	دلگیرترین به سهرهات
۲۴	خه وئیکى به لاجه وى
۲۵	ئیره یى برایان
۲۶	تیکرا بۆلای یه عقوب
۲۷	به ره و دارستان
۲۸	له به رابه ر یه عقوبدا
۲۹	یوسف له ناو چاوانه دا
۳۰	له بنى بیره وه بۆ ناو کۆشك
۳۰	ئهمه گناسى و ئامانتدارى
۳۱	ئاموژگارى زیندان
۳۳	لېزانى یوسف
۳۳	پهندى یکتا په رستى
۳۵	لېكدانه وى خه و
۳۵	خه ونى پاشا
۳۶	پاشا ئه نیرى به دواى یوسفدا
۳۷	یوسف خوازیارى تاقیق ده بی
۳۸	به پرسی گهنج و دارایى و لات
۳۹	برایانى یوسف دین
۴۰	وتو وئى یوسف و برایان
۴۱	گفتوگوى یه عقوب و کورانى
۴۲	بنیامین له لای یوسفدا
۴۴	به ره ولای یه عقوب
۴۶	نهئى ئاشکرا ده بی
۴۸	یوسف ئه نیرى به شۆن یه عقوبدا
۴۸	یه عقوب له لای یوسفدا

- ۵۰ ..... پاشينه‌ی پر خیر
- ۵۱ ..... پاپۆری (کهشتی) نوح
- ۵۱ ..... پاش ئادهم
- ۵۲ ..... به خیللی شه‌یتان
- ۵۲ ..... پیلانی شه‌یتان
- ۵۳ ..... فیلی شه‌یتان
- ۵۴ ..... وینه‌ی پیاوچاکان
- ۵۴ ..... له وینه‌وه بۆ په‌یکەر
- ۵۵ ..... له په‌یکه‌ره‌وه بۆ بت (هه‌یکه‌ل)
- ۵۵ ..... قاری خوا
- ۵۶ ..... پيغمبهر
- ۵۷ ..... ئاده‌میزاد؛ یان فریشته
- ۵۸ ..... نوحی پيغمبهر
- ۵۸ ..... هۆزه‌که‌ی چیان جواب دایه‌وه؟
- ۵۹ ..... نیوانی نوح و گه‌له‌که‌ی
- ۶۰ ..... شوین که‌وترانت گشت رووته‌و پروته‌ن
- ۶۱ ..... به‌لگه‌ی داراو ده‌وله‌مندان
- ۶۲ ..... بانگه‌شه‌ی نوح
- ۶۳ ..... نزای نوح
- ۶۴ ..... پاپۆری نوح
- ۶۵ ..... لافاو
- ۶۶ ..... کۆری نوح
- ۶۷ ..... ئه‌و، له بنه‌مائه‌ی تۆ نییه
- ۶۸ ..... له دوا‌ی لافاو

۶۹	باگزهی به هیڼز
۶۹	له دواى نوح
۷۰	سپله یی گه لی عاد
۷۰	دژمنایه تی عاد
۷۱	کوښکه کانی گه لی عاد
۷۲	هوودی پیځه مبهړ
۷۳	بانگیشتی هوود
۷۴	ولامی گه له که ی
۷۵	لیزانی هوود
۷۶	یاوه پری هوود
۷۷	ملهو پری عاد
۷۸	سزا
۸۰	وشتري سه موود
۸۰	له دواى عاد
۸۱	پی نه زانی سه موود
۸۲	به ندایه تی بتان
۸۳	سالح
۸۴	بانگه شهی صالح
۸۵	چاوه راوی دژمنانه ی سه رمایه داران
۸۶	بو چوونی ئیمه هه له بوو
۸۶	ناموژگاریی صالح
۸۷	له پیناوی ئه وه دا پاداشیکم ناوی
۸۸	وشتري خوا
۸۹	توره پیاریزن

- ياخييه تي سه موود ۹۰
- به لا ۹۰
- به سه رهاتي مووسا ۹۳
- له كه نعان وه بو ميسر ۹۳
- له دواي يوسف ۹۴
- به رهي ئيسراييل له ميسردا ۹۶
- فيرعه ونى ميسر ۹۷
- سه رپرني مندا لان ۹۸
- له دايك بوونى مووسا ۱۰۰
- له نيل دا ۱۰۰
- له كوشكى فيرعه ون دا ۱۰۲
- كى شير به مندا له كه بدا؟ ۱۰۴
- له باوه شى دايكيا ۱۰۵
- به ره و كوشكى فيرعه ون ۱۰۷
- مشتى گيان نه ستين ۱۰۸
- نهيني ئاشكرا ده بى ۱۱۰
- له ميسره وه بو مهديه ن ۱۱۲
- له مهديه ن دا ۱۱۳
- بانگ كردن ۱۱۴
- ژن هينان ۱۱۵
- گه پانه وه بو ميسر ۱۱۸
- ريكه وه بولاى فيرعه ون؛ به ته ووى ياخى بووه ۱۲۰
- روو به رووى فيرعه ون ۱۲۱
- بانگيشتى خواپه رستى ۱۲۳

۱۲۴	موعجیزه‌کانی موسا
۱۲۶	به‌ره‌و مه‌یدان
۱۲۸	له‌ نیتوا راست و درۆدا
۱۳۰	هه‌ره‌شهی فیرعه‌ون
۱۳۲	نه‌زانی فیرعه‌ون
۱۳۴	خاوه‌ن باوه‌ری بنه‌ماله‌ی فیرعه‌ون
۱۳۷	راویژ
۱۴۰	ژنی فیرعه‌ون
۱۴۲	مه‌ینه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل
۱۴۴	یرسییه‌تی
۱۴۷	پینج دیارده
۱۴۹	چوونه‌ ده‌ره‌وه
۱۵۲	چوونه‌ ژیر ئاوی فیرعه‌ون
۱۵۴	له‌ وشکی‌دا
۱۵۶	سپله‌یی گه‌لی ئیسراییل
۱۵۷	دژایه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل
۱۵۹	مانگا
۱۶۱	ده‌ستوور مه‌قانون
۱۶۴	ته‌ورات
۱۶۷	گویره‌که‌
۱۶۹	سزا
۱۷۱	ترسه‌زالی گه‌لی ئیسراییل
۱۷۴	له‌ ریی زاتین‌دا
۱۷۸	لێکدانه‌وه
۱۷۹	گه‌لی ئیسراییل له‌ دووای موسا

- به سه رهاتی شوعه یب ۱۸۱
- گه شتیک به سه رووداوه کانی پیشوودا ۱۸۱
- زوره وانی تئوان راستی و ناراستی ۱۸۱
- شوعه یبی برایمان به رهو مه دیه ن به پری کرد ۱۸۲
- بانگه شه ی شوعه یب ۱۸۳
- باوکی دلوثان و ماموستای لیزان ۱۸۴
- ولامی هوزه که ی ۱۸۵
- شوعه یب بانگیشته که ی شی ده کاته وه ۱۸۵
- له وته کانت شتیکی و اتیناگه یین ۱۸۷
- شوعه یب سه ری له ره فتاری گه له که ی سوږ ده میئنی ۱۸۷
- دوایین هه ره شه ۱۸۸
- به لگه ی یه کلاکه ره وه ۱۸۸
- وته که یان هه ره وته ی پیشوان بوو ۱۸۹
- گه یاندنی په یامی ئامانه ت ۱۸۹

- به سه رهاتی داوود و سلیمان ۱۹۰
- قورئان باسی نیعمه ته کانی خوا ده کا ۱۹۰
- چاکه ی خوا له گه ل داوود ۱۹۱
- سپاسی چاکه ی خوا ۱۹۲
- چاکه ی خوا به رامبه ر سلیمان ۱۹۲
- تیگه یینی ورد و زانستی قول ۱۹۳
- سلیمان زمانی بالنده و گیان له به رانی ده زانی ۱۹۴
- په پوو سلیماننه ۱۹۵
- سلیمان بانگیشتی پاشای سه با ده کا، که بیته سه ر دینی ۱۹۶
- پاشا پرس و رای به رپرسیانی ده وله تی ده کا ۱۹۶

- ۱۹۷ ..... دیارییه کی سهودا گه‌رانه.
 ۱۹۸ ..... پاشا به لاره ملییه وه دئ.
 ۱۹۹ ..... کۆشکی گه‌وره‌ی له ئاوینه ساز دراو.
 ۱۹۹ ..... هاوړئ له گه‌ل سلیمان خۆم به به‌دییه‌ته‌ری جیهان سپارد.
 ۲۰۰ ..... قورئان سه‌رگوزه‌شته‌ی سلیمانمان یۆ ده‌گیریتته‌وه.
 ۲۰۳ ..... سلیمان خوانه‌ناس نه‌بوو.

به‌سه‌رهاتی ئه‌یۆب و یونس

- ۲۰۴ ..... به‌سه‌رهاتی ئه‌یۆب.
 ۲۰۵ ..... خۆراگریی ئه‌یۆب.
 ۲۰۵ ..... مه‌ینه‌ت و به‌ینه‌ت.
 ۲۰۶ ..... به‌سه‌رهاتی یونس و رازه‌که‌ی.
 ۲۰۷ ..... یونس له‌ نیتوان گه‌له‌که‌یدا.
 ۲۰۸ ..... یونس له‌ زکی ماسیدا.
 ۲۰۸ ..... خوا نزاکه‌ی قه‌بوول کرد.

به‌سه‌رهاتی زه‌که‌ریا

- ۲۱۰ ..... نزاکه‌ی زه‌که‌ریا.
 ۲۱۱ ..... نه‌زری ژنی عیمران.
 ۲۱۱ ..... وتی: خوا به‌! خۆ کچت پتدام!
 ۲۱۲ ..... له‌ ژیر سییه‌ری دلۆثانی خوادا.
 ۲۱۳ ..... هه‌والێک له‌ لایه‌ن خوای دلۆثانه‌وه.
 ۲۱۴ ..... مزگینی مندال.
 ۲۱۴ ..... نیشانه‌کانی ده‌سه‌لاتی خوا.
 ۲۱۵ ..... خۆراگریی یه‌حیا له‌ پتتاو دژواریی بانگه‌شه‌دا.

- عيسای کوری مريهم ۲۱۷
- رووداویکی نائاسایی ۲۱۷
- کاروبار هموو جی سهرسورمانن ۲۱۸
- ملکه چی یه هوود له ئاستی هوکاره روا له تییه کاندا ۲۱۹
- سووکایه تی و مله پیچی ۲۲۰
- چاکه ی خوا له گه ل توره مه ی ئیسراییل ۲۲۱
- سپله یی له پیناو چاکه دا ۲۲۱
- ده مارگرژی و بادی هه وایی ۲۲۱
- له دایک بوونی عیسا، سه لمینه ری ناسه ره خوئی جیهانی ۲۲۲
- مادی ۲۲۲
- مو عجیزه کانی عیسا ۲۲۳
- بانگه وازی عیسا و به ره له ست وه ستانی جووله کان ۲۲۴
- یه هوود ئالای دژمنایه تی به رامبه ر عیسا به رز کرده وه ۲۲۴
- هه له سو که وتی حه زره تی عیسا له قورئاندا ۲۲۴
- ری و ره وشت و بانگه شه ی عیسا له قورئاندا ۲۲۷
- به ره ره کانتی له میژینه ۲۲۷
- پروای خه لکی ئاسایی و هه ژار و بی ده ستان ۲۲۸
- ئیمه هاریکارانی خواین ۲۲۸
- گه شت و بانگه واز ۲۲۹
- حه وارییه کان خواز یاری سفره ی ئاسمانی ده بن ۲۲۹
- به ده قه ربی ۲۳۰
- وشیار کردنه وه ی گه له که ی ۲۳۰
- لاساری و پی داگرتن ۲۳۱
- چۆنیه تی رووداوه که له زماتی قورئانه وه ۲۳۱
- یه هوود که وتنه هه ول به لکو و خو له ده ستی عیسا ده ریا ز ۲۳۲

- ٢٣٢ ..... که ن
- ٢٣٢ ..... هه لویستی گه رباز و ناپاکان
- ٢٣٣ ..... گه پ و گزی
- ٢٣٣ ..... دژواری
- ٢٣٣ ..... حه زره تی عیسا له دادگه دا
- ٢٣٤ ..... یاسای تاوانباری له و سهرده مه دا
- ٢٣٥ ..... مه سیتج جه زره به یه کی زوری له خو گوارا کرد
- ٢٣٥ ..... نه خشی خوا
- ٢٣٥ ..... لی گوران
- ٢٣٦ ..... خوا عیسا ی برده وه بو لای خوی
- ٢٣٧ ..... قورټان: به سهرهاته که مان بو ته گپړیته وه
- ٢٣٧ ..... سهر هه لدانی عیسا له روژی سه لادا
- ٢٣٨ ..... مزگینتی حه زره تی عیسا، له مهر هاتنی حه زره تی
- ٢٣٨ ..... موحه ممه د
- ٢٣٩ ..... له تاکه په رستی پاکه وه بو باوه پړکی ټالوز
- ٢٤٠ ..... بانگیشتی عیسا بو به ندایه تی ته نیا خوا بوو
- ٢٤١ ..... قورټان بانگه شهی عیسا به روشنی راده گه یه نی
- ٢٤١ ..... گرنگی تاکه په رستی له بانگه شهی عیسا دا
- ٢٤٢ ..... دیارگه به کی دل بزوینی پاشه روژ
- ٢٤٣ ..... له باوه پری ټالوزه وه بو بت په رستی ټاشکرا